

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 - 2015

Czas mija - pomniki pozostają

Biuro
Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego
w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72

Czerwiec 2012 r.

Opracowanie wykonano w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

przy współpracy:

Wojewódzkiej Komisji ds. wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami,

Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi,

Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi

mgr inż. arch. Wojciech Szygendowski - ŁÓDZKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

mgr inż. arch. Paweł Filipowicz - KIEROWNIK ODDZIAŁU TERENOWEGO NARODOWEGO INSTYTUTU DZIEDZICTWA W ŁODZI

Ewa Paturalska – Nowak - DYREKTOR BIURA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWIA ŁÓDZKIEGO W ŁODZI

Agnieszka Jaszczyńska - ZASTĘPCA DYREKTORA BIURA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWIA ŁÓDZKIEGO W ŁODZI

RECENZENT prof. nadzw. dr hab. inż. arch. JAN SALM

KIEROWNIK PRACOWNI:

Marta Pabich - Makoska

ZESPÓŁ AUTORSKI

Lidia Lamcha – główny projektant

Danuta Rycerz - starszy asystent

Agnieszka Pora - starszy projektant

Maria Budzyńska-Michalska - starszy projektant

OPRACOWANIE GRAFICZNE I SKŁAD

Małgorzata Chrobak - starszy asystent

Krystyna Kozłowska - starszy asystent

Małgorzata Kucharska – starszy projektant

WOJEWÓDZKA KOMISJA ds. WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

prof. zw. dr hab. inż. arch. KRZYSZTOF PAWŁOWSKI – przewodniczący

**prof. nadzw. dr hab. inż. arch. JAN SALM Kierownik Zakładu Historii Architektury, Budowy Miast
i Konserwacji Zabytków, Instytut Architektury i Urbanistyki, Politechnika Łódzka – zastępca przewodniczącego**

dr inż. arch. ELŻBIETA MUSZYŃSKA - Kierownik Zespołu Projektowania Urbanistycznego, Instytut Architektury i Urbanistyki, Politechnika Łódzka,

mgr inż. arch. WOJCIECH SZYGENDOWSKI - Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków

mgr PIOTR UGOROWICZ -Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi

mgr ZYGMUNT BŁASZCZYK - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi – Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim

mgr MARIAN ROŻEJ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi – Delegatura w Skierniewicach

mgr ELŻBIETA BĄBKA – HORBACZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi – Delegatura w Sieradzu

mgr inż. arch. BARTOSZ WALCZAK - Miejski Konserwator Zabytków w Łodzi

mgr MAŁGORZATA BIAŁKOWSKA - Urząd Miasta Łodzi

mgr inż. arch. BEATA KONIECZNAK - Zastępca Dyrektora Wydziału Infrastruktury, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi;

mgr inż. arch. PAWEŁ FILIPOWICZ - Kierownik Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Łodzi

mgr inż. arch. JOLANTA WELC - JĘDRZEJEWSKA - Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Łodzi

prof. dr hab. RYSZARD GRYGIEL - Dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi

mgr WIESŁAW KACZMAREK - Prezes Towarzystwa Opieki nad Zabytkami

mgr TOMASZ ADAMKIEWICZ – Prezes Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Oddział w Łodzi

mgr ANDRZEJ DANOWSKI - Przewodniczący Komisji Opieki nad Zabytkami Zarządu Głównego PTTK

prof. dr hab. MAREK KOTER - Profesor Uniwersytetu Łódzkiego, Katedra Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych

dr GRAŻYNA OJRZYŃSKA - Wiceprezes Towarzystwa Urbanistów Polskich, Oddział w Łodzi

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

mgr RYSZARD BONISŁAWSKI – senator RP , członek Komisji Nauki, Kultury i Sportu

mgr EWA PATURALSKA – NOWAK - Dyrektor Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

mgr inż. arch. AGNIESZKA JASZCZYŃSKA - Zastępca Dyrektora Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

mgr DOROTA WODNICKA - p.o. Dyrektora Departamentu Kultury i Edukacji, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr RYSZARD KALIŃSKI - Dyrektor Departamentu Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr TOMASZ DRONKA - Naczelnik Wydziału Turystyki, Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr WITOLD SIKORSKI - Naczelnik Wydziału Planowania Przestrzennego, Departament Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr PATRYCJA WOJTASZCZYK - p.o. Kierownika, Referat Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Kancelaria Marszałka, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr MICHAŁ KOSMOWSKI- Naczelnik Wydziału Wdrażania, Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr ŁUKASZ ŚWITUNIAK - Inspektor Wydziału Promocji, Departament Promocji i Współpracy Zagranicznej, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr ELŻBIETA K. NIEMIEROWICZ - Naczelnik Wydziału Kultury, Departament Kultury i Edukacji, Urząd Marszałkowski w Łodzi

mgr MAGDALENA SOWIŃSKA - Inspektor, Departament Kultury i Edukacji, Urząd Marszałkowski w Łodzi

W opracowaniu wykorzystano fotografie z archiwum BPPWL

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	1
II. NOWE UWARUNKOWANIA PRAWNE	4
III. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE	6
III.1. Poziom krajowy	6
III.2. Poziom wojewódzki	7
III.3. Poziom lokalny	8
IV. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	9
IV.1. Tożsamość regionalna	9
IV.2. Zasoby i wartości	18
IV.2.1. Obiekty reprezentatywne i priorytetowe	30
IV.2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego	47
IV.2.3. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego na tle kraju	54
IV.2.4. Muzea	60
IV.2.5. Zabezpieczenia zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	63
IV.3. Ochrona krajobrazu kulturowego	63
IV.3.1. Krajobraz kulturowy województwa łódzkiego	64
IV.3.2. Obszar kulturowy Aglomeracji Łódzkiej	71

IV.4.Zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego	77
V. CELE I DZIAŁANIA	79
CEL OPERACYJNY I Regionalny system zarządzania dziedzictwem kulturowym	81
CEL OPERACYJNY II Atrakcyjny krajobraz kulturowy	86
CEL OPERACYJNY III Tożsamość wielokulturowa regionu	99
VI. WDRAŻANIE PROGRAMU	108
VII. WNIOSKI DO DOKUMENTÓW KRAJOWYCH	112
VIII. ŹRÓDŁA I MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA	113
ZAŁĄCZNIKI:	
Załącznik 1. Zadania wynikające z założonych celów w powiatach	
Załącznik 2. Symbole województwa i przykłady dobrych praktyk w zakresie dziedzictwa kulturowego	

I. WPROWADZENIE

Opracowanie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2012-2015 (WPOnZ) wynika z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), który zobowiązuje zarząd województwa do sporządzenia na okres 4 lat Wojewódzkiego Programu oraz przyjęcia go przez sejmik województwa. Program, zgodnie z wymogami ww. ustawy, musi zostać zaopiniowany przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ww. ustawy celem niniejszego opracowania jest:

- „włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.”

Ponadto WPOnZ ma na celu wskazanie możliwości finansowania ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa, co wpłynie na poprawę jego stanu, podniesienie rangi najcenniejszych zabytków i kreowanie symboli województwa, oraz utożsamianie mieszkańców z dziedzictwem kulturowym regionu.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), zarząd województwa sporządził sprawozdanie z lat 2008–2009 z realizacji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008–2011, które sejmik województwa przyjął 19 kwietnia 2011 r. uchwałą nr VII/127/11. „Sprawozdanie...” wskazało, że ustalenia zawarte w „Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008–2011” (Dz. U. Województwa Łódzkiego Nr 239 poz. 2218 z dnia 28 lipca 2007 r.) przyczyniły się do powstania efektu synergii, co korzystnie wpłynęło na poprawę stanu dziedzictwa w regionie. W okresie obowiązywania „WPOnZ na lata 2008-2011” w dziedzinie ochrony dziedzictwa współpracowały z sobą służby państwowe, samorządowe, kościelne i społeczne. Ochronę dziedzictwa kulturowego prowadziło wiele instytucji - zarówno centralnych, samorządowych, jak i społecznych czy nawet prywatnych. Stworzono warunki dla realizacji ochrony zabytków

i opieki nad zabytkami, a prowadzone działania wpłynęły na wzrost zainteresowania nie tylko tymi obiektami, ale także historią i kulturą regionu. Nasiliły się przejawy kultywowania tożsamości regionalnej, co przyczyniło się do integracji społeczności lokalnej. Nadano ważną rolę walorom krajobrazowym. Wykorzystując zabytkowe obiekty i obszary rozwijane są funkcje turystyczne – przejaw działalności gospodarczej przysparzającej coraz większe dochody budżetom samorządowym i mieszkańcom oraz zwiększającej zatrudnienie.

Województwo łódzkie jest regionem o różnorodnym dziedzictwie kulturowym. W jego granicach znajdują się unikatowe zabytki o bardzo dużym znaczeniu historycznym, artystycznym i naukowym dla dziedzictwa kulturowego kraju. Wiele z nich objęto ochroną, a w celu przywrócenia świetności podjęto działania rewitalizacyjne, rewaloryzacyjne i remontowe.

Z przeprowadzonej w „Sprawozdaniu...” analizy obejmującej działania podjęte w latach 2008–2009 oraz zmiany przepisów prawa w latach 2007–2010 wynika, że „Wojewódzki program opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego na lata 2012–2015” powinien uwzględnić nowe elementy wynikające m.in. z:

- zmian przepisów prawa,
- zapisów aktualizacji „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” przyjętego dnia 21 września 2010 r. uchwałą Nr LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego”,
- nowych możliwości finansowania ochrony zabytków,
- zmian stanu dziedzictwa kulturowego,
- konieczności weryfikacji zadań realizacyjnych Samorządu Województwa,

- potrzeby stałej współpracy instytucji branżowych związanych z ochroną dziedzictwa.

Prace nad opracowaniem *Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012 - 2015* prowadzono w następujących etapach:

- **etap I – przeprowadzenie monitoringu zmian w latach 2007-2011 wynikających z:**

- nowych uwarunkowań prawnych mających istotny wpływ na ochronę dziedzictwa kulturowego;
- opracowanych dokumentów krajowych, wojewódzkich i lokalnych;
- prowadzonych działań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Zaprezentowana diagnoza zawiera również porównanie do poziomu krajowego;
- wskazanie zagrożeń systemowych w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- **etap II – konsultacje z Urzędem Ochrony Zabytków i instytucjami branżowymi:**

- zakresu potrzeb i wymaganych działań z procesach rewitalizacji, rewaloryzacji i remontów;
- wskazań obiektów i obszarów pretendujących do miana pomników historii i parków kulturowych;
- listy cennych zabytków uznanych za reprezentatywne i priorytetowe wraz z wymaganym zakresem prac;

- potrzeb wykonania zabezpieczeń przeciwwłamaniowych i przeciwpowodziowych obiektów wytypowanych przez MKiDN i WKZ;
- wskazań układów zieleni wymagających rewaloryzacji do zamieszczenia na preferencyjnej liście NFOŚiGW;
- **etap III – opracowanie części programowej:**
  - sformułowanie celów i działań;
  - wskazanie zadań wynikających z założonych celów do realizacji przez Samorządu Województwa;
  - określenie metod wdrażania programu wraz ze wskazaniem instytucji zarządzającej i odpowiedzialnych za wdrażanie i monitorowanie programu;
  - wskazanie rekomendacji i wniosków do dokumentów wyższego rzędu;
  - wskazanie źródeł i możliwości finansowania dziedzictwa kulturowego;
  - zaproponowanie symboli województwa;
  - prezentacja dobrych praktyk.
- **etap IV –konsultacje:**
  - konsultacja dokumentu podczas posiedzenia komisji ds. WPOnZ.

II. NOWE UWARUNKOWANIA PRAWNE

Ochrona zabytków zgodnie z art. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), zwanej dalej ustawą, oznacza działania organów administracji publicznej mające na celu:

zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 7 ustawy istnieją cztery formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z mocy prawa udział w działaniach ochronnych, pracach ratowniczych i zapobiegawczych został powierzony organom władzy państwowej wszystkich jednostek, od ministerstwa kultury i dziedzictwa narodowego po samorządy terytorialne. Odpowiedzialność jednostek poszczególnych szczebli administracyjnych dodatkowo regulują ustawy dotyczące jednostek samorządowych. Zgodnie z zapisami wspomnianych ustaw dotyczących poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego wszystkie jednostki samorządu terytorialnego są odpowiedzialne za kulturę i ochronę zabytków.¹

Od momentu uchwalenia „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008–2011” dwukrotnie dokonano zmian w obowiązującej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Pierwsza zmiana (Dz. U. Nr 97 z dnia 23 czerwca 2009 r.) uporządkowała podstawę prawną w zakresie sprawowania ochrony w obrębie zabytków archeologicznych. Wprowadzona nowelizacja spowodowała również zmiany w sposobie finansowania wymaganych prac archeologicznych niezbędnych w procesie inwestycyjnym.

Nowe uwarunkowania prawne przewidują udzielanie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotacji na prace archeologiczne, których koszt przekroczy 2% kosztów inwestycji.

Kolejna zmiana dotyczyła form ochrony zabytków. Jeśli dla terenów gminy nie sporządzono miejscowego planu zagospodarowania

¹ Wg ustawy o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. w art. 14 pkt 1 ust. 3, samorząd województwa odpowiada za kulturę, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami wg ustawy o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r. w art. 4 pkt 1 ust. 7 powiat odpowiada za zadania publiczne z zakresu kultury i ochrony zabytków; wg ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym art. 7 pkt 1 ust. 9 gmina odpowiada za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

przestrzennego, a zabytków nie objęto żadną z form ich ochrony wskazaną w art. 7 ustawy, nie było podstaw prawnych do zajmowania stanowiska przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) w procesie wydawania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego lub decyzjach o warunkach zabudowy. Prowadziło to do sytuacji, w których podejmowano decyzje inwestycyjne dotyczące obiektów zabytkowych, a konserwator zabytków nie miał środków sprawczych niwelujących zagrożenia dla zabytku. Sytuacja uległa zmianie dnia 18 marca 2010 r. po wejściu w życie zmiany ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która rozszerzyła katalog form ochrony zabytków przez wprowadzenie ustaleń ochrony w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dodano również zapisy dotyczące ochrony zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwalając w oparciu o art. 19 ust. 1a objąć je ochroną na podstawie ustaleń sformułowanych w dokumentach planowania miejscowego. Powoduje to zmianę charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków, traktowanej dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny. Zmiany dotyczą także przepisów z zakresu przedłużenia terminu założenia krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, który został określony na okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy. Wprowadzono również obowiązkowy termin 6 miesięcy, w którym Urzędy Ochrony Zabytków mają przekazać samorządom wykaz obiektów i obszarów: wpisanych do rejestru, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wyznaczonych przez WKZ do objęcia ochroną.

W odniesieniu do uprzednio wymienionych obiektów i obszarów zabytkowych do czasu opracowania gminnych ewidencji zabytków, decyzje o warunkach zabudowy oraz o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego wymagają uzgodnienia z WKZ. Natomiast decyzje o zezwoleniu na realizację infrastruktury drogowej, kolejowej i lotnisk winny uzyskać opinię wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła zmiany polegające na rozszerzeniu ochrony o zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków oraz uzgadnianie planowanych przy nich działań inwestycyjnych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jednocześnie wojewódzki konserwator zabytków w procesie uzgodnienia planów zagospodarowania przestrzennego ma kompetencje do wyrażenia zdania jedynie w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, a nie całokształtu uregulowań planu.

Dnia 2 czerwca 2011 roku weszło w życie Rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. (Dz. U. 2011 Nr 113 poz.661 z dnia 26 maja 2011 r.). Rozporządzenie wprowadziło rozgraniczenie zawartości kart ewidencyjnych dla obiektów wpisanych do rejestru i niewpisanych oraz zabytków archeologicznych.

Ponadto Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej ustawą z dnia 22 października 2010 roku ratyfikował konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzonej w Paryżu z dnia 17 października 2003 roku (Dz. U. Nr 225, poz. 1462 dnia 8 lutego 2011 r.) Konwencję i oświadczenie rządowe w sprawie mocy jej

obowiązującego opublikowano w Dzienniku Ustaw Nr 172 poz. 1018 i 1019 z dnia 19 sierpnia 2011 r.

Ochrona niematerialnego dziedzictwa realizowana jest na poziomie krajowym i międzynarodowym. Każde z Państw ma obowiązek identyfikacji dziedzictwa niematerialnego i prowadzenia polityki wspierającej włączania ochrony kultury niematerialnej oraz podejmowania odpowiednich przedsięwzięć prawnych i finansowych w celu wzmocnienia tego dziedzictwa. Międzynarodowy poziom przyjmuje funkcjonowanie: listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości i listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony. Wspierane są programy krajowe i regionalne oraz inicjatywy dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego.

III. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE

III.1. Poziom krajowy

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zgodnie z art. 86 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. jest głównym opracowaniem wskazującym system ochrony dziedzictwa kulturowego Państwa. Powinien być sporządzony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jednak od kilku lat funkcjonują jedynie tezy do krajowego programu, które wskazują m.in. na potrzeby powiązań zasobów dziedzictwa kulturowego z walorami środowiska przyrodniczego, promowania wartości materialnych i niematerialnych, podnoszenia rangi zabytków oraz wzmocnienia roli zabytków w branży turystycznej. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury, której elementem jest ***Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”***. Określa ona politykę Państwa do 2013 roku w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego. Instrumentami wdrażania strategii są programy operacyjne, stanowiące podstawę finansowania działań z zakresu dziedzictwa kulturowego z budżetu Państwa, rozdysponowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarówno Programy, jak i ich zakresy ulegają zmianie w poszczególnych latach. Dotychczas najważniejszym z nich jest ogłaszany corocznie Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”. Umożliwia on pozyskiwanie środków finansowych na przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych

oraz rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych, rozwój ośrodków muzealnych, kultywowanie tradycji ludowych, czy ochronę zabytków archeologicznych.

Program Wieloletni KULTURA+ realizowany w latach 2011–2015 ma na celu poprawę dostępu do życia kulturalnego na obszarach wiejskich i wiejsko–miejskich m.in. poprzez digitalizację zasobów muzeów. Cyfryzacja dziedzictwa kulturowego jest jednym z priorytetowych działań Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W 2009 roku powstał raport stanu cyfryzacji zbiorów dziedzictwa kulturowego. Wskazano w nim, iż inicjatywa cyfryzacji zasobów ma charakter rozproszony i prowadzona jest bez koordynacji, co wynika z braku odpowiedniego finansowania i niskiej świadomości w kwestii roli, jaką pełni nowoczesna forma informacji. By pójść naprzeciw przedstawionej diagnozie opracowano Program Digitalizacji Dóbr Kultury oraz Gromadzenia, Przechowywania i Udostępniania Obiektów Cyfrowych na lata 2009-2020, a w efekcie obecnie wdrażany jest rządowy program Kultura+, którego priorytetem jest digitalizacja.

Potrzeba sprawnego przeprowadzenia działań naprawczych zdegradowanych struktur historycznych wymusza konieczność przyjęcia przez sejm ustawy o rewitalizacji. Dzięki narzędziom, jakie wskaże dokument regulujący kwestie odnowy przestrzeni, ustawa pomoże chronić zabytkową tkankę, rewaloryzować obszary, remontować i adaptować obiekty. Umożliwi też pomoc w sferze społecznej. Z poziomu państwa będą musiały wówczas zostać zaangażowane środki finansowe przeznaczone na rewitalizację.

Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej” łączący działania administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. W ramach tego programu wytypowano obiekty zabytkowe, w tym muzea oraz drewniane obiekty sakralne, które winny być wyposażone w Systemy Sygnalizacji Pożaru i Systemy Sygnalizacji Włamania Napadu.

Program Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej w zakresie województwa łódzkiego, którego celem było między innymi wytypowanie obiektów i obszarów zabytkowych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. W ramach tego programu wskazano możliwości niwelowania tych zagrożeń.

III.2. Poziom wojewódzki

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007–2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr Li/865/2006 z dnia 31 stycznia 2006 roku. Ze względu na nowelizację zapisów ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa oraz ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju wymaga ona aktualizacji. Dlatego też podjęto pracę nad opracowaniem nowego dokumentu. Przygotowywany dokument priorytetowo ujmuje przeprowadzanie dużych, kompleksowych projektów rewitalizacyjnych realizowanych na zasadach partnerstwa (PPP, PPS, PP).

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013 przyjęty przez Zarząd Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr 1393/07 z dnia 14 listopada 2007 r. w dużym stopniu dotyczy działań

kompleksowych rewitalizacyjnych historycznych układów przestrzennych. Środki pozyskiwane w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013 znacznie podnoszą prestiż obszarów zabytkowych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego przyjęty Uchwałą NR LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 21 września 2010 r. W opracowanym dokumencie zawarto rekomendacje do wojewódzkiego programu opieki na zabytkami m.in. w zakresie kształtowania pasm kulturowych – obszarów mogących pretendować do miana pomników historii i pasm kulturowych oraz reaktywacji podregionów kulturowych.

Wojewódzki program bezpieczeństwa powodziowego dla województwa łódzkiego przygotowywany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków wskazuje obiekty narażone na niebezpieczeństwo powodzi i kierunki niwelowania jej skutków.

Program rozwoju turystyki w województwie łódzkim na lata 2007–2020 wskazuje dziedzictwo kulturowe regionu jako podstawę silnych produktów województwa łódzkiego, które są kanwą rozwoju turystyki regionu.

Program współpracy samorządu województwa łódzkiego z organizacjami pozarządowymi jest opracowywany corocznie uchwalany przez Sejmik Województwa Łódzkiego. Wskazuje na potrzebę współpracy w zakresie pielęgnowania i rozwoju tożsamości województwa łódzkiego.

III.3. Poziom lokalny

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym są, przede wszystkim miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Ustalenia planów powodują prawną ochronę zabytków, są one jednak nadal opracowywane dla niewielkich fragmentów, co nie zapewnia kompleksowej ochrony.

Dokumentami obligatoryjnymi dla gmin wymaganymi w procesach rewitalizacyjnych są Lokalne programy rewitalizacji historycznych układów przestrzennych. Dokumenty te posiadają ośrodki, które próbowały pozyskać środki finansowe na procesy rewitalizacyjne i rewaloryzacyjne, ponieważ dokument ten jest wymagany w przypadku składania wniosków.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami) gminy mają obowiązek wykonywania gminnych ewidencji zabytków. Dzięki temu zamieszczone w nich obiekty i obszary są wskazywane do ochrony we wszystkich dokumentach planistycznych. Gminy w coraz większym stopniu wywiązują się z tego wymogu, obecnie 68,4%, gmin województwa wykonało ewidencję zabytków. Jednak tylko nieliczne z nich przygotowują powiatowe i gminne programy opieki nad zabytkami (6,8 %), które bardzo w małym stopniu wskazują rekomendacje do Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami.

IV. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

IV.1. Tożsamość regionalna

Województwo łódzkie pod względem kulturowym nie jest obszarem jednorodnym, o czym świadczą więzi nawiązujące do prowincji i ziem historycznych. Obejmuje ono części trzech prowincji historycznych Polski: wschodnią Wielkopolskę, zachodnie Mazowsza oraz północno – wschodnią Małopolskę. W ostatnich latach obserwuje się powrót do kultywowania tradycji ludowych - zapanowała moda na produkty regionalne i ludowe święta regionów. Tendencje te przekładają się na coraz silniejszą identyfikację z regionem.

Ważną rolę w kształtowaniu tradycji regionalnych odgrywa **ziemia łęczycka**. Przejawy kultury łęczyckiej występują i kultywowane są przede wszystkim na obszarze powiatu łęczyckiego oraz w powiatach: kutnowskim, poddębickim i zgierskim.

Kolejnym podregionem, o charakterystycznych cechach, identyfikowanym w kraju i za granicą jest **podregion łowicki**, którego trzon stanowi dawne Księstwo Łowickie. Mieszkańcy tego obszaru wykazują silne poczucie wartości, tradycji i więzi społecznych, co w dużym stopniu wpływa na kształtowanie poczucia tożsamości lokalnej i kultywowanie tradycji. Działa tu największa ilość twórców ludowych, a ich twórczość związana jest głównie z haftem, wycinankami i garncarstwem.

Obszarem ukształtowanym w granicach historycznego Mazowsza jest **ziemia rawska**. Obecnie związki z tą historyczną krainą nie są już tak czytelne, jednak stanowią bazę rawskiego podregionu etnograficznego.

Kolejnym obszarem, na którym zachowały się przejawy tradycji i kultury ludowej jest **ziemia opoczyńska**, stanowiąca niegdyś część ziemi łęczyckiej. Na jej terenie kształtował się opoczyński podregion kulturowy. Nnajbardziej-charakterystyczne przejawy tradycji tego terenu stanowią drewniane chałupy z tradycyjnie urządzonymi wnętrzami, stroje ludowe i pisanki. Tradycje te najlepiej zachowały się w północnej części ziemi opoczyńskiej.

Najbardziej rozległą krainą historyczną w granicach województwa łódzkiego jest **ziemia sieradzka**, obszar międzyrzecza górnej i środkowej Warty oraz górnej Pilicy. Najsilniejsza przynależność regionalna mieszkańców zachowała się w zachodniej części obszaru (trwale/powszechnie kultywowane obyczaje i tradycje, działania świadczące o przywiązaniu do regionu – imprezy, przedsięwzięcia).

Bardzo mocne związki z ziemią sieradzką wykazują: **ziemia wieluńska** i **ziemia piotrkowska**. Pierwsza z nich obejmuje obszar na pograniczu Śląska, Wielkopolski i Małopolski, gdzie wciąż pozostają bardzo żywe tradycje kulturowe i silne poczucie przynależności terytorialnej. Druga wiąże się bezpośrednio z oddziaływaniem Piotrkowa Trybunalskiego, który wykształcił własny podregion kulturowy.

Siemkowicki podregion etnograficzny, obejmujący ziemie nadwarciańskie, określony został na obszarze dwóch gmin: Siemkowice i Kielczygłów. Przejawem tradycji ludowych na tym obszarze jest działalność twórców ludowych - rzeźbiarzy, malarzy, hafciarek, a także kultywowanie obrzędów ludowych.

Bardzo ważny „wpływ na kształtowanie tożsamości regionalnej” ma również Łódź, która w wyniku swego rozwoju kompletnie przeobraziła

„bierny” styk trzech starych regionów: Mazowsza, Wielkopolski Małopolski oraz zatarła oddziaływanie ziemi sieradzkiej i łęczyckiej (rangę ich stolic) w świadomości ich mieszkańców. W I poł. XIX w. nastąpił wzrost jej znaczenia do rangi centrum regionu, z czasem stolicy administracyjnej o wielkim potencjale ,także kulturalnym oraz nie do końca wykształconej i zaaprobowanej przez mieszkańców tożsamości industrialnej tradycji.

Tożsamość dużych i małych miast można budować poprzez zachowanie ich specyfiki, tła historycznego i walorów np. Łęczycy, Piotrkowa, Sieradza, Wielunia, Zgierza (dbałość o pamiątki przeszłości, symbole, lokalne towarzystwa, festyny, turnieje, święta miast, jubileusze, inscenizacje).

Podregion Piotrkowski – strój ludowy

Spśród wymienionych podregionów łowicki posiada cechy powodujące, że jest rozpoznawalny w kraju i poza jego granicami. Pasuje się na równej pozycji z krajowymi podregionami takimi jak: krakowski, śląski czy podhalański.

Ludowa twórczość artystyczna z rejonu łowickiego - łowickie stroje, wycinanki i hafty traktowane są, jako element identyfikacyjny folkloru Polski na arenie międzynarodowej.

Województwo łódzkie pod względem tożsamości kulturowej nie jest rozpoznawalne na terenie kraju (co zaobserwowano podczas spotkań konferencyjnych i konkursowych). Mocny, krajowy ośrodek kulturowy – łowicki podregion etnograficzny – bardziej kojarzony jest z przynależnością do Mazowsza.

Ważnym obszarem, zbyt mało uczęszczanym jest teren Lipiec Reymontowskich, które znane są w całej Polsce. Tradycja związana z osobą Stanisława Reymonta oraz wartości kultury ludowej propagowanej w trakcie uczestnictwo w wielu imprezach o charakterze krajowym i europejskim, nie przekłada się na rozwój turystyki kulturowej na tym terenie.

Warsztaty garncarstwa podczas Dni Bolimowa

Województwo łódzkie jest obszarem sprzyjającym kultywowaniu kultury ludowej. Nastąpiło wzmocnienie działań mających na celu reaktywację i rozpowszechnienie tradycji kulturowych. Na obszarze województwa znajdują się miejscowości, w których do dziś przetrwały tradycje garncarstwa, tkactwa, rzeźbiarstwa, malarstwa, haftu i wycinanek. Największą aktywność w zakresie kultywowania folkloru wykazują gminy: Kocierzew Południowy, Chańno, Łowicz, Nieborów i Bolimów. W gminie Łowicz, co pewien czas, organizowane są warsztaty pracy twórczej. W powiecie zgierskim organizowane są warsztaty rzeźby monumentalnej, które na stałe wpisały się w kalendarz spotkań tego rejonu.

W kształtowaniu tożsamości regionalnej ważną rolę odgrywa tradycyjna sztuka kulinarna. Województwo łódzkie podjęło czynną ochronę regionalnych tradycji kulinarnych poprzez umieszczanie bogatego i różnorodnego wykazu kulinariów na Liście Produktów Tradycyjnych, prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Urzędy Marszałkowskie. Łódzkie specjały, których lista w ostatnich latach zdecydowanie wzrosła, przyczynią się do zachowania dziedzictwa kulturowego, rozwoju poszczególnych podregionów oraz umocnienia tożsamości społeczności lokalnych. Ochrona i promocja produktów tradycji regionalnych, w dużym stopniu wpłynie na zwiększanie atrakcyjności terenów wiejskich, rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej, a także na ochronę dziedzictwa lokalnego. Obecnie z terenu województwa łódzkiego na liście produktów regionalnych figurują 63 specjały kulinarne w 8 kategoriach (najwięcej w zakresie wyrobów piekarniczych i cukierniczych – tabela 1, wykres 1). Podregion łowicki, z tradycyjnym przetwórstwem owocowo – warzywnym produkuje w kategorii warzyw

i owoców. Liczba produktów zgłoszonych na listę z terenu województwa łódzkiego gwałtownie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat, bowiem w 2007 roku zarejestrowane były jedynie 3 produkty (chleb łączycki razowy pełnoziarnisty, chleb wiejski łączycki oraz chrzan znad Środkowej Warty w laskach). W 2008 roku do listy dopisano kolejnych 7 specjałów, w 2009 r. przybyło ich aż 38, natomiast w ostatnim czasie dopisano 15 kulinarnych produktów (tabela 1).

Województwo łódzkie, posiada 6 pozycję w kraju w zakresie liczby specjałów umieszczonych na krajowej liście produktów regionalnych (wykres 1). Przy czym należy podkreślić, że pozycja ta w ostatnim czasie wzrosła o trzy miejsca. Polska lista wyjątkowych, wysokiej jakości

produktów, których metody produkcji wykorzystywane są co najmniej od 25 lat, zawiera obecnie 929 specjałów stanowiących dziedzictwo kulturowe regionów.

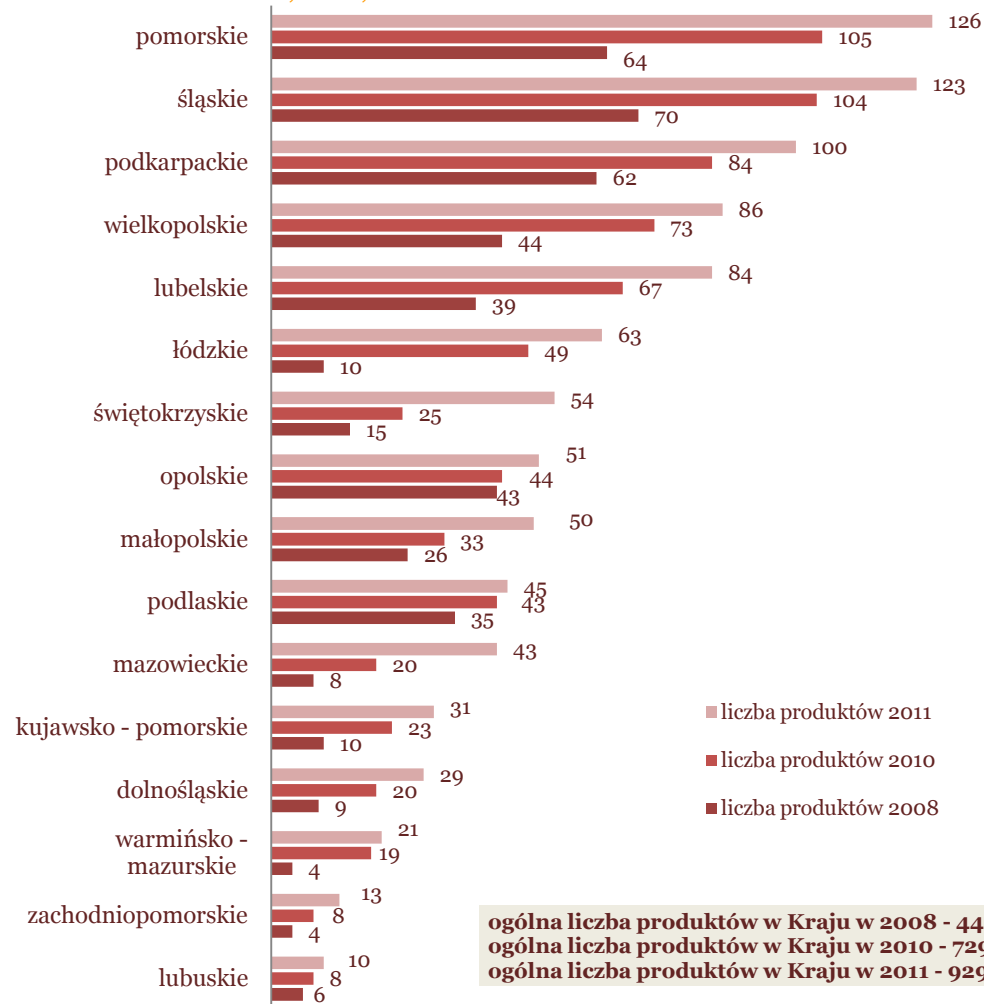
Tradycje regionalne

Tabela 1. Lista produktów regionalnych z terenu województwa łódzkiego

Kategorie produktów	Produkty umieszczone na liście	Kategorie produktów	Produkty umieszczone na liście		
Produkty mleczne	Kozi twaróg z Eufeminowa	Oleje i tłuszcze	Masło nagawskie		
	Twaróg tradycyjny		Masło z Gluchowa		
	Sery kozie z Drużbina	Miody	Miody z doliny rzeki Mrogi		
Produkty mięsne	Wędzone kiełbasy jordanowskie		Miody z gminy Żelechlinek		
	Nadolski boczek tradycyjnie wędzony	Gotowe dania potrawy	Jeżowski żur z ziemniaczkami		
	Jordanowska kiełbasa jałowcowa		Plendze kartoflane z Wójcina		
	Kiełbasa nadolska tradycyjnie wędzona		Kugiel z Przedborza		
	Pasztetowa z Nadolnej w pętkach200		Polewka gruszkowa z Gałkowa		
	Gęś owsiana z Bogusławic		Kapłonek (wodzianka) z Gałkowa		
	Jagnięcina ze świniarki		Gołąbki z Osin		
	Wędzonki Szadkowskie		Kapusta z grochem		
	Szynka wieluńska z lagi		Obrowska zupa chrzanowa		
	Szynka cygańska zwana niedźwiedzią z Zaborow		Zalewajka z zasmażką		
	Kiełbasa chłopska		Radomszczańska zalewajka		
	Warzywa i owoce		Nagawskie jabłka pieczone z sokiem	Napoje	Nalewka owocowa z Nagawek
			Kompot wiśniowy po łowicku		Piwo łaskie
Przecier ogórkowy po łowicku			Ratafia malinowa z Nagawek		
Szczaw konserwowy po łowicku		Sok jabłkowy z Kałęczewa			
Chrzan nadwarciański po staropolsku		Kwas chlebowy			
Ogórek kwaszony spod Wielunia		Nalewka imbirowo-cytrynowa			
Ćwikła z chrzanem po łowicku		Ratafia			
Powidła śliwkowe łowickie					
Ogórki konserwowe po łowicku					
Ogórki kwaszone po łowicku					
Chrzan znad Środkowej Warty, w laskach					
Kategorie produktów		Produkty umieszczone na liście			
		Wyroby piekarnicze i cukiernicze	Tatarczuch z Radomska		
Obrzędowy chleb z Doliny Mrogi					
Chleb nagawski wiecznie świeży					
Chleb razowy z Doliny Mrogi z ziarnami zbóż					
Chleb gryczany					
Chleb żytni świąteczny					
Chleb dmosiński na tradycyjnym zakwasie					
Chleb staropolski z doliny Mrogi					
Piernikowa chatka znad rzeki Mrogi					
Piernik z marchwi					
Chleb żytni razowy pełnoziarnisty z Białej					
Chleb wiejski na zakwasie z pieca ceglanego z Białej					
Chleb wiejski łęczycycki					
Chleb łęczycycki żytni razowy pełnoziarnisty					
Chleb gospodarski z Mrogi					
Chleb żytni z makiem					
Chleby żytnie Szadkowskie					

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wykres 1. Liczba produktów regionalnych w województwach w latach 2008, 2010, 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Na podstawie analizy doświadczeń producentów stwierdzono, że produkty posiadające krajowe oznaczenie zyskują prestiż i są chętniej kupowane przez konsumentów. Produkty te znajdują szczególne miejsce na rynku i z roku na rok stają się coraz bardziej poszukiwane. Produkt, który posiada taką gwarancję współtworzy wizerunek obszaru, z którego się wywodzi i tym samym zachęca do odwiedzenia danego regionu.

W państwach Unii Europejskiej da się zauważyć poszukiwanie unikalnych, wyjątkowych produktów. Niestety żaden ze specjalów regionu łódzkiego nie znalazł się pośród zarejestrowanych produktów europejskich. System w Unii Europejskiej funkcjonuje od 1992 roku i obecnie zarejestrowanych jest 840 produktów, w tym 8 z Polski. Kolejne 34 wnioski czekają na rejestrację, jednak żaden z nich nie pochodzi z terenu województwa łódzkiego.

Obecnie w wyniku zaniku tradycyjnych form wytwarzania żywności wiele lokalnych potraw, dań, wyrobów odchodzi w zapomnienie, ponieważ słaba jest lokalna gastronomia. Dlatego też lokalne specjały kulinarne mają szansę stać się produktem regionalnym, towarzysząc cyklicznym imprezom. Mogą również stanowić kanwę tworzenia szlaków kulinarnych, sieci zajazdów i karczm – wizytówek regionu, podregionu, czy miasta. W województwie brakuje informatora na temat kulinarnych produktów regionalnych, które stanowią niewątpliwą atrakcję turystyczną. Jedynie Piotrków Trybunalski posiada folder promujący produkty kulinarne regionu.

W kształtowaniu tożsamości bardzo istotną rolę odgrywają zespoły ludowe, które kultywują tradycje związane z tańcami i obrzędami.

Najprężniej działają one w powiatach opoczyńskim, łowickim i wieluńskim. Ostatnio obserwuje się wzrost liczby działających zespołów ludowych, a dotychczas istniejące aktywnie się rozwijają. Warto podkreślić, że w skład zespołów ludowych wchodzi coraz młodsze pokolenie, co zapewni przetrwanie lokalnego dziedzictwa.

W ostatnim czasie zdecydowanie wzrosła liczba organizowanych imprez o charakterze kulturalnym. Obecnie na terenie województwa łódzkiego organizowanych jest ogółem około 200 tego typu wydarzeń, z czego ponad 20 posiada charakter międzynarodowy, ponad 30 krajowy, ponad 80 regionalny i około 50 lokalny. Obserwuje się również wzrost zainteresowania oraz liczby uczestników organizowanych imprez.

Procesja w święto Bożego Ciała w Łowiczu

Wydaje się, że wkrótce ranga niektórych z nich (np. układania dywanów kwiatowych w Spycimierzu), może znacznie wzrosnąć, ze względu na rozpoznawalność i uczestnictwo osób z województw sąsiednich. Podobne zjawisko dotyczyć może spotkań o charakterze lokalnym, gdyż wiele gmin zaprasza gości z zaprzyjaźnionych rejonów, przez co zwiększa się oddziaływanie tych imprez. Korzystnym zjawiskiem jest również organizacja imprez przez kilka gmin lub powiatów. Dzięki temu zwiększa się zakres wspólnie realizowanych przedsięwzięć i poszerza krąg odbiorców.

Brak jest w województwie łódzkim aktualnego informatora imprez kulturalnych, a o terminach organizowania poszczególnych festiwali, konkursów i spotkań można znaleźć informacje jedynie na poziomie samorządów lokalnych.

Formą ochrony dziedzictwa kultury ludowej regionu są skanseny, bądź plenerowe ekspozycje etnograficzne. Znajdują się one zarówno w miastach województwa (Łowiczu, Sieradzu, Tomaszowie Mazowieckim, Skierniewicach, Wieluniu czy Uniejowie), jak i w niewielkich miejscowościach (Lipcach Reymontowskich, Maurzycach, Rogowie, Sromowie).

Do grupy istniejących wcześniej skansenów w ostatnich latach dołączyły: skansen „Architektury Drewnianej w Łodzi”, skansen „Militaryny” przy siedzibie Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Łodzi, skansen „Ginącego Rzemiosła w Uniejowie”, skansen „Lokomotyw w Karsznicach”, skansen „Niebowo” w Wincentowie, skansen „Pszczelarski w Wygodzie” oraz tworzony żywy skansen „Centrum Folkloru Polskiego” w Nagawkach. Swoją działalność na szeroką skalę rozpoczęła „Parowozownia”

w Skierniewicach i skansen wąskotorówek w Rogowie. Ośrodki te są coraz chętniej odwiedzane przez turystów zarówno z regionu, jak i z kraju czy też z zagranicy.

W skansenach organizowane są cykliczne spotkania warsztatowe z twórcami ludowymi, np. w skansenie w Łowiczu można uczestniczyć w warsztatach hafciarstwa. Równie ciekawą inicjatywą zrealizowaną w Łowiczu są, utworzone na terenie miasta, galerie ludowe oraz galeria łowicka z częścią poświęconą sztuce folklorystycznej. Do powstającego skansenu w Nagawkach, przenoszone są domy drewniane, do których wprowadzana jest funkcja kulturowo – turystyczna. Nowy skansen Tum - Kwiatkówka ma powstać w sąsiedztwie grodziska w Tumie.

Jednak podejmowane działania promocyjne kulturowych walorów poszczególnych regionów są niewystarczające. Brak jest na przykład oznakowania dojazdów do skansenów i informacji o ich istnieniu przy wjeździe do miejscowości.

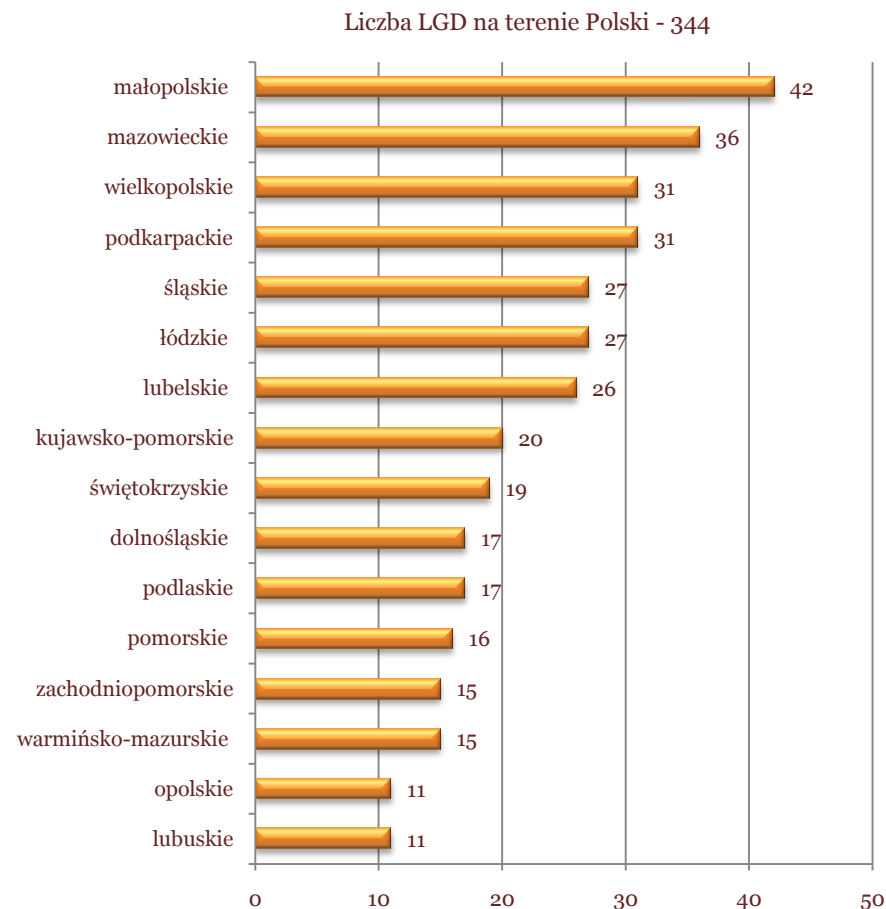
W celu ochrony i zachowania materialnych zasobów kulturowych oraz wartości niematerialnych, realizowane są lokalne inwestycje w ramach inicjatyw podejmowanych przez Lokalne Grupy Działania, których na terenie województwa łódzkiego działa obecnie 27, przy czym zasięg działania trzech z nich wkracza na tereny województw ościennych – mazowieckiego, wielkopolskiego i świętokrzyskiego. Województwo łódzkie zajmuje 5 pozycję w kraju w zakresie liczby działających LGD (wykres 2). Lokalne Grupy Działania podejmują bardzo szerokie spektrum działań wpływających na podwyższenie jakości życia na wsi i podtrzymanie tożsamości lokalnej. Działalność grup odgrywa bardzo istotną rolę w rewitalizacji terenów wiejskich związanych z historią, kulturą

oraz tradycją, czyli dziedzictwem kulturowym wsi. Dzięki temu kształtuje się poczucie zaangażowania w rozwój lokalny. Grupy te przyczyniają się do rozwoju społeczno - ekonomicznego obszarów wiejskich poprzez pozyskiwanie pomocy finansowej przyznawanej na realizację przedsięwzięć związanych głównie z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu krajobrazu kulturowego.

Lokalne Grupy Działania na targach turystycznych „Na styku kultur” w Łodzi

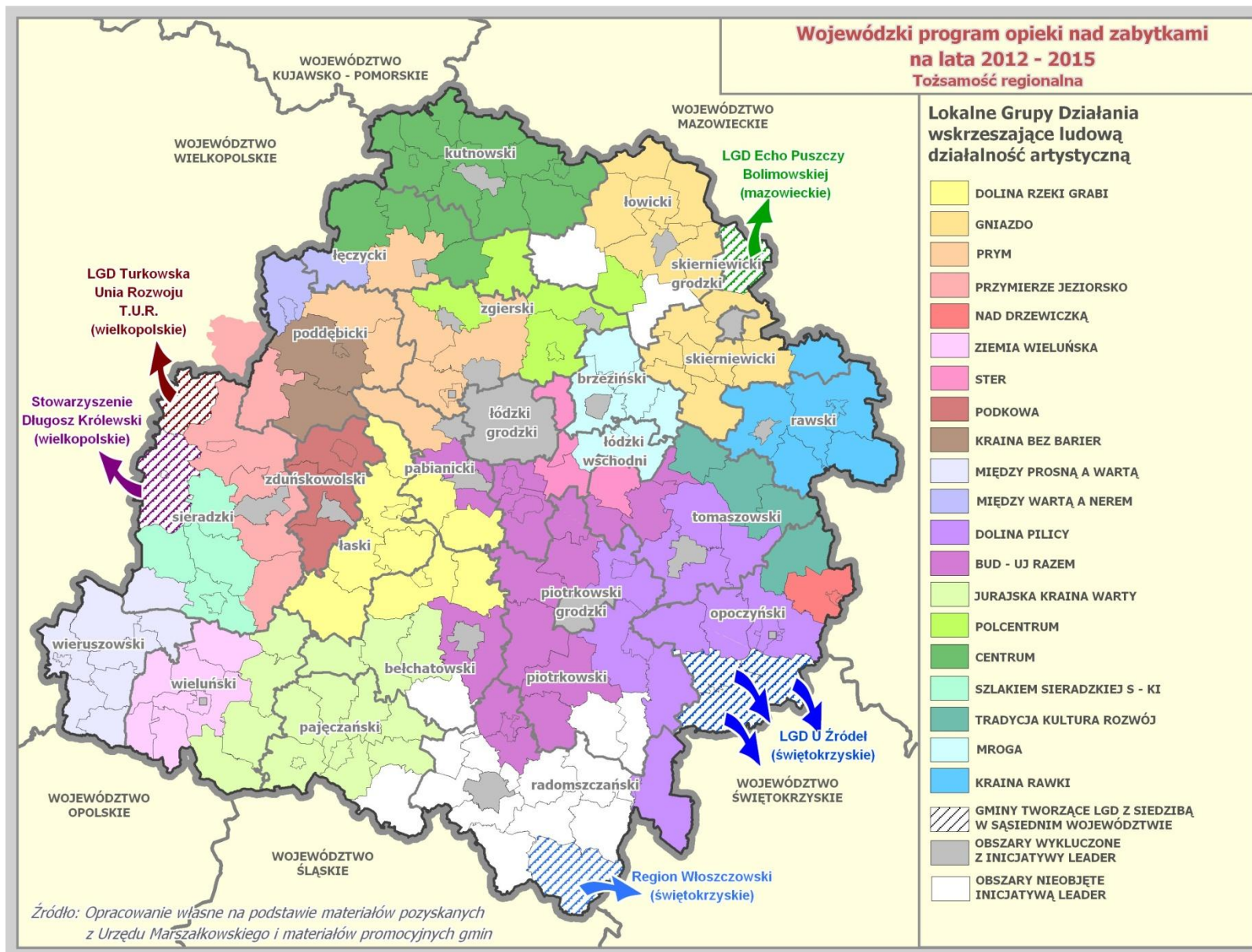
Wykres 2. Liczba Lokalnych Grup Działania wg województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Podsumowując tożsamość regionalną województwa łódzkiego należy stwierdzić wzrost identyfikacji jego mieszkańców z kulturą i tradycją regionu oraz wzrost aktywności w zakresie propagowania i kultywowania tradycji regionalnej m.in. poprzez funkcjonowanie zespołów ludowych, działalność twórców ludowych, obecność produktów z terenu województwa na krajowej liście produktów regionalnych oraz wzrost liczby skansenów i organizację warsztatów twórców ludowych.

Lokalne Grupy Działania, mają możliwość pozyskiwania środków finansowych na kultywowanie tradycji i rozwój ośrodków regionalnych.

Niewystarczająco skuteczną akcją promocyjną objęto niematerialne dziedzictwo, brakuje informatorów i folderów odnoszących się do zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie województwa oraz słabo oznakowano w terenie skanseny i warsztaty twórców ludowych.

Należy objąć skuteczną promocją Łowicz jako ośrodek tożsamości regionalnej o znaczeniu krajowym oraz tworzący się skansen archeologiczny w Tumie.

IV.2. Zasoby i wartości

Zachowane obiekty zabytkowe w województwie łódzkim są odzwierciedleniem osadnictwa, które początkowo rozwijało się głównie w dolinach rzecznych – Warty, Bzury, Pilicy, następnie rozprzestrzeniając się na tereny wysoczyznowe.²

² Analiza stylów architektonicznych zabytków województwa łódzkiego na podstawie przeprowadzonych konsultacji z prof. nadzw. dr hab. Janem Salmem i inż. arch. Pawłem Filipowiczem oraz artykułu „Przegląd stanu zabytków sakralnych na terenie makroregionu łódzkiego” Wojciecha Szygendowskiego.

W swej obecnej postaci są one w większości przypadków efektem kolejnych przebudów i tylko nieliczne można określić jako jednolite stylowo. Dla potrzeb niniejszego opracowania starano się podać głównie te obiekty (lub typy obiektów), które mimo przemian są reprezentatywne dla poszczególnych okresów stylowych od średniowiecza po XIX wieku lub takie, w których poszczególne style pełnią rolę dominującą.

Najcenniejsze zabytki regionu z potwierdzonymi drogą badań lub czytelnymi elementami romańskimi znajdują się w nielicznej grupie miejscowości i są zachowane w zróżnicowanym stopniu.

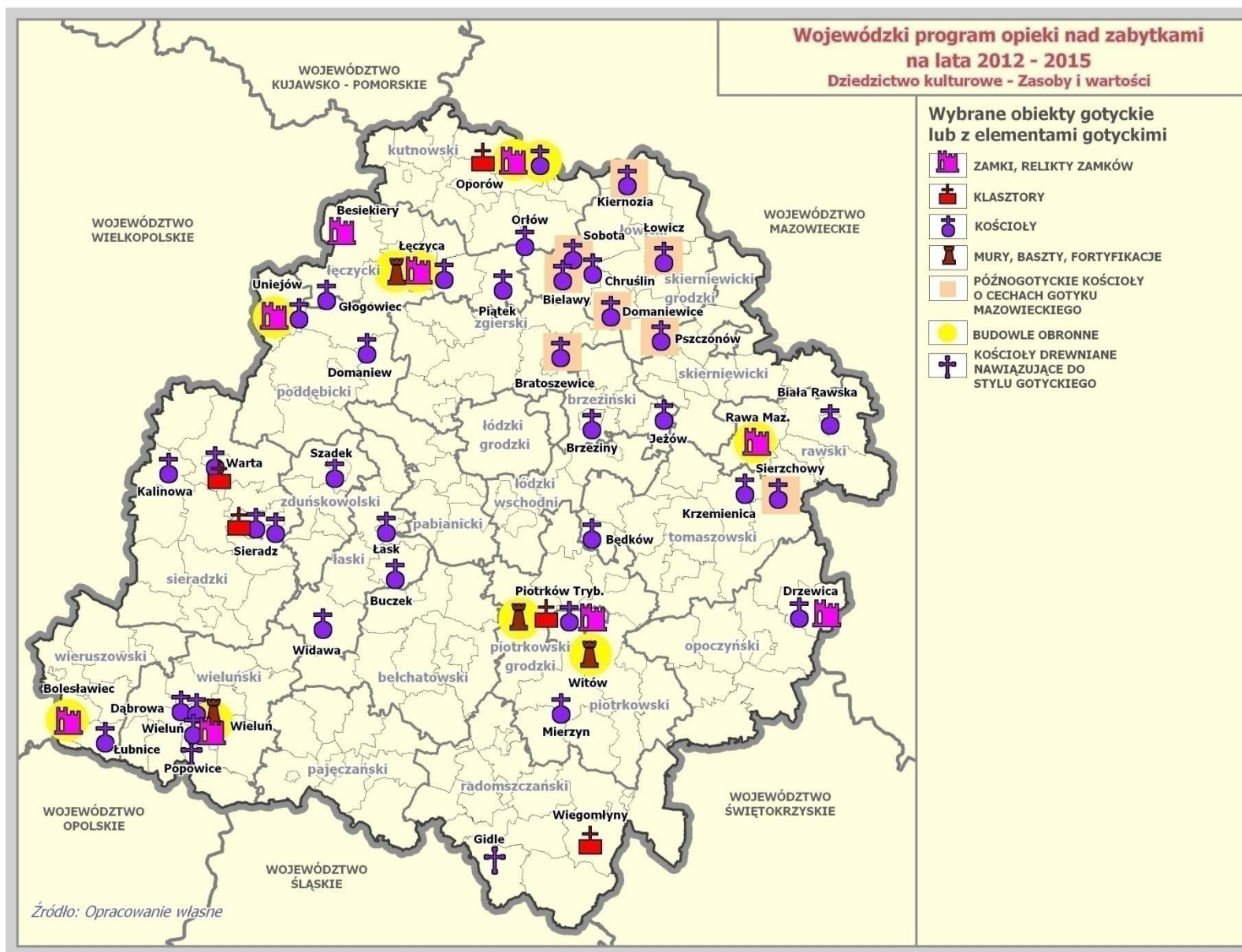
Województwo łódzkie posiada 11 obiektów z okresu romańskiego. Są to: kolegiata w Tumie oraz kościoły w: Sulejowie Podklasztorzu, Inowłodzu, Żarnowie, Strońsku, Rudzie koło Wielunia, Krzyworzece. Elementy romańskie znajdują się także w kościele w Jeżowie, Buczku i Górze Św. Małgorzaty. Natomiast w Sieradzu zachowały się (obecnie niedostępne) relikty rotundy grodowej.

Romański kościół pw. św. Idziego w Inowłodzu

Zabytki gotyckie rozmieszczone są głównie wokół obszaru centralnego województwa. Należą do nich wskazane na mapie niezwykle cenne z racji dobrego stopnia zachowania zamki w Łęczycy, Oporowie i Uniejowie, a także przetrwałe w postaci ruiny warownie w Bąkowej Górze, Besiekierach, Bolesławcu i Rawie Mazowieckiej oraz daleko liczniejsze budowle sakralne: wiejskie i miejskie kościoły parafialne i klasztorne.

Na obszarze województwa w szczególny sposób wyróżniają się m.in. świątynie w Będkowie, Bratoszewicach, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Szadku, Uniejowie, Warcie, Wielgomłynach. Interesującą grupę tworzą świątynie późnogotyckie (niekiedy z elementami renesansowymi) w Bielawach, Chruślinie, Łasku, Łowiczu, Sobocie i Pszczonowie.

Gotycki kościół farny pw. Wszystkich Świętych w Sieradzu

Zabytkowy charakter mają też plany średniowiecznych lokacji miejskich m.in. Bolesławca, Łęczycy, Piotrkowa Trybunalskiego, Sieradza i Wielunia z pozostałościami obwarowań (np. Brama Krakowska w Wieluniu). Nietypowy w skali regionu charakter ma plan prymasowskiego Łowicza, a to ze względu na istnienie dwóch elementów: Starego i Nowego Miasta.

W rejonie występują dość licznie **obiekty architektury renesansowej, manierystycznej i wczesnobarokowej**. Szczególnie wyróżniają się renesansowe, XVII wieczne kościoły do których należą świątynie w Bolimowie, Łowiczu, Burzeninie, Komornikach, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Poddębicach, Rzgowie, Sieradzu Uniejowie, Wąglczewie, Wieluniu, Zadzimiu i Złoczewie. Ze względu na interesujący wystrój malarski bardzo cenne są drewniane kościoły wiejskie w Boguszycach i Grębieniu. Do interesujących można zaliczyć również kaplicę grobową w Brzezinach i kaplicę wolnostojącą w Domaniewicach.

Szesnastowieczne i siedemnastowieczne siedziby feudalne reprezentuje m.in. wieżowy zamek królewski w Piotrkowie Trybunalskim oraz zamki: arcybiskupa Drzewickiego w Drzewicy i rodu Bykowskich w Bykach pod Piotrkowem, Interesujące są też mniejsze założenia: dwór kapituły w Pabianicach, ruina zameczku w Majkovicach, pozostałości ulokowanego na wyspie dworu w Siemkovicach oraz pałac Grudzińskich w Poddębicach. Wszystkie one dają dobry wgląd na budownictwo rezydencjonalne tego okresu i przemiany siedziby szlacheckiej na naszych ziemiach.

Epoka późnego baroku wpisała się w krajobraz regionu łódzkiego m.in. poprzez bogate architektonicznie rezydencje i pałace, do których należą np. zespół pałacowo – parkowy w Nieborowie i Wolborzu.

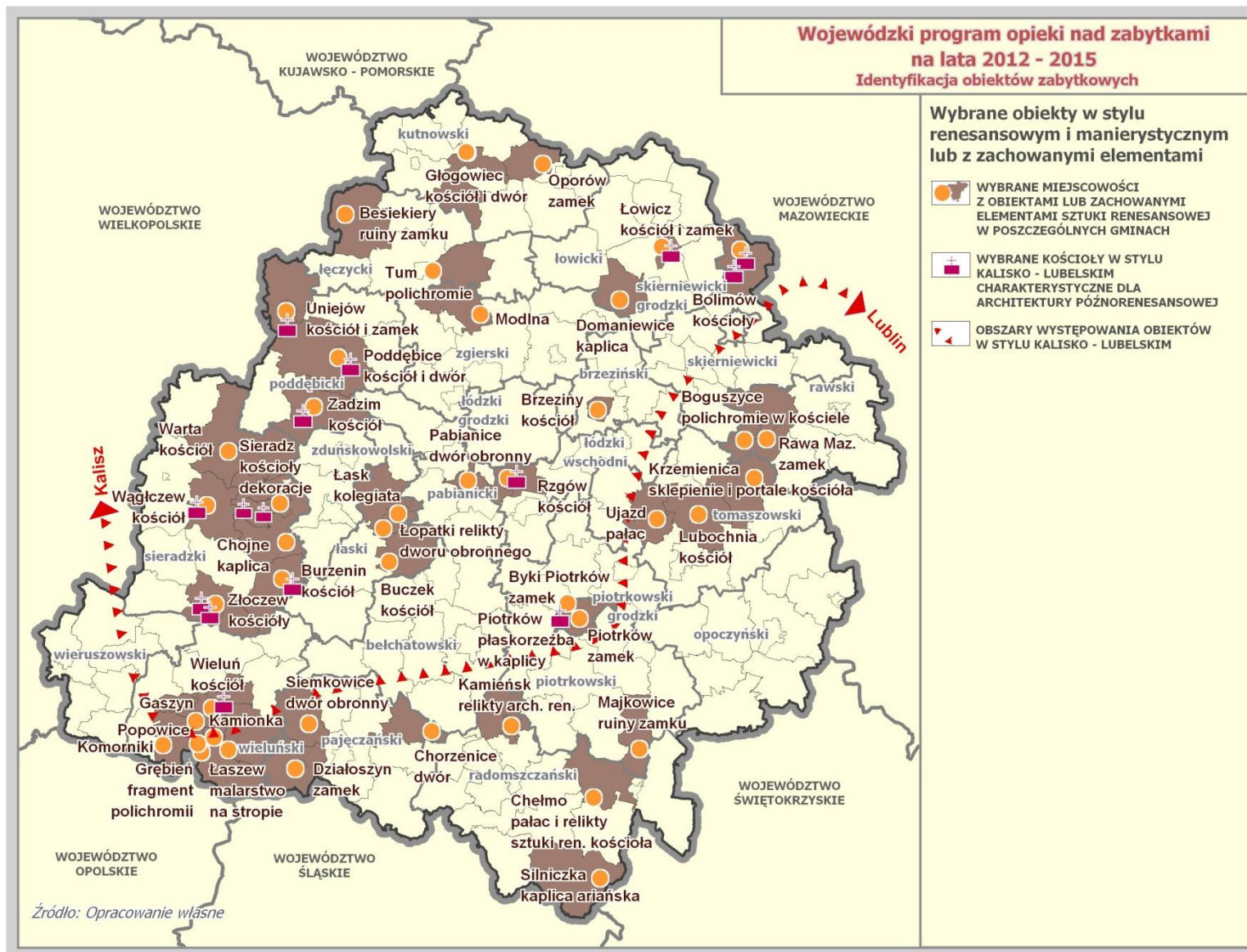
Cechy rozwiniętego i późnego baroku reprezentuje spora liczba monumentalnych świątyń, w pierwszym rzędzie klasztornych, (często z bardzo bogatym wystrojem wewnątrz) m.in. w Gidlach (dominikanie), Łęczycy (bernardyni), Łowiczu (bazylika katedralna/prymasowska, d. jezuitów, pijarzy), Paradyżu (bernardyni) Piotrkowie (Jezuici), Studziennej-Poświętnym (filipini), Warcie (bernardyni) Wieluniu (pijarzy), Wieruszowie (paulini), Witowie (norbertanie). Warto wymienić też parafialne świątynie w Dmosinie, Głuchowie Regnowie, czy Wolborzu (przebudowa gotyckiego kościoła). Liczną grupę stanowią barokowe kościoły i kaplice drewniane: m. in. Biała, Gieczno, Łagiewniki, Niesułków, Radomsko. Wyjątkowy charakter ma drewniany dwór w Ożarowie, pełniący funkcje muzealne.

Klasycyzm i historyzm występuje na całym terenie województwa, reprezentowany jest m. in. przez pałace w Babsku, Białaczowie, Kaleniu, Kiernozi, Walewicach, Tubądzinie i romantyczne założenie parkowe w Arkadii pod Łowiczem oraz dwory m.in. Wrząca i Małków. Najciekawszymi świątyniami z tego okresu są m.in.: kościoły w Skierniewicach, Petrykozach, Babsku, Grabowie, Mazewie i Sulmierzycach. W tym czasie, głównie w obrębie aglomeracji łódzkiej powstało również wiele klasycystycznych świątyń ewangelickich, między innymi w Aleksandrowie Łódzkim, Łowiczu, Ozorkowie, Pabianicach, Tomaszowie Mazowieckim a także kościół braci czeskich w Zelowie oraz nieliczne synagogi w Inowłodzu, Skierniewicach i Ujeździe. Również klasycystyczne są ratusze w: Łęczycy, Łowiczu i Łodzi oraz układ urbanistyczny Ozorkowa i Nowosolnej, plany osad rękodzielniczych w Łodzi, Zgierzu i Pabianicach.

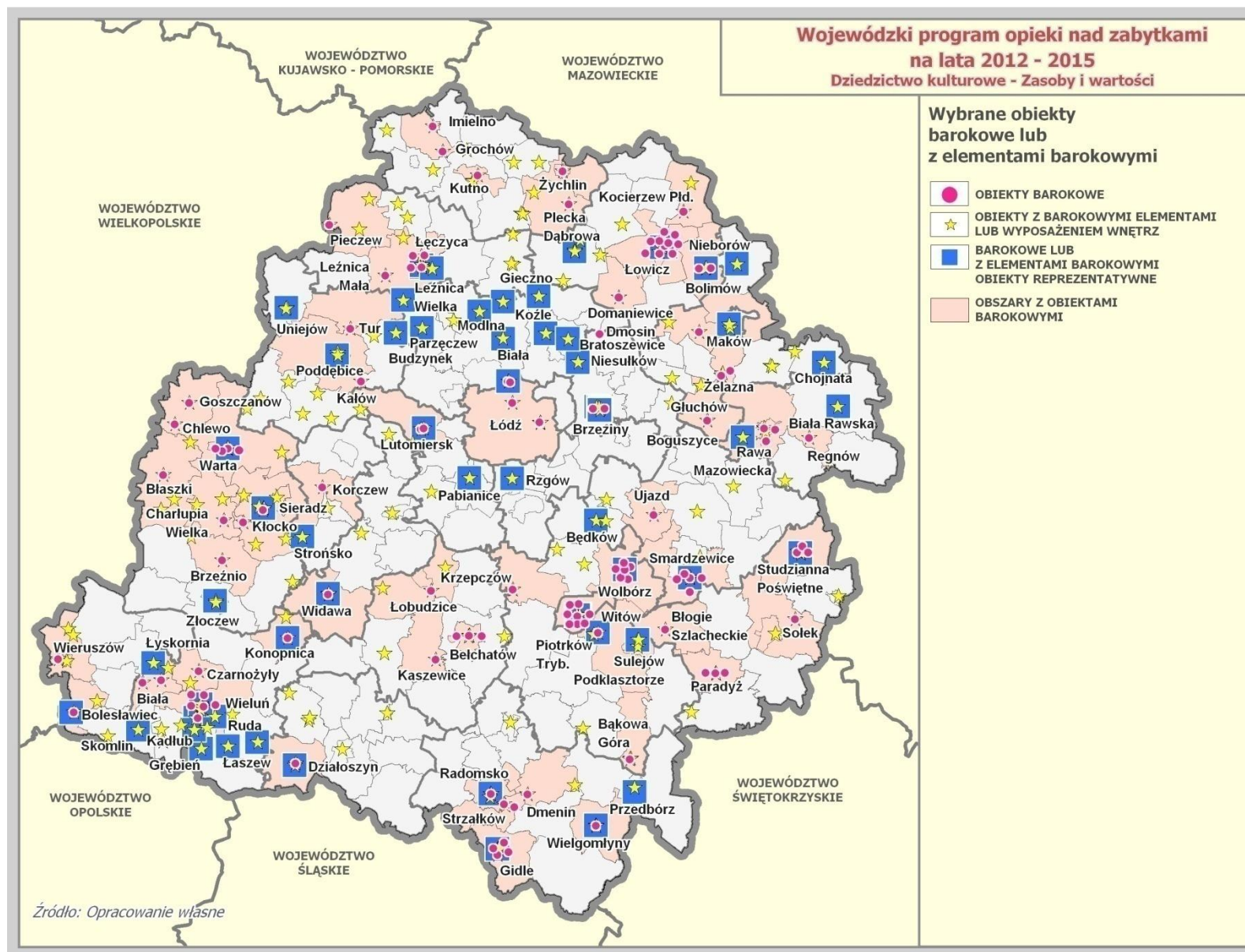
Niezwykle ważna dla ukształtowania indywidualnych cech architektury i układu przestrzennego wielu ośrodków województwa łódzkiego miała epoka industrializacji. Rozwój przemysłu (głównie włókienniczego) nadał zwłaszcza Łodzi i kilku mniejszym ośrodkom m.in. Aleksandrów, Konstantynów, Ozorków, Pabianice, Piotrków, Radomsko, Tomaszów, Zgierz swoisty koloryt. Do charakterystycznych obiektów poprzemysłowego imperium można zaliczyć w Łodzi: zespół Izraela Poznańskiego, tzw. bielnik Kopischa, Białą Fabrykę L. Geyera, przędzalnię Scheiblera, fabrykę Markusa Silbersteina, zespół F.W. Schweikerta, fabrykę Salomona Barcińskiego, pałace Jakuba Hertza, K. A. Haertiga, Karola Poznańskiego, willa Alfreda Grohmana, a także fabrykę Kruschego i Endera w Pabianicach oraz pałac Schloesserów w Ozorkowie.

Nurty historyczne wykorzystano w XIX w. w komponowaniu wystroju wielu świątyń na terenie województwa. Neogotyckie reprezentują kościoły m.in. w Kazimierzu, Złakowie Kościelnym i Gorzkowicach, neoromanizm kościoł w Żytnie, neorenesans - kościoły w Strykowie i Bednarach, neobarok - kościoły w Radomsku i Chorzęcinie, zaś neoempir - kościół pw. św. Kazimierza w Łodzi.

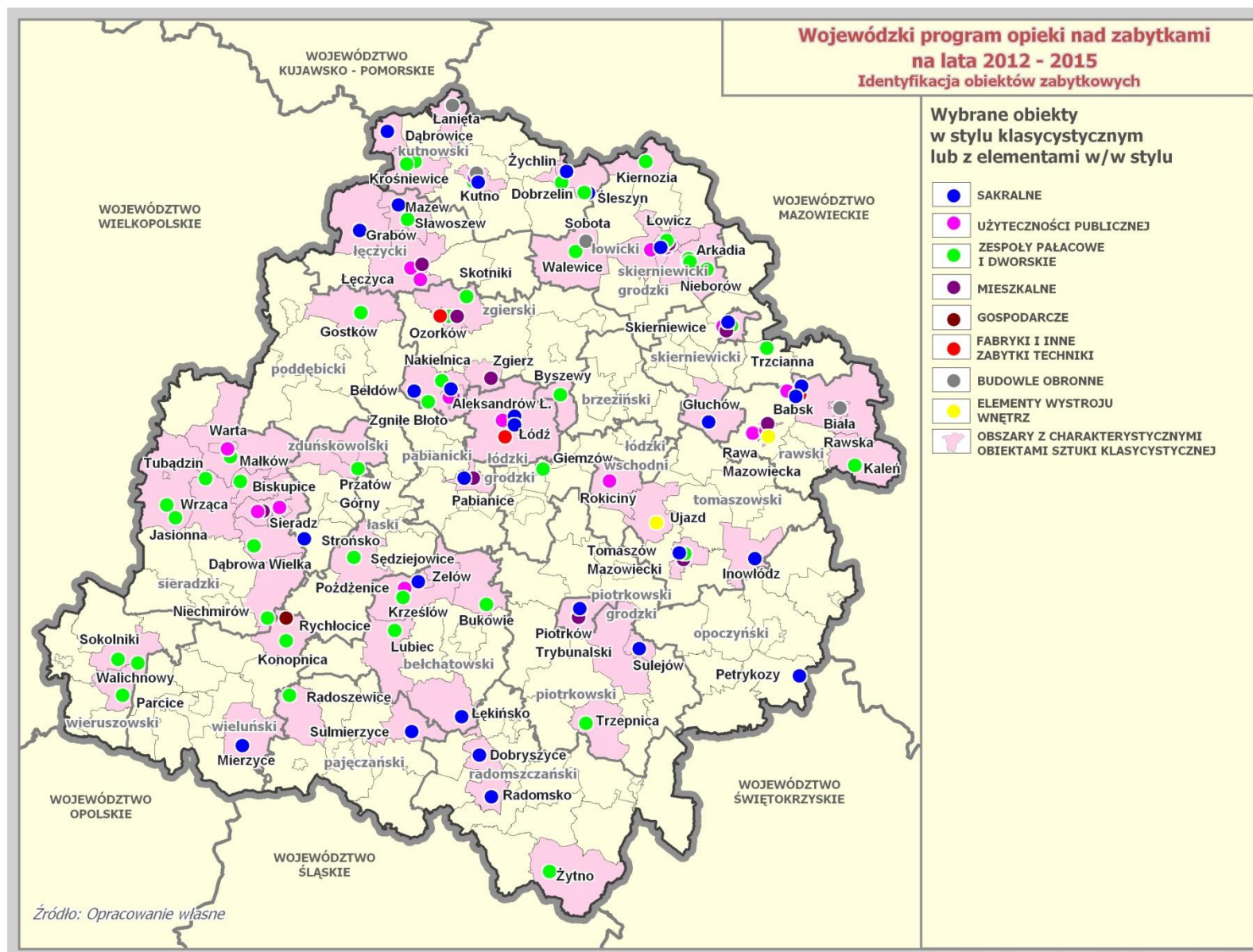
Znaczna część zabudowy miast i miasteczek regionu pochodzi z II poł. XIX w. i pocz. XX w. Są to zazwyczaj domy o skromnym wystroju, ale też bogato dekorowane kamienice i rezydencje, budowle publiczne i siedziby urzędów (Łódź, Łowicz, Piotrków, Sieradz). Z tego okresu wywodzi się w części zabudowa dworska i folwarczna.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Walorem dziedzictwa kulturowego regionu są również pochodzące z różnych okresów **zamki, dwory obronne** mogące stanowić kanwę rozwoju turystyki kulturowej województwa, występujące w: Łęczycy, Uniejowie, Opocznie, Rawie Mazowieckiej, Piotrkowie Trybunalskim, Bykach, Ujeździe, Białej Rawskiej, Orłowie, Pabianicach, Skotnikach, Siemkowicach oraz ruiny zamków w: Bolesławcu, Przedborzu, Wieluniu, Inowłodzu, Majkowicach, Łowiczu, Besiekierach, Drzewicy, Wieruszowie, Lutomierniku, Bąkowej Górze oraz relikty w Sieradzu tzw. Wzgórze Zamkowe.

Na terenie województwa zachowało się wiele **obiektów budownictwa drewnianego** świadczących o wysokim poziomie techniki budowlanej, stosowanej w minionych wiekach przez naszych przodków.

Wśród architektury drewnianej najbardziej charakterystyczną grupę stanowi zespół późnogotyckich, szesnastowiecznych kościołów drewnianych odmiany wielkopolskiej z terenu Ziemi Wieluńskiej, który tworzą świątynie - najstarsza w Grębieniu oraz w: Gaszynie, Łaszewie, Łyskorni, Naramicach, Ochędzynie Starym, Wiktorowie, Wieluniu, Popowicach czy Kadłubie. Późniejsza fala tego budownictwa nasiliła się w VIII w., kiedy powstały barokowe kościoły w Białej i Skomlinie.

W północnej części województwa wyróżnić można również dwie grupy drewnianych obiektów sakralnych, do których należą: zgierskie kościoły drewniane (występujące np. w miejscowościach: Koźle, Mąkolice, Modlna, Niesułków i Bratoszewice) i kutnowskie kościoły drewniane zlokalizowane m.in. w Imielnie, Grochowiu Nowym, Wojszycach i Pleckiej Dąbrowie.

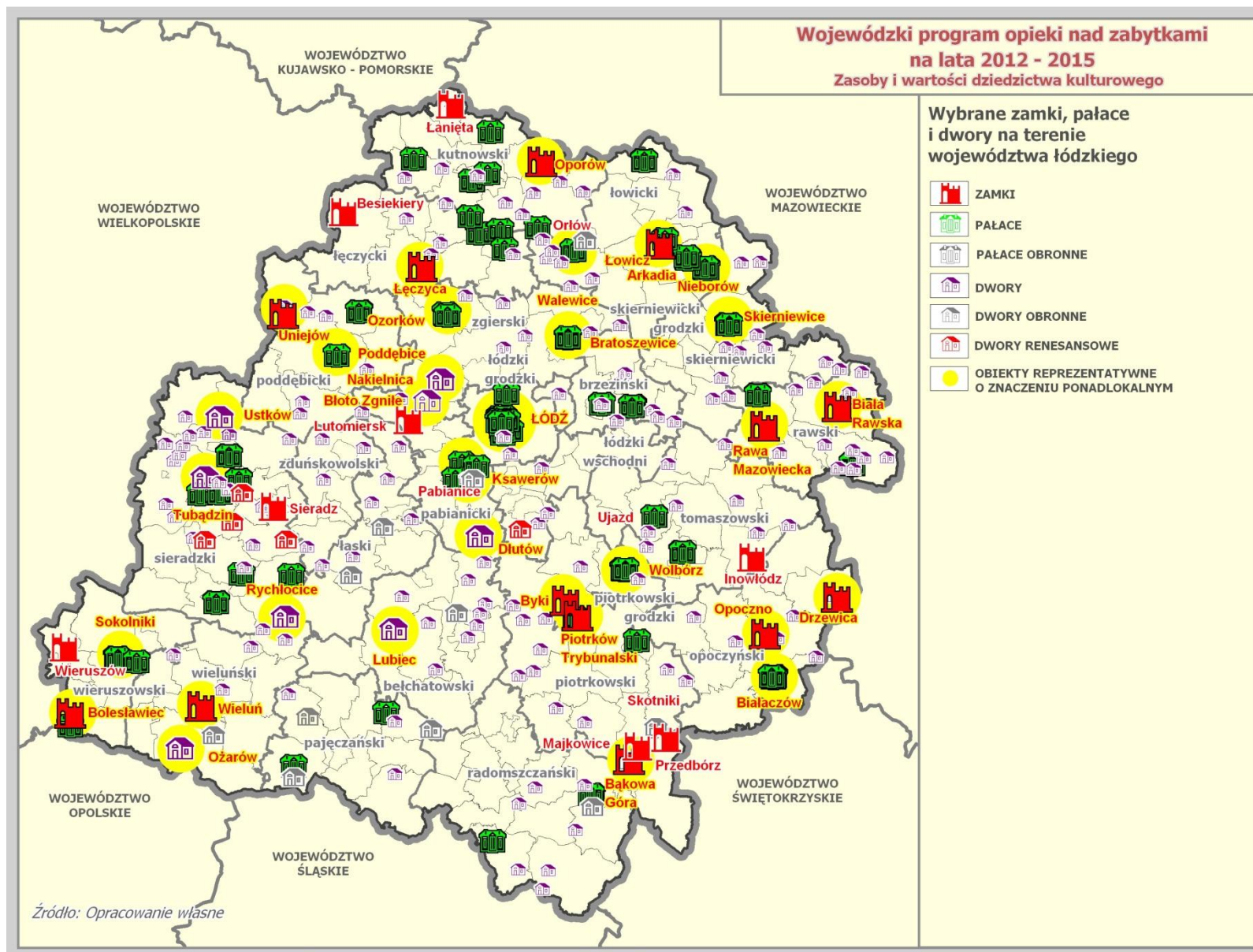

Drewniany kościół pw. św. Małgorzaty w Janisławicach

Bardzo cennym nowopowstałym elementem występującym na terenie województwa jest Skansen Łódzkiej Architektury Drewnianej, zlokalizowany koło Białej Fabryki w Łodzi, do którego przeniesiono m.in. kościół pw. św. Andrzeja Boboli z Nowosolnej.

Krajobraz wsi regionu tworzą m.in. **dwory** m.in. Ożarów, Wrząca, Tubądzin, **zespoły zagród** m.in. Bronowice, Dąbie, Dąbrówka Duża, Grzmiąca, Złaków Kościelny i Borowy oraz **zabytki techniki budownictwa ludowego** – głównie wiatraki (koźlaki, holendry) i młyny (wodne, elektryczne, motorowe), które znikają z naszego krajobrazu ze względu na nietrwałość, drewniany budulec. Najbardziej zasobne w młyny i wiatraki są tereny dawnego województwa sieradzkiego. Występuje tam 8 z 11 młynów wpisanych do rejestru zabytków i 7 z 12 wiatraków. Młyny nad Grabią są osobliwością tego terenu.

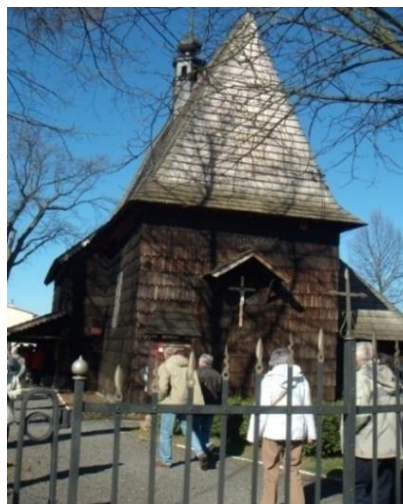
WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Młyn Krzywda w Brzeskach

Do cennych obiektów gospodarczych należy zaliczyć spichlerz w Skomlinie i młyn Kępowizna. Ponadto zabytki architektury drewnianej znajdują się w skansenach, których w ostatnim okresie przybyło. Występują one np.: w Sieradzu, Lipcach Reymontowskich, Maurzycach, Łowiczu, Wieluniu, Tomaszowie Mazowieckim, Uniejowie, Przedborzu i Sromowie.

Kościół w Gidlach

Krajobraz kulturowy i pejzaż odbierany przez obserwatora został zdominowany przez jeden monumentalny zespół zabudowy o wysokich walorach lub grupę obiektów charakteryzujących się zbliżonymi m.in. w Łęczycy - Tumie, Nieborowie i Arkadii.

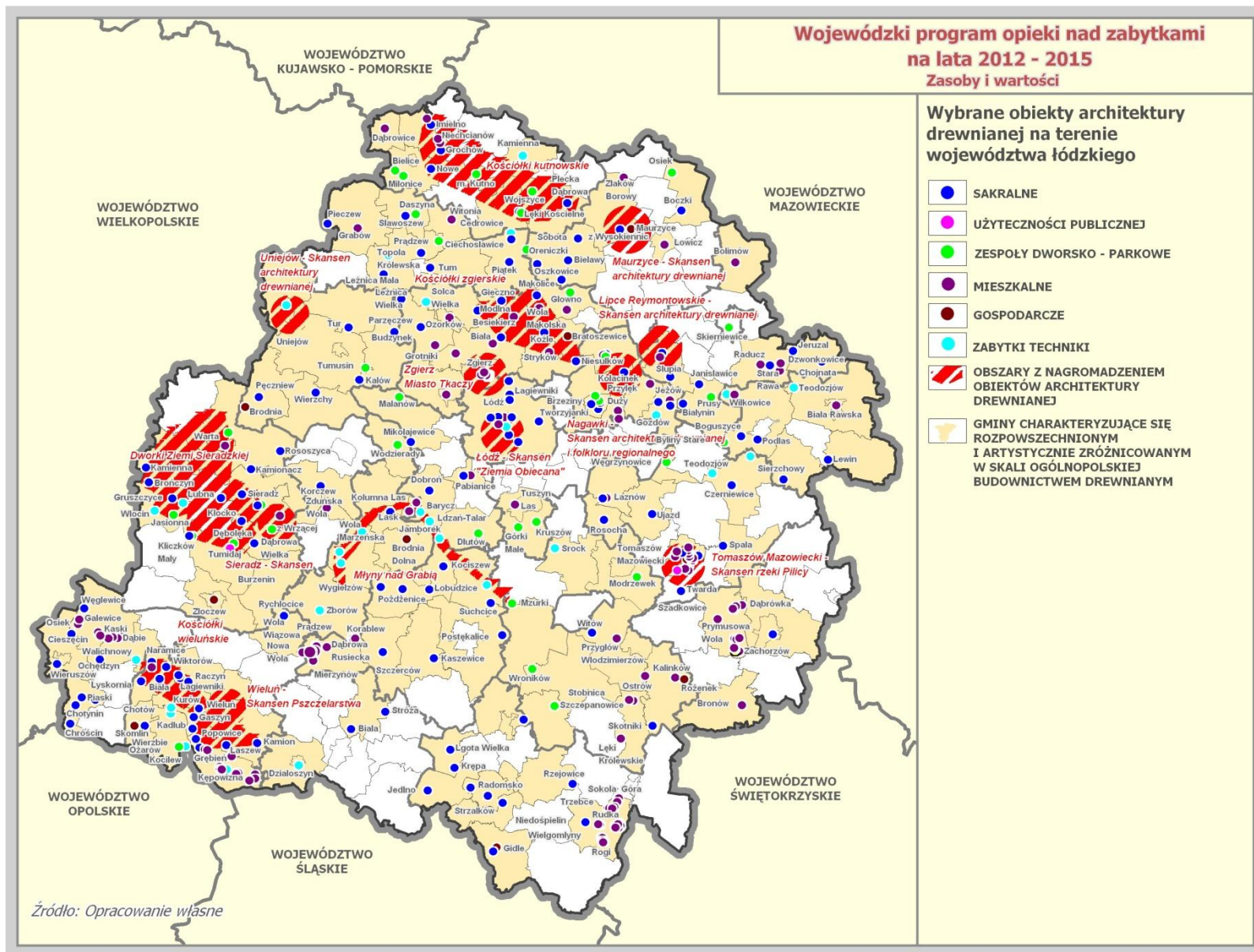
Zabytki województwa znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym i podlegają odmiennym zagrożeniom. Stan tych obiektów bywa często zły i trzeba wielkich nakładów finansowych, by stały się dobrze utrzymanymi i atrakcyjnymi (nie tylko w skali regionu) budowlami.

Pozytywnym kierunkiem zmian zaobserwowanym w ostatnich latach jest **udostępnianie zabytków dla szerokiej rzeszy społeczeństwa** i przeznaczanie ich na funkcje związane z kulturą i turystyką. Wiele obiektów przekształcono w pensjonaty, restauracje i hotele, pojawiły się projekty tworzenia zabytkowych skansenów i miejsc ekspozycji, jak np. skansen w Sromowie czy Uniejowie.

Ciekawym pomysłem jest turystyka kulturowa rozwijająca się w oparciu o miejsca pamięci narodowej, gdzie organizowane są rekonstrukcje bitew i lekcje żywej historii dotyczącej np. Bitwy nad Bzurą, Bitwy Łódzkiej z 1914 – 1915.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

IV.2.1. Obiekty reprezentatywne i priorytetowe

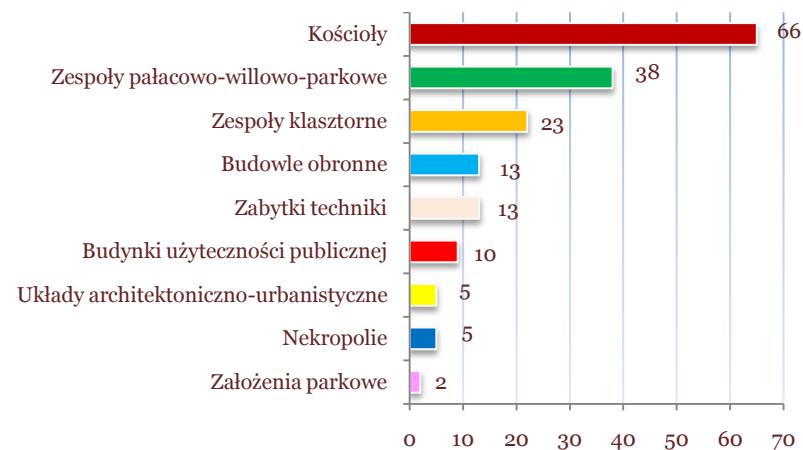
Na etapie sporządzania „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012 - 2015” skorygowano listę obiektów i obszarów zabytkowych w regionie o znaczeniu ponadlokalnym. Obecnie do pierwotnego spisu dodano 22 nowe obiekty, wyeliminowano 1 obiekt, 1 wytypowano indywidualnie (straż pożarną na „Księżym Młynie”) dołączono do zespołu, kilka przekształcono w zespoły lub rozszerzono zakres. Wyeliminowano z listy ruiny zamku w Przedborzu. Dodano: zespół klasztorny w Konopnicy; kościoły w: Petrykozach, Chojnacie, Głogowcu, Jeżowie i miejscowości Chojne; zespoły pałacowe w: Działoszynie, Krośniewicach, Gostkowie, Kalinowej, Siemienicach, Sójkach, Bedlnie, Rawie Mazowieckiej i miejscowości Suchodębie; ruiny zamku w Besiekierach; zespół szpitala Korczaka w Łodzi; cmentarze: Rocha w Skierniewicach, żydowski w Zduńskiej Woli, zespół cmentarzy w Piotrkowie Trybunalskim (wykres 3). Aktualna lista zabytków reprezentatywnych zawiera 175 pozycje, w tym 42 obiektów znajdujących się w bardzo dobrym stanie i 133 priorytetowe – wymagające podjęcia prac rewaloryzacyjnych i remontowych (tabela 2).

Zamieszczenie na liście obiektu czy obszaru zabytkowego świadczy o tożsamości miejsca i zaliczaniu do najciekawszych i najlepiej zachowanych form nie tylko w województwie łódzkim, ale i w Polsce. Obiekty te pozostają zakwalifikowane do następujących grup rodzajowych: układy architektoniczno – urbanistyczne, zespoły klasztorne, kościoły,

budowle obronne, budynki użyteczności publicznej, założenia pałacowo – willowo – parkowe, zabytki techniki, założenia parkowe, nekropolie.

Okolo połowy z wytypowanych obiektów znajduje się w złym stanie technicznym. Przewidziane w ich obrębie prace konserwatorskie wymagają znacznych nakładów finansowych. Wskazania dotyczące tych obiektów powinny przekładać się na gminne i powiatowe programy opieki nad zabytkami oraz mobilizować właścicieli i zarządzających obiektami do ubiegania się o środki finansowe na zabiegi konserwatorskie.

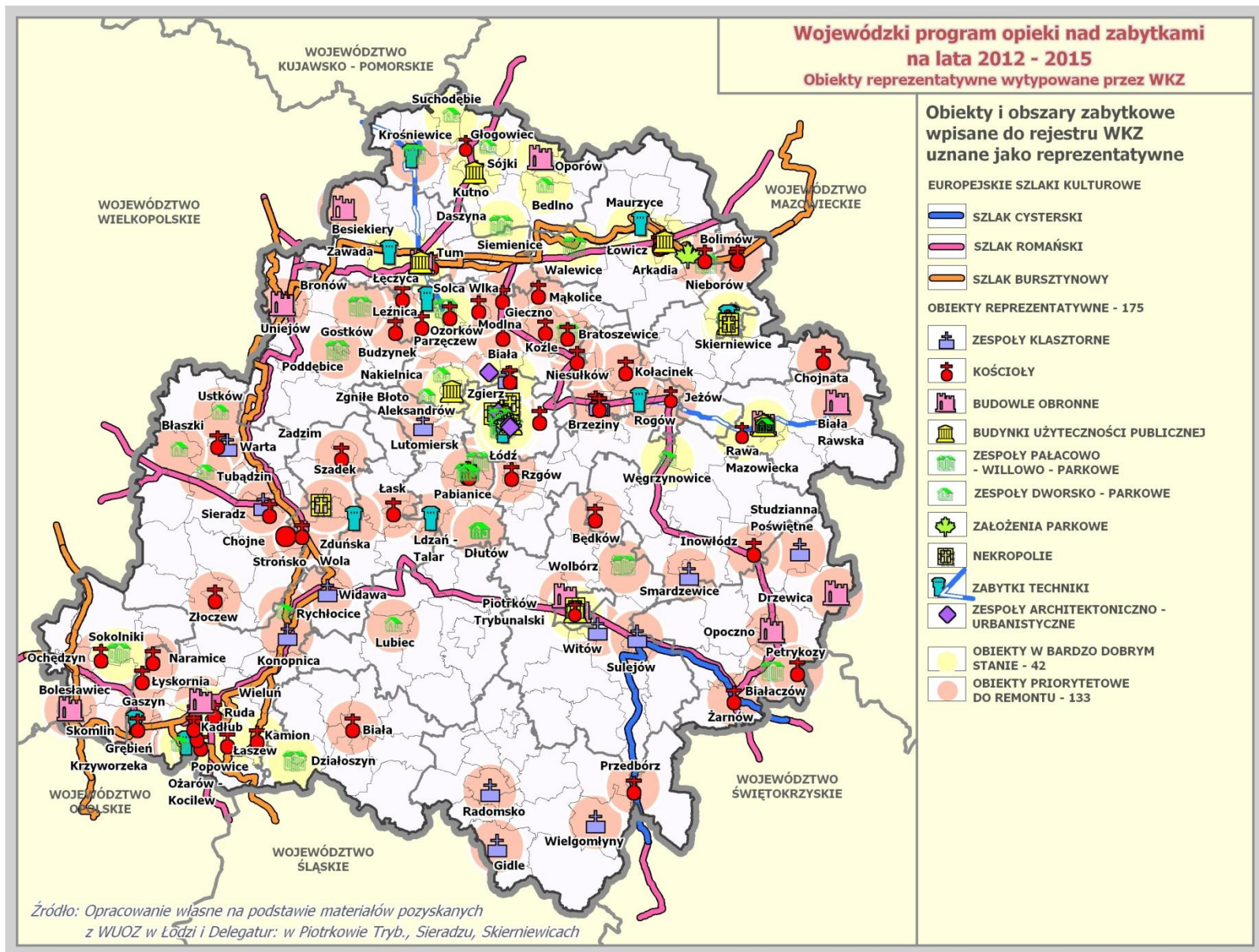
Wykres 3. Zabytki reprezentatywne i priorytetowe na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Tabela 2. Wykaz stanu zabytków reprezentatywnych

Zabytki w bardzo dobrym stanie
 Obiekty i obszary priorytetowe – do remontów

Rodzaj obiektu	Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt zabytkowy	Obecna funkcja obiektu	Do wykonania w obrębie obiektów i obszarów	Stan techniczny obiektu
Zespoły klasztorne	1	Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny o.o. reformatorów z kościołem pw. św. Franciszka ul. Reformacka 1	kościół i klasztor	remont fasady kościoła i placu przed kościołem; instalacja zabezpieczeń ppoż. i antywłamaniowych; remont konstrukcji i pokrycia dachu wirydarza;	dobry
	2	Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny ss. bernardynek z kościołem pw. św. Ducha ul. Kościuszki 1	kościół i klasztor	bieżące prace konserwatorskie	średni
	3	Gidle	Gidle	radomszczański	zespół klasztorny oo. dominikanów, pl. Dominikański 6	kościół i klasztor, sanktuarium	konserwacja wyposażenia wnętrza, remont spichlerza	dobry
	4	Konopnica	Konopnica	wieluński	zespół klasztorny popauliński, ob. parafia	kościół i klasztor	kompleksowy remont konserwatorski	średni
	5	Lutomiersk	Lutomiersk	pabianicki	klasztor o.o. reformatorów, ob. oo. Selezjanów z kościołem pw. Niepokalanego Poczęcia NMP ul. Kopernika 3	kościół i klasztor, Salezjańska Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna II Stopnia, internat OSzM, Salezjański Ośrodek Młodzieżowy	kapitałny remont spalonego dachu-modernizacja konstrukcji więźby dachowej i zmiana pokrycia dachowego, zakup i montaż instalacji przeciwpożarowej, dost. zabudowy klasztornej do obowiązujących norm ppoż.	dobry
	6	Łęczyca	m. Łęczyca	łęczycki	zespół klasztorny oo. bernardynów z kościołem pw. Niepokalanego Poczęcia ul. Poznańska 18	kościół i klasztor	obiekty po remoncie, figury do konserwacji	bardzo dobry
	7	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	zespół klasztorny pobernardyński ul. Stanisławskiego 31	ob. Kolegium Nauczycielskie	do remontu kapitałnego	średni
	8	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół klasztorny oo. franciszkanów z kościołem pw. św. Antoniego Padewskiego ul. Okólna 185 (Łągiewniki)	kościół i klasztor, sanktuarium, miejsce gdzie odbywają się koncerty muzyczne	remont konserwatorski elewacji i ogrodzenia	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

9	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny oo. jezuitów ul. Pijarska 2/4	kościół i klasztor, sanktuarium, nowe kolegium-I LO, stare kolegium-klasztor	prace bieżące	dobry
10	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny oo. bernardynów ul. Słowackiego 2	kościół i klasztor, sanktuarium	konserwacje części wyposażenia wnętrza, prace bieżące	dobry
11	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny panien dominikanek pl.Kościuszki/ul.Rycerska 3	kościół i klasztor, propozycja utworzenia Centrum Idei Kultury „Ku Demokracji”, powstanie również Galeria u Panien	remont i adaptacja (remont elewacji, konserwacja wyposażenia i rzeźb), prace restauratorskie przy XVII wiecznym sklepieniu kościoła – cz. nad chórem	średni / dobry
12	Radomsko	m. Radomsko	radomszczański	zespół klasztorny oo. franciszkanów z kościołem pw. Podwyższenia Krzyża ul. Narutowicza 3	kościół i klasztor	prace bieżące	dobry
13	Rawa Mazowiecka	m. Rawa Mazowiecka	rawski	zespół klasztorny pojezuicki z kolegium i kościołem pw. Niepokalanego Poczęcia NMP pl. Piłsudskiego 9	kościół i klasztor, kolegium-Miejska Biblioteka Publiczna oddz. Dla Dzieci	kościół w trakcie remontu – roboty budowlane - obróbki blacharskie, naprawa tynków zewnętrznych, malowanie elewacji z zachowaniem istniejącej kolorystyki w kościele i budynku parafialnym	dobry
14	Sieradz	m. Sieradz	sieradzki	zespół klasztorny poddominikański, ob. ss. urszulanek z kościołem pw. św. Stanisława ul. Dominikańska 16	kościół i klasztor	wymiana stolarki, remont elewacji wokół wirydarza z zagospodarowaniem wnętrza, remont części dachów skrzydeł klasztoru (W i N) i prioratu	dobry
15	Smardzewice	Tomaszów Mazowiecki	tomaszowski	zespół klasztorny oo. franciszkanów z kościołem pw. św. Anny ul. Główna 5	kościół i klasztor ob. plebania, sanktuarium	prace bieżące	dobry
16	Stuzianna Poświętne	Poświętne	opoczyński	zespół klasztorny oo. filipinów z kościołem pw. śś. Filipa Nereusza i Jana Chrzciciela ul. Główna 7	bazylika i klasztor, sanktuarium, muzeum im. ks. J. Chrzciciela, miejsce koncertów w ramach Kolory Polski	konserwacja barokowego ołtarza bocznego pw. św. Marii Magdaleny w kościele	kościół dobry / klasztor średni
17	Sulejów - Podklasztorze	Sulejów	piotrkowski	opactwo oo. cystersów ul. Opacka 13	kościół i klasztor, spichlerz, stajnia, wozownia, rzeźnia-hotel	konserwacja wnętrza	kościół dobry / klasztor średni
18	Warta	Warta	sieradzki	zespół klasztorny oo. bernardynów z kościołem pw. Wniebowzięcia NPM ul. Klasztorna 9	kościół i klasztor	remont elewacji kościoła i klasztoru, naprawa elementów konstrukcji	średni

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	19	Widawa	Widawa	łaski	zespół klasztorny pobernardyński z kościołem pw. Podwyższenia Krzyża Rynek Kościuszki 14	kościół i klasztor, muzeum parafialne	remont więźby dachowej wraz z częściową wymianą pokrycia dachowego barokowego kościoła parafialnego pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z przyległym budynkiem klasztornym	dobry
	20	Wielgomłynny	Wielgomłynny	radomszczański	zespół klasztorny oo. paulinów Rynek 8	kościół i klasztor	bieżące prace konserwatorskie	dobry
	21	Witów	Sulejów	piotrkowski	zespół oo. Norbertanów z kościołem pw. św. Małgorzaty Kolonia Witów 20	kościół i klasztor, sanktuarium	kontynuacja konserwacji, konserwacja konfesjonatów	dobry
	22	Wieluń	Wieluń	wieluński	zespół klasztorny oo. reformatów z kościołem pw. Zwiastowania NMP ul. Reformacka 1	kościół i klasztor	remont dachu nad kościołem, restauracja polichromii na sklepieniu kościoła, zgromadzenie materiału na wymianę dachówki nad klasztorem, remont więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia ceramicznego na XVII wiecznym klasztorze i etap/2011 - część północna	średni
	23	Złoczew	Złoczew	sieradzki	zespół klasztorny pobernardyński (ob. ss. kamedulki) z kościołem pw. św. Krzyża	kościół, klasztor, kaplica, ogrodzenie	kompleksowy remont	średni
Kościoły	24	Będków	Będków	tomaszowski	kościół filialny pw. Narodzenia NMP ul. Parkowa 5	kościół, sanktuarium	prace konserwatorskie wnętrz, posadzki	średni
	25	Biała	Rząśnia	pajęczański	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela Biała 44	kościół	prace konserwatorsko – restauratorskie XVIII wiecznej chrzcielnicy	dobry
	26	Biała	Zgierz	zgierski	kościół parafialny pw. śś. Piotra i Pawła	kościół	instalacja zabezpieczeń ppoż. i antywłamaniowych	dobry
	27	Boguszyce	Rawa Mazowiecka	rawski	kościół pw. św. Stanisława bpa Boguszyce 14	kościół	po remoncie	bardzo dobry-kościół / wyposażenie dobry
	28	Bolimów	Bolimów	skierniewicki	kościół pw. św. Anny	kościół	remont elewacji	dobry
	29	Bolimów	Bolimów	skierniewicki	kościół pw. św. Trójcy	kościół	remont elewacji	dobry
	30	Bratoszewice	Stryków	zgierski	kościół parafialny pw. św. Augustyna	kościół	prace konserwatorskie wnętrz i wyposażenia	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

31	Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	kościół filialny pw. św. Anny ul. św. Anny 43	kościół	renowacja zespołu sakralnego – prace obrzebie wejścia, naprawa stropu i podłogi, konserwacje częściowe	kościół dobry / wyposażenie zły
32	Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	kościół pw. Podwyższenia Krzyża Św. ul. Kościuszki 48	kościół	remont konserwatorski elewacji, instalacja przeciwwilgociowa, konserwacja 2 kaplic	średni
33	Budzynek	Dalików	poddębicki	kościół pw. Ścięcia św. Jana Chrzcziciela	kościół	prace bieżące	dobry
34	Chojnata	Kowiesy	skierniewicki	kościół pobenedyktyński gotycki pw. św. Marcina	kościół	po remoncie elewacji	dobry
35	Chojne	Sieradz	sieradzki	kościół parafialny pw. św. Wojciecha	kościół	do remontu-kopuła kaplicy, wnętrze do kompleksowej konserwacji	dobry-kościół / średni-wnętrze
36	Gaszyn	Wieluń	wieluński	kościół parafialny tzw. typ wieluński	kościół	naprawa i konserwacja więźby dachowej	dobry
37	Gieczno	Zgierz	zgierski	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	kościół, sanktuarium	kompleksowe prace konserwatorskie na zewnątrz i we wnętrzu	średni
38	Głogowiec	Kutno	kutnowski	kościół pw. Narodzenia NPM i św. Wojciecha	kościół, sanktuarium	prace bieżące	dobry
39	Grębień	Pątnów	wieluński	kościół filialny tzw. typ wieluński	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
40	Inowłódz	Inowłódz	tomaszowski	kościół parafialny pw. św. Idziego pl. Kazimierza Wlk. 12	kościół	prace remontowe przy kościele	dobry
41	Jeżów	Jeżów	brzeziński	zespół kościołów pw. św. Andrzeja i pw. św. Józefa	kościóły	prace konserwatorskie	dobry
42	Kadłub	Wieluń	wieluński	kościół parafialny tzw. typ wieluński	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
43	Kamion	Wierzchlas	wieluński	drewniana kaplica pw. Aniołów Stróżów	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
44	Kołacinek	Dmosin	brzeziński	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych Kołacinek 20	kościół	kompleksowe prace konserwatorskie, wymiana posadzki i pokrycia dachowego	średni
45	Koźle	Stryków	zgierski	kościół parafialny pw. św. Szczepana	kościół	prace bieżące	dobry
46	Kutno	m. Kutno	kutnowski	kościół pw. św. Wawrzyńca ul. K. St. Wyszyńskiego 4	kościół, szkoła podstawowa, przedszkole, jadalnia	prace bieżące	bardzo dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

47	Leźnica Wielka	Parzęczew	zgierski	kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła	kościół	instalacja ppoż. i antywłamaniowa, konserwacja obrazu	średni
48	Łask	Łask	łaski	kościół parafialny, kolegiacki pw. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła ul. Warszawska 15	kościół, sanktuarium	kompleksowy remont i konserwacja w trakcie	dobry
49	Łaszew	Wierzchlas	wieluński	kościół parafialny drewniany tzw. typ wieluński	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
50	Łęczycza	m. Łęczycza	łęczycki	kościół pw. św. Andrzeja - fara ul. Kościelna 4	kościół	wymaga remontu	średni
51	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP Stary Rynek	kościół	po remoncie, konserwacja elementów wyposażenia: wielkoformatowy obraz „Nawiedzenie św. Elżbiety” oraz ramy obrazu	bardzo dobry
52	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	kościół pw. św. Ducha ul. Długa 1	kościół	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
53	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	kościół oo. Pijarów pw. NMP i św. Wojciecha ul. Pijarska 2	kościół	konserwacja elewacji, wykonanie prac konserwatorskich wewnątrz	średni
54	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	kościół filialny pw. św. Leonarda i Małgorzaty ul. Sienkiewicza 1	kościół	po remoncie	bardzo dobry
55	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca ul. Ogrodowa 22	kościół	remont dachu, konserwacja elementów wyposażenia wnętrza, konserwacja posadzki w prezbiterium; instalacja zabezpieczeń ppoż i antywłamaniowych	dobry
56	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół katedralny pw. św. Stanisława Kostki ul. Piotrkowska 265	kościół	remont nawierzchni placu przykościelnego	bardzo dobry
57	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół pw. św. Doroty i św. Jana Chrzciciela, ul. Pomorska 445	kościół	konserwacja bieżąca pokrycia dachu	dobry
58	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	cerkiew pw. św. Aleksandra Newskiego ul. Kilińskiego	kościół	konserwacja polichromii i złoceń, remont budynku gospodarczego i ogrodzenia	dobry-cerkiew/ pozostałe-średni
59	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół ewangelicko - augsburski pw. św. Mateusza ul. Piotrkowska 283	kościół, miejsce gdzie odbywają się koncerty organowe	wymiana ogrzewania i posadzki, konserwacja malowideł sklepiennych i witraży, konserwacja kaplicy pw. św. Mateusza, konserwacja latarni na zewnątrz	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

60	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kaplica pw. św. Antoniego Padewskiego w Łągiewnikach ul. Wycieczkowa 75	kaplica	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
61	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kaplica pw. śś. Rocha i Sebastiana w Łągiewnikach ul. Wycieczkowa 75	kaplica	prace bieżące	bardzo dobry
62	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół pw. Najświętszego Imienia Jezus (d. ewangelicki) ul. Sienkiewicza 60	kościół	renowacja ołtarzy, konserwacja polichromii i witraży	dobry
63	Lyskornia	Biała	wieluński	kościół parafialny tzw. typ wieluński Lyskornia 103	kościół	kompleksowa konserwacja wnętrza	dobry
64	Mąkolice	Głowno	zgierski	kościół parafialny pw. św. Wojciecha, Stanisława, Klemensa i Katarzyny	kościół	prace konserwatorskie we wnętrzach konserwacja i wymiana stolarki okiennej i drzwiowej	średni
65	Modlna	Ozorków	zgierski	kościół parafialny pw. Bożego Ciała Modlna 26	kościół	remont dachu, izolacja ścian krypty pod kaplicą, remont kruchty, kompleksowe prace konserwatorskie we wnętrzu	średni
66	Naramice	Biała	wieluński	kościół parafialny, pw. Wszystkich Świętych tzw. typ wieluński Naramice 50	kościół	konserwacja wieżby dachowej i pokrycia dachowego (gontu), kompleksowa konserwacja wnętrza, instalacja sygnalizacji ppoż. i antywłamaniowa	średni
67	Nieborów	Nieborów	łowicki	kościół pw. MB Bolesnej	kościół	wymaga remontu	średni
68	Niesułków	Stryków	zgierski	kościół parafialny pw. św. Wojciecha	kościół	remont ogrodzenia, prace konserwatorskie we wnętrzu, instalacja zabezpieczeń ppoż. i antywłamaniowych	dobry
69	Ochędzyn Stary	Sokolniki	wieruszowski	kościół parafialny pw. św. Anny tzw. typ wieluński	kościół	naprawy bieżące	dobry
70	Ozorków	Ozorków	zgierski	zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa ul. Zgierska 2	kościół	remont wieży i hełmu nad wieżą, elewacji, zmiana pokrycia dachu, wymiana podłogi, rekonstrukcja schodów	średni
71	Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	kościół parafialny pw. św. Mateusza i Anny ul. Ks. Piotra Skargi 1	kościół	roboty konserwatorskie wymiana pokrycia dachu, prace konserwatorskie we wnętrzu	dobry
72	Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	kościół ewangelicko-augsburski pw. śś. Piotra i Pawła ul. Zamkowa 8/Kilińskiego	kościół	prace bieżące	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

73	Parzęczew	Parzęczew	zgierski	kościół cmentarny pw. św. Rocha	kościół	instalacja zabezpieczeń ppoż. i antywłamaniowych	średni
74	Petrykozy	Białaczów	opoczyński	kościół parafialny rzymsko - katolicki pw. św. Doroty Petrykozy 41	kościół	prace bieżące	dobry
75	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	kościół parafialny pw. św. Jakuba – fara KrakowskiePrzedmieście 2	kościół, sanktuarium	konserwacja wnętrza i prace bieżące, remont kapitalny wieży 2011 - 2017	dobry
76	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	cerkiew prawosławna pw. Wszystkich Świętych, ul. Słowackiego 15	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
77	Popowice	Pątnów	wieluński	kościół filialny pw. Wszystkich Świętych, tzw. typ wieluński	kościół	wymaga remontu kapitalnego	średni
78	Przedbórz	Przedbórz	radomszczański	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	kościół	prace bieżące	dobry
79	Ruda	Wieluń	wieluński	kościół parafialny pw. św. Wojciecha	kościół	prace bieżące	bardzo dobry
80	Rzgów	Rzgów	łódzki wschodni	kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa pl. 500-Lecia	kościół	konserwacja ołtarzy bocznych, założenie systemu SWiP, wstawianie witraży	dobry
81	Sieradz	m. Sieradz	sieradzki	kościół farny pw. Wszystkich Świętych ul. Kolegiacka 11	kościół	konserwacja wnętrza z elementami wystroju i zagospodarowania otoczenia	dobry
82	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki	kościół pw. św. Jakuba Apostoła ul. Senatorska 16	kościół	remont budynku Kancelarii Parafialnej – etap II przy ul. K. Świerczewskiego 18	bardzo dobry
83	Skomlin	Skomlin	wieluński	kościół parafialny pw. śś. Filipa i Jakuba ul. Tysiąclecia 18	kościół	kontynuacja prac konserwatorskich przy polichromiach, zagospodarowanie otoczenia kościoła	dobry-kościół /średni- wyposażenie
84	Strońsko	Zapolice	zduńskowolski	kościół parafialny pw. św. Urszuli	kościół	konserwacja i restauracja elewacji	dobry
85	Szadek	Szadek	zduńskowolski	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Jakuba ul. Ogrodowa 1	kościół	kontynuacja prac konserwatorskich elewacji	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	86	Tum	Góra Św. Małgorzaty	łęczycki	Archi kolegiata pw. NMP i św. Aleksego	kościół	wymiana posadzki, dokończenie badań archeologicznych	dobry
	87	Uniejów	Uniejów	poddębicki	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana	kościół	prace rekonstrukcyjne wystroju i konserwacja polichromii	dobry
	88	Warta	Warta	sieradzki	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	kościół	konserwacja elewacji	średni
	89	Żarnów	Żarnów	opoczyński	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	kościół	prace bieżące	dobry
Budowle obronne	90	Besiekiry	Grabów	łęczycki	ruiny zamku rycerskiego	turystyczno-rekreacyjno-usługowa	w trakcie rewaloryzacji i tworzenia parku, zabezpieczenie i wzmocnienie murów zamku	dobry
	91	Biała Rawska	m. Biała Rawska	rawski	zameczek	mieszkańcwo-usługowa	w trakcie remontu	średni
	92	Bolesławiec	Bolesławiec	wieruszowski	ruiny zamku Kazimierza Wielkiego Podbolesławiec	turystyka, atrakcja turystyczna	remont korony murów	średni
	93	Drzewica	Drzewica	piotrkowski	Zamek Drzewickich	turystyka zewnętrzna, atrakcja turystyczna	prace zabezpieczające	średni
	94	Łęczyca	m. Łęczyca	łęczycki	zespół zamkowy Kazimierza Wielkiego ul. Zamkowa 1	Muzeum Regionalne	do remontu	średni
	95	Opoczno	Opoczno	opoczyński	zamek Kazimierza Wielkiego ul. Zamkowa	Muzeum Regionalne	prace bieżące i zabezpieczające	dobry
	96	Oporów	Oporów	kutnowski	zespół zamkowo - parkowy (park z XVIII w.), zamek arbpa Wł. Oporowskiego	Muzeum Sztuki	park w trakcie rewaloryzacji	bardzo dobry – zamek/ średni-park
	97	Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	d. dwór Kapituły Krakowskiej Stary Rynek 1/2	Muzeum Miasta Pabianic	system SWiP, pogwarancyjna naprawa dachu, prace bieżące	dobry
	98	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół zamkowo - parkowy Byki – Piotrków Tryb., ul. Kasztelańska 9	Ośrodek Doradztwa Rolniczego	do remontu	średni
	99	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zamek Królewski Zygmunta Starego pl. Zamkowy 4	Muzeum Okręgowe	do remontu	średni
	100	Rawa Mazowiecka	m. Rawa Mazowiecka	rawski	zamek Książąt Mazowieckich ul. Zamkowa 3	obiekt muzealny, oddz. Muzeum Ziemi Rawskiej, działalność wystawiennicza	wymiana stolarki okiennej i remont krużganków	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	101	Uniejów	Uniejów	poddębicki	zamek arcybiskupów gnieźnieńskich ul. Zamkowa	kulturalno-turystyczno-rekreacyjna	restauracja zespołu zamkowo-parkowego-realizowana w ramach zintegrowanego projektu	średni-zamek/ dobry-park
	102	Wieluń	Wieluń	wieluński	mury miejskie obronne kultury polskiej z systemem baszt i bram, piwnice zamku	atrakcja turystyczna	remont baszty Męczarnia, baszty Swawola i odcinków murów miejskich	dobry
Budynki użyteczności publicznej	103	Aleksandrów Łódzki	Aleksandrów Łódzki	zgierski	ratusz i jatki miejskie pl. Kościuszki 1	Urząd Gminy, Bank PKO BP, administracja, kultura, usługi	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	104	Kutno	m. Kutno	kutnowski	ratusz ul. Piłsudskiego 20	Muzeum Regionalne	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	105	Łęczyca	m. Łęczyca	łęczycki	ratusz ul. M. Konopnickiej 14	usługowo - turystyczna	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	106	Łowicz	m. Łowicz	łowicki	ratusz Stary Rynek 1	Urząd Miasta	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	107	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	ratusz pl. Wolności 1	Archiwum Państwowe	renowacja elewacji, stolarki drzwiowej, wymiana pokrycia na dachówkę, prace konserwatorskie we wnętrzu	średni
	108	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	d. szpital dziecięcy im. Anny Marii, ob. im. J. Korczaka al. Marszałka J. Piłsudskiego 71	szpital pediatryczny	kompleksowy remont konserwatorski	średni
	109	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	budynek Towarzystwa Kredytowego Miejskiego, ul. Pomorska 21	kultura i biznes „Pomorska 21 Dom Towarzystwa Kredytowego”	po remoncie	bardzo dobry
	110	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	sąd, ul. Słowackiego 5	Sąd Okręgowy	prace bieżące	bardzo dobry
	111	Rawa Mazowiecka	m. Rawa Mazowiecka	rawski	ratusz pl. J. Piłsudskiego 5	Urząd Miasta	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	112	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki grodzki	ratusz Rynek 1	Urząd Miasta	do remontu	średni
Zespoły pałacowo-willowo-parkowe	113	Bedno	Bedno	kutnowski	zespół pałacowo - parkowy	mieszkaniowa, obiekt nieudostępniony	prace bieżące	bardzo dobry
	114	Białaczów	Białaczów	opoczyński	zespół pałacowo - parkowy	Dom Pomocy Społecznej do k. sierpnia 2012 r., wł. Starostwo Powiatowe	drobne prace remontowe z zachowaniem funkcjonalności obiektu, wymaga remontu kapitalnego i rewitalizacji parku	średni-pałac/ bardzo zły-park

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

115	Bratoszewice	Stryków	zgierski	zespół pałacowo- parkowy Rzewuskich pl. Staszica 14	Zespół Szkół nr 1, w trakcie prywatyzacji	do remontu	zły
116	Działoszyn	Działoszyn	pajęczański	zespół pałacowy Męcińskich ul. Zamkowa 22	Powiatowy Ośrodek Kultury i Powiatowa Biblioteka Publiczna	prace konserwatorskie pałacu, renowacja cz. parkowej, odbudowa muru, bramy wjazdowej i dróg wewnętrznych	bardzo dobry
117	Gostków	Wartkowice,	poddębicki	zespół pałacowo - parkowy	Urząd Gminy Wartkowice	rewaloryzacja (w tym w szczególności elewacje i zabytkowy wystrój wnętrza pałacu)	średni
118	Kalinowa	Błaszki	Sieradzki	zespół pałacowo – parkowy i pozostałości folwarku	do niedawna we dworze mieściła się Stacja Hodowli Roślin, obecnie obiekt przejęty został przez prywatne przedsiębiorstwo	rewaloryzacja	średni
119	Krośniewice	Krośniewice	kutnowski	założenie parkowo – pałacowe	pałac-nieużytkowany, park-użyteczność publiczna	pałac do remontu, park do rewaloryzacji	zły
120	Ksawerów	Ksawerów	pabianicki	pałac O. Kindlera ul. Zamkowa 26	własność prywatna, propozycja utworzenia Centrum Konferencyjnego	kompleksowe prace konserwatorskie dachu i elewacji oraz wnętrza; prace konserwatorsko-pielegnacyjne w parku	średni
121	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	d. pałac Karola W. Scheiblera pl. Zwycięstwa 1	Muzeum Kinematografii	prace bieżące	bardzo dobry
122	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	pałac K. Poznańskiego ul. Gdańska 32	Akademia Muzyczna G i K Bacewiczów	kompleksowy remont konserwatorski elewacji i części wnętrza, rewaloryzacja ogrodu	średni-elewacje/ dobry-wnętrze
123	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	pałac M. Poznańskiego, ul. Więckowskiego 36	Muzeum Sztuki	remont konserwatorski części wnętrza	dobry
124	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	pałac I. K. Poznańskiego ul. Ogrodowa 15	Muzeum Miasta Łodzi	prace adaptacyjne wnętrza i prace bieżące	dobry
125	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy Herbstów ul. Przędzalniana 72	wł. Muzeum Sztuki, miejsce gdzie odbywają się koncerty i wystawy	prace remontowo – konserwatorskie wnętrza, rekonstrukcja oranżerii	dobry
126	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy J. Richtera, ul. ks. Skorupki 10/12	Dział Współpracy z Zagranicą Politechniki Łódzkiej	kompleksowy remont konserwatorski elewacji i wnętrza	średni
127	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy R. Richtera, ul. ks. Skorupki 6/8	Rektorat Politechniki Łódzkiej	prace remontowo-konserwatorskie wnętrza i ogrodzenia	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	128	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	willa L. Kindermana ul. Wólczańska 31/33	Miejska Galeria Sztuki	kompleksowy remont konserwatorski	średni
	129	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacowy R.T. Schweikerta ul. Piotrkowska 262/264	Instytut Europejski	prace bieżące	bardzo dobry
	130	Nieborów	Nieborów	łowicki	zespół pałacowo - parkowy Radziwiłłów Nieborów 232	Muzeum Sztuki w Arkadii i Nieborowie, Ośrodek Pracy Twórczej	prace konserwatorskie, wozownia w remoncie	dobry
	131	Ozorków	Ozorków	zgierski	pałac H.W. Schlösserów ul. Łęczycza 7	siedziba firmy	po remoncie	bardzo dobry
	132	Pabianice	Pabianice	pabianicki	Pałac Kruschego i Endera ul. Zamkowa 5 /Piłsudskiego2	Starostwo Powiatowe	kompleksowy remont sali „Złotej”	dobry
	133	Poddębice	Poddębice	poddębicki	zespół pałacowo - parkowy Grudzińskich	Regionalna Izba Muzealna, Dom Kultury	do remontu	średni
	134	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki grodzki	Pałac Prymasowski, założenie parkowe ul. Konstytucji 3-go Maja, Sienkiewicza, Kościuszki	SGGW, Instytut Warzywnictwa, Instytut Sadownictwa i Kwaciarnictwa, park miejski	remont i rewaloryzacja pałacu i parku, park do rewitalizacji – sporządzono i zatwierdzono dokumentację, w trakcie składania dokumentacji - RPO	dobry-pałac/ park do rewitalizacji
	135	Sokolniki	Sokolniki	wieruszowski	zespół pałacowo - parkowy Sułkowskich	Hotel i restauracja	prace bieżące pałacu i w ogrodzie, remont oficyny	bardzo dobry
	136	Sójki	Strzelce	kutnowski	zespół pałacowo - parkowy	mieszkaniowa	prace bieżące	bardzo dobry
	137	Suchodębie	Łanięta	kutnowski	zespół pałacowo - parkowy	mieszkaniowa	prace bieżące	bardzo dobry
138	Walewice	Bielawy	łowicki	zespół pałacowo - parkowy Walewskich	turystyczno-usługowa	park do rewaloryzacji	bardzo dobry/ średni	
139	Wolbórz	Wolbórz	piotrkowski	Zespół pałacowo – parkowy Biskupów Kujawskich	Zespół Szkół Rolniczych z internatem	odbudowa ogrodzenia dziedzińca szkoły od strony wjazdu	dobry	
Zespoły dworsko parkowe	140	Dłutów	Dłutów	pabianicki.	zespół dworsko-parkowy ul. Główna 4/6	nieużytkowany	remont oficyny, kompleksowe prace rekultywacyjne parku	średni/otoczenie zły
	141	Lubiec	Szczerców	bełchatowski	zespół dworski	szkoła podstawowa	do rewitalizacji	zły
	142	Nakielnica	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy Nakielnica 37	mieszkaniowa	kompleksowy remont konserwatorski i prace pielęgnacyjne w parku	średni

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	143	Ożarów	Mokrsko	wieluński	zespół dworsko – parkowy z drewnianym dworem alkierzowym	Muzeum Wnętrz Dworskich oddz. Muzeum Ziemi Wieluńskiej	konserwacja pokrycia dachu, zagospodarowanie obiektów folwarcznych	dobry
	144	Rawa Mazowiecka	Rawa Mazowiecka	rawski	zespół willi ul. Miła 4	po rewitalizacji - Siedziba Fundacji im. E. Otto oraz Kameralne Centrum Kulturalno-Oświatowe	do remontu kapitalnego	średni
	145	Rychłocice	Konopnica	wieluński	zespół dworsko - parkowo-folwarczny	mieszkaniowa	do remontu kapitalnego	średni
	146	Siemienice	Krzyżanów	kutnowski	zespół dworsko - parkowy	POLFARMEX S.A.-konferencyjno - rekreacyjny	prace bieżące	bardzo dobry
	147	Tubądzin	Wróblew	sieradzki	zespół dworsko - parkowy Walewskich	Muzeum Walewskich	piwnice i elewacje do remontu	dobry
	148	Ustków	Warta	sieradzki	dwór	niezagospodarowany	w trakcie remontu	bardzo zły
	149	Węgrzynowice	Budziszewice	tomaszowski	zespół dworsko - parkowy	mieszkaniowa	po remoncie, własność prywatna, wyróżnienie w konkursie na najlepszego użytkownika	bardzo dobry
	150	Zgniłe Błoto	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy	mieszkaniowa	kompleksowy remont konserwatorski, park do rewitalizacji	dwór-średni, oficyna-b. zły, park-zaniedbany
Założenia parkowe	151	Arkadia	Nieborów	łowicki	park romantyczny H. Radziwiłłowej	krajoznawczo-turystyczno-wypoczynkowa	remont ogrodzenia	dobry
	152	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	park „Źródlika”, między ulicami Przędzalnianą, Fabryczną, Targową i al. Piłsudskiego	krajoznawczo-turystyczno-wypoczynkowa	prace przy zbiorniku wodnym, prace pielęgnacyjne w parku	dobry
Nekropolie	153	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół cmentarzy – rzymsko - katolicki, ewangelicki - augsburski, prawosławny, ul. Ogrodowa 39/43	cmentarz, funkcja historyczno-poznawcza	restauracja nagrobków, kontynuacja remontu kaplicy Scheiblera, remonty bieżące i pielęgnacyjne	średni
	154	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	cmentarz żydowski, ul. Bracka 40	cmentarz, funkcja historyczno-poznawcza	remont ogrodzenia, prace konserwatorskie nagrobków i pielęgnacyjne zieleni	średni
	155	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół cmentarzy: rzymsko - katolicki, prawosławny, ewangelicki, żydowski, wojskowy ul. Cmentarna/Partyzantów	cmentarz, funkcja historyczno-poznawcza	remonty i prace konserwatorskie kaplic i nagrobków, wymiana elementów zagospodarowania cmentarzy	średni
	156	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki grodzki	cmentarz pw. św. Rocha ul. św. Stanisława	cmentarz, funkcja historyczno-poznawcza	prace konserwatorskie nagrobków	dobry

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

	157	Zduńska Wola,	Zduńska Wola	Zduńska Wola	cmentarz żydowski ul. Kacza	cmentarz, funkcja historyczno- poznawcza	rewaloryzacja	średni
Zabytki techniki	158	Kocilew	Mokrsko	wieluński	wiatrak koźlak	obiekt muzealny, Muzeum Wnętrz Dworskich, oddz. Muzeum Ziemi Wieluńskiej	po remoncie, prace bieżące, uzupełnienie i rekonstrukcja ciągu technologicznego	bardzo dobry
	159	Ldzań – Talar	Dobroń	pabianicki	zespół młyna wodno - elektrycznego	pustostan, funkcja poznawcza	kontynuacja remontu młyna	dobry
	160	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	"Biała Fabryka" L. Geyera ul. Piotrkowska 282	Centralne Muzeum Włókiennictwa, wystawy, plenery, koncerty	modernizacja i zagospodarowanie kompleksu fabrycznego - prace remontowo – konserwatorskie, remont kotłowni, powiększenie skansenu	bardzo dobry
	161	Maurzyce	Zduny	skierniewicki	most stalowy spawany na rz. Słudwi wg projektu S. Bryły	most drogowy, ekspozycja	po remoncie	bardzo dobry
	162	Ozorków			Krośniewicka Kolej Dojazdowa - linia kolejki wąskotorowej (poszczególne jej odgałęzienia łączą Ozorków - na płd. z Brześciem Kujawskim - na płn.) Do rejestru zabytków wpisany jest odcinek Ostrowy - Sierpów biegnący w granicach woj. łódzkiego	brak użytkowania	do remontu	zły
	163	Piotrków Trybunalski	m. Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół dworca kolei Warszawsko-Wiedeńskiej	usługowa PKP	remont generalny dworca (I etap - 4 budynki)	średni
	164	Rogów – Rawa Mazowiecka - Biała Rawska	Rogów, Rawa Mazowiecka, Biała Rawska	rawski, brzeziński, skierniewicki	Kolej Wąskotorowa Rogów- Rawa-Biała - linia kolejki wąskotorowej na odc. Rogów - Rawa Mazowiecka - Biała Rawska	skansen	do remontu	zły
	165	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki	parowozownia	muzeum	rewitalizacja i przystosowanie do celów muzealnych Parowozowni Skierniewice – etap I: wykonanie dokumentacji remontu cz. obiektu pod nazwą „przybudówka łowicka”	zły
	166	Skierniewice	m. Skierniewice	skierniewicki	dworzec PKP	usługowa PKP	po remoncie, prace bieżące	bardzo dobry
	167	Skomlin	Skomlin	wieluński	spichlerz	pustostan	remont zabytkowego spichlerza	średni

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

							modrzewiowego	
	168	Solca Wielka	Ozorków	zgierski	wiatrak koźlak Solca Wielka 59	obiekt zabytkowy, nieużytkowany, funkcja poznawcza	remont wyposażenia	dobry
	169	Kwiatkówek	Łęczycza	łęczycki	wiatrak koźlak	obiekt zabytkowy, nieużytkowany, funkcja poznawcza	po remoncie, wiatrak z Zawady powrócił w pierwotne miejsce	bardzo dobry
	170	Zduńska Wola, miasto, osiedle Karsznice,	Zduńska Wola	Zduńska Wola	skansen lokomotyw przy stacji kolejowej na osiedlu Karsznice	skansen, atrakcja turystyczna	poprawa warunków ekspozycji, konserwacja eksponatów	dobry
Zespoły architektoniczno-urbanistyczne	171	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół Księżego Młyna	Galeria Księży Młyn, Wyższa Szkoła Projektowania, Wyższa Szkoła Filmowa, „Lofty u Scheiblera”, budynek Straży Pożarnej-banki i inne firmy	kompleksowy remont konserwatorski, kompleksowe działania rewitalizacyjne, rewaloryzacja terenów zieleni	bardzo dobry/dobry/śre dni
	172	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół ul. Piotrkowskiej - kwatera z pl. Wolności do al. Piłsudskiego	mieszkaniowo-usługowo- kulturalno-poznawcza	kompleksowe działania konserwatorskie	średni
	173	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół fabryczny d. przędzalni K.W. Scheiblera ul. Tymienieckiego 25	„Lofty u Scheiblera”-421 apartamentów	prace bieżące	bardzo dobry
	174	Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół budownictwa przemysłowego d. zakładów I.K. Poznańskiego ul. Ogrodowa	centrum kulturalno-handlowo -rozrywkowo-hotelowe, mieszkaniowa	kompleksowe prace konserwatorskie	Manufaktura- bardzo dobry
	175	Zgierz	Zgierz	zgierski	zespół ul. Długiej	ul. Narutowicza 6 - Centrum Konserwacji Drewna, ul. Rembowskiego-translokacja -Dom turysty-PIT- Galeria sztuki na poddaszu, ul. Rembowskiego 1- translokacja-sala konferencyjna, pokoje noclegowe, kuchnia ze stołówką,ul. Rembowskiego 1- translokacja-pierzeja ulicy- Instytucja ds. Zarządzania Parkiem Kulturowym i Muzeum Miejsca	rewitalizacja "Miasta Tkaczy"	średni

Tabela 3. Ocena stanu obiektów zabytkowych będących własnością Samorządu Województwa Łódzkiego

Rodzaje obiektów	Lp.	Obiekt zabytkowy	Miejscowość	Prace konserwatorskie	Stan techniczny obiektu	Wskazania	Lata wykonania prac
Zespoły pałacowe	1.	Pałac Herbsta, ul. Przędzalniana 72 - Muzeum Sztuki	Łódź	modernizacja pałacu	średni	w trakcie remontu	2006-2013
	2.	Pałac M. Poznańskiego, ul. Więckowskiego 36 - Muzeum Sztuki - budynek główny	Łódź	rewitalizacja obiektu	średni	w trakcie remontu	2011-2012
Budynki użyteczności publicznej	3.	Teatr im. St. Jaracza, ul. St. Jaracza 27	Łódź	modernizacja budynków i pomieszczeń teatru	dobry	w trakcie realizacji prac	2010-2012
	4.	Teatr Wielki, pl. gen. H. Dąbrowskiego	Łódź	rozbudowa i przebudowa budynku technicznego, modernizacja zaplecza technicznego sceny głównej, rewitalizacja zabytkowego wystroju, adaptacja holu szatniowego na potrzeby małej sceny, modernizację instalacji wewnętrznych oraz wyposażenia pomieszczeń budynku głównego, adaptacja pomieszczeń na magazyny dekoracji wielkoformatowych i kostiumów	średni	remont kompleksowy	2008-2013
	5.	Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, pl. Wolności 14 (d. Szkoła Realna)	Łódź	modernizacja pomieszczeń i budynków	średni	w trakcie realizacji prac	2006-2012
	6.	Biblioteka im. J. Piłsudskiego, ul. Gdańska 100/102	Łódź	rozbudowa, wprowadzenie nowoczesnych technologii informatycznych i komunikacyjnych	średni	w trakcie realizacji prac	2011-2015
Zespoły dworskie	7.	Muzeum Oświatowe im. M. Konopnickiej, Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej - Filia w Sieradzu, (d. dwór)	Bronów gm. Wartkowice	remont konserwatorski	średni	remont kapitalny	2009-2012

IV.2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Ogólna liczba zabytków wpisanych do rejestru na terenie województwa łódzkiego wynosi około 2 250, przy czym należy zaznaczyć, że decyzja może obejmować kilka obiektów zabytkowych (np. jedna decyzja może zawierać kilka obiektów zabytkowych).

Najwięcej obiektów zabytkowych posiadają miasta: Łódź (279), Łowicz (106) i Piotrków Trybunalski (89). Gminą wiejską o największej liczbie obiektów zabytkowych są Bielawy (36), natomiast gminy nieposiadające obiektów wpisanych do rejestru to: Strzelce Wielkie, Rusiec, Andrespol i Chąsno. W 2007 roku do gmin, które nie posiadają obiektów wpisanych do rejestru zabytków należał Godzianów. Jednak na mocy decyzji z 2008 roku do rejestru wpisano kościół i cztery kaplice na cmentarzu przykościelnym w Godzianowie. Miastem w województwie, które nie posiada obiektów chronionych na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest Głowno.

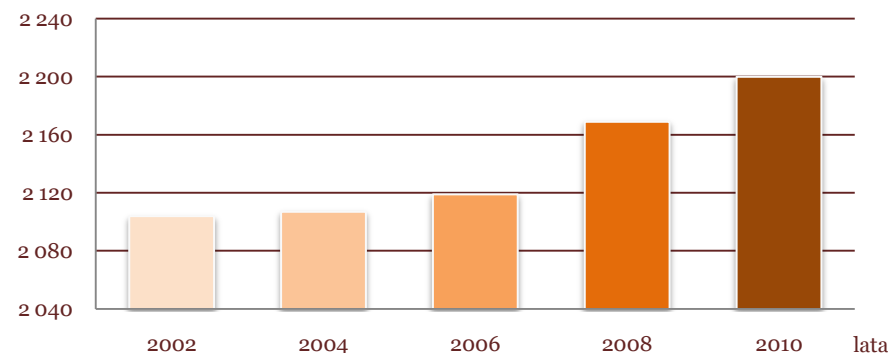
Sytuacja ochrony dziedzictwa kulturowego w zakresie wpisów do rejestru zabytków wykazuje tendencję rosnącą. Liczba zabytków wpisanych do rejestru zabytków na przestrzeni czterech lat wzrosła o około 50 obiektów (od momentu obowiązywania „WPOnZ na lata 2008-2011”). Należy jednak podkreślić, iż w omawianym przedziale czasowym dokonano również skreśleń z rejestru zabytków, co wpłynęło na obniżenie liczby zabytków wpisanych do rejestru WKZ. Analiza obiektów wpisanych do rejestru z uwzględnieniem obiektów wykreślonych wykazała, że na przestrzeni analizowanego okresu ochroną objęto zabytki na mocy około 60 decyzji o wpisie do rejestru WKZ. Należy tutaj zaznaczyć, że jeden wpis do rejestru zabytków może dotyczyć kilku obiektów. Świadczy

to o wysokim wzroście podejmowanych działań ochronnych w obrębie obiektów zabytkowych.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków z mocy ustawy mają możliwość pozyskiwania środków finansowych na prace konserwatorskie i renowacyjne. Przyznawane środki są jednak zbyt małe w stosunku do stanu technicznego nieremontowanych przez wiele lat obiektów. Dużym problemem jest również niska świadomość społeczna w zakresie ochrony zabytków wpisanych do ewidencji, w tym szczególnie zabytków archeologicznych co częściowo wynika z uwarunkowań prawnych.

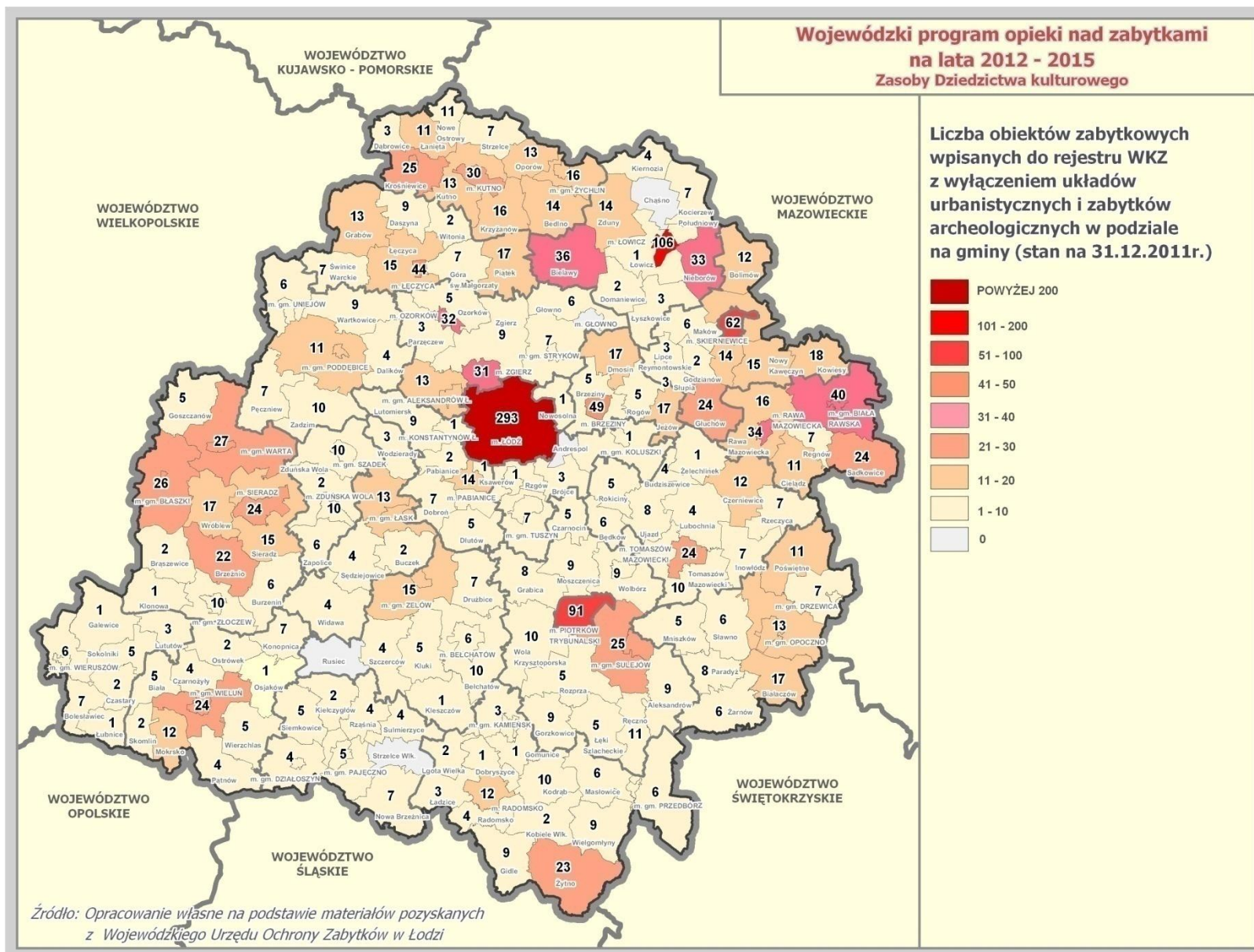
Największym problemem z zakresu ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego jest brak kompleksowości działań rewitalizacyjnych.

Wykres 4. Liczba zabytków figurujących w rejestrze WKZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WKZ

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Spośród licznych zabytków istotne miejsce zajmują zabytkowe **układy zieleni**: parki, ogrody i aleje, które towarzyszą pałacom i dworom oraz stanowią część składową założeń urbanistyczno – przestrzennych miast. Osobną grupę stanowią szpalery drzew dawnych dróg i traktów np. topole, lipy.

W regionie znajduje się około 300 parków, które ze względu na wiek, stan zachowania oraz wartości kompozycyjno – przestrzenne i naukowe kwalifikują się do ochrony konserwatorskiej, dlatego wpisano je do rejestru zabytków.

Park w Arkadii

W obrębie województwa znajduje się wiele zabytkowych cmentarzy (100 z nich wpisano do rejestru WKZ) i miejsc pamięci narodowej. Są to miejsca pochówków zarówno żołnierzy (polskich, radzieckich, niemieckich), jak i ofiar terroru II wojny światowej oraz groby i cmentarze poległych w czasie I wojny światowej i w Powstaniu Styczniowym. Na terenie Łodzi miejscem pamięci zamordowanych jest Muzeum

Martyrologii Radogoszcz. Na obszarze województwa znajdują się miejsca związane z historią, w tym obszary walk nad Bzurą i operacji łódzkiej.

Istotnym elementem świadczącym o obecności różnych narodowości w krajobrazie kulturowym regionu są cmentarze innych wyznań, a także historyczne nekropolie rzymsko-katolickie w najważniejszych miastach, ważne dla lokalnych społeczności – miejsca pochówku wybitnych i zasłużonych mieszkańców, często też zespoły cennych dzieł sztuki sepulkralnej i wartościowe zespoły zieleni (m.in. Łodzi, Radomska, Pabianic, Piotrkowa, Zgierza).

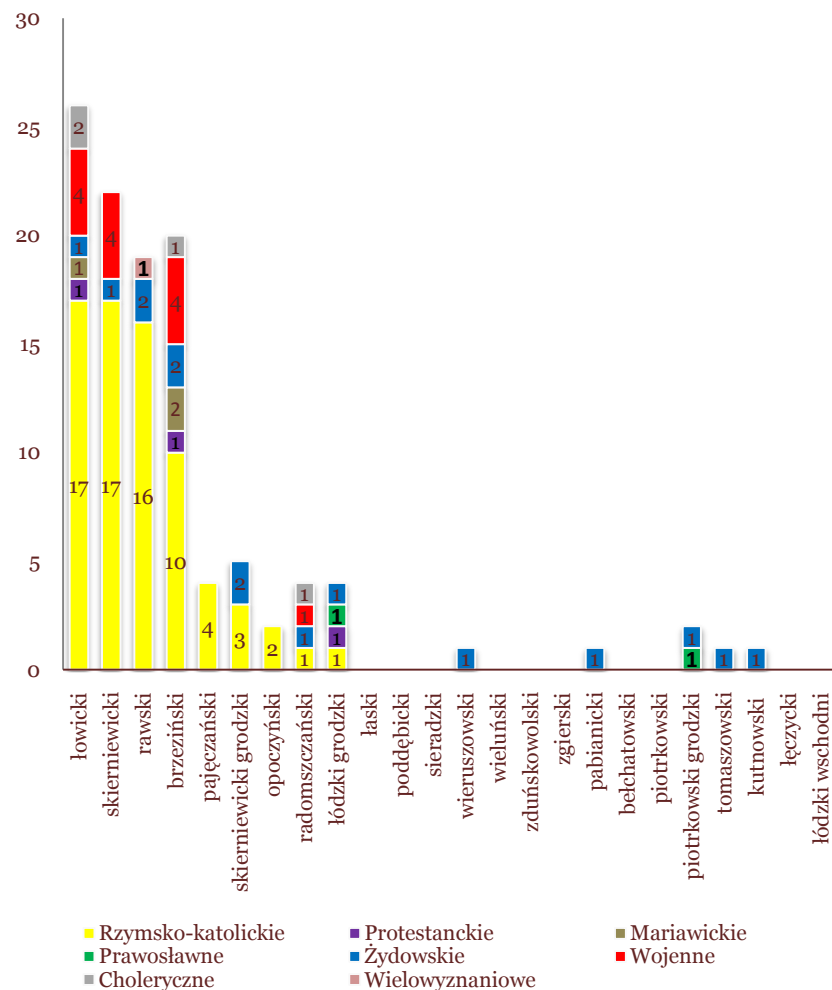
Część z nich poddano ochronie w formie wpisu do rejestru zabytków, inne figurują w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Analizie poddano cmentarze wpisane do rejestru zabytków na terenie województwa łódzkiego. Znacznym ich zróżnicowaniem charakteryzują się powiaty: łódzki grodzki, łowicki, brzeziński i radomszczański (wykres 5).

Cmentarz wojenny w Poćwiardówce

Wykres 5. Cmentarze wpisane do rejestru zabytków według rodzaju w powiatach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

Spśród innych form ochrony zabytków na terenie województwa występują dwa **parki kulturowe**. Pierwszy z nich, nazwany „Miasto Tkaczy”, utworzono w 2003 roku na mocy Uchwały nr XV/142/03 Rady Miasta Zgierza z dnia 30 grudnia 2003 r. Park powstał w centrum Zgierza, obejmując zasięgiem zabytkową zabudowę i układ przestrzenny ulic Gabriela Narutowicza i Księdza Szczepana Rembowskiego. Ochroną objęto układ urbanistyczny z zespołem klasycystycznych domów tkackich, stanowiących pamiątkę osadnictwa przemysłowego pierwszej połowy XIX stulecia. Obecnie podjęto prace konserwatorskie przy niektórych domach tkaczy.

Park kulturowy Miasto „Tkaczy w Zgierzu”

Drugim obszarem objętym tą formą ochrony zabytków, powołanym dnia 29 października 2009 roku Uchwałą Rady Miasta Sieradza Nr XXXVI/322/2009 (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego 2009.369.3069 z dnia 15 grudnia 2009) jest „Wzgórze Zamkowe w Sieradzu”. Obszar ten znajduje się we wschodniej części Sieradza, w dolinach rzek Warty i Żegliny, obejmuje wzgórze grodowo – zamkowe z udokumentowanymi obiektami: grodziskiem stożkowatym i osadą wczesnośredniowieczną oraz obszar dawnego podgrodzia zwanego Przedmieściem Praskim. Z uwagi na dobrze zachowany układ przestrzenny będący wynikiem nawarstwień związanych z historycznym rozwojem miasta park kulturowy jest unikatowy w skali kraju.

Dla obu parków kulturowych Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Łodzi (obecny Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi) opracował plany ochrony. W obu przypadkach wartością obszarów jest ich autentyczność.

Analizując stan zachowania obiektów zabytkowych należy stwierdzić, że największą stabilnością pod względem utrzymania charakteru i sposobu użytkowania charakteryzują się: obiekty sakralne, użyteczności publicznej, parki, cmentarze i zieleń zagospodarowana. Spośród 2 200 obiektów ponad 60% wymaga remontów, w tym około 30% remontów kapitalnych. Jedynie blisko 10% obiektów, spośród 2 250, nie wymaga prac remontowo – konserwatorskich. Obrazuje to skalę problemu związanego z kwestią konieczności pozyskiwania środków finansowych na cele remontowe.

Do grupy zabytków zagrożonych degradacją w pierwszej kolejności należy zaliczyć parki, zieleń zorganizowaną, zabytki techniki (wiatraki, młyny) i budynki mieszkalne. Tym samym wymagają one również

największej ilości prac zabezpieczających. Liczną grupą zagrożoną degradacją techniczną są również dwory i pałace oraz zespoły pałacowo – parkowe i dworsko – parkowe.

Dane liczbowe dotyczące zabiegów konserwatorskich, zwłaszcza w obiektach i obszarach wpisanych do rejestru, pozwalają stwierdzić, że we wszystkich grupach własnościowych (Skarbu Państwa, komunalne, prywatne, kościołów i związków wyznaniowych, mieszanych i nieuregulowanych) charakteryzują się one złym stanem technicznym, co wiąże się z problemami finansowymi, formalno – prawnymi i konserwatorskimi. Mimo zwiększającej się liczby zabytków zakupionych przez osoby prywatne lub instytucje, które często deklarują ich renowację, brakuje podejmowania niezbędnych prac konserwatorskich w obiektach prywatnych. Przyczyną tego stanu jest często błędna ocena możliwości finansowych oraz spekulacja nieruchomościami.

Podsumowując należy stwierdzić, że zasób podlegający ochronie w zakresie dziedzictwa kulturowego wykazuje tendencję rosnącą.

Ponad 70% gmin wywiązało się z obowiązku sporządzenia gminnych ewidencji zabytków, które są podstawą ochrony obiektów na wszystkich etapach inwestycyjnych. Do wykonania pozostało ok. 30% ww. ewidencji.

Ponadto wymogiem ustawowym jednostki powiatowe i gminne są zobligowane do opracowywania odpowiednio powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami. Obecnie programów tych powstało niewiele, bowiem około 89% jednostek samorządowych ich nie posiada.

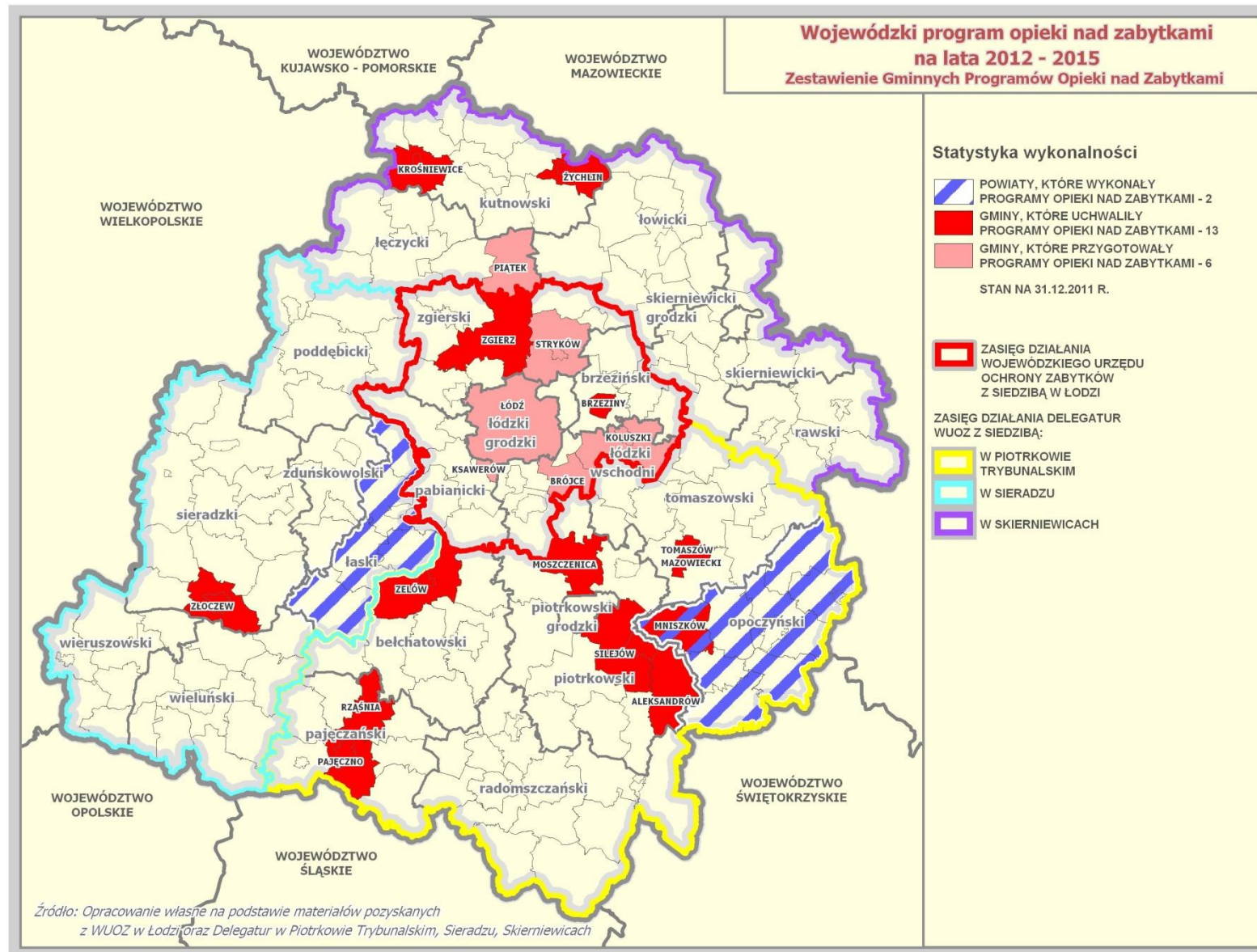
Wynika z tego, że dbałość o obiekty zabytkowe, zwłaszcza zamieszczone w ewidencji zabytków, nie wpisane do rejestru, jest znikoma i nie stanowi szczególnego zainteresowania władz powiatowych i gminnych.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

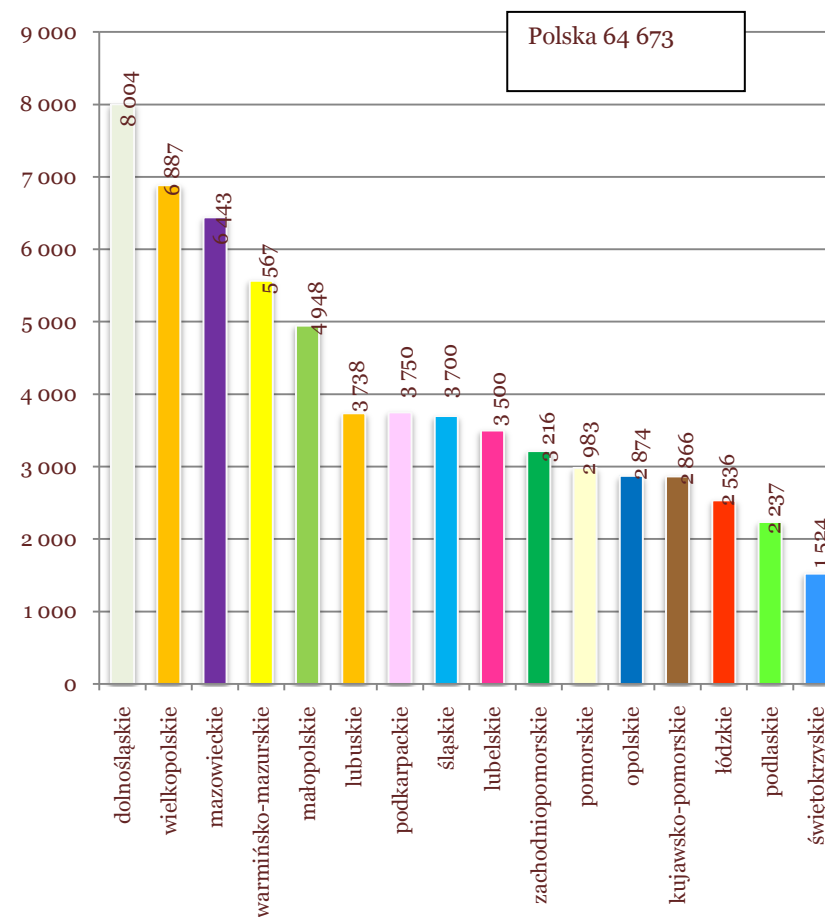

IV.2.3. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego na tle kraju

Województwo łódzkie w momencie opracowywania poprzedniego WPOnZ na lata 2008-2011 zajmowało końcowe miejsce w Polsce pod względem liczby zabytków za województwami: podkarpackim, dolnośląskim, małopolskim, mazowieckim i wielkopolskim. Obecnie pozycja województwa z spośród 16 województw plasuje się na 14. miejscu. Mniej obiektów wpisanych do rejestru zabytków posiadają tylko województwa świętokrzyskie i podlaskie (wykres 6, wykres 7).

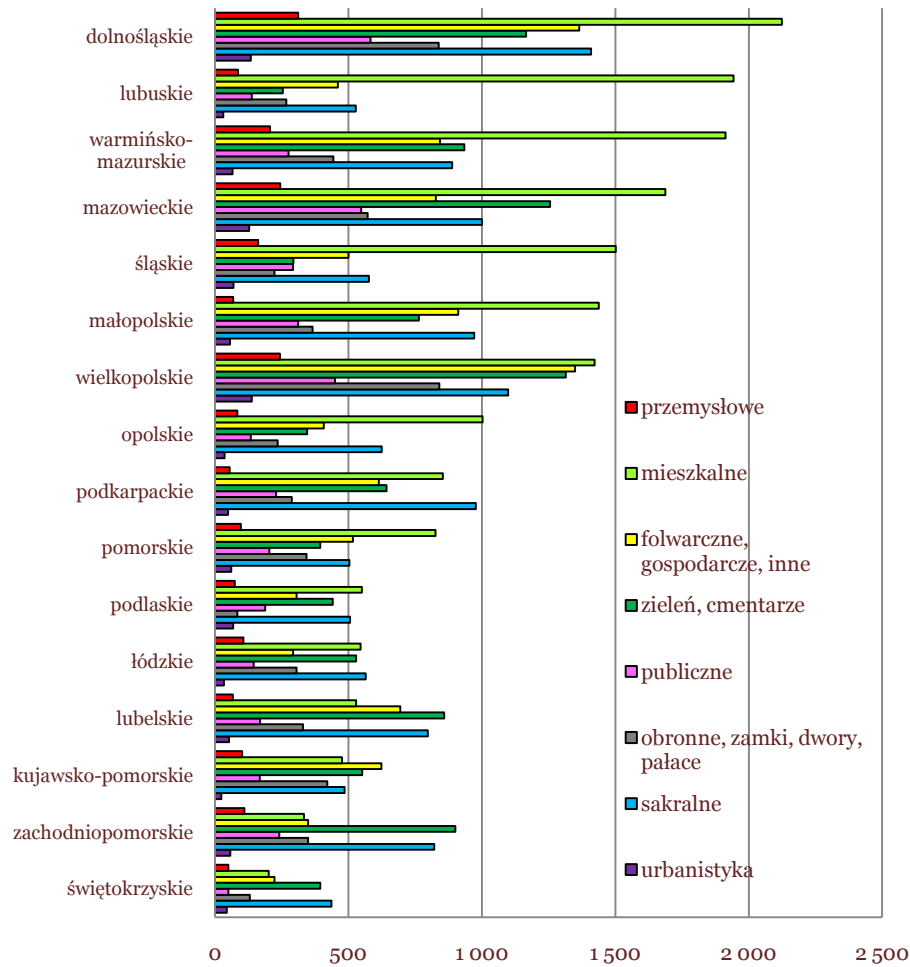
Najaktywniej chroniącymi obiekty zabytkowe województwami (oceniając wzrost liczby zarejestrowanych zabytków) są: dolnośląskie, wielkopolskie i mazowieckie. Również te trzy województwa posiadają najwięcej układów urbanistycznych chronionych na mocy wpisu do rejestru zabytków (wykres 8, wykres 9). Stanowi to bardzo ważny czynnik ochronny w przypadku braku planu miejscowego bądź jego obowiązywania tylko w obrębie fragmentów zespołów urbanistycznych i ruralistycznych (wykres 10, wykres 11).

Wykres 6. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków

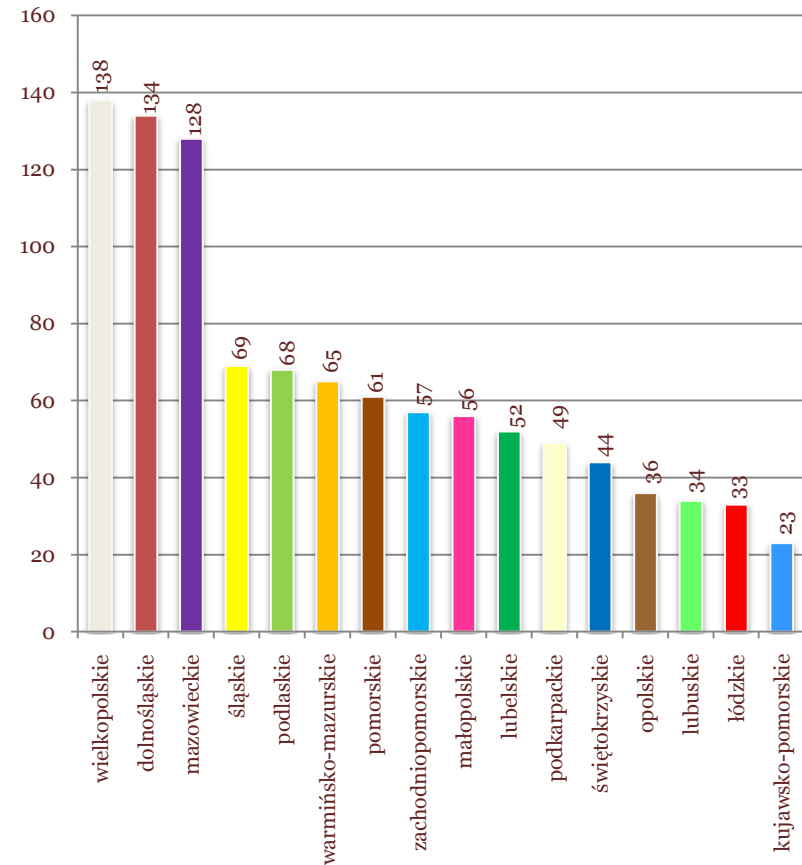
Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Wykres 7. Rodzaj obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków w województwach

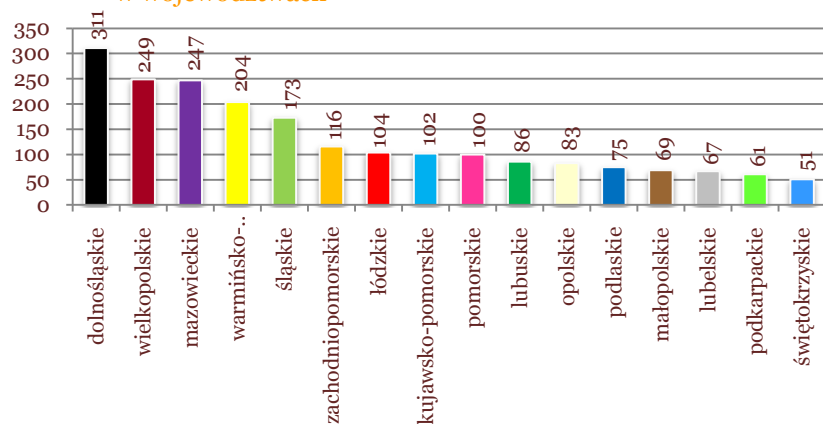
Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Wykres 8. Układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków w województwach

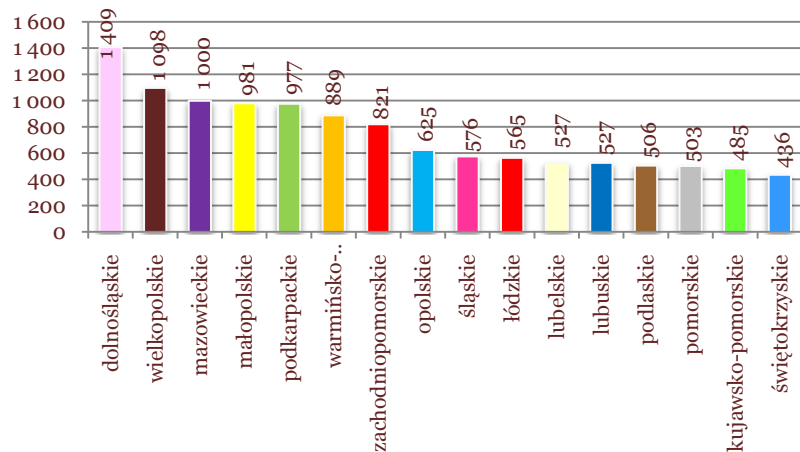
Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Wykres 9. Obiekty przemysłowe wpisane do rejestru zabytków w województwach

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Wykres 10. Obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków w województwach

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

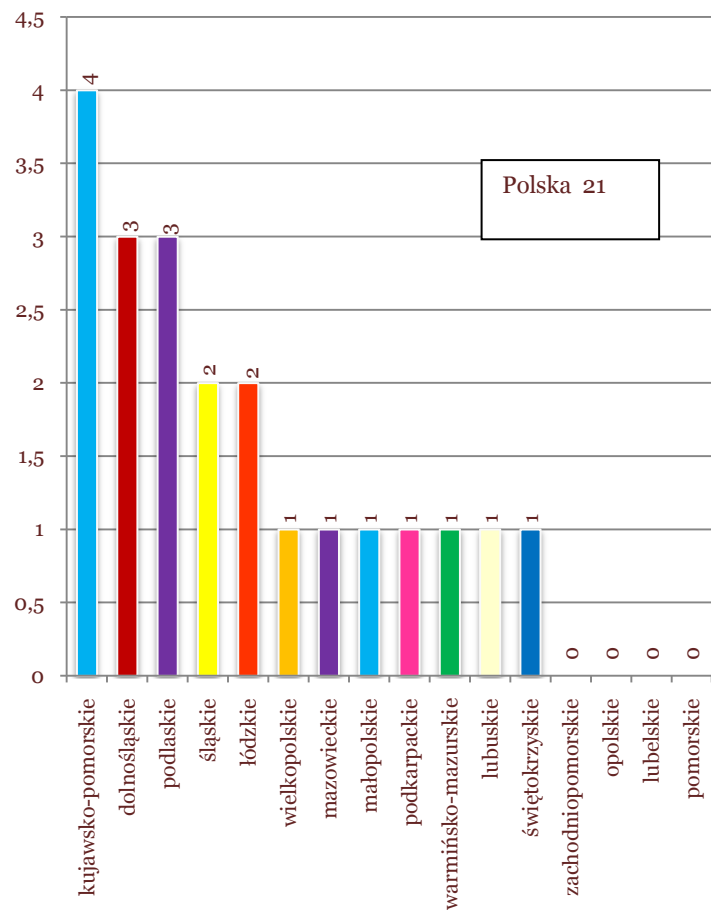
Należy stwierdzić, że województwo łódzkie, łącznie ze śląskiem, zajmuje 3. miejsce w Polsce pod względem ilości utworzonych parków kulturowych. Na pierwszym miejscu plasuje się województwo kujawsko – pomorskie z 4 obszarami objętymi tą formą ochrony zabytków. Drugą pozycję zajmują na równi województwa dolnośląskie i podlaskie (wykres 11).

Najcenniejsze obiekty wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Polsce zostały uznane za pomnik historii.³

Łódzkie nadal nie posiada żadnego obszaru uznanego za pomnik historii. Na ukończeniu są procedury składania wniosków do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie tej wysokiej rangi zabytków dla obszarów: Arkadia – Nieborów, kolegiaty łowickiej, Opactwa Cystersów w Sulejowie Podklasztorzu, zespołu przestrzennego Tum - Łęczycza i wielokulturowego krajobrazu miasta przemysłowego Łodzi.

³ Pomnik historii - zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury (art. 15 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Wykres 11. Liczba parków kulturowych w województwach

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Park kulturowy „Wzgórze Zamkowe” w Sieradzu

Sieradzki Park Etnograficzny w Sieradzu

Badania realizacji ustawowego zadania, jakim jest opracowywanie gminnych programów opieki nad zabytkami wykazało, że w kraju opracowano ich zaledwie 384. Zatem od dnia wejścia w życie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami tylko 14,7% gmin w kraju wywiązało się z ustawowego obowiązku (tabela 3).

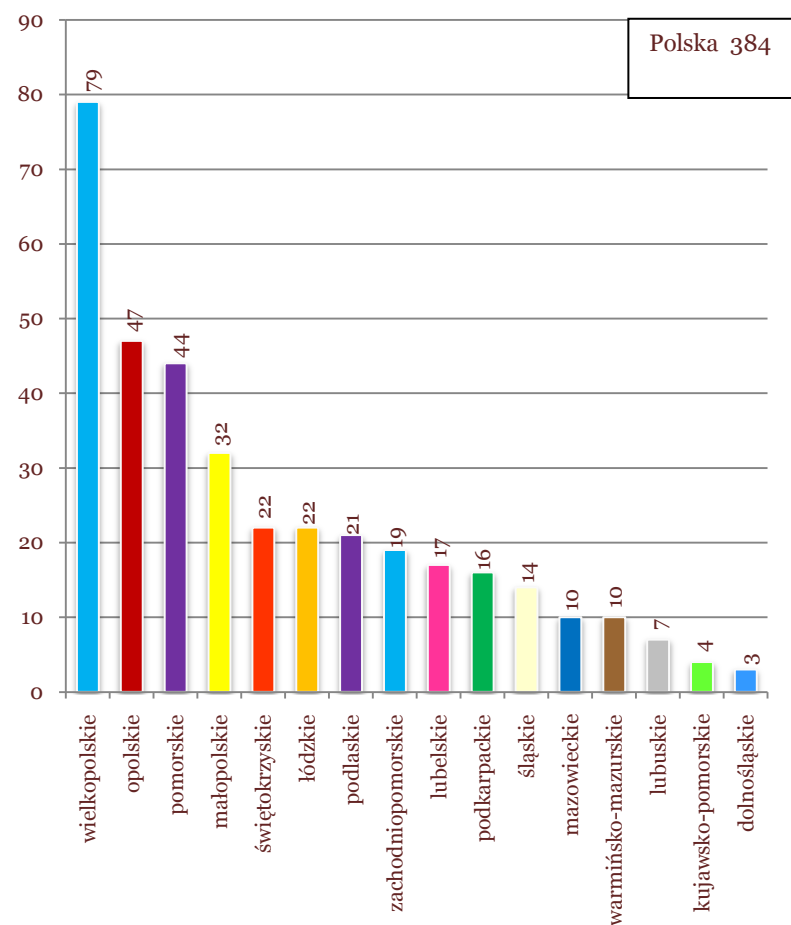
Tabela 4. Liczba wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w województwach

Województwo	PROGRAMY OPIEKI NAD ZABYTKAMI				
	Wojewódzki lata	Powiatowy ilość	%	Gminny ilość	%
dolnośląskie	2007-2011	3	10,4%	25	9,6%
kujawsko-pomorskie	2009-2012	2	11%	9	6,3%
lubelskie	2006-2010	5	40%	17	8%
lubuskie	2009-2012	brak	0 %	7	8,4%
łódzkie	2008-2011	1*	4%	22	12,43%
małopolskie	utracił aktualność	3	15,5%	32	17,5%
mazowieckie	utracił aktualność/ opracowywany	5	12%	10	3,2%
opolskie	2007-2010	brak	0%	47	66%
podkarpackie	2010-2013	1	5%	16	10%
podlaskie	brak	2	11,8%	21	17,8%
pomorskie	2007-2010	3	20%	44	36%
śląskie	2010-2013	2	12%	14	8,5%
świętokrzyskie	2007-2011	3	22%	22	20%
warmińsko-mazurskie	2009-2011	brak	0%	10	8%
wielkopolskie	brak	6	17%	79	35%
zachodniopomorskie	2008-2012	2	9,5%	19	16,6%
RAZEM		38	10,6%	384	14,7%

*wg danych WKZ w Łodzi w 2011 r. opracowano „Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łaskiego”.

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa „Raport 2010 r.”

Wykres 12. Liczba programów opieki nad zabytkami w województwach

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Urzędy Marszałkowskie w kraju uruchomiły środki na prace konserwatorskie obiektów zabytkowych znajdujących się w granicach administracyjnych poszczególnych województw. Pod względem przeznaczanych środków na ten cel województwo łódzkie wypada przeciętnie w skali kraju. Najlepiej wypada województwo kujawsko - pomorskie (tabela 4, wykres 13).

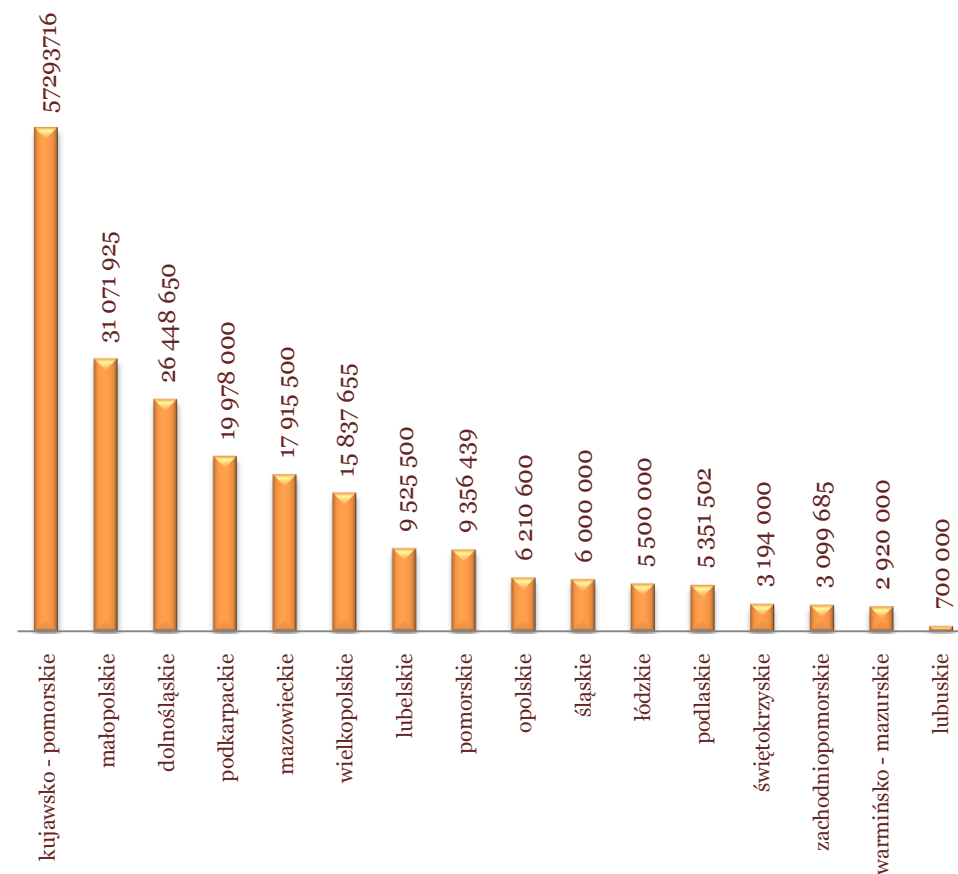
Obecnie w procesie ubiegania się o fundusze na przeprowadzenie rewitalizacji i rewaloryzacji z terenu województwa łódzkiego ocenie podlega kompleksowość prowadzonych prac oraz zintegrowanie działań.

Tabela 5. Środki Urzędów Marszałkowskich na prace konserwatorskie w obiektach zabytkowych

Województwo:	kwota dotacji 2007	kwota dotacji 2008	kwota dotacji 2009	kwota dotacji 2010	kwota dotacji 2011	łącznie
dolnośląskie	4600000	5905091	5556000	5335000	5050000	26448650
kujawsko - pomorskie	2450000	2500000	4800000	3148647	1195069	14093716
lubelskie	2000000	2425500	2000000	2100000	1000000	9525500
lubuskie	0	0	100000	300000	300000	700000
łódzkie	0	500000	500000	2000000	2500000	5500000
małopolskie	4864425	6900000	10757500	5000000	5000000	31071925
mazowieckie	4615500	4700000	3600000	0	5000000	17915500
opolskie	970000	890000	1975600	1920000	455000	6210600
podkarpackie	2168000	2770000	4640000	5200000	5200000	19978000
podlaskie	360150	730000	1655000	1806352	800000	5351502
pomorskie	2066439	2290000	3000000	1000000	1000000	9356439
śląskie	0	0	4000000	1000000	1000000	6000000
świętokrzyskie	400000	634000	650000	910000	600000	3194000
warmińsko - mazurskie	100000	200000	620000	1000000	1000000	2920000
wielkopolskie	977000	11090000	1093047	1338608	1339000	5856655
zachodniopomorskie	300000	600000	600000	1100000	499685	3099685

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów UM w Łodzi

Wykres 13. Środki Urzędów Marszałkowskich na prace konserwatorskie w obiektach zabytkowych w latach 2007-2011 (łącznie z RPO)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów UM w Łodzi

IV.2.4. Muzea

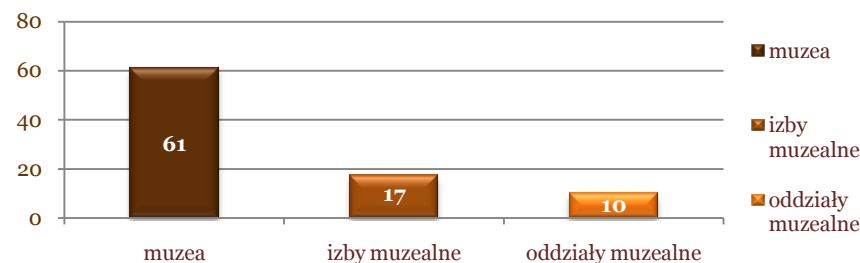
Zgodnie z ustawą o muzeach, mogą być one tworzone przez ministrów i kierowników urzędów centralnych, jednostki samorządu terytorialnego, osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Jednostkami strukturalnie powiązаныmi z Urzędem Marszałkowskim w Łodzi są następujące ośrodki muzealne: „Sztuki” w Łodzi (z oddziałem „Pałac Herbsta” i filią „ms2”), Archeologiczno – Etnograficzne”, Oświatowe im. M. Konopnickiej w Bronowie.

W województwie w 2010 r. funkcjonowało 46 muzeów i oddziałów muzealnych, zajmując 7. miejsce w kraju, przy średniej krajowej wynoszącej 49. W latach 2007-2010 liczba placówek muzealnych w Łódzkiem zwiększyła się o 4 (9,5%), natomiast w Polsce wzrosła o 8,6% (z 720 do 782). Najwięcej muzeów w 2010 r. było w województwach mazowieckim (115) i małopolskim (115), najmniej zaś w lubuskim (15) i opolskim (13). W ostatnich latach najwięcej muzeów przybyło w województwie mazowieckim (11), zaś w województwie opolskim⁴ nie powstała ani jedna placówka.

Rzeczywista liczba obiektów muzealnych⁵ w 2011 r. była znacznie wyższa i ukształtowała się na poziomie 88. Najliczniejszą grupę stanowiły muzea (61) wraz z oddziałami muzealnymi (10). Zdecydowana większość tych placówek znajduje się w Łodzi (27), co stanowi około 38% ogólnej liczby. Znacznie mniejszą grupę reprezentują izby muzealne (17), powstające w większości przypadków z inicjatywy społecznej w celu zaprezentowania lokalnego dziedzictwa kulturowego i eksponatów

archeologicznych (wykres 14). Ciekawostkami są: Muzeum Guzików w Łowiczu, mieszczące się w walizce oraz Muzeum Rozproszone, nieposiadające swojej siedziby, które uczestniczy w Europejskiej Nocy Muzeów na pamiątkę zamkniętej żydowskiej dzielnicy Łodzi „Litzmannstadt Ghetto” (oba obiekty nie są ujęte w ogólnej liczbie muzeów). Do tej pory w Europejskiej Nocy Muzeów wzięło udział 56 muzeów i ich oddziałów z terenu województwa (78,9% ogółu).

Wykres 14. Rzeczywista liczba obiektów muzealnych w województwie łódzkim w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: bazy BPPWL, Informatora Kulturalnego Województwa Łódzkiego, 2008 r., Internetu.

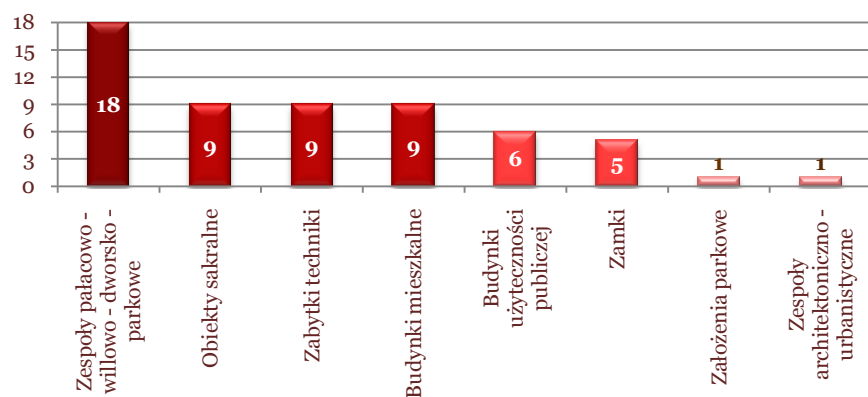
Muzea stanowią jeden z ważnych elementów turystyki kulturowej. Aż 58 placówek muzealnych (81,7% ogółu) ma swoje siedziby w zabytkowych obiektach bądź obszarach (wykres 15). Najwięcej z nich znajduje się na terenie założenia pałacowo – willowo - dworsko - parkowych (25,4% ogółu). Poza tym muzea zlokalizowane są w: obiektach sakralnych (12,7% ogółu), zabytkach techniki (12,7% ogółu), budynkach mieszkalnych (12,7% ogółu), budynkach użyteczności publicznej (8,5% ogółu), zamkach

⁴ Bank Danych Lokalnych, GUS

⁵ Dane GUS zweryfikowane w oparciu o badanie BPPWL, stan na 2011 r.

(ok. 7% ogółu) oraz po jednym na terenie parku (1,4% ogółu) i zespołu architektoniczno –urbanistycznego (1,4% ogółu).

Wykres 15. Liczba placówek muzealnych zlokalizowanych w obiektach i obszarach zabytkowych w województwie w 2011 r.

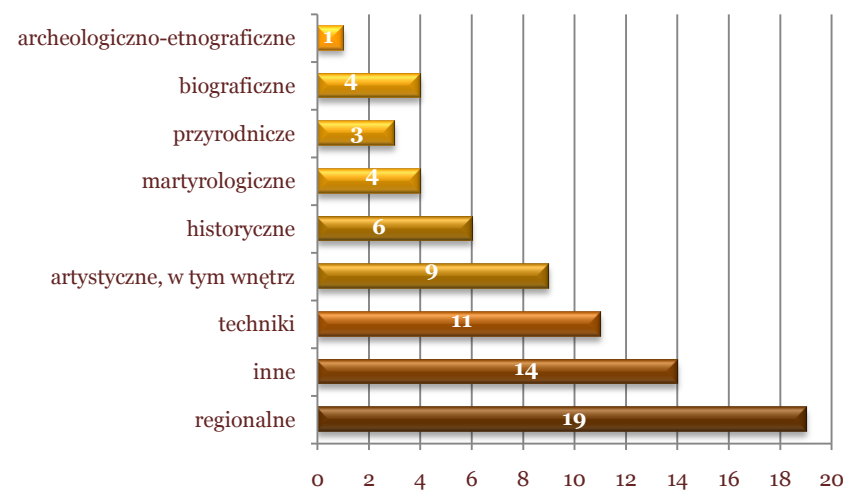
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków., Internetu.

Wśród 71 muzeów i oddziałów muzealnych w województwie w 2011 r. dominują muzea regionalne (26,76%), gromadzące zbiory o znaczeniu historycznym dla danego regionu, dalej muzea inne (19,72%), tzn. niezaklasyfikowane do żadnego innego typu, w tym 9 sakralnych oraz 5 z zakresu: historii farmacji, oświaty, sportu i turystyki oraz Uniwersytetów: Medycznego i Łódzkiego, następnie muzea techniki (15,49%) posiadające eksponaty z dziedziny techniki poszczególnych działów i gałęzi przemysłu, muzea artystyczne (12,68%), w tym muzea wnętrz oraz muzea eksponujące zbiory z dziedziny sztuki, muzea historyczne (8,45%) - ze zbiorami dotyczącymi dziejów kraju, miast oraz historii ruchów niepodległościowych i społecznych, muzea martyrologiczne

(5,63%), zajmujące się ochroną obiektów i urzędzeń byłych obozów koncentracyjnych, więzień i miejsc straceń, muzea biograficzne (5,63%) oraz muzea przyrodnicze (4,23%). Poza tym jest jedno, ale znaczące, muzeum o profilu archeologiczno – etnograficznym (1,41%) (wykres 16).

Zbiory muzealne cechuje niski stopień dygitalizacji. Jedynie 11 muzeów zdigitalizowało większość zasobów, co stanowi 15,5% (w Łodzi: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, Muzeum Sztuki ms i ms2, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Komunikacji Miejskiej MPK, Muzeum Fabryki, Muzeum Archidiecezji Łódzkiej, Muzeum w Łowiczu, Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie, Parowozownia Skierniewice, Muzeum Bitwy nad Bzurą), zaś 16 przeprowadziło digitalizację części ekspozycji (22,5% ogółu).

Wykres 16. Struktura muzeów według profilu działalności w województwie w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: bazy BPPWŁ, Informatora Kulturalnego Województwa Łódzkiego, 2008 r., Internetu.

W latach 2007 - 2010 w województwie łódzkim nastąpił wzrost zainteresowania społeczeństwa placówkami muzealnymi o 34% (z 529 870 do 709 881), lecz liczba zwiedzających utrzymuje się na poziomie 2-krotnie mniejszym od średniej krajowej (2010 r. – 1 388 478,50). W 2010 r. dużym zainteresowaniem cieszyły się muzea w dużych miastach (Łódź, Piotrków Trybunalski), znajdujące się w zabytkowych wnętrzach (Oporów, Sulejów, Ożarów, Łowicz, Łęczycza, Nieborów, Tubądzin), związane ze sławnymi postaciami (Bronów, Krośniewice) oraz muzea regionalne prowadzące działalność dydaktyczną (Sieradz, Radomsko, Tomaszów Mazowiecki, Wieluń).

Muzea w niewielkim stopniu uatrakcyjnijają swoją ofertę, decydując się np. na multimedialne formy przekazu. Prelekcje i wystawy multimedialne (w tym panele i kioski) promujące ekspozycję prowadzi obecnie 20 instytucji muzealnych (28,17% ogółu). Natomiast kompleksowe rozwiązania interaktywne na potrzeby ekspozycji stałych i czasowych wykorzystuje 6 muzeów, które są obiektami nowo powstałymi lub zmodernizowanymi (w Łodzi: Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, ms2, Eksperymentarium, Muzeum Fabryki i Muzeum w Łowiczu). W 2011 roku 42 muzea prowadziły warsztaty i lekcje muzealne (59,2% ogółu).

Muzea aktywnie uczestniczą w procesie pozyskiwania środków finansowych na modernizację i zasoby. W latach 2010-2011 dotacje na zabytki ruchome współfinansowane ze środków unijnych otrzymały: Muzeum w Łowiczu na konserwację wnętrza kościoła znajdującego się w skansenie w Maurzycach⁶ oraz Muzeum Ziemi Wieluńskiej

na modernizację wystawy archeologicznej i etnograficznej. Rozpoczęto również inwestycje współfinansowane ze środków unijnych w ramach Programu Dziedzictwo Kulturowe Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego oraz budżetu województwa m.in. na rewaloryzację EC1 wraz z Muzeum Bajki SE – MA – FOR, modernizację Muzeum Sztuki (ms) w Łodzi, Muzeum Kinematografii w Łodzi, Muzeum Miasta Zgierza, Muzeów Regionalnych w Brzezinach i Radomsku, Muzeum Okręgowym w Sieradzu, Muzeum w Łęczycy (Dom Nowy) i adaptację Rezydencji Księży Młyn w Łodzi (Oddział Muzeum Sztuki) oraz Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi.

Na terenie województwa łódzkiego znajduje się 5 muzeów posiadających zbiory o szczególnie dużym znaczeniu, charakteryzujących się wysokim poziomem działalności merytorycznej, które są wpisane do Państwowego Rejestru Muzeów prowadzonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Należą do nich: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, posiadające bardzo interesujące i obszerne zbiory archeologiczne, etnograficzne i numizmatyczne, Muzeum Sztuki, z jedną z największych kolekcji sztuki nowoczesnej w Europie, Muzeum w Łowiczu, z eksponatami etnograficznymi z terenu Księstwa Łowickiego, Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu, posiadające wartościowe eksponaty archeologiczne, historyczne, etnograficzne i numizmatyczne, ponadto liczne eksponaty agrotechniczne oraz ikonografię i militaria z XIX i XX w. oraz Muzeum – Zamek w Oporowie z ekspozycją wnętrz dworskich⁷. W skali kraju takich muzeów na ministerialnej liście w 2011 r. było 110.

⁶ Kościół przeniesiony z Wysokienic.

⁷ Wykaz muzeów rejestrowanych na stronie internetowej: www.nimoz.pl

IV.2.5. Zabezpieczania zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18.02.2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo – gaśniczego (Dz. U. Nr 46, p. 239) Generalny Konserwator Zabytków wraz z Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej wytypowali 65 obiektów zabytkowych z terenu województwa łódzkiego, w tym muzea, które winny być wyposażone w zabezpieczenia przeciwpożarowe i antywłamaniowe oraz włączone do Krajowego Systemu Ratownictwa Całodobowego. Spośród tych obiektów 9 nie posiada ww. zabezpieczeń, a 14 nie jest podłączonych do tego systemu.

Ponadto Wojewódzki Konserwator Zabytków wytypował 104 drewniane obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków województwa łódzkiego do zamieszczenia w Rządowym Programie Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań „Razem bezpieczniej”. Powinny one posiadać właściwą ochronę zarówno przed skutkami pożarów, jak i kradzieżami. Łącznie 71 spośród tych obiektów nie posiada jednego lub obu zabezpieczeń, w tym 67 Systemu Sygnalizacji Pożaru oraz 65 Systemu Sygnalizacji Włamania Napadu.

IV.3. Ochrona krajobrazu kulturowego

„Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” ustala jako jeden z ważniejszych kierunków w zagospodarowaniu przestrzeni województwa zachowanie krajobrazu kulturowego - szczególnie obszarów koncentracji zasobów i wartości walorów kulturowych i przyrodniczych. Na terenie województwa występują krajobrazy kulturowe w postaci pasm, z reguły w dolinach rzek, i kręgu (Aglomeracja Łódzka).

Kształtowanie się krajobrazu kulturowego na terenie województwa w układzie pasmowym jest wynikiem uwarunkowań historyczno - gospodarczych. Najstarsze osadnictwo było związane głównie z dolinami rzek i ich sąsiedztwem. Tam też koncentrują się obiekty pochodzące z różnych okresów historycznych. Niniejszy Program... określa trzy pasma wyróżniające się koncentracją obiektów zabytkowych, związane z dolinami rzek: Warty (z Prosną, Widawką, Grabią i Nerem), Pilicy i Bzury (z Rawką).

Wraz z rozwojem komunikacji i przemysłu zaczęło rozwijać się osadnictwo wzdłuż szlaków kolejowych. W krajobrazie kulturowym województwa wyróżnia się pasmo Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej wraz z odchodzącym od niego w Kuluszkach pasmem Kolei Okresu Uprzemysłowienia. To ostatnie pasmo łączy się z kręgiem krajobrazu kulturowego Aglomeracji Łódzkiej.

IV.3.1. Krajobraz kulturowy województwa łódzkiego

Zasoby krajobrazu kulturowego dorzecza Warty

Omawiany obszar obejmuje doliny rzek: Warty, Proсны, Widawki z Grabią oraz Neru i tereny do nich przylegające. Na zasób krajobrazu kulturowego składają się m.in. obiekty i obszary zabytkowe na Szlaku Bursztynowym, w tym układy przestrzenne i obiekty w Wieluniu, Sieradzu, Charłupi Wielkiej, Strońsku, Konopnicy i istniejące stanowiska archeologiczne oraz proponowane archeologiczne parki kulturowe i ekspozycje znalezisk: np. w Sieradzu, Strońsku, Wieluniu, Wieruszowie, Bolesławcu, wokół zbiornika Jeziorsko, Uniejowie, Spycimierzu, Krzętlach i Konopnicy. Tereny te są w większości chronione poprzez powołanie parków krajobrazowych (Załęczańskiego oraz Międzyrzecza Warty i Widawki) oraz ustanowienie obszarów chronionego krajobrazu i zespołów przyrodniczo – krajobrazowych.

Poza Szlakiem Bursztynowym (oznakowanym rowerowym i nieoznakowanym samochodowym) przez ten obszar przechodzi drugi ważny szlak kulturowy - Szlak Romański (nieoznakowany samochodowy).

Grodzisko nad Wartą w Konopnicy

Kurhan Książęcy w Przywozie

Zasoby krajobrazu kulturowego dorzecza Pilicy

Obszar obejmuje dolinę rzeki Pilicy wraz z terenami do niej przyległymi. Jego cechą charakterystyczną są kompleksy lasów o zróżnicowanym składzie gatunkowym pokrywające tereny o urozmaiconej rzeźbie. Największą wartość w zasobie dziedzictwa kulturowego tego terenu stanowią zabytki sakralne - Opactwo Cystersów w Sulejowie Podklasztorzu, kościół pw. św. Idziego w Inowłodzu, zamek w Bąkowej Górze, zespół staromiejski Piotrkowa Trybunalskiego, sanktuaria w miejscowościach Paradyż, Parzno, Chełmo, Studzianna Poświętne, Smardzewice, Będków, Witów i Wolbórz.

Ze względu na walory przyrodnicze obszaru ustanowiono ich ochronę prawną w postaci parków krajobrazowych (Spalskiego, Sulejowskiego i Przedborskiego) oraz obszarów chronionego krajobrazu. Przez teren ten przechodzą szlaki kulturowe: Cysterski i Romański, krzyżujące się w Sulejowie Podklasztorzu oraz Szlak Grunwaldzki.

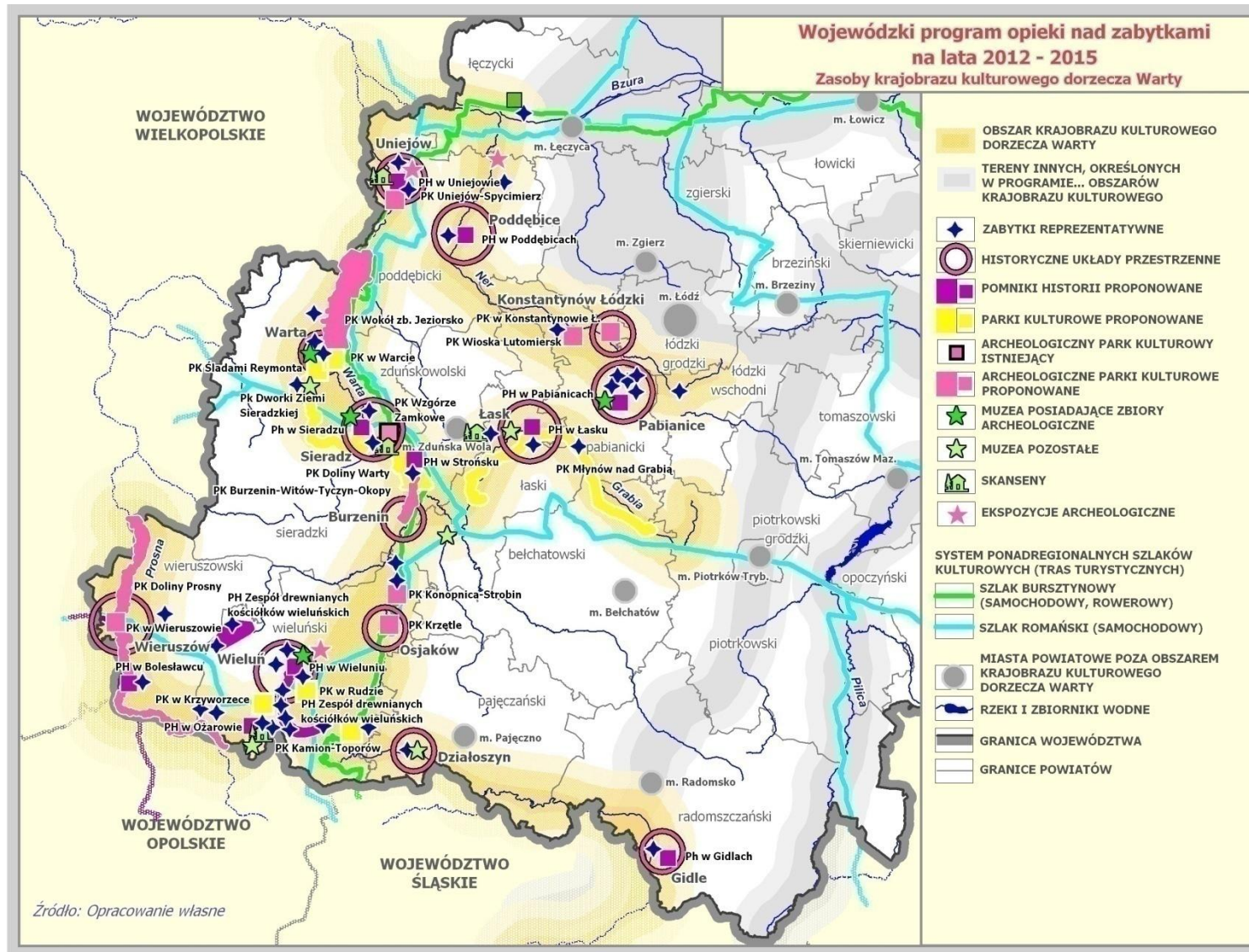

Opactwo oo. Cystersów w Sulejowie-Podklasztorzu

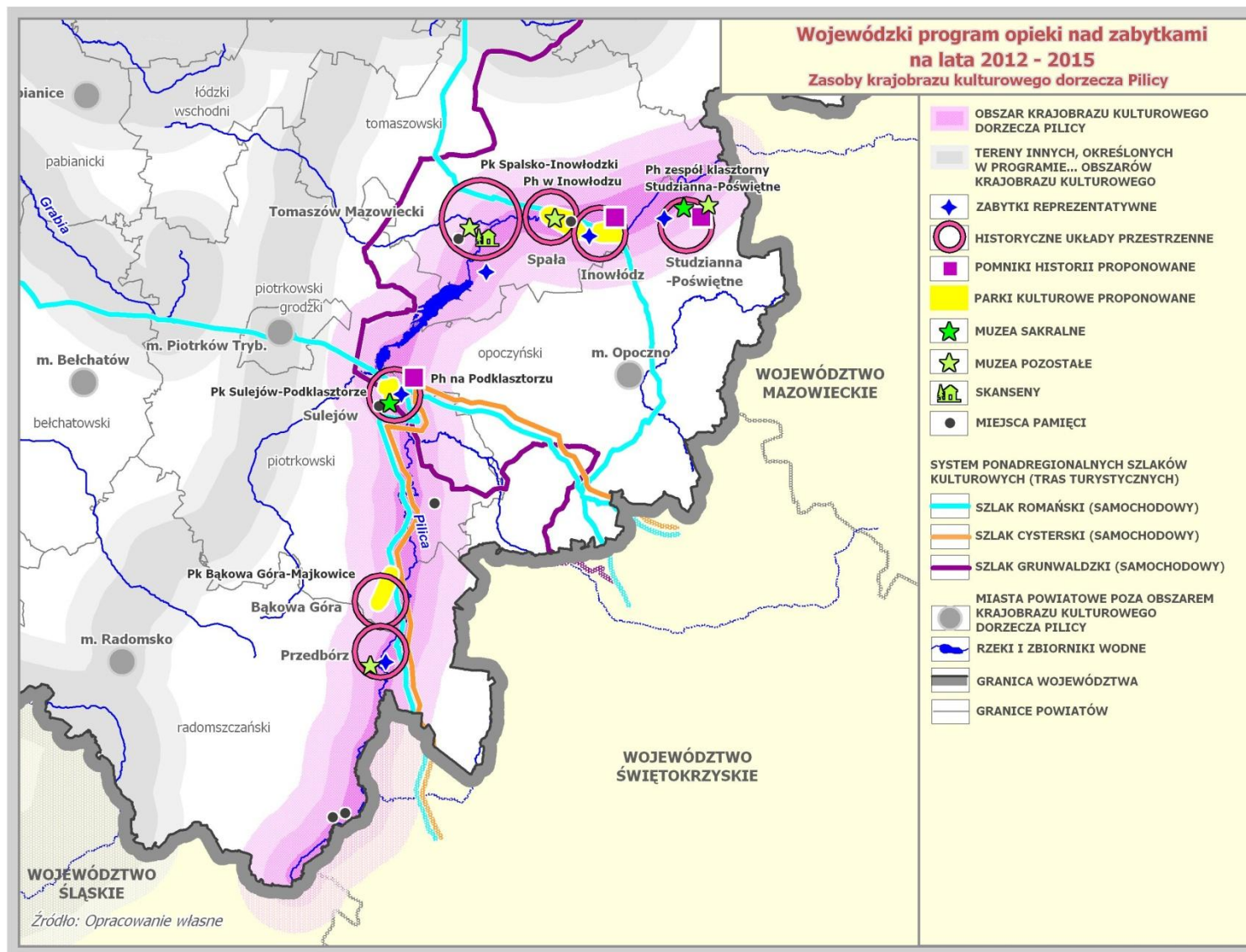

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Zasoby krajobrazu kulturowego dorzecza Bzury

Obszar obejmuje doliny rzek Bzury i Rawki z terenami do nich przylegającymi. Pod względem kulturowym wyróżniają go trzy elementy: historyczny, folklorystyczny i militarny. Jego tożsamość kształtują: zachowane u zbiegu doliny Bzury i pradoliny Warszawsko – Berlińskiej składniki wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego Tum – Łęczycza, w tym grodu książęcego (grodzisko), osady kościelnej, osady targowej, stanowiące walory krajobrazowe pobliskiej Góry Św. Małgorzaty i Łęczycy, bogaty folklor łowicki (skanseny, muzea, warsztaty twórców ludowych) oraz historia bitew nad Bzurą (pola walki, liczne zabytkowe cmentarze wojenne i miejsca pamięci narodowej, m.in. w: Bolimowie, Ziemiarach, Joachimowie Mogiłach, Dobrej, Lesie Lućmierskim, Modlnej, Solcy Wielkiej, Mąkolicach i Białej). Krajobraz dolin rzecznych chroniony jest w wyniku objęcia prawnymi formami w postaci: Obszaru Natura 2000 „Pradolina Warszawsko - Berlińska”, obszarów chronionego krajobrazu i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.

Przez obszar ten przechodzą ważne szlaki kulturowe tj.: Szlak Bursztynowy (oznakowany rowerowy i nieoznakowany samochodowy) i Szlak Romański (nieoznakowany samochodowy), Szlak Książąt Mazowieckich (nieoznakowany samochodowy), Szlak Grunwaldzki (oznakowany rowerowy).

Archikolegiata w Tumie

Zamek Książąt Mazowieckich w Rawie Mazowieckiej

Zasoby krajobrazu kulturowego Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej

Obszar związany jest z linią warszawsko – wiedeńską kolei żelaznej, zwaną Żelazną Drogą Warszawsko – Wiedeńską, która została zbudowana w latach 1844 – 1848. W jego granicach znajdują się zabytki związane z kolejnictwem (zabytkowe dworce kolejowe - np. w Gorzkowicach, Piotrkowie Trybunalskim, Rozprzy, Skierniewicach, Gałkówku, domy dróżników - np. w Lipcach Reymontowskich, wieże ciśniń - m.in. w Skierniewicach, Koluszkach i Piotrkowie Trybunalskim, parowozownie - m.in. w Skierniewicach, przepusty, skansen kolejnictwa w Rogowie oraz Rogowska Kolejka Wąskotorowa). Zasób kulturowy tego obszaru stanowią także zabytki techniki (spichlerze i magazyny - m.in. w Gidlach, Witowie i Piotrkowie Trybunalskim, gorzelnia w Łyszkowicach, kuźnia w Nieborowie). Do tego obszaru w Koluszkach dołącza obszar Kolei Okresu Uprzemysłowienia.

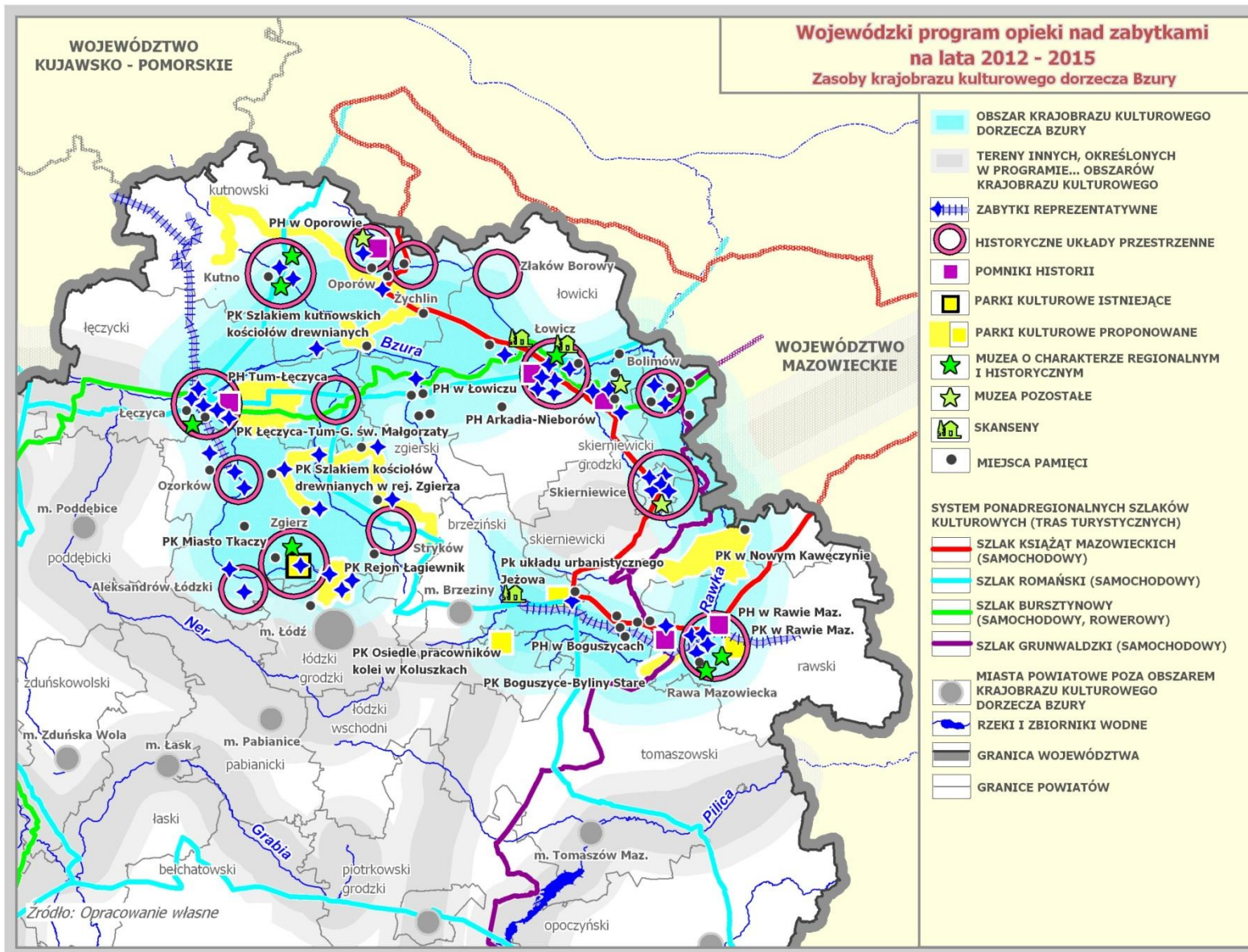

Dworzec w Skierniewicach

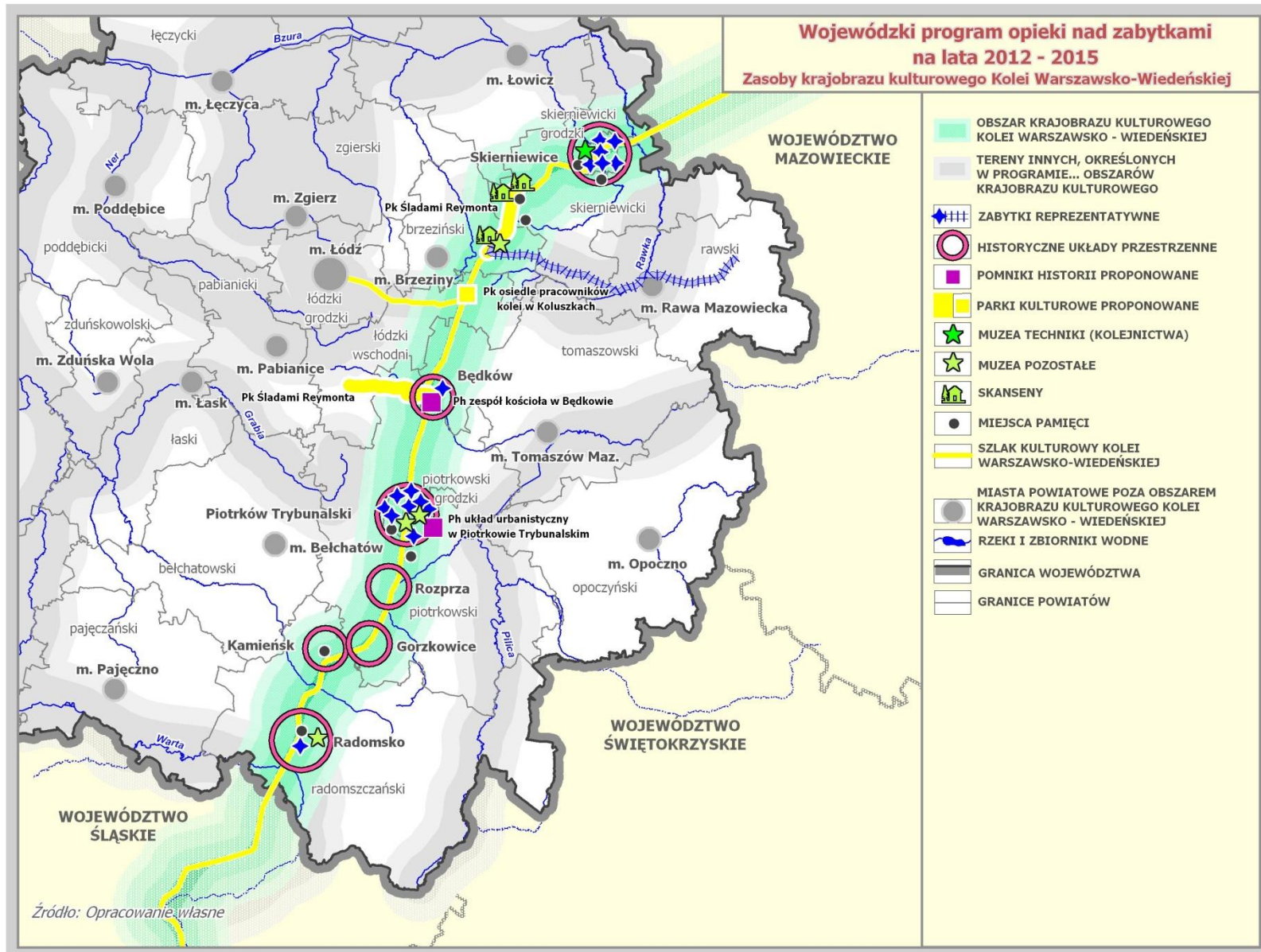
Skansen Rogowskiej Kolejki Wąskotorowej w Rogowie

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

IV.3.2. Obszar kulturowy Aglomeracji Łódzkiej

Aglomeracja Łódzka obejmuje swoim zasięgiem miasta leżące w dawnym łódzkim okręgu przemysłowym, tj. Łódź, Zgierz, Pabianice, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Ozorków. Na zasób krajobrazu kulturowego Aglomeracji składają się: Zielony Krąg Tradycji i Kultury miasta Łodzi oraz Krąg Przyrodniczo – Kulturowy Aglomeracji Łódzkiej.

Zielony Krąg Tradycji i Kultury miasta Łodzi wyznaczono z uwzględnieniem obszarów zieleni komponowanej - zabytkowych parków, cmentarzy i ogrodów oraz innych terenów zieleni. W granicach założeń zieleni i ich sąsiedztwie występują cenne obiekty zabytkowe takie jak pałace i wille łódzkich fabrykantów, dawne fabryki, kościoły, kaplice i muzea. Ogólna powierzchnia kręgu wynosi około 2 040 ha.

Zielony Krąg Tradycji i Kultury składa się z wielu elementów o wysokiej wartości przyrodniczej i kulturowej oraz o bardzo zróżnicowanym zagospodarowaniu.

Podstawowymi przeszkodami w funkcjonowaniu Kręgu jako całości jest brak harmonijnych powiązań poszczególnych elementów warunkujących stworzenie jednolitego systemu przestrzennego oraz brak działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych cennych założeń pałacowo – parkowych i poprzemysłowych. Na terenie Kręgu sieć ścieżek pieszo – rowerowych jest niewystarczająco rozbudowana.

Krąg Przyrodniczo – Kulturowy Aglomeracji Łódzkiej tworzą XX-wieczne uzdrowiska, dawne rezydencje myśliwskie, miasta ogrody, powstałe w okresie międzywojennym i dawne kurorty letniskowe (załącznik 1). W granicach tych terenów, w otoczeniu atrakcyjnego krajobrazu, zachowały się drewniane wille i dwory, stanowiące o specyficznym charakterze miejsca.

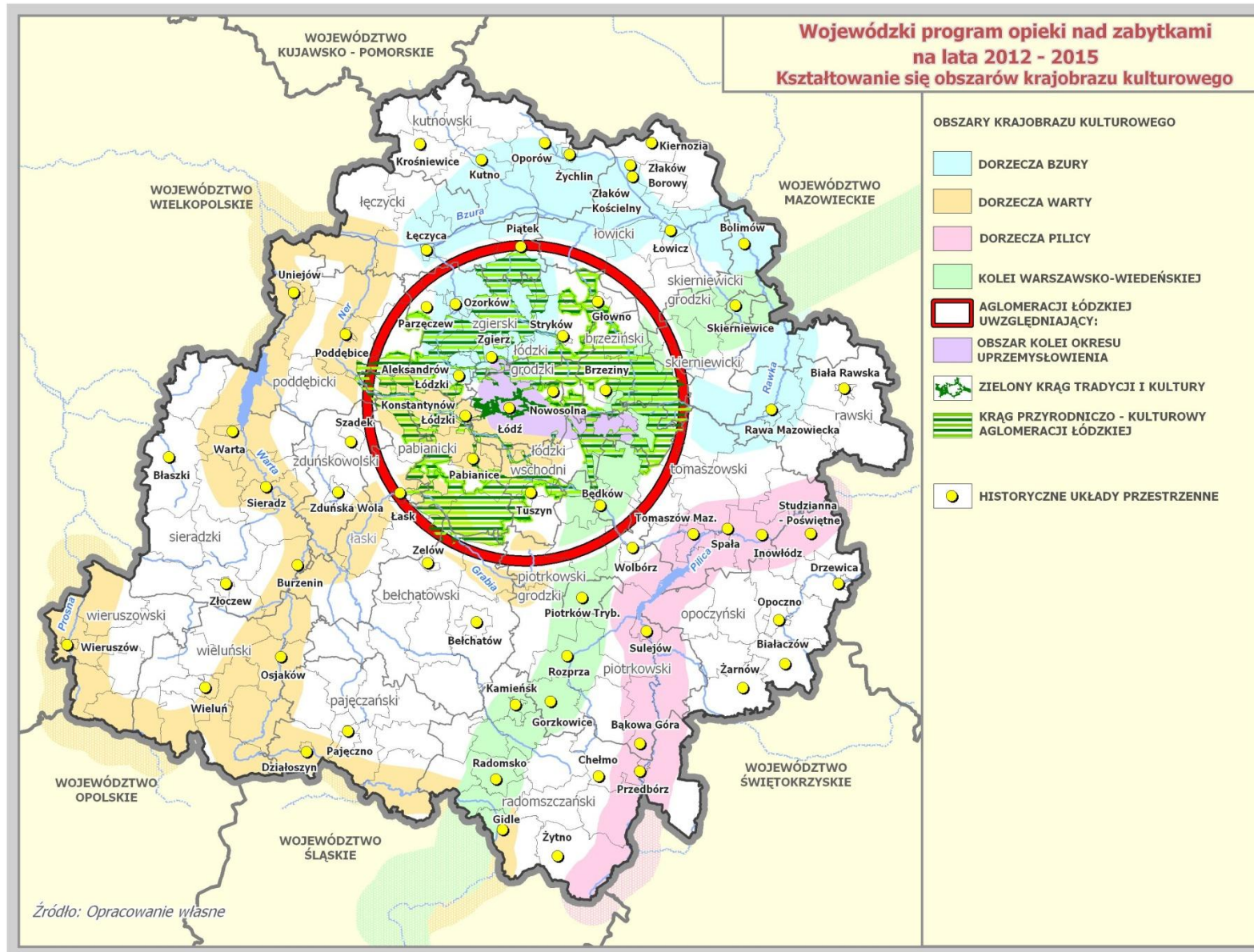
Zieleń wokół Szpitala im. Korczaka w Łodzi

„Biała Fabryka” Ludwika Geyera przy parku Reymonta

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Ogólna powierzchnia Kręgu wynosi 136 700,00 ha.

Skansen Miejskiej Architektury Drewnianej w Łodzi

Osiedle „Księży Młyn” w Łodzi

Łącznikiem między dwoma kręgami jest **Błękitno – Zielona Sieć** oparta o istniejący i rehabilitowany system rzek i obszarów zielonych Łodzi.

Istotą tworzenia zielonych pierścieni (kręgów) miast jest wykorzystanie układów zieleni, zlokalizowanych na obrzeżach miasta, jako „bufora” utrudniającego niekontrolowane rozprzestrzenianie się miast. W Aglomeracji Łódzkiej początkiem wdrażania tej idei było zakładanie w okresie międzywojennym miast ogrodów.

Główne zasady zagospodarowania Zielonego Kręgu Tradycji i Kultury opierać się mają na kształtowaniu spójnego systemu przestrzeni publicznej poprzez zachowanie terenów zieleni urządzonej, przekształcenie części terenów ogródków działkowych na inne funkcje z preferencją na zieleni publicznie dostępną, rewitalizację i rewaloryzację obiektów, jak również obszarów zabytkowych oraz zachowanie elementów łącznikowych, w tym zieleni ulicznej. Cały Krąg powinien spinać system ścieżek rowerowych.

Główne zasady zagospodarowania Kręgu Przyrodniczo - Kulturowego Aglomeracji Łódzkiej to: objęcie ochroną prawną nowych terenów o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych, przeciwdziałanie procesom suburbanizacji wokół miast aglomeracji poprzez ograniczanie zainwestowania na terenach rolno - leśnych, maksymalne wykorzystanie rezerw terenowych w obrębie istniejących struktur przestrzennych, utrzymanie przestrzeni otwartych cennych krajobrazowo. Przewiduje się poprawę kondycji zasobów kulturowych poprzez ich rewitalizację i rewaloryzację oraz ochronę eksponowania i zapewnienie trwałej dostępności do nich. Ponadto w granicach Kręgu obowiązywać powinno uwzględnienie w procesach inwestycyjnych ochrony dolin rzecznych, lasów, terenów zieleni urządzonej, zbiorników wodnych, zabytków

archeologicznych oraz kształtowanie nowej zabudowy w formie struktur nawiązujących skalą i formą do lokalnych tradycji.

Ważnym elementem krajobrazu kulturowego Aglomeracji Łódzkiej, jest obszar **Kolei Okresu Uprzemysłowienia** obejmujący fragment miasta Łodzi oraz okolice. Jego wartością jest układ linii kolejowych (Droga Żelazna Fabryczno – Łódzka, Warszawsko – Kaliska i relacji Łódź Widzew – Kutno). W zasięgu tych linii kolejowych i w ich sąsiedztwie znajdują się liczne zabytki m.in. okresu uprzemysłowienia, których powstanie i rozwój warunkował dostęp do linii kolejowej.

Park Kulturowy „Miasto Tkaczy” w Zgierzu

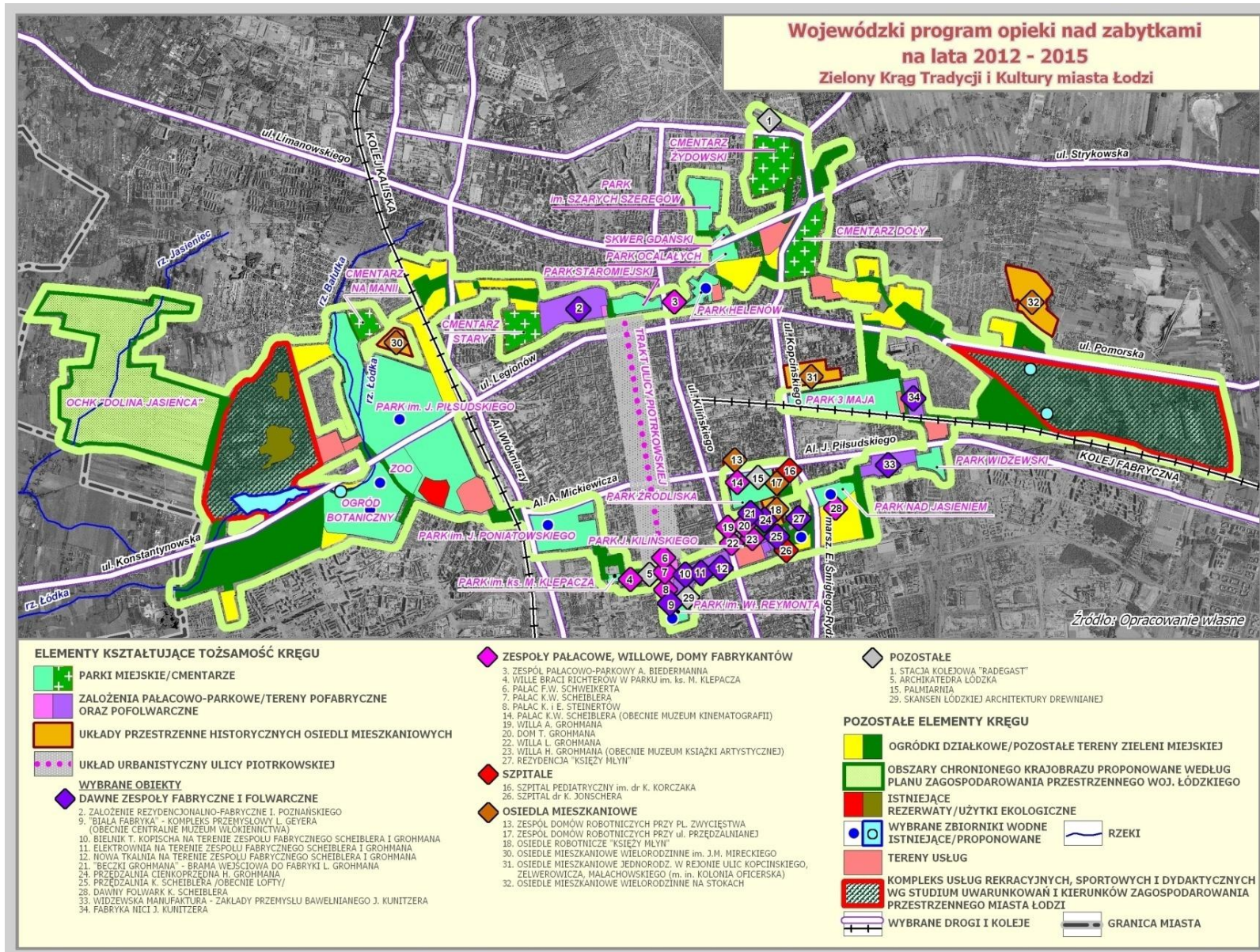

Historyczne centrum Aleksandrowa Łódzkiego

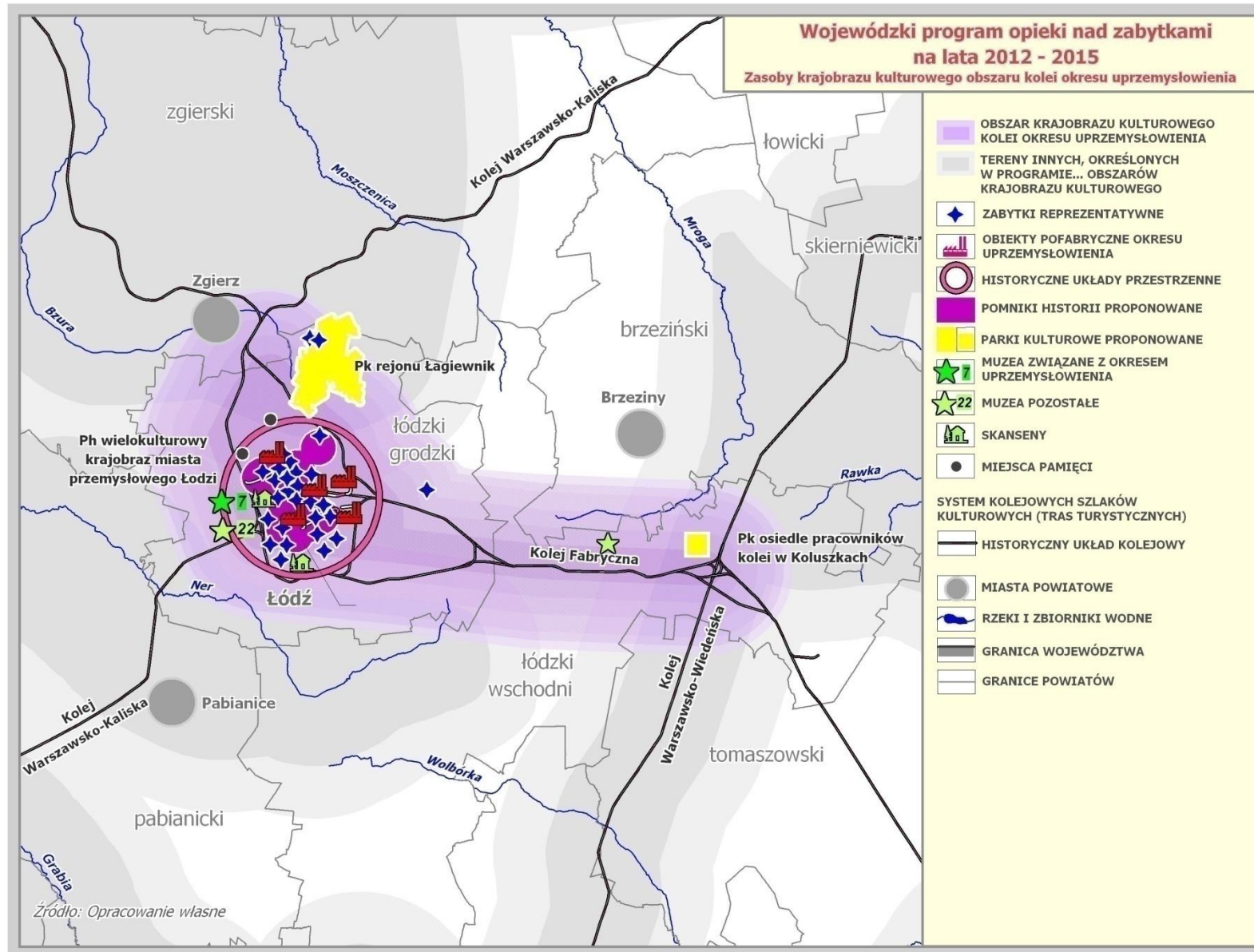

Stary rynek w Zgierzu

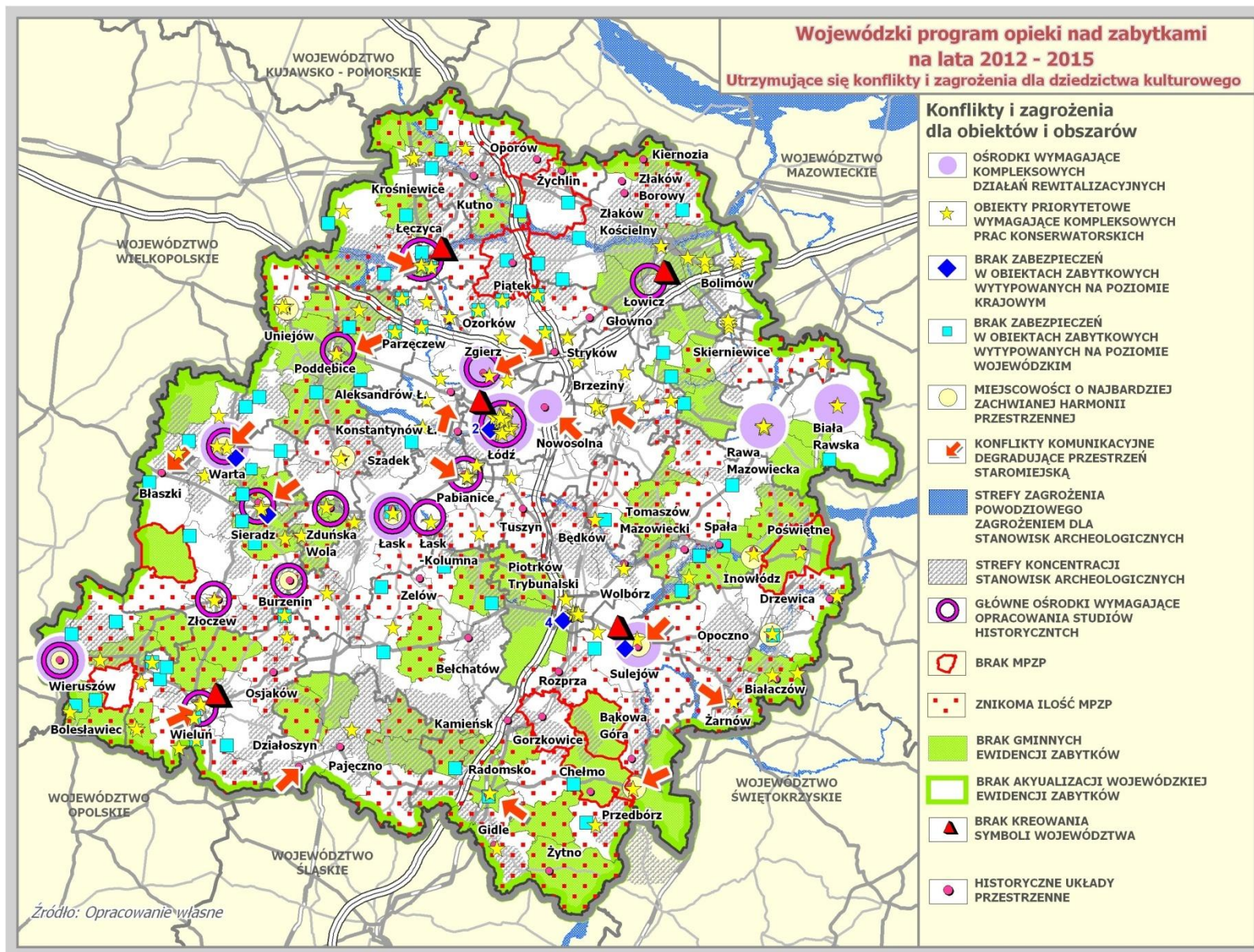

IV.4. ZAGROŻENIA DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wśród największych problemów w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego wyróżniono

- Brak zintegrowanych działań rewitalizacyjnych, w tym kompleksowych rozwiązań prowadzących do odnowy silnie zdegradowanej zabudowy przemysłowej Łodzi,
- Dezintegrację przestrzeni ośrodków potencjalnie interesujących turystycznie m. in. Nowosolnej,
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących swoimi granicami całe układy przestrzenne miast i wsi (tylko 38 gmin i 4 miasta- Brzeziny Głowno, Pabianice, Rawa Mazowiecka posiadają pełne pokrycie planami),,
- Brak studiów historyczno-urbanistycznych formujących wytyczne konserwatorskie określające zakres działań inwestycyjnych w granicach historycznych układów przestrzennych (w ostatnich latach wykonano tylko 2 opracowania dotyczące fragmentów Łodzi, a istniejące studia historyczne pochodzą z lat 60 – tych i są nieaktualne),
- Brak katalogów budownictwa regionalnego w województwie,
- Brak aktualnego katalogu „Zabytki architektury i budownictwa województwa łódzkiego” (funkcjonują opracowania z lat 80 – tych) ,
- Brak metod i zasad współpracy różnych instytucji, organizacji i innych form organizacyjnych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Brak obwodnic na szlakach tranzytowych ciągów komunikacyjnych przebiegających przez centra historycznych miast i degradujących przestrzeń staromiejską,
- Naruszanie harmonii przestrzennej powodowane wielkogabarytowymi i krzykliwymi reklamami,
- Brak świadomości społeczeństwa województwa, władz lokalnych i inwestorów o konieczności ochrony zabytków,
- Brak środków finansowych na przeprowadzanie kompleksowych działań konserwatorskich,
- Brak zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych w obiektach zabytkowych,
- Nieuregulowany, skomplikowany stan własnościowy zabytków, co zagraża zachowaniu i właściwemu utrzymaniu zabytków,
- Brak zaktualizowanej wojewódzkiej ewidencji zabytków, bardzo niskie wykonanie gminnych ewidencji oraz gminnych programów opieki nad zabytkami przez JST,
- Słabość prawa odnoszącego się do ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego - luki prawne, brak konsekwencji prawnych w przypadku wykroczeń lub niedopełnienia wymogów ustawowych,
- Brak wdrażania edukacji regionalnej na obszarze całego województwa,
- Brak systemu e-informacji z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- Niewystarczające działania służące kreowaniu symboli województwa,
- Brak promocji dobrych praktyk.

V. CELE I DZIAŁANIA

Województwo łódzkie jest obszarem zróżnicowanym kulturowo, z tego względu Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2012-2015 zakłada spójne działania w obrębie wszystkich podregionów prowadzące do zachowania jedności wielokulturowej regionu.

Jako wizję rozwoju przyjmuje się, że Łódzkie to:

„Region spójny wizerunkowo, wyróżniający się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę wielokulturowej tożsamości województwa łódzkiego”.

Misją programu jest: „Prowadzenie zintegrowanej polityki zarządzania dziedzictwem kulturowym, opartej na partnerskiej wielopodmiotowej współpracy, kształtowaniu świadomości społecznej i promocji różnorodności kulturowej”.

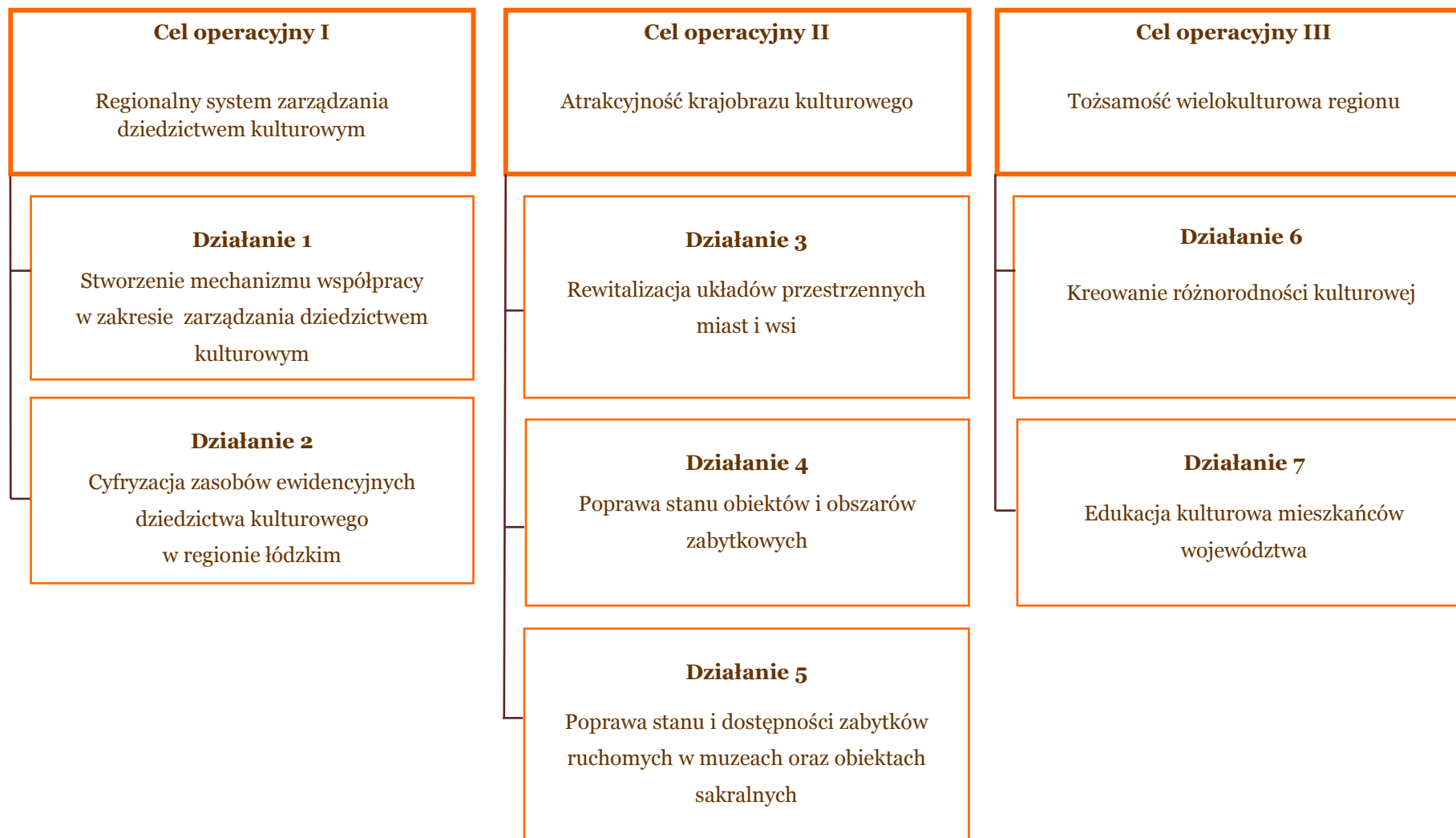
Celem strategicznym jest: „Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej”.

Program wskazuje **trzy cele operacyjne i siedem działań**, które zgodnie z zasadą planowania zintegrowanego wpisują się w Strategię Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020 oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego. Ich realizacja wymaga podjęcia ścisłej współpracy i zaangażowania jednostek samorządowych wszystkich szczebli, instytucji rządowych odpowiedzialnych za ochronę zabytków, jednostek kulturalnych, naukowych i oświatowych oraz instytucji pozarządowych i prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych. Skuteczna realizacja celów wymaga:

- zintegrowanych, systemowych działań zmierzających do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego,
- koordynacji kompleksowych działań konserwatorskich i rewaloryzacyjnych w ramach partnerstwa publiczno–prywatnego,
- przywrócenia wartości obszarom oraz obiektom zabytkowym, a także ich wykorzystania dla rozwoju turystyki i promocji podregionów kulturowych,
- kształtowania poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno władz samorządowych, jak i mieszkańców regionu,
- wzmocnienia więzi społeczności lokalnych poprzez wspólne działania na rzecz tożsamości regionalnej oraz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i ładu przestrzennego,
- właściwego zdyskontowania środków finansowych z wykorzystaniem funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

CELE I DZIAŁANIA

WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

CEL OPERACYJNY I**REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**

Ochronę i opiekę nad zabytkami oraz działania wobec zasobów dziedzictwa kulturowego prowadzi wiele podmiotów, zarówno rządowych, jak i samorządowych, społecznych i prywatnych. Obecnie nie są to jednak działania systemowe i zintegrowane, co często prowadzi do rozproszenia środków oraz braku efektu synergii. Dlatego w celu prawidłowej ochrony oraz zachowania obiektów i obszarów zabytkowych dla przyszłych pokoleń, konieczne jest stworzenie regionalnego systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym w województwie łódzkim.

Zintegrowane działania w tym zakresie przyczynią się do efektywnego zagospodarowania obiektów i obszarów zabytkowych m.in. na cele społeczne, kulturowe, edukacyjne, turystyczne i gospodarcze, a tym samym wpłyną na podniesienie atrakcyjności przestrzeni regionu.

Zakłada się, że podejmowane działania będą mogły być zrealizowane w różnych formach partnerstwa, publiczno-publicznego, publiczno-społecznego, publiczno-prywatnego, z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi zarządzania i finansowania oraz będą miały charakter systemowy.

Szczególną rolę w budowaniu systemu będą odgrywały jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Funkcję koordynatora pełnić będzie samorząd województwa.

W tym celu konieczne jest stworzenie platformy informacyjnej w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, a także szczegółowe rozpoznanie i cyfryzacja zasobów.

Działanie 1**Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym*****Uzasadnienie:***

Zakłada się, że podstawowym elementem regionalnego mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym będzie platforma informacyjna skupiająca wszystkich interesariuszy działających na rzecz ochrony dziedzictwa i umożliwiająca powszechny dostęp do informacji. Pozwoli to na wypracowanie wielopodmiotowych form współpracy partnerskiej, w tym także ze środowiskiem naukowym przy realizacji projektów badawczych na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, lepszy przepływ informacji pomiędzy podmiotami zajmującymi się ochroną jego zasobów oraz stałą wymianę doświadczeń w tym zakresie.

Obecnie w celu wymiany doświadczeń dotyczących różnych aspektów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, jedynie w Łodzi organizowane są warsztaty i cykliczne konferencje (m.in. „PROREVITA”). Istnieje pilna potrzeba takich spotkań w innych miastach regionu, co przyczyni się do promocji dobrych praktyk w tej dziedzinie.

W latach 2007 – 2011 idea ta była realizowana przez Urząd Marszałkowski poprzez organizację ogólnodostępnych rajdów organizowanych dla mieszkańców województwa, związanych z realizowanymi projektami z zakresu rewitalizacji i rewaloryzacji dofinansowanymi ze środków RPO WŁ.

Zakłada się także wzrost efektywności samorządów lokalnych w zakresie opracowania gminnych ewidencji zabytków gwarantujących ochronę obiektów i obszarów zabytkowych na wszystkich etapach, prowadzonych wobec nich działań inwestycyjnych oraz gminnych programów opieki nad zabytkami. Obecnie w regionie opracowań tych nie posiada odpowiednio 29,4% oraz 89,3 % gmin.

Reasumując, podjęte działania zagwarantują poprawę skuteczności ochrony obiektów i obszarów zabytkowych na wszystkich etapach inwestycyjnych.

Platforma informacyjna umożliwi również podejmowanie na szerszą skalę działań w zakresie projektów zintegrowanych. Obecnie w regionie projekty takie realizowane są w niewielkim stopniu. Zalicza się do nich m.in. projekty: „Trakt wielu kultur” w Piotrkowie Trybunalskim, „Wzgórze Zamkowe” w Sieradzu wraz z budową traktu ul. Zamkowej, renowację Bazyliki Katedralnej w Łowiczu wraz z rewaloryzacją parku Błonie, a także „Wzmocnienie roli Szlaku Bursztynowego i innych szlaków tematycznych w zintegrowanym produkcie turystycznym województwa łódzkiego”. Projekty te mogą być realizowane dzięki wspólnemu działaniu wielu podmiotów oraz włączeniu poza dziedzictwem kulturowym, innych elementów z zakresu infrastruktury komunikacyjnej oraz turystyki i promocji, przy finansowym wsparciu ze środków RPO WŁ na lata 2007-2013. Uzyskany efekt synergii przyczynił się do aktywizacji społecznej i gospodarczej obszarów poddanych zintegrowanym działaniom naprawczym, a tym samym wpłynął na poprawę jakości życia mieszkańców.

W celu sprawnego koordynowania wymaganych działań i bieżącej oceny postępu założonych zadań niezbędnym jest powołanie ciała

merytorycznego do spraw tworzenia mechanizmów współpracy, zarządzania, realizacji i monitorowania Programu.

Zadania:

- Powołanie wojewódzkiej komisji do spraw tworzenia mechanizmów współpracy, zarządzania i monitorowania w sferze dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Edukacja w zakresie kształcenia zdolności do współpracy w różnych formach organizacyjnych.
- Edukacja w zakresie możliwości pozyskiwania środków finansowych na procesy rewitalizacji.
- Organizacja konferencji tematycznych, cyklicznych spotkań i warsztatów w celu wymiany doświadczeń na temat m.in. wykorzystania tradycyjnych i innowacyjnych technologii i dobrych praktyk w rewitalizacji i rewaloryzacji.
- Integracja funkcjonujących portali posiadających kompleksową i profesjonalną treść z zakresu m.in. zabytków, folkloru, produktów regionalnych, symboli kulturowych, pozwalającą wykreować markę „Łódzkie”.
- Aktualizacja elektronicznego kalendarza imprez kulturalnych.
- Promocja projektów zintegrowanych dotyczących rewitalizacji i rewaloryzacji.
- Stymulowanie działań w kierunku opracowania gminnych ewidencji zabytków, gminnych programów opieki nad zabytkami i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• stworzenie platformy informacyjnej zarządzania dziedzictwem kulturowym	0	1
• liczba gminnych ewidencji zabytków	125	177
• liczba gminnych programów opieki nad zabytkami	19	85
• liczba powiatowych programów opieki nad zabytkami	2	11
• opracowanie wojewódzkiej ewidencji zabytków	0	1

Odpowiedzialni za realizację:

- Samorząd Województwa, Samorzady Lokalne, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, PTTK, Instytucje Kultury;

współpraca merytoryczna: uczelnie wyższe, podmioty prawne.

Działanie 2

Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim

Uzasadnienie:

Cyfryzacja jest ważną formą upowszechniania i udostępniania informacji o dziedzictwie kulturowym. Jej waga jest mierzona zarówno korzyściami niematerialnymi – edukacją i kształtowaniem świadomości pokoleń, jak i materialnymi (ekonomicznymi) – promocją zasobów regionu i rozwojem turystyki. Dla pokolenia XXI w. zasoby niedostępne w Internecie uznaje się za nieistniejące lub nieosiągalne. Tendencja ta w dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego z pewnością będzie się utrzymywać.

Dziedzictwo kulturowe województwa jest, mimo wzrastającej liczby kompleksowych portali turystyczno-krajoznawczych, słabo zdigitalizowane i nie odzwierciedla rzeczywistego stanu posiadania zabytków oraz kultywowanych tradycji. Problemem jest bardzo małe udostępnienie na stronach internetowych JST ewidencji zabytków. Tylko nieliczne gminy (m.in. Aleksandrów Łódzki, Sulejów) umieszczają na stronach internetowych opracowane karty ewidencyjne obiektów zabytkowych. Brakuje wojewódzkiej nowoczesnej internetowej bazy danych o obiektach i obszarach wpisanych do rejestru zabytków i aktualizowanej wojewódzkiej ewidencji zabytków. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych regionu ma charakter rozproszony, co wynika z braku odpowiedniego finansowania i niskiej świadomości roli e - informacji. Upowszechnienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym regionu znacznie wpłynie na kształtowanie świadomości społeczności lokalnych oraz uznanie

wartości i poszanowanie zabytków. Będzie to miało bezpośrednie przełożenie na poczucie tożsamości regionalnej, tak istotnej z punktu widzenia kształtowania więzi społecznych. Poza tym cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego ułatwi skuteczne zarządzanie tym dziedzictwem. Zakłada się, że kompleksowa baza danych będzie elementem platformy informacyjnej w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym w regionie oraz zostanie udostępniona na stronach Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Urzędu Marszałkowskiego, Urzędu Wojewódzkiego i Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz Samorządów Lokalnych.

Zadania:

- Opracowanie i wdrożenie oprogramowania mającego na celu tworzenie elektronicznej wojewódzkiej bazy danych o zasobach dziedzictwa kulturowego jako profesjonalnego narzędzia umożliwiającego generowanie danych o obiektach i obszarach zabytkowych województwa.
- Digitalizacja ewidencyjnych zbiorów muzealnych wystawienniczych i pozawystawienniczych.
- Stworzenie stron internetowych w placówkach muzealnych.
- Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków.

WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan obecny 2011 r.	Stan docelowy 2015 r.
• opracowanie i stworzenie elektronicznej bazy danych zasobów dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego	0	1
• liczba zdigitalizowanych gminnych ewidencji zabytków	0	90
• cyfryzacja wojewódzkiej ewidencji zabytków	0	1
• liczba muzeów posiadających zdigitalizowane zasoby ewidencyjne	27	71
• liczba muzeów posiadających stronę internetową	57	71

Odpowiedzialni za realizację:

- Samorząd Województwa Łódzkiego, Samorzady lokalne, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Łódzki Dom Kultury, Regionalna Organizacja Turystyczna, Muzea;

współpraca merytoryczna: Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, uczelnie wyższe.

CEL OPERACYJNY II

ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Kształtowanie szeroko pojętego krajobrazu kulturowego, na który składają się m.in. zabytki i historyczne układy przestrzenne, powinno być priorytetem polityki przestrzennej. Wiąże się to bezpośrednio ze zjawiskiem niekontrolowanej urbanizacji i wkraczaniem zainwestowania na tereny cenne pod względem kulturowym i przyrodniczym, co prowadzi często do utraty tożsamości poszczególnych obszarów i wpływa na zmniejszenie ich walorów. W procesie kształtowania krajobrazu kulturowego znaczącą rolę odgrywają samorządy lokalne, które m.in. poprzez planowanie przestrzenne, powinny chronić istniejące, walory charakterystyczne dla danego obszaru.

Niezwykle istotna dla kształtowania krajobrazu jest także świadomość społeczna o wartościach tradycyjnej architektury i kompozycji przestrzennej. Nowa zabudowa bywa krańcowo różna w skali i formie od zabudowy tradycyjnej, lokalizowana jest często bez uwzględnienia i poszanowania tradycji kształtowania krajobrazu. Powstają obiekty dysharmonijne, obce kulturowo, przysłaniające historyczne panoramy, deformujące sylwety miejscowości widoczne z tradycyjnych punktów widokowych, a także dekomponujące przestrzeń dolin rzecznych. Województwo nie posiada katalogów tradycyjnego budownictwa, wzorników lokalnych motywów architektonicznych, detali i rozwiązań oraz technik, a w dokumentach planistycznych na poziomie lokalnym brakuje

stosownych zapisów odnoszących się do zasad jego ochrony i stosowania form tradycyjnych w budownictwie współczesnym.

Zakłada się, że złożone działania dotyczące kształtowania krajobrazu kulturowego będą prowadzone w sposób kompleksowy. Wielokierunkowe działania nastawione na poprawę sfery przestrzennej, gospodarczej i społecznej historycznych struktur wpłyną na całościowy stan przestrzeni i wzrost atrakcyjności obszaru województwa, oraz przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców. Dla samorządów zachowanie krajobrazu kulturowego powinno być priorytetem w polityce lokalnej i regionalnej.

Problem zachowania walorów krajobrazu kulturowego terenu województwa łódzkiego powinien znaleźć odzwierciedlenie w dokumentach krajowych. Opracowywany Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami winien kształtować system ogólnopolskiej sieci unikatowych ośrodków historycznych, uwzględniając unikatowe układy przestrzenne z terenu łódzkiego w celu poddania ich procesom rewitalizacyjnym.

W ostatnim czasie podjęto działania zmierzające do utworzenia funduszu ochrony zabytków przemysłowych, zasilanego środkami finansowymi na szczeblu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zadaniem funduszu powinno być wspieranie prac na rzecz zachowania i rewaloryzacji zabytków epoki industrialnej w tym m.in. w Łodzi.

Działanie 3

Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi

Uzasadnienie:

Na terenie województwa znajduje się wiele miejscowości o zachowanych historycznych układach przestrzennych, w których należy podjąć złożone działania na rzecz zachowania ich zabytkowego charakteru.

Większość przeprowadzanych dotychczas prac rewitalizacyjnych, ze względu na niewystarczające środki finansowe, dotyczyło głównie rewaloryzacji przestrzeni publicznych – płyt rynków, z pominięciem kompleksowych działań w zakresie odnowy zdegradowanych substancji zabytkowych. Nierozwiązanym zagrożeniem w wielu przypadkach nadal pozostają ciągi komunikacji tranzytowej przebiegające przez historyczne centra miast i degradujące przestrzeń staromiejską.

Istotne w ochronie historycznych układów przestrzennych są projekty zintegrowane, obejmujące kompleksową rewitalizację przestrzeni, likwidację konfliktów komunikacyjnych i strategię wykorzystania obszarów na szeroko pojęte funkcje społeczne. Prace rewitalizacyjne powinny być powiązane z modernizacją i adaptacją obiektów historycznych na cele wynikające z polityki rozwoju ośrodków miejskich i wiejskich. Nowe obiekty i zaplanowane funkcje na terenach rewitalizowanych, powinny skalą i charakterem nawiązywać do zabudowy historycznej.

Największa skala potrzeb związanych zarówno z odnową silnie zdegradowanych struktur przestrzennych, jak i aspektami społecznymi, występuje w Łodzi i wymaga interwencji z poziomu państwa.

W prawidłowej realizacji procesów rewitalizacji wykorzystywane powinny być studia historyczno - urbanistyczne pomocne w formułowaniu wytycznych i wniosków konserwatorskich oraz katalogi promujące miejscowe tradycje budowlane dające podstawę poprawy ładu przestrzennego, kształtowania krajobrazu kulturowego i wzmocnienia tożsamości regionalnej.

Zadania:

- Realizacja kompleksowych rewitalizacji zabytkowych centrów miast, przestrzeni publicznych i zabytkowych zespołów zabudowy, przeprowadzana w oparciu o studia historyczne w ośrodkach miejskich i wiejskich, w tym w:
  - 1 ośrodku o randze europejskiej: Łódź;
  - 6 ośrodkach o randze krajowej: Nowosolna, Łowicz, Łęczyca, Sieradz, Wieluń, Piotrków Trybunalski;
  - 5 ośrodkach o randze regionalnej: Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Uniejów, Wieruszów, Wolbórz;
  - 57 ośrodkach o randze lokalnej: Aleksandrów Łódzki, Bąkowa Góra, Bełchatów, Biała Rawska, Będków, Białaczów, Błaszki, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Burzenin, Chełmo, Działoszyn, Gidle, Głowno, Gorzkowice, Grabów, Inowłódz, Kamieńsk, Kiernozia, Konstancynów Łódzki, Krośnice, Kutno, Łask, Lubnice, Majkowice, Mieszków, Opoczno, Oporów, Osjaków, Ozorków, Pabianice, Pajęczno, Parzęczew, Piątek, Poddębice, Poświętne, Przedbórz, Radomsko, Rozprza, Spała, Spycimierz, Stryków, Sulejów, Szadek, Tomaszów Mazowiecki, Tuszyń, Warta,

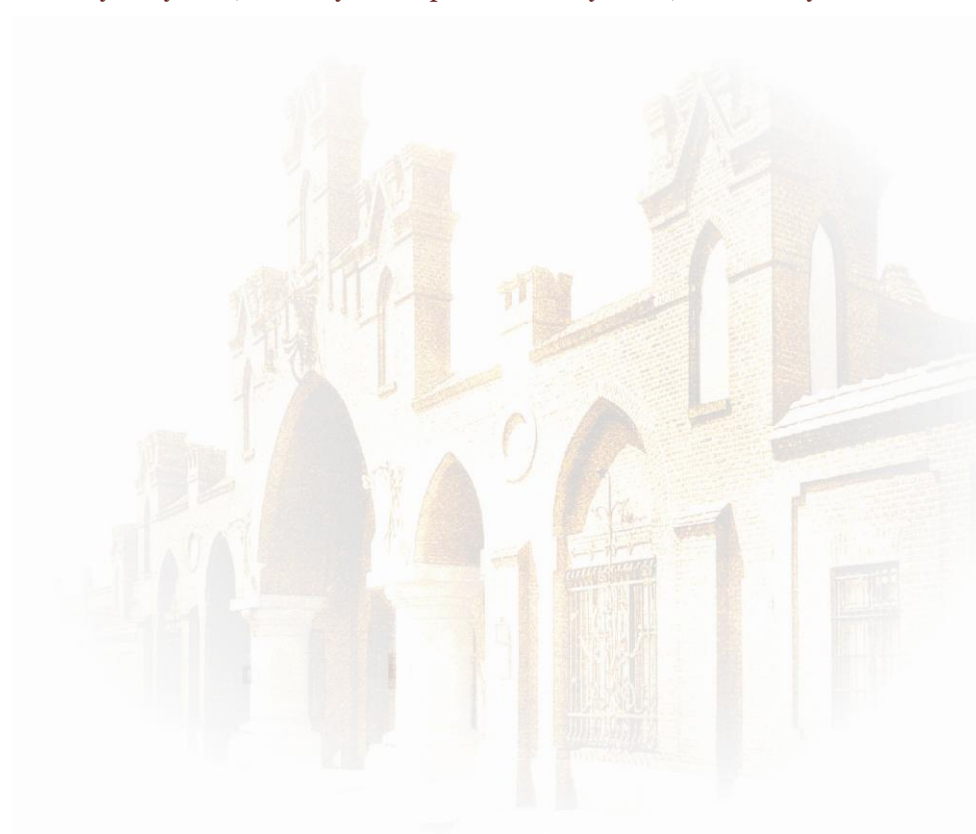
Zduńska Wola, Zelów, Zgierz, Złaków Borowy, Złaków Kościelny, Złoczew, Żarnów, Żychlin, Żytno.

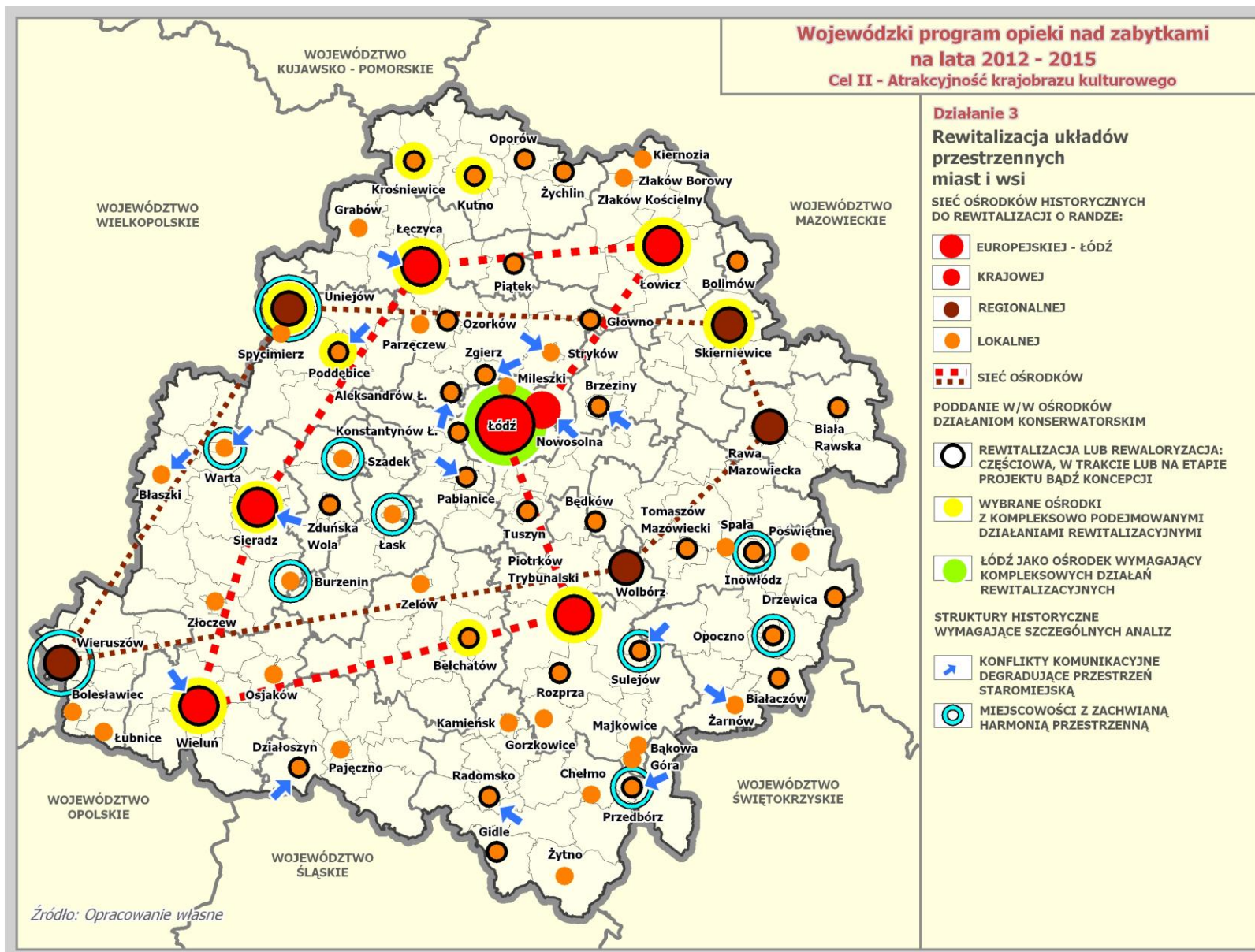
- Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego krajobrazów kulturowych dorzeczy: Warty, Pilicy i Bzury we współpracy m.in. z Politechniką Łódzką, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa Oddziałem Terenowym w Łodzi i regionalistami.
- Ewaluacja programów rewitalizacji ośrodków miejskich i wiejskich w województwie - przeprowadzenie rankingu wykonanych programów rewitalizacji ośrodków historycznych.
- Ustanowienie nagrody dla najlepszych prac naukowych i popularno-naukowych (m.in. habilitacyjnych, doktorskich i magisterskich) dotyczących procesów rewitalizacyjnych w województwie łódzkim.

WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• liczba przeprowadzonych rewitalizacji	37	63
• liczba wykonanych studiów historycznych	2	10
• liczba katalogów budownictwa regionalnego	0	2

Odpowiedzialni za realizację:

- Samorząd Województwa Łódzkiego, Samorzady lokalne, podmioty prawne, właściciele i użytkownicy obiektów i obszarów zabytkowych, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Zarządy Dróg;
- współpraca merytoryczna: Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, uczelnie wyższe.

Działanie 4

Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych

Uzasadnienie:

Spośród 172 zabytków reprezentatywnych wytypowanych przez WKZ 40 znajduje się w bardzo dobrym stanie. Najwięcej obiektów wyremontowanych znajduje się w Łodzi (7), Łowiczu (4) oraz Skierniewicach, Łęczycy, Kutnie (po 2). Istotnym problemem w ochronie pozostałych 132 obiektów są niewystarczające lub brak działań naprawczych. Obiekty te w Programie... zostały uznane za priorytetowe do przeprowadzenia kompleksowych działań rewaloryzacyjnych. W złym stanie technicznym pozostaje m.in. parowozownia w Skierniewicach (podjęto działania projektowe), kolejki wąskotorowe: Rogowska i Krośniewicka, zespół zamkowo-parkowy w Piotrkowie Trybunalskim – Bykach, zameczek w Białej Rawskiej (podjęto wstępne prace remontowe), czy dwór w miejscowości Ustków.

Na terenie województwa znajdują się, stanowiące własność samorządów, obiekty zabytkowe, w tym dwory, których obecne użytkowanie wpływa na nie destrukcyjnie (szkoły, mieszkania komunalne wymagające wtórnych podziałów, itp.). Właściwe wydaje się podjęcie działań prowadzących do adaptowania ich i udostępnienie społeczności poprzez nadanie im funkcji muzeów, ośrodków kultury, miejsc obsługi ruchu turystycznego.

Złożonych prac rewaloryzacyjnych wymagają również zabytkowe obszary zieleni komponowanej. Obecnie prace takie planowane są w obrębie 9 założeń m.in. w parku w Białaczowie z uwagi na zniszczenia przez huragan w 2011 r., które objęły 90% założenia.

W celu wykreowania marki najbardziej atrakcyjnych obszarów kulturowo – turystycznych regionu przyjęto koncepcję planowania zintegrowanego, w tym kompleksowych działań ochronnych charakterystycznych obiektów i terenów zabytkowych w obszarach krajobrazu kulturowego dorzeczy Warty, Pilicy, Bzury i Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej.

Dla wspomnianych terenów istotna jest koncentracja nakładów finansowych na systemowe działania rewaloryzacyjne. Kształtowanie krajobrazu kulturowego na tych terenach powinno się opierać na kompleksowych projektach, których realizacja już się rozpoczęła oraz na nowych projektach zintegrowanych, odwołujących się do wyróżników danego terenu tj.:

- *dziedzictwo archeologiczne w **obszarze krajobrazu kulturowego dorzecza Warty*** - projekty związane m.in. ze szlakiem bursztynowym i odnową obiektów zlokalizowanych w jego obrębie, rewaloryzacją parku kulturowego „Wzgórze Zamkowe” wraz z odnową historycznych struktur miejskich w Sieradzu, kompleksową rewitalizacją Uniejowa, Łasku, Warty i Pabianic;
- *dziedzictwo sakralne w **obszarze krajobrazu kulturowego dorzecza Pilicy*** – rewaloryzacja obiektów sakralnych m.in.: Opactwa Cystersów w Sulejowie-Podklasztorzu, kościoła i ruin zamku w Inowłodzu, założeń Tomaszowa Mazowieckiego, sanktuariów w miejscowościach Paradyż, Studzianna-Poświętne, Witów i licznych kapliczek;
- *kultura ludowa w **obszarze krajobrazu kulturowego dorzecza Bzury*** - kultywowanie folkloru w Łowiczu, Maurzycach, Łęczycy,

Rawie Mazowieckiej oraz tworzenie skansenów np. żywego skansenu Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach, rekonstrukcji bitew nad Bzurą w Łowiczu i Bolimowie oraz rewaloryzacji cmentarzy wojennych i miejsc pamięci narodowej, m.in. w Bolimowie, Ziemiarach, Joachimowie Mogiłach, Dobrej, Modlnej, Solcy Wielkiej, Mąkolicach i Białej.

- **zabytki techniki w obszarach krajobrazu kulturowego Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej oraz Kolei Okresu Uprzemysłowienia** – wykorzystanie m.in. zabytków kolejnictwa (przykładowo: zagospodarowanie traktu dworcowego w Skierniewicach, rewaloryzacja Traktu Wielu Kultur w Piotrkowie Trybunalskim, rewaloryzacja dworca Łódź Fabryczna i EC1, rewaloryzacja i konserwacja Rogowskiej Kolejki Wąskotorowej), zabytków techniki np. rewaloryzacja koszar carskich na potrzeby wyższej szkoły technicznej w Skierniewicach; rewitalizacje zabytków industrialnych przede wszystkim w Łodzi, Pabianicach i Zgierzu oraz osad tkackich (park kulturowy „Miasto Tkaczy” w Zgierzu).

Zrewaloryzowane obiekty zwiększą prestiż obszarów i stworzą możliwość ubiegania się o inne formy ochrony zabytków (np. pomnik historii, forma ochrony nadawana przez Prezydenta Rzeczypospolitej). W celu podniesienia rangi zabytków z terenu województwa podjęto już działania zmierzające do uznania 6 obszarów za pomniki historii.

Objęcie skuteczną ochroną krajobrazu kulturowego cennych terenów, na których znajdują się liczne zabytki, w tym charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, może się odbywać poprzez tworzenie parków kulturowych. Ta ustawowa forma ochrony zabytków ma

na celu zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym budownictwa regionalnego. Obecnie na terenie województwa znajdują się jedynie dwa parki kulturowe - „Miasto Tkaczy” w Zgierzu i „Wzgórze Zamkowe” w Sieradzu. Utworzenie tej formy ochrony zabytków jest kompetencją samorządów gminnych¹.

W celu poznania i ochrony dziedzictwa archeologicznego konieczna jest kontynuacja prac nad identyfikacją stanowisk archeologicznych oraz prowadzenie prac badawczych zagrożonych stanowisk archeologicznych. Należy podnieść świadomość władz lokalnych i mieszkańców regionu w zakresie ochrony zabytków archeologicznych i wynikającej z tego konieczności uwzględniania tej problematyki w dokumentach planistycznych oraz egzekwowania zaleceń konserwatorskich podczas procesów inwestycyjnych. Ważna jest również promocja zabytków archeologicznych poprzez organizowanie wystaw muzealnych, festynów archeologicznych i historycznych, tworzenie wiosek archeologicznych, popularyzację archeologii w programach szkolnych, edukację w mediach, zwiększenie zakresu miejsc ekspozycji np. w budynkach lokalnych władz.

Zadania:

- Opracowanie wniosków w celu uznania za pomniki historii następujących obszarów: 1. Zespołu przestrzennego Arkadia – Nieborów, 2. Zespołu przestrzennego Tum – Łęczyca,

¹ Zgodnie z art. 16. ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. rady gmin na podstawie uchwał mogą tworzyć parki kulturowe po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

3. Wielokulturowego krajobrazu miasta przemysłowego w Łodzi, 4. Zespołu drewnianych kościołów wieluńskich.

- Podjęcie działań na rzecz wpisu cmentarza żydowskiego w Łodzi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- Stymulowanie samorządów lokalnych do utworzenia parków kulturowych mogących stanowić podstawę rozwoju turystyki kulturowej. W niniejszym Programie... proponuje się objąć ochroną w formie parków kulturowych 35 obszarów cennych kulturowo: 1. Rejon Boguszyce – Byliny Stare, 2. Besiekiery, 3. Łęczycza – Tum – Góra Świętej Małgorzaty, 4. Szlakiem kutnowskich kościołów drewnianych, 5. Śladami Jarosława Iwazkiewicza w dolinie Moszczenicy, 6. Sulejów – Podklasztorze, 7. Spalsko – Inowłodzki, 8. Bąkowa Góra – Majkowice, 9. Doliny Proсны, 10. Młynów nad Grabią, 11. Dworów Ziemi Sieradzkiej, 12. Kamion – Toporów, 13. Doliny Warty, 14. Szlakiem kościołów drewnianych w rejonie Zgierza, 15. Archeologiczna osada Krakówek w Brzezinach, 16. Śladami Reymonta, 17. Rejon Łagiewnik, 18. Układ urbanistyczny Jeżowa, 19. Zespół kościoła w Buczku, 20. Zespół kościoła w Krzyworzece, 21. Zespołu kościoła w Żarnowie, 22. Zespół kościoła w Rudzie, 23. Zespół pałacowy w Wolborzu, 24. Archeologiczny w Nowym Kawęczynie, 25. Układ urbanistyczny wraz z kościołem w Warcie, 26. Archeologiczny w Rawie Mazowieckiej, 27. Archeologiczny wokół zbiornika Jeziorsko, 28. Uniejów – Spycimierz, 29. Archeologiczny w miejscowości Krzętle, 30. Archeologiczny Konopnica - Strobin, 31. Archeologiczny w Wieruszowie, 32. Archeologiczny „Wioska Lutomiersk”,

33. Archeologiczny Burzenin – Witów – Tyczyn – Okopy, 34. Osiedle pracowników kolei w Koluszkach, 35. Ozorków klasycystyczny.

Nie jest to lista zamknięta i nie stanowi ograniczenia dla powoływania innych parków kulturowych.

- Działania konserwatorskie prowadzone w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych zawartej w WPOnZ wskazanych przez WKZ oraz dworcach Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej.
- Rewaloryzacja zabytkowych układów zieleni; parków, ogrodów in. w miejscowościach: Białaczów, Cieszanowice, Mroczi Gościnne, Stawowiczki, Wolbórz, Krośniewice, Oporów, Skierniewice, Walewice. Krośniewicach, Daszynie, Kutnie, Kalinowej, Małkowie, Wrzącej, Bronowie, Starcach, Zadzimiu, Gostkowie i Skotnikach. oraz cmentarza żydowskiego w Łodzi, cmentarza ewangelickiego w Łodzi – Olechowie.
- Weryfikacja stanowisk archeologicznych oraz prowadzenia prac badawczych zagrożonych stanowisk archeologicznych.

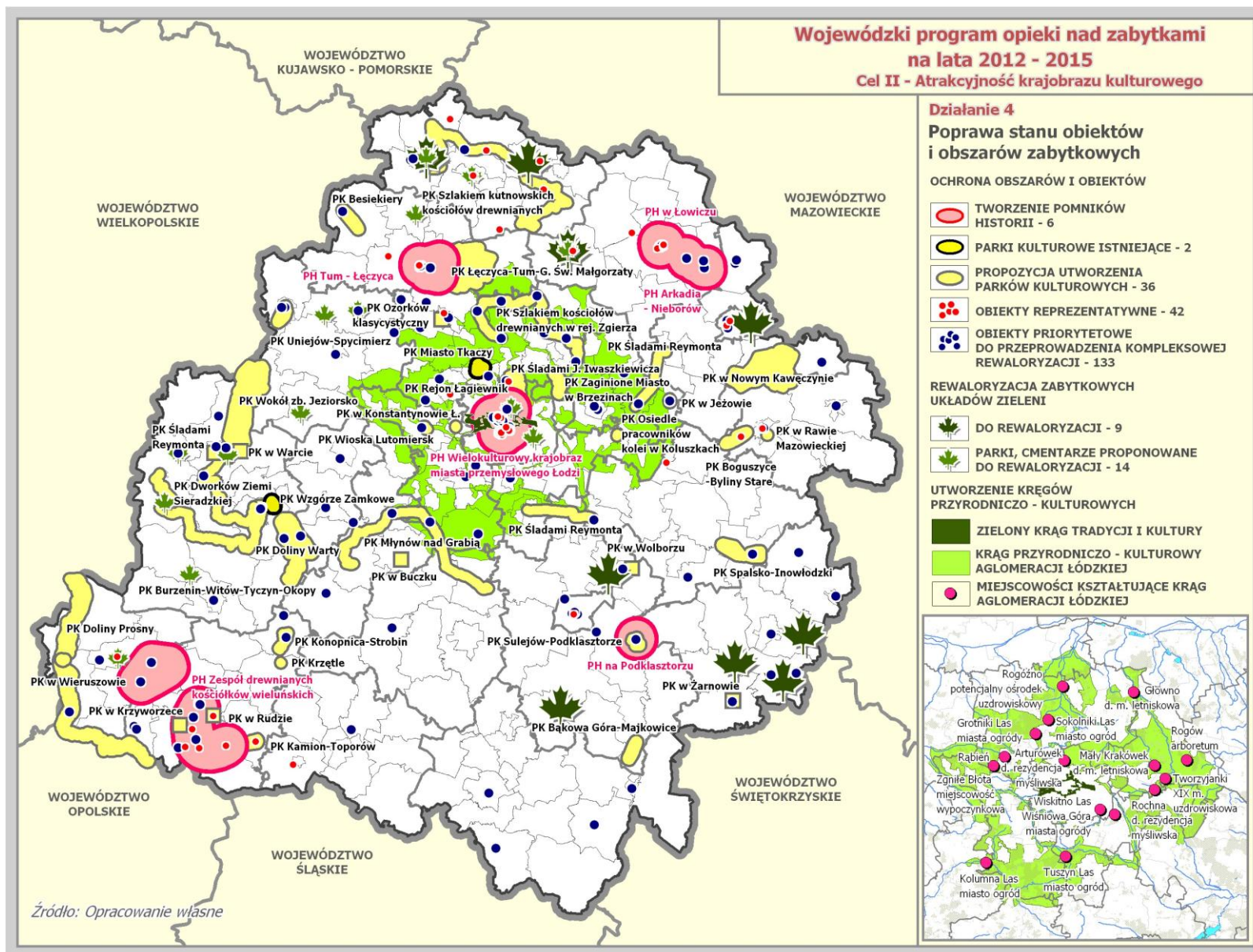
WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• liczba parków kulturowych	2	10
• liczba przygotowanych aplikacji o uznanie za pomnik historii	2	6
• liczba obiektów priorytetowych i obiektów dworcowych Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej poddanych rewaloryzacji i remontom	129	132
• liczba rewaloryzowanych układów zieleni komponowanej	9	14

Odpowiedzialni za realizację:

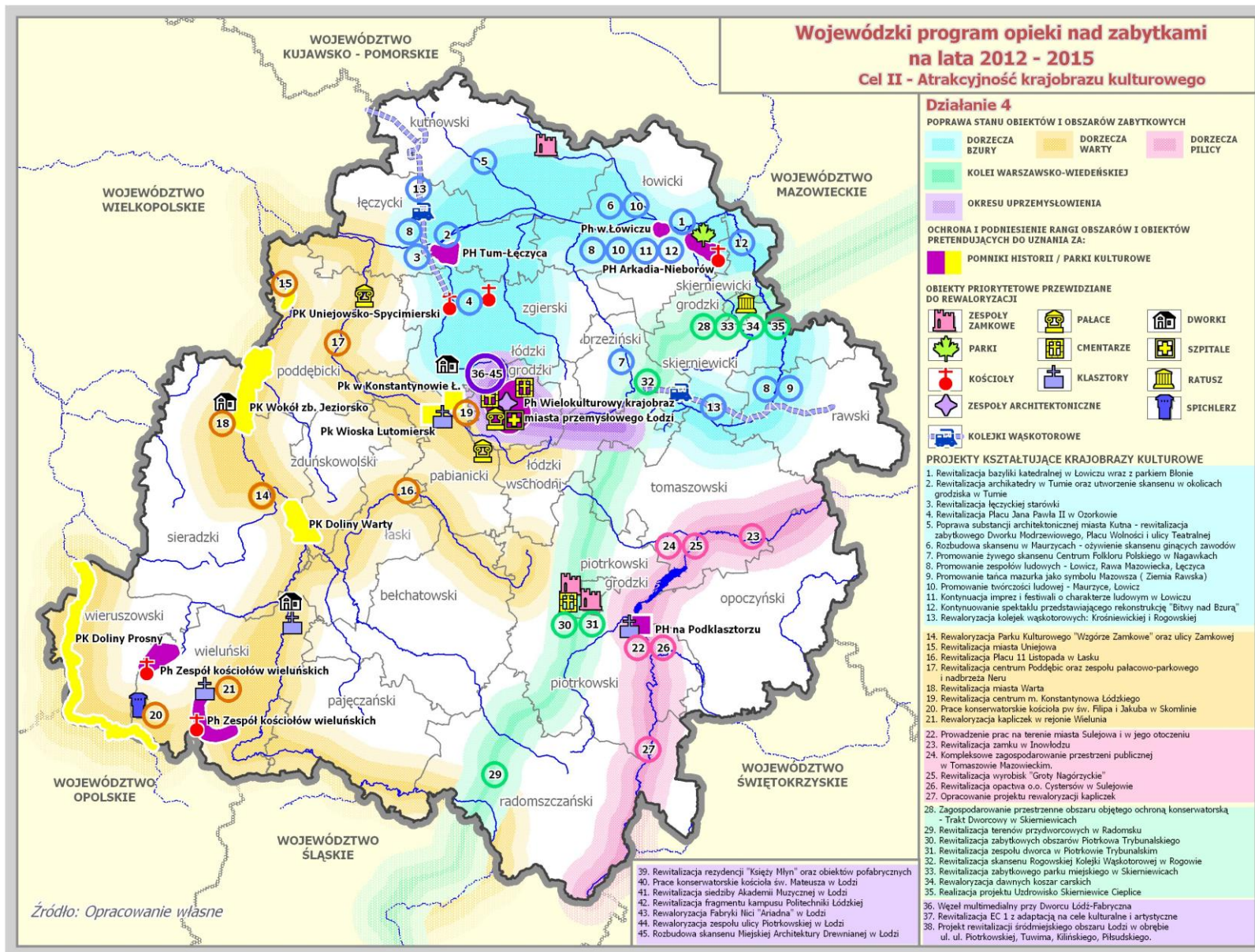
- Samorządy lokalne, właściciele i użytkownicy obiektów i obszarów zabytkowych, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków;
- współpraca merytoryczna: uczelnie wyższe, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami.

Działanie 5

Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych

Uzasadnienie:

W ostatnich latach w regionie zwiększyła się liczba odwiedzających placówki muzealne, jednak pod tym względem województwo łódzkie nadal lokuje się poniżej średniej krajowej. Zwiększyła się także liczba muzeów, ale ich oferta jest mało atrakcyjna dla odbiorcy, szczególnie młodego. Tylko nieliczne muzea wykorzystują interaktywne formy przekazu w eksponowaniu zasobów, kilkanaście nie posiada stron internetowych, a istniejące serwisy są mało atrakcyjne m.in. ze względu na brak możliwości wirtualnego zwiedzania ekspozycji. Poza tym placówki muzealne są słabo przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, nie uwzględniają również potrzeb osób z niepełnosprawnością wzrokową i słuchową.

Województwo łódzkie nie wykorzystuje w pełni potencjału muzeów posiadających zbiory o szczególnie dużym znaczeniu wpisanych do Państwowego Rejestru Muzeów prowadzonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Słabo zdigitalizowane są zasoby ewidencyjne eksponatów pozostających w muzeach. Problemem jest również brak zabezpieczeń przeciwpożarowych i antywłamaniowych w obiektach (kościółach i muzeach), w których znajdują się cenne zabytki ruchome.

Lokalne placówki muzealne są czynnie zaangażowane w życie oświatowo – kulturalne swojego regionu, poszerzając ofertę edukacyjną dla

grup zorganizowanych, szczególnie młodzieży szkolnej, w formie lekcji i zajęć muzealnych m.in. plastycznych, etnograficznych, a także seansów filmowych, odczytów i koncertów. Wśród nich można wymienić muzea w: Brzezinach, Głownie, Łodzi (Komunikacji Miejskiej MPK), Ożarowie, Przedborzu, Sulejowie, Warcie i Zduńskiej Woli (Historii Miasta).

Ciekawą formą związaną z uatrakcyjnieniem oferty kulturalnej jest wzięcie udziału w Programie Europejska Noc Muzeów. W jej trakcie oprócz zwiedzania placówek muzealnych odbywają się także koncerty, warsztaty, happeningi, pokazy teatralne i przeglądy filmów. W 2011 r. wzięło w niej udział 56 muzeów i ich oddziały w województwie łódzkim.

Innymi imprezami o zasięgu międzynarodowym i krajowym są: Międzynarodowe Triennale Tkaniny odbywające się w Centralnym Muzeum Włókiennictwa, Ogólnopolski Festiwal Mediów "Człowiek w Zagrożeniu" i Festiwal Muzyki Filmowej w Muzeum Kinematografii oraz Biennale Sztuki w Łodzi organizowane przez Łódź Art-Center (Fabryka Sztuki, Muzeum Konstrukcji w Procesie).

Imprezą muzyczną o randze regionalnej odbywającą się w wielu zabytkowych wnętrzach muzealnych jest Wędrowny Festiwal Filharmonii Łódzkiej „Kolory Polski” (m.in. w: Łowiczu, Oporowie, Nieborowie, Ożarowie, Tubądzinie, Działoszynie).

Zadania:

- Tworzenie muzeów wzmacniających tożsamość regionalną.
- Realizacja w placówkach muzealnych nowoczesnych, audiowizualnych środków przekazu (np. panele, kioski i wystawy multimedialne oraz audio przewodniki).
- Przygotowanie atrakcyjnej oferty kulturalno – edukacyjnej dla osób w różnym wieku z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych (w tym z niepełnosprawnością wzrokową i słuchową).
- Propagowanie dni otwartych np. Nocy Muzeów, Europejskich Dni Dziedzictwa czy Światowego Dnia Turystyki.
- Prace z zakresu konserwacji zabytków ruchomych figurujących w rejestrze WKZ m.in. remonty elementów taboru kolejowego kolei wąskotorowej.
- Wykonanie instalacji przeciwpożarowych i antywłamaniowych w wytypowanych 9 obiektach zabytkowych (w tym w muzeach) oraz w 71 drewnianych obiektach sakralnych.
- Wydanie przewodników i publikacji po muzeach województwa.

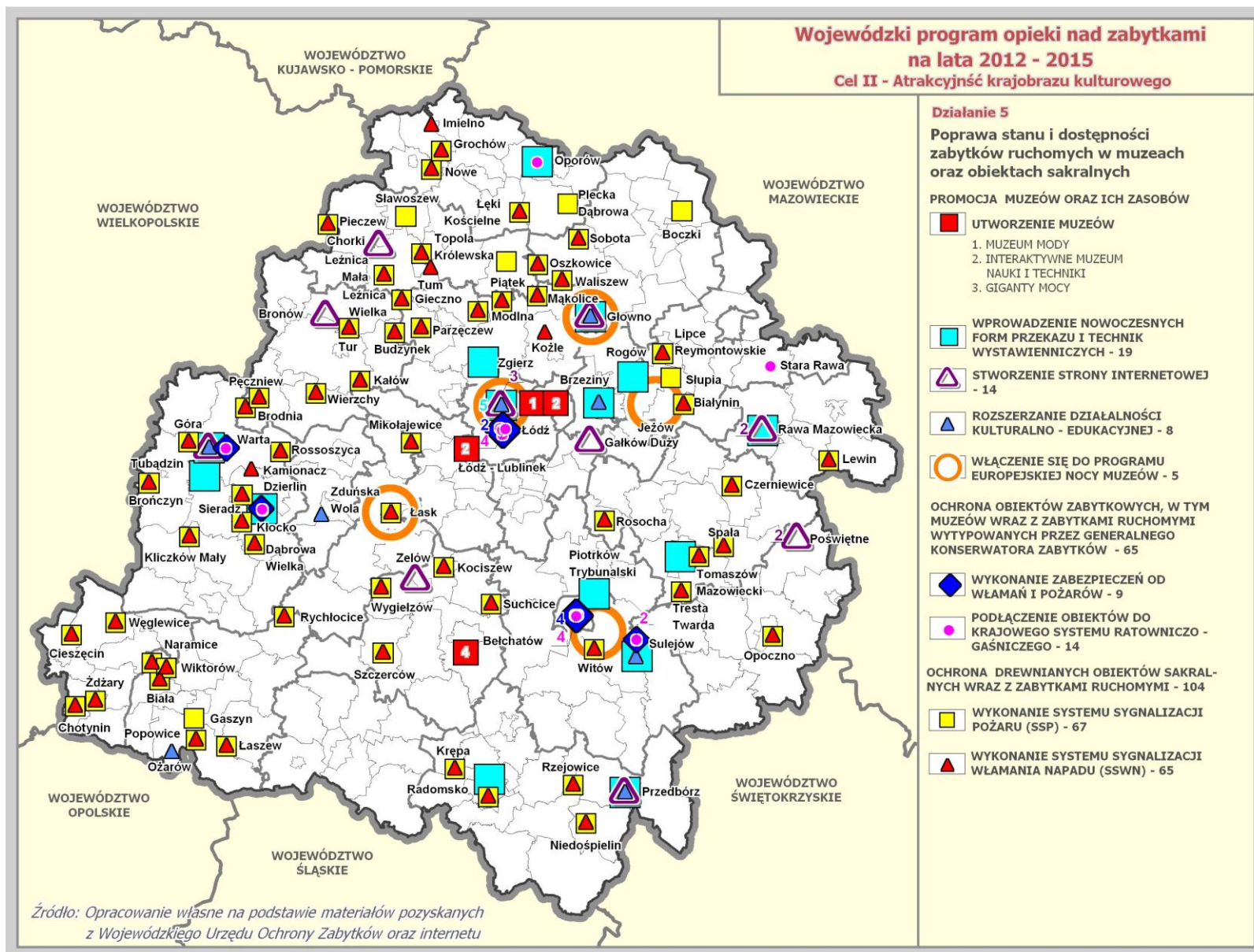
WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• liczba muzeów	71	75
• realizacje audiowizualne w muzeach	33	52
• liczba obiektów posiadających zabezpieczenia przeciwpożarowe i antywłamaniowe	89	169
• liczba publikacji dotyczących muzeów	2	3

Odpowiedzialni za realizację:

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, samorzady gmin, instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, Samorząd Województwa Łódzkiego, prywatni właściciele;

współpraca merytoryczna: Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego w Łodzi, Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei.

CEL OPERACYJNY III

TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU

Poczucie tożsamości regionalnej odgrywa istotną rolę w budowaniu kapitału społecznego. Niskie poczucie tożsamości regionalnej stanowi słabość województwa łódzkiego. Mimo, iż w ostatnich latach dostrzega się poprawę w zakresie identyfikacji społeczności lokalnych z „małymi ojczyznami” i wzrasta udział społeczeństwa w kultywowaniu tradycji ludowych to nadal mieszkańcy w małym stopniu współpracują na rzecz regionu.

Podejmowanie działań zmierzających do podtrzymywania i wzmocnienia lokalnych więzi, tradycji i przejawów kultury ludowej, kreowania wartości symbolicznych, ułatwiających identyfikację lokalnych społeczności z ich „małymi ojczyznami” jest kwestią niezwykle ważną, zwłaszcza na obszarze województwa łódzkiego leżącego na pograniczu głównych dzielnic historycznych Polski.

W ostatnim czasie podjęto działania na rzecz ożywiania kultury ludowej w skansenach budownictwa ludowego m.in. poprzez organizowanie cyklicznych warsztatów z udziałem twórców ludowych. Angażowanie w działania społeczności lokalnych, zwłaszcza małych wsi, pozwoli na włączenie w życie społeczne m.in. osób starszych.

Kształtowanie potrzeby poszanowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz dorobku kultury, wpływa na awansowanie w świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego, a przez to wzrost akceptacji dla działań ochronnych prowadzonych wobec

istniejących jego zasobów. Z badań sondażowych wynika, że lokalne społeczności często nie są zorientowane jak wielki potencjał dziedzictwa kulturowego posiada określona miejscowość bądź region.

Wzrost świadomości wpłynąłby na podejmowanie inicjatyw społecznych mających na celu kreowanie produktów turystycznych województwa, którym są m.in. szlaki kulturowe o zasięgu międzynarodowym, wytyczone w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego: bursztynowy, cysterski, romański i kolei warszawsko – wiedeńskiej. W procesie kształtowania poczucia wartości zasobów dziedzictwa kulturowego ważną rolę odgrywa edukacja kulturowa będąca jednym z ważniejszych narzędzi zarządzania. Program edukacji kulturowej powinien być ukierunkowany na budowanie tożsamości regionalnej w powiązaniu z historycznymi „korzeniami” regionu oraz opracowany odpowiednio dla wszystkich poziomów nauczania, zaczynając od poziomu przedszkola.

Należy podejmować inicjatywy w celu wykonywania prac naukowych i badawczych z zakresu zasobów i walorów dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego regionu wraz z ich promocją oraz przygotować programy szkoleniowe dla dorosłych, w tym dla przedstawicieli samorządów lokalnych i grupy managementu związanego z turystyką w regionie. Ważna jest także współpraca i wielokierunkowe działania regionalnych organizacji promujących dziedzictwo kulturowe.

Działanie 6

Kreowanie różnorodności kulturowej

Uzasadnienie:

Województwo łódzkie ze względu na specyficzne położenie jest obszarem zróżnicowanym kulturowo, skutkuje to występowaniem wielu subregionów etnograficznych: łęczyckiego, łowickiego, rawskiego, opoczyńskiego, sieradzkiego, piotrkowskiego i siemkowskiego. Specyficzną tożsamość regionalną posiada również Łódź ukształtowana w dobie epoki industrialnej XIX w.

Najbardziej rozpoznawalny w kraju i za granicą subregion łowicki, w którym działają twórcy ludowi, niestety nie jest identyfikowany z przynależnością do regionu łódzkiego. Również słabo dostrzeganym zagadnieniem jest wzmacnianie tradycji kulturowej wytworzonej przez społeczność mariawicką.

Na poziomie krajowym funkcjonuje Program Operacyjny „Promocja Polski za granicą”, którego celem jest promocja oraz kreowanie pozytywnego wizerunku Polski poza granicami kraju m.in. poprzez: prezentację kultury polskiej, promowanie polskich twórców i ich twórczości, realizację współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury w ramach porozumień i umów międzyrządowych oraz resortowych.

Z budowaniem spójnego wizerunku kulturowego województwa łódzkiego wiąże się także promocja produktów regionalnych, które reprezentują poziom ponad przeciętny, są jedyne w swoim rodzaju ze względu na jakość i unikatowe walory smakowe oraz są zamieszczone na krajowej i regionalnej „Liście Produktów Tradycyjnych”.

W ostatnich latach wzrosła liczba tych produktów, jednak są one ogólnie dostępne jedynie podczas organizowanych imprez regionalnych.

Różnorodność kulturowa powinna być wykorzystywana do celów rozwoju turystyki w łódzkim, stanowiąc jedność wielokulturową regionu. Zróżnicowany zasób walorów powinien stanowić podstawy organizowanych imprez i warsztatów, wpływających na ożywianie skansenów i budowanie wizerunku województwa w oparciu o różnorodne zasoby regionu.

Słabo wykorzystywane w promocji województwa są zjawiska i obiekty symboliczne (m.in. dziedzictwo postindustrialne), które dla kształtowania wizerunku powinny odgrywać istotną rolę).

W celu zachowania i udostępniania obiektów oraz dla wzmacniania regionalnych tradycji w ostatnim czasie utworzono m.in. Skansen Miejskiej Architektury Drewnianej i Militaryny w Łodzi, Regionalną Izbę Ludową w Nieborowie, Żywy Skansen - Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach, galerię oraz zagrodę ludową w Lipcach Reymontowskich. Rozpoczęto prace mające na celu utworzenie skansenu w Tumie - Kwiatkówku. Ponadto planowana jest rozbudowa skansenu Architektury Drewnianej w Łodzi. Ponadto przeprowadzenia złożonych prac rewaloryzacyjnych wymagają skanseny kolejowe w Karsznicach i Rogowie oraz parowozownia w Skierniewicach.

Znaczący jest udział województwa w corocznych obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa, mających na celu promocję zabytków materialnych i duchowych naszego kontynentu. W 2011 r. odbyły się na terenie województwa łódzkiego, m. in. w Łowiczu, IX Europejskie Dni Dziedzictwa pod hasłem „Kamienie milowe”, których celem było

zainteresowanie społeczeństwa wydarzeniami i odkryciami składającymi się na dziedzictwo historyczne regionu. Zakłada się że w 2012 r. województwo łódzkie po raz kolejny włączy się w obchody X edycji Europejskich Dni Dziedzictwa pod hasłem „Tajemnice codzienności”. Krajowa inauguracja obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa 2012 odbędzie się w województwie łódzkim, w Muzeum w Łowiczu, na terenie Skansenu w Maurzycach. Celem organizatorów będzie odkrywanie i promocja odchodzących w zapomnienie tradycji i przedmiotów z nimi związanych zarówno o charakterze unikatowym jak i codziennego użytku.

Rośnie świadomość samorządów lokalnych co do możliwości wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego przy wyznaczaniu szlaków turystycznych regionalnych (m.in. Szlak Zamków, Szlak Książąt Mazowieckich) i lokalnych (Szable i Bagnety, Dwory i kościoły powiatu łowickiego).

Zadania:

- Podejmowanie działań na rzecz zachowania reliktyw wielokulturowości regionu – mniejszości narodowych.
- Utworzenie nowych skansenów (m.in. Tadzín, Tum – Kwiatkówek) i rozbudowa oraz rewaloryzacja istniejących (m.in. skansenu miejskiej architektury drewnianej w Łodzi, kolejowych: Rogów, Skierniewice, Zduńska Wola-Karsznice).
- Ożywianie skansenów m.in. poprzez spotkania z twórcami ludowymi, warsztaty ginących zawodów, przygotowanie aktywnego programu zwiedzania, festiwale, dni tematyczne etc.

- Współorganizowanie i promowanie corocznych krajowych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, w tym w 2012 r. na terenie Skansenu w Maurzycach
- Identyfikacja produktów regionalnych.
- Wprowadzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej szlaków kulturowych i obiektów zabytkowych im towarzyszących.
- Podjęcie działań na rzecz opatentowania tradycji kulturowych i elementów dziedzictwa kulturowego (m.in. przejawów folkloru np. wzornictwa łowickiego, kulinarnych produktów regionalnych).
- Promowanie walorów poszczególnych podregionów kulturowych (Łowickiego na szczeblu międzynarodowym oraz Łęczyckiego, Rawskiego, Opoczyńskiego, Sieradzkiego, Piotrkowskiego, Siemkowskiego i Wieluńskiego na szczeblu krajowym).

WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• liczba skansenów	25	27
• liczba skansenów, w których wykonano prace konserwatorskie	2	10
• liczba skansenów, w których podjęto działania z zakresu ożywiania skansenów	4	10
• liczba oznakowanych szlaków kulturowych	2	9
• liczba produktów tradycyjnych zamieszczonych na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi	63	73

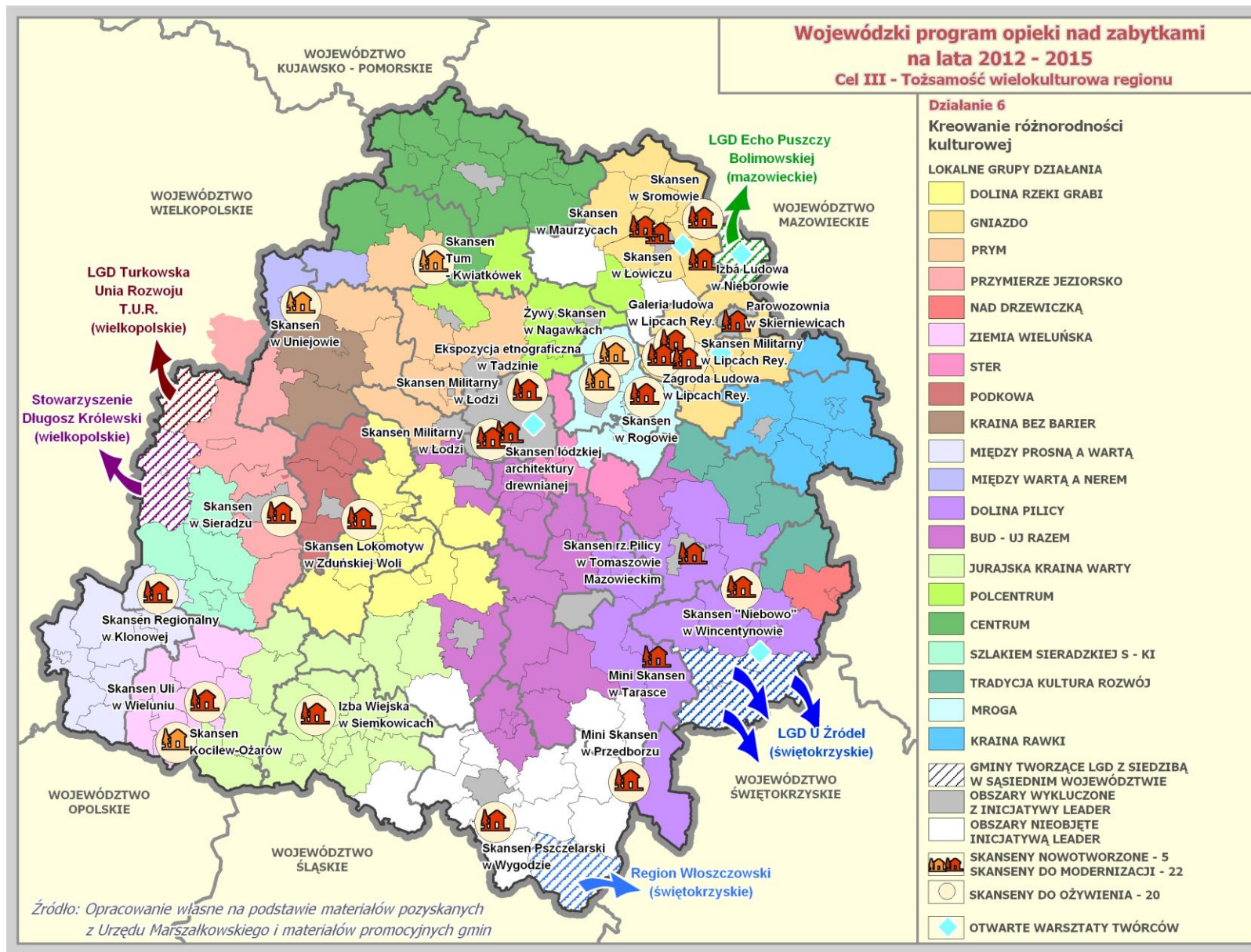

Odpowiedzialni za realizację:

- Samorząd Województwa Łódzkiego, Instytucje Kultury, Samorządy lokalne, podmioty prawne, Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego w Łodzi; współpraca merytoryczna: Towarzystwo Urbanistów Polskich, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Działanie 7

Edukacja kulturowa mieszkańców województwa

Uzasadnienie:

Edukacja regionalna w województwie nie jest prowadzona w wystarczającym zakresie. Aby przynosiła ona wymierne efekty powinna być podejmowana na poziomie szkolnictwa podstawowego. Jednak należy stwierdzić, że nie wszystkie szkoły województwa wprowadziły edukację regionalną. Zajęcia upowszechniania dziedzictwa kulturowego prowadzone są jedynie w szkołach w Łodzi, Łowiczu i Aleksandrowie Łódzkim. Obejmują one różne formy organizacyjne m.in. lekcje muzealne, rajdy prowadzone ścieżkami edukacji regionalnej, rekonstrukcje walk i wydarzeń historycznych, spektakle i konkursy wiedzy o regionie. Dotychczas dostępny jest podręcznik pt. *Moja „mała ojczyzna” Łódź i region Polski Środkowej*, będący kompendium wiedzy o regionie.

Sprawdzonym sposobem na propagowanie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego jest organizowanie konkursów umożliwiających aktywne włączenie się w tę problematykę i wyznaczenie tras turystycznych dla realizacji szkolnych programów poznawania regionu.

Edukacja regionalna mająca na celu budowanie świadomości mieszkańców powinna być realizowana w ramach partnerskiej współpracy szkół, instytucji kultury (m.in. muzeów, domów kultury, ośrodków kultury). Zajęcia powinny być prowadzone w formie wyjazdów plenerowych i umożliwiać poznanie walorów wszystkich podregionów kulturowych. Edukacja powinna być prowadzona zarówno wśród młodzieży szkolnej, jak również w środowisku przedstawicieli samorządów lokalnych, dydaktyków, animatorów kultury, przedsiębiorców związanych z sektorem

turystycznym, a także osób zatrudnionych w innych branżach mogących mieć potencjalny kontakt z odwiedzającymi region łódzki (m.in. policjanci, strażnicy miejscy, taksówkarze).

Aby społeczność lokalna mogła czynnie uczestniczyć w kultywowaniu tradycji regionu powinien funkcjonować informator kulturalny województwa, którego ostatnia edycja przypada na 2008 r. Publikacja ta winna zawierać informacje dotyczące działalności instytucji kultury, organizacji pozarządowych, zespołów artystycznych oraz terminy najważniejszych imprez w regionie. Z uwagi na popularyzatorski charakter opracowania i znaczącą rolę w propagowaniu dziedzictwa zakłada się jej wznowienie.

W celu podnoszenia wiedzy o regionie, historyczne walory prezentowane są w różnych publikacjach m. in.: *„Pejzaż Kulturowy Województwa Łódzkiego”*, *„Największe atrakcje turystyczne Łodzi i regionu łódzkiego”* i *„Województwo Łódzkie przewodnik turystyczny”*. Do opracowań topograficznych zawierających informację o zabytkach można zaliczyć: *„Atlas turystyczny województwa łódzkiego”*, *„Szlaki rowerowe województwa łódzkiego”*, *„Europejskie szlaki kulturowe”*, *„Kulinarne Szlaki Regionu Łódzkiego”*, *„Obiekty techniki regionu łódzkiego”* czy *„Operacja Łódzka 1914-1915 Cmentarze i Mogiły”*.

Wiedza o regionie w niewielkim stopniu udostępniana jest również na stronach internetowych zawierających informację o zabytkach województwa, do których należą: m.in.: Portal Turystyczno – Krajoznawczy Województwa Łódzkiego² oraz Zamki i Pałace Województwa Łódzkiego³.

² www.ziemialodzka.pl

³ www.zamkilodzkie.pl

W ramach edukacji kulturowej prowadzona powinna być także popularyzacja zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w prasie, radiu, telewizji i filmie.

Zadania:

- Opracowanie podręczników i tras edukacji regionalnej dla różnych poziomów nauczania.
- Współorganizowanie konkursu „Wiedzy o regionie i ustanowienie nagrody dla najlepszego uczestnika”.
- Współorganizowanie konkursu fotograficznego prezentującego walory dziedzictwa kulturowego województwa i ustanowienie nagrody dla najlepszego wykonawcy.
- Wydawanie przewodników po województwie i informatorów kulturalnych województwa łódzkiego.
- Popularyzowanie zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w mediach (prasie, radiu, telewizji, filmie, Internecie).

WSKAŹNIK MONITOROWANY:	Stan	Stan
	obecny 2011 r.	docelowy 2015 r.
• liczba podręczników edukacji regionalnej	1	2
• liczba konkursów wiedzy o regionie	0	2
• liczba konkursów fotograficznych prezentujących walory dziedzictwa kulturowego	0	1
• liczba przewodników po województwie	7	8

- liczba „Informatorów kulturalnych województwa łódzkiego” 0 | 1

Odpowiedzialni za realizację:

- Samorząd Województwa Łódzkiego, Instytucje kultury, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Muzeum Archeologiczno – Etnograficzne w Łodzi, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze, Regionalna Organizacja Turystyczna, uczelnie wyższe, inne podmioty prawne;

współpraca merytoryczna: Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Łodzi.

VI. WDRAŻANIE PROGRAMU

„Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015” (WPOnZ) został opracowany przy współudziale Wojewódzkiej Komisji ds. Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami powołanej przez Marszałka Województwa Łódzkiego.

Dla ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego wojewódzki program przyjmuje zasadę prowadzenia działań mających na celu wykluczenie możliwości dokonywania niekontrolowanych przemian krajobrazu kulturowego, a jako priorytetowe przyjmuje działania zapewniające ład przestrzenny. Zakłada się, że działania te prowadzone będą w różnych skalach – od krajobrazu całego województwa, powiatu, gminy, poprzez zespoły urbanistyczne, ruralistyczne i krajobrazy otwarte, do pojedynczego obiektu architektury i budownictwa czy obiektu przyrodniczego. Zatem ustalenia zawarte w programie wojewódzkim winny mieć przełożenie na powiatowe i gminne programy opieki nad zabytkami.

Program uznaje, że ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej a kształtowanie dziedzictwa kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia (osadnictwo, turystykę i rekreację, leśnictwo i rolnictwo). Obiekty kultury materialnej winny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych.

Realizacja WPOnZ na lata 2012-2015 wpłynie na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego, zaktywizuje rozwój przedsiębiorczości

oraz uwrażliwi mieszkańców województwa na potrzeby związane z utrzymaniem i ochroną dziedzictwa kulturowego. Ponadto, stworzy możliwości powstania atrakcyjnych, markowych produktów turystycznych przy wykorzystaniu zasobów kulturowych województwa.

Działania wskazane w WPOnZ będą realizowane m.in. przez samorządy gminne i powiatowe, jak również na poziomie regionalnym przez Samorząd Województwa Łódzkiego.

Wśród zadań, za realizację których odpowiada Samorząd Województwa wskazano m.in. remont obiektów podlegających Urzędowi Marszałkowskiemu, wspieranie działań na rzecz popularyzacji krajobrazów kulturowych i partnerstwa w realizacji projektów, wspieranie i rozwój szlaków kulturowych, kreowanie marki ŁÓDZKIE poprzez promocję tradycyjnych smaków regionu, opracowanie stron internetowych i publikacji promujących dziedzictwo kulturowe. Ponadto Samorząd Województwa będzie odpowiedzialny za popularyzację WPOnZ na lata 2012-2015.

Zadania do realizacji przez Samorząd Województwa

Zadanie	Cel główny	Cele towarzyszące
	Cel operacyjny I Regionalny system zarządzania dziedzictwem kulturowym	Cele operacyjne I, II
	Działania	Działania
Organizacja cyklicznych warsztatów służących wymianie doświadczeń nt. działań rewitalizacyjnych i możliwości pozyskiwania środków na jej realizację	I.1.	II.3.
Stworzenie i wdrażanie oprogramowania mającego na celu tworzenie elektronicznej wojewódzkiej bazy danych o zasobach dziedzictwa kulturowego	I.2.	I.1.
Zadanie	Cel operacyjny II Atrakcyjny krajobraz kulturowy	Cele operacyjne I, III
	Działania	Działania
Objęcie patronatem konkursów w zakresie rewitalizacji i remontów przeprowadzonych z wykorzystaniem tradycyjnych i innowacyjnych technologii	II.3. II.4. II.5.	
Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego krajobrazów kulturowych dorzeczy: Warty i Pilicy	II.3.	I.1.
Zakończenie prac rewaloryzacyjnych w obiektach będących własnością Samorządu Województwa Łódzkiego takich jak: Pałac Herbsta, Pałac M. Poznańskiego, Teatr Wielki, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, Biblioteka im. J. Piłsudskiego, Muzeum Oświatowe im. M. Konopnickiej w	II.4.	

Bronowie		
Realizacja projektu utworzenia skansenu archeologicznego w Tumie	II.4.	
Opracowanie i wydanie przewodnika po muzeach województwa łódzkiego	II.5.	III.7.
Zadanie	Cel operacyjny III Tożsamość wielokulturowa regionu	Cele operacyjne I
	Działania	Działania
Tworzenie listy, opracowanie katalogu i organizacja konkursów dotyczących tradycyjnych produktów regionalnych	III.6.	
Objęcie patronatem i uczestnictwo w organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa w 2012 r. w skansenie w Maurzycach	III.6.	
Objęcie patronatem i uczestnictwo w Międzynarodowych Targach Turystycznych „Na styku Kultur” w Łodzi oraz kreowanie marki ŁÓDZKIE	III.6.	
Organizacja Jarmarku Województwa	III.6.	I.1.
Opracowanie i wydanie informatorów promujących podregiony kulturowe, symbole województwa i imprezy kulturalne	III.6.	
Opracowanie podręcznika edukacji regionalnej	III.7.	
Współorganizacja konkursu „Wiedzy o regionie i ustanowienie nagrody dla najlepszego uczestnika”	III.7	
Współorganizacja konkursu fotograficznego prezentującego walory dziedzictwa kulturowego regionu i ustanowienie nagrody dla najlepszego uczestnika	III.7.	

Instytucją zarządzającą „Wojewódzkim programem opieki nad zabytkami w województwie łódzkim” jest Urząd Marszałkowski w Łodzi, do zadań którego należeć będzie:

- promowanie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego regionu, popularyzowanie dobrych wzorów aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym oraz promocja symboli województwa,
- współpraca z jednostkami samorządów terytorialnych w zakresie tworzenia prawnych form ochrony zabytków (parki kulturowe, plany miejscowe), organizacji akcji edukacyjnych, warsztatów, wystaw i spotkań związanych z dziedzictwem kulturowym regionu oraz przedsięwzięć promocyjnych w celu upowszechniania wiedzy o województwie oraz pobudzenia zainteresowania mieszkańców historią regionu,
- wskazywanie i rozdysponowywanie środków finansowych z funduszy polskich i europejskich z przeznaczeniem na rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych,
- dotowanie prac konserwatorskich i restauratorskich zabytków wpisanych do rejestru województwa łódzkiego,
- stymulowanie działań zwiększających ilość opracowanych gminnych ewidencji zabytków,
- prowadzenie promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu, w tym zamieszczanie regionalnych specjałów na listę produktów tradycyjnych z terenu województwa łódzkiego,
- monitorowanie realizacji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami i opracowanie sprawozdania z jego realizacji.

Instytucje realizujące

Jednostkami realizującymi program będą: samorząd województwa, samorzady gminne i powiatowe oraz w ramach swoich kompetencji następujące instytucje i organizacje związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Muzeum Archeologiczno – Etnograficzne w Łodzi, szkoły, placówki kulturalne (w tym Łódzki Dom Kultury, ośrodki muzealne).

W celu pełnego monitoringu zmian i podejmowania stałej współpracy z jednostkami odpowiedzialnymi za realizację Programu przewiduje się powołanie ciała merytorycznego odpowiedzialnego za realizację założonych zadań.

Program..... przewiduje współpracę przy jego realizacji z Narodowym Instytutem Dziedzictwa Oddziałem Terenowym w Łodzi, wyższymi uczelniami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi (m.in. Towarzystwem Urbanistów Polskich, Towarzystwem Opieki nad Zabytkami, Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym, Regionalną Organizacją Turystyczną, Ośrodkami Krajoznawczo-Turystycznymi, Związkiem Harcerstwa Polskiego, Polskim Towarzystwem Geograficznym, Łódzkim Towarzystwem Naukowym, Towarzystwem Przyjaciół Łodzi, Stowarzyszeniem Przyjaciół Starego Miasta w Łodzi), podmiotami prawnymi i osobami fizycznymi.

Instrumenty realizacji Programu

Instrumenty prawne:

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568),
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009r. Nr 157, poz.1240),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 1998 r. Nr 91, poz.576 z późn. zm.); (tekst jednolity: Dz. U. 2001 r. Nr 142, poz.1590),
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 r. Nr 46, poz.541 z późn. zm.); (tekst jednolity: Dz. U. 2010 r. Nr 102, poz.651),
- Ustawa z dnia 2 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz. U. z 2000 Nr 48, poz.550 z późn. zm.),
- Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz.873); (tekst jednolity: Dz. U. 2010 r. Nr 234, poz.1536),
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego.

Monitoring

Realizacja wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami winna być przedmiotem systematycznego procesu monitorowania i oceny. Zgodnie z wymogiem ustawowym co dwa lata Zarząd Województwa Łódzkiego będzie sporządzał sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawi Sejmikowi Województwa Łódzkiego.

Dla efektywnego wdrażania Programu konieczne będzie regularne zbieranie, analiza i ocena danych. System monitoringu powinien skupić się przede wszystkim na efektywności wdrażanych działań i zadań. Uzupełnieniem może być monitoring stanu dziedzictwa kulturowego prowadzony w sposób stały.

Wdrażanie, realizacja, a następnie monitoring „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015” powinien być oparty na jasnym podziale kompetencji oraz odpowiedzialności za realizację poszczególnych działań, a w efekcie osiągnięcie zapisanych celów.

W celu sprawnego i efektywnego koordynowania oraz oceny wymaganych działań przewiduje się powołanie ciała merytorycznego odpowiedzialnego za realizację założonych w Programie zadań.

VII. WNIOSKI DO DOKUMENTÓW KRAJOWYCH

WNIOSKI DO KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W dokumencie określającym politykę zachowania dziedzictwa kulturowego kraju proponuje się uwzględnienie następujących zagadnień z terenu województwa łódzkiego wpisujących się w systemy działań strategicznych tj.:

1. *Ochrona unikatowych zabytków*

- **Obiekty wskazane do uznania za pomnik historii:**

- zespół przestrzenny Arkadia–Nieborów,
- zespół przestrzenny Tum – Łęczyca,
- zespół przestrzenny miasta Łowicza w granicach ścisłej strefy ochrony konserwatorskiej,
- „Wielokulturowy Krajobraz Miasta Przemysłowego Łodzi”,
- zespół opactwa cystersów w Sulejowie Podklasztorzu,
- zespół drewnianych kościołów wieluńskich.

2. *Zachowanie materialnych walorów dziedzictwa kulturowego o zasięgu europejskim i krajowym*

- **Łódź, jako:**

- miasto dziedzictwa przemysłowego,
- unikatowe miasto architektury historyzmu,

- miasto o największym w Europie zabytkowym cmentarzem żydowskim.

3. *Stworzenie ogólnopolskiej sieci miast historycznych i poddanie ich działaniom rewitalizacyjnym*

- **Unikatowe w skali kraju układy przestrzenne:**

Łódź i Nowosolna, Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń.

4. *Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego*

- **Krajobrazów kulturowych:** dorzeczy Pilicy, Warty, Bzury, pasma Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej i obszaru Aglomeracji Łódzkiej,
- **Łowickiego podregionu kulturowego** o tradycjach ludowych reprezentatywnych dla Polski,
- **Szlaki kulturowe o zasięgu europejskim i krajowym:** Szlak Romański, Szlak Cysterski, Szlak Bursztynowy, Szlak Grunwaldzki, Szlak Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej.

UTWORZENIE FUNDUSZU OCHRONY ZABYTKÓW POPRZEMYSŁOWYCH

Z uwagi na konieczność podjęcia kompleksowych rozwiązań prowadzących do odnowy silnie zdegradowanej zabudowy przemysłowej Łodzi istnieje konieczność prowadzenia działań zmierzających do utworzenia funduszu ochrony zabytków przemysłowych, zasilanego środkami finansowymi na szczeblu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zadaniem funduszu winno być wspieranie prac na rzecz zachowania i rewaloryzacji zabytków ery industrialnej, w tym m.in.: Łodzi.

VIII. ŹRÓDŁA I MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA

Ochrona zabytków polega przede wszystkim na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań, których celem jest zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie. Organy administracji publicznej powinny zapobiegać zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, a także udaremniać działania powodujące niszczenie zabytków. Odpowiednie organy administracji publicznej mają za zadanie przedsięwziąć wszelkie środki, aby uniemożliwić niewłaściwe korzystanie z zabytków oraz sprawować skuteczną kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków. Wszelkie zadania ochronne powinny być wzięte pod uwagę także w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka nad zabytkiem polega m.in. na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, a także na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz jego zabezpieczeniu, dla utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela, czy posiadacza zabytku, ale także każdego podmiotu posiadającego tytuł prawny do zabytku tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizowane jest z różnych źródeł. Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach, oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (informacyjne, edukacyjne itp.), to:

1. źródła publiczne:

krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa łódzkiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich;

2. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.) dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** oraz przez **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów cząstkowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza Programy,

w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w Programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

- I nabór – do dnia 30 listopada każdego roku,
- II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2012 roku

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Edycja 2012 tego Programu składa się z pięciu priorytetów:

1. „Ochrona zabytków”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2012 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Institucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,

ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

Budżet: 80 000 000 zł.

2. „Wspieranie działań muzealnych”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie organizacji lub modernizacji wystaw muzealnych, publikacji katalogów wystawowych, konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego oraz zakupu wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe.

Institucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa

Budżet: 5 500 000 zł.

3. „Kultura ludowa”

Celem priorytetu jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej. Popularyzacja różnorodnych zjawisk kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie różnego rodzaju przedsięwzięć, które mają na celu zachowanie, dokumentowanie i upowszechnianie elementów i zjawisk kultury ludowej.

Dotyczą one w szczególności realizacji:

- zadań edukacyjnych i animacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń z zakresu kultury regionalnej;
- publikacji książkowych z zakresu kultury ludowej;
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji, udostępniania i ochrony unikalnych zjawisk kultury ludowej w tym sztuki rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym inspirowanych sztuką i twórczością ludową;
- zakupu obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej w celu ich publicznego udostępniania;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Wyłączone zostały jednak zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego), organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Departament Narodowych Instytucji Kultury,

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,

00-071 Warszawa

Budżet: 3 500 000 zł.

4. „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

W ramach priorytetu ubiegać się można o dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych poza granicami i na terenie RP, dotyczących:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;

- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą się ubiegać: państwowe instytucje kultury, samorządowe instytucje kultury, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe.

Instytucja zarządzająca:

Departament Dziedzictwa Kulturowego,

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

Budżet: 3 000 000 zł.

5. „Ochrona zabytków archeologicznych”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,

ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa

Budżet: 2 000 000 zł.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Program ten powstał, aby pomóc jednostkom bezpośrednio związanym ze sferą kultury skutecznie wykorzystać zewnętrzne źródła finansowania projektów. Promesa Ministra to inaczej umowa przyrzeczenia o współfinansowaniu projektów realizowanych ze środków europejskich pod warunkiem ich wyboru do realizacji przez właściwe organy w ramach

funduszy strukturalnych, programów wspólnotowych oraz innych środków europejskich.

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez dofinansowanie wkładu własnego do wybranych zadań realizowanych ze środków europejskich.

W ramach programu można ubiegać się o promesę ministra na dofinansowanie wkładu własnego, dla zadań niekomercyjnych, ubiegających się o dofinansowanie w ramach następujących programów europejskich:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013,
- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013,
- Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka,
- Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013,
- Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- Programu Kultura 2007-2013,
- Program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014,
- „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014;

Dotyczy to zadań, które są w całości zgodne z wymogami ww. programów europejskich, w przypadku których nie zawarto jeszcze wiążącej umowy na dofinansowanie, w ramach jednego z ww. programów europejskich.

Ich zakres dotyczy:

- ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego,
- budowy, rozbudowy i przebudowy infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych,
- realizacji międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych,
- rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
- rozwoju zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

O promesę ubiegać mogą się: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, państwowe instytucje filmowe, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, publiczne szkoły artystyczne, uczelnie artystyczne oraz archiwa państwowe.

Instytucja zarządzająca:

Departament Funduszy Europejskich,

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

Budżet: 13 000 000 zł.

Szczegółowe informacje na temat zasad składania wniosków w ramach powyższych programów i priorytetów, dostępne są na stronie: www.mkidn.gov.pl/Programy_Ministra

Kontakt: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa, tel. 22/42 10 100

**Program Wieloletni Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
KULTURA+**

Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu **„Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”**, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach Priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat Priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu **„Digitalizacja”**, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

Wojewódzki Konserwator Zabytków

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane

z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Łódzkiego, pozostających w jego dyspozycji.

W odróżnieniu od możliwości dofinansowania prac lub robót przy zabytkach przez samorząd gminny bądź wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Zabytków, podobnie jak Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, udziela dotacji nie tylko na pokrycie kosztów wykonania planowanych prac w roku udzielenia dotacji, ale również dofinansowuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Z wnioskiem o udzielenie dofinansowania może wystąpić każdy podmiot, posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Natomiast w przypadku refundacji może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu, wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie prac lub robót budowlanych, które mieszczą się w katalogu wskazanym w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, co do zasady do 50% wartości inwestycji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach – do 100% (analogicznie jak w Programie MKiDN „Dziedzictwo kulturowe”, Priorytet „Ochrona zabytków”).

Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w dwóch terminach:

- **do dnia 28 lutego** – na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- **do dnia 30 czerwca** – na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

W przypadku, gdy środki na dany rok zostaną wykorzystane w pierwszym terminie, nabór wniosków na kolejny termin zostaje zamknięty.

Szczegółowe informacje: www.wuoz.bip.lodz.pl

Kontakt:

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi, ul. Piotrkowska 99,
90-425 Łódź, tel. 42/ 632 52 33, 42/ 638 07 21.

Fundusz Kościelny w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji

Dodatkową możliwość wsparcia prac przy zabytkach sakralnych do 2011 r. dawał Fundusz Kościelny (funkcjonujący w ramach Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji). Fundusz Kościelny został powołany jako forma rekompensaty dla kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz stanowił wyodrębnioną pozycję w części budżetu państwa, której dysponentem był minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Administracji i Cyfryzacji.

Jednym z celów funduszu było dofinansowywanie remontów i konserwacji obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, w tym podstawowe prace zabezpieczające obiekt, a w szczególności remonty stropów, dachów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji

elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp. Z Funduszu nie finansuje się natomiast remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki). Co istotne, Fundusz Kościelny nie zawierał ograniczenia związanego z wpisaniem obiektu do rejestru zabytków: dotyczył wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

Dotacje z Funduszu Kościelnego miały charakter celowy i mogły być udzielane i wykorzystywane wyłącznie na zadania przyszłe, określone w decyzji o ich przyznaniu, a więc na prace, które nie zostały wykonane do daty ich przyznania i tylko przez kościelną jednostkę organizacyjną, której dotacja została przyznana.

Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków Funduszu Kościelnego były: osoby prawne Kościoła Katolickiego, osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych wpisanych do rejestru kościołów i związków wyznaniowych, o którym mowa w art. 30 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965, z późn. zm.)

Jednakże w związku z planami Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji związanymi z zamianą Funduszu Kościelnego "na bardziej nowoczesne sposoby finansowania różnych form działalności kościołów" nie przewiduje

się w 2012 roku możliwości korzystania ze środków Funduszu przeznaczonych na renowację obiektów sakralnych.

Szczegółowe informacje: www.mac.gov.pl.

Kontakt: Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych,
ul. Domaniewska 36/38, 00-950 Warszawa
tel. 22/ 601-15-50, fax. 22/ 845-13-61.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji MKiDN i WKZ na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych.

Na szczeblu wojewódzkim od 2009 r. co roku w budżecie województwa zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. W latach 2009-2011 Samorząd Województwa Łódzkiego dofinansował prace przy 88 obiektach zabytkowych na łączną kwotę ok. 5 000 000,00 zł.

Szczegółowe informacje: [www.lodzkie.pl/Kultura/Ochrona zabytków](http://www.lodzkie.pl/Kultura/Ochrona_zabytkow)

Kontakt: Urząd Marszałkowski w Łodzi, Departament Kultury i Edukacji, ul. Traugutta 25, 90-113 Łódź, tel. 42/291 98 20.

Na szczeblu gminnym dotacji udziela m.in. Rada Miejska w Łodzi na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własności Miasta Łodzi, znajdujących się w granicach administracyjnych Miasta Łódź. Pracami komisji konkursowych kieruje Miejski Konserwator Zabytków. W latach 2004-2011 na dofinansowanie renowacji najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miasta Łodzi przeznaczono ok. 45 636 810,00 zł.

Termin składania ofert: **do dnia 30 września** roku poprzedzającego przeprowadzenie prac. Złożone oferty są rozpatrywane po uchwaleniu budżetu Miasta Łodzi na rok następny.

Szczegółowe informacje: www.ochrona.zabytki.lodz.pl

Kontakt: Biuro Architekta Miasta, Oddział Ochrony Zabytków, ul. Piotrkowska 113, 90-430 Łódź, tel. 42/638 43 33.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Szczegółowe informacje: [www.lodzkie.pl/Kultura/Organizacje pozarządowe](http://www.lodzkie.pl/Kultura/Organizacje_pozarządowe)

Kontakt: Urząd Marszałkowski w Łodzi, Departament Kultury i Edukacji, ul. Traugutta 25, 90-113 Łódź, tel. 42/291 98 20.

Szczegółowe informacje: www.uml.lodz.pl

Kontakt: Urząd Miasta Łodzi, Wydział Kultury, ul. Piotrkowska 102, 90-926 Łódź tel. 42/638 43 73, fax. 42/638 43 23.

Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Ponadto możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Również na dwóch poziomach: krajowym i regionalnym. Na poziomie krajowym, w szczególności zaplanowano dofinansowanie w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko. Na poziomie województwa podstawowym dokumentem jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego

Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresem kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

1.1. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, m.in.

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013,
- Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

1.2. Europejski Fundusz Społeczny

- Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

2. Fundusz: rolny i rybacki:

- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
  - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
- Europejski Fundusz Rybacki
  - Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich.

3. Programy wspólnotowe m.in.: Europa dla Obywateli, Kultura 2007-2013.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją **inicjatywy wspólnotowe**. Obecnie funkcjonują trzy nowe inicjatywy:

JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie

nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś najbliższej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów poprzemysłowych i powojaskowych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

Szczegółowe informacje: www.mrr.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl

JASPERS – jest to wsparcie udzielane potencjalnym beneficjentom projektów indywidualnych o charakterze infrastrukturalnym, które zostaną zgłoszone przez instytucję zarządzającą programem operacyjnym.

Do wsparcia kwalifikują się projekty duże, czyli takie których całkowita szacunkowa wartość wynosi co najmniej 25 mln euro w sektorze środowiska oraz 50 mln w pozostałych sektorach. Przedmiotem wsparcia jest pomoc doradcza mająca na celu przygotowanie ww. projektów

do realizacji, w tym m.in. weryfikacja przygotowanej dokumentacji oraz analiza wybranych problemów. Beneficjent zasadniczo nie ponosi kosztów doradztwa z JASPERS. Jedynymi wydatkami z jakimi może się liczyć są koszty dostarczania dokumentów oraz organizacji spotkań.

Szczegółowe informacje: www.mrr.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl

JEREMIE – inicjatywa ta ma na celu poprawę wykorzystania oraz zwiększenie efektywności środków przeznaczanych na wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w ramach funduszy strukturalnych. Pozwala ona na skorzystanie z wiedzy i doświadczenia Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego przy opracowywaniu programów operacyjnych w zakresie wsparcia Ministerstwa Skarbu Państwa za pomocą odnawialnych instrumentów inżynierii finansowej, a następnie wdrażanie uzgodnionych instrumentów w ramach inicjatywy. JEREMIE to zatem wsparcie dla instrumentów finansowych, np. funduszy kapitałowych, na rzecz poprawy dostępu do funduszy wsparcia rozwoju małych średnich firm, a także mikroprzedsiębiorstw w regionach. Pomoc oferowana w ramach JEREMIE nie ma charakteru bezpośredniego dofinansowania, ale udzielana jest w formie rynkowych instrumentów finansowych, co sprawia, że jest to pomoc zwrotna. Istotą inicjatywy JEREMIE jest bowiem dostarczenie środków unijnych nie bezpośrednio do Małych i Średnich Przedsiębiorstw, ale do pośredników finansowych co sprawia, że wyróżnia się od tradycyjnych dotacji unijnych swoim odnawialnym mechanizmem dofinansowania.

Szczegółowe informacje: www.jeremie.com.pl
www.cop.lodzkie.pl

I. Fundusze Unii Europejskiej

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu XI „Kultura i dziedzictwo kulturowe”**. Priorytet ten ma na celu aktywne wspieranie rozbudowę i modernizację infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim i światowym.

Działanie XI.1 „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym”

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji, zachowania, a także adaptacji na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem,
- zakupu i remontu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu (wyłącznie jako jeden z elementów projektu),
- konserwacji zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, archiwaliów i zbiorów filmowych,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizację zabytkowych zasobów bibliotecznych i muzealnych oraz archiwaliów i zbiorów filmowych,

- tworzenia wirtualnych instytucji kultury (dot. wykorzystania w tym celu zbiorów zabytkowych i/lub o szczególnej wartości historycznej),
- przygotowania kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

W ramach działania można się ubiegać o dofinansowanie w wysokości do 85% kosztów kwalifikowalnych projektu. Minimalna wartość projektu wynosi 20 mln zł.

Dla projektów dotyczących wyłącznie:

- konserwacji zabytków ruchomych,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym digitalizacji zabytkowych zasobów bibliotecznych, muzealnych, archiwalnych i zbiorów filmowych,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem,
- tworzenie wirtualnych instytucji kultury (dot. wykorzystania w tym celu zbiorów zabytkowych),

minimalna wartość projektu wynosi 4 mln zł.

Ponadto dla wszystkich typów projektów realizowanych przez instytucje kultury państwowe i współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe oraz dopuszczone w działaniu typy szkół i uczelni artystycznych minimalna wartość projektu wynosi 4 mln zł.

Rodzaje beneficjentów:

- instytucje kultury (państwowe, samorządowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego);

- jednostki samorządu terytorialnego;
- kościoły i związki wyznaniowe;
- organizacje pozarządowe;
- archiwa państwowe;
- szkoły artystyczne (dla których organem prowadzącym jest minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub jednostki samorządu terytorialnego), wyłącznie w zakresie zadań z obszaru digitalizacji zabytkowych zbiorów, konserwacji zabytków ruchomych oraz ich zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem;
- uczelnie artystyczne (nadzorowane przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) wyłącznie w zakresie zadań z obszaru digitalizacji zabytkowych zbiorów, konserwacji zabytków ruchomych oraz ich zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem;
- publiczne uczelnie wyższe, inne niż artystyczne wyłącznie w zakresie zadań z obszaru digitalizacji zabytkowych zbiorów, konserwacji zabytków ruchomych oraz ich zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem;
- partnerstwa zawiązane w ramach określonego w działaniu katalogu beneficjentów.

Działanie XI.2 „Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym”

Jego celem jest rozwój oraz poprawa infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym oraz zwiększenie dostępu do kultury. W ramach

działania wspierane będą projekty z zakresu rozwoju oraz poprawy stanu niezabytkowej infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym. Prace w obiektach zabytkowych wraz z ich otoczeniem mogą być realizowane jedynie jako niezbędny (dodatkowy) element projektu.

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- budowy, rozbudowy, remontu i przebudowy instytucji kultury,
- zakupu i remontu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej (wyłącznie jako jeden z elementów projektu),
- przygotowania kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

W ramach Działania można się ubiegać o dofinansowanie w wysokości do 85% kosztów kwalifikowalnych. Minimalna wartość projektu wynosi 20 mln zł. Dla projektów, gdzie beneficjentami są instytucje kultury państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz archiwa państwowe, minimalna wartość projektu wynosi 4 mln zł.

Rodzaje beneficjentów:

- instytucje kultury (państwowe, samorządowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego);
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe;
- archiwa państwowe;
- jednostki samorządu terytorialnego;

- partnerstwa zawiązane w ramach określonego w działaniu katalogu beneficjentów.

Działanie XI.3. Infrastruktura szkolnictwa artystycznego

Ponadto w ramach Priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie infrastruktury szkolnictwa artystycznego. W ramach działania wspierane są projekty z zakresu rozwoju i poprawy stanu infrastruktury szkół i uczelni artystycznych oraz prac prowadzonych w obiektach zabytkowych oraz zespołach tych obiektów wraz z ich otoczeniem.

W ramach Priorytetu XI odbył się jeden nabór wniosków w terminie: 17.07.-30.09.2008 r. Kolejny planowany jest w kwietniu 2012 r.

Szczegółowe informacje: www.poiis.mkidn.gov.pl

Kontakt:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Funduszy Europejskich,

Działanie XI.1., tel. 22/42 10 523, 22/42 10 305

Działanie XI.2., tel. 22/42 10 247, 22/42 10 105

Działanie XI.3., tel. 22/42 10 214, 22/42 10 305

e-mail: poiis@mkidn.gov.pl

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka

Głównym celem Programu jest rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa. Wspierana i promowana będzie innowacyjność na poziomie co najmniej krajowym lub międzynarodowym. Projekty z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być realizowane w ramach **Priorytetu VI „Polska gospodarka na rynku międzynarodowym”**.

Działanie VI.4 „Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym”

Jego celem jest wsparcie inwestycji dla stworzenia konkurencyjnych i innowacyjnych produktów turystycznych o charakterze unikatowym i ponadregionalnym, przy zachowaniu chłonności terenów turystycznych i ich pojemności turystycznej. W Działaniu przewidziano wsparcie projektów o największym znaczeniu turystycznym, które przyczynią się do wzrostu atrakcyjności kraju w świetle przygotowań do organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012.

W ramach Działania VI.4 wspierane będą indywidualne projekty turystyczne (wyłącznie tryb indywidualny wyboru projektów), o następującym charakterze:

- kompleksowe ponadregionalne projekty obejmujące inwestycje w spójną infrastrukturę unikatowych produktów turystycznych;
- projekty przewidujące wsparcie dla obiektów stanowiących wyjątkowe atrakcje turystyczne znajdujące się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

Minimalna wartość projektu wynosi 10 mln zł.

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego i instytucje im podległe;
- jednostki administracji rządowej i instytucje im podległe;
- instytucje otoczenia biznesu, w tym izby gospodarcze, fundacje i stowarzyszenia non-profit działające na rzecz sektora turystycznego;
- przedsiębiorcy.

W województwie łódzkim dofinansowanie uzyskał projekt „Turystyka w siodle – infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego”, którego realizatorem jest Województwo Łódzkie. Więcej na stronie: www.wsiodle.lodzkie.pl

Nabór projektów trwał od 9.04. do 30.05.2008 r. Wyłonione zostały projekty na całość dostępnej dotacji w ramach Działania VI.4 PO IG. W przypadku uwolnienia środków, informacja o ewentualnym kolejnym naborze projektów zostanie zamieszczona na stronie internetowej Polskiej Organizacji Turystycznej.

Szczegółowe informacje: www.poig.gov.pl, www.pot.gov.pl

Kontakt: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (Instytucja Zarządzająca) Departament Zarządzania Programami Konkurencyjności i Innowacyjności (DKI) ul. Chałubińskiego 8 w Warszawie, tel. 22/501 53 07, fax. 22/501 53 67, e-mail: po-ig@mrr.gov.pl
Polska Organizacja Turystyczna (Instytucja Wdrażająca), Departament Wdrażania Funduszy Strukturalnych, ul. Chałubińskiego 8, 00-613 Warszawa, tel. 22/536 70 80, fax. 22/536 70 55 e-mail: fundusze@pot.gov.pl

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

Regionalne Programy Operacyjne realizowane są w celu podnoszenia konkurencyjności regionów przez samorządy poszczególnych województw. RPO są dopełnieniem programów o charakterze centralnym, obejmujących swym zakresem obszar całego kraju, tj.: PO Infrastruktura i Środowisko, PO Innowacyjna Gospodarka oraz PO Kapitał Ludzki.

W ramach RPO zagwarantowano wsparcie dla kultury dotyczące działań z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego, budowy, rozbudowy oraz rozwoju publicznej infrastruktury kultury, a także digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w obszarze kultury.

O środki na projekty z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego można się starać w ramach:

Priorytet 5 „Infrastruktura społeczna”

Działanie 5.4 „Infrastruktura kultury”

Dofinansowanie można otrzymać na następujące zadania:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane dopuszczalne w przypadku zabytków (odpowiednio – obiektów historycznych) nieruchomości z zachowaniem pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji,
- budowa bądź przebudowa infrastruktury kulturalnej lub zakup wyposażenia do obiektów instytucji kultury,
- zabezpieczenie zasobów instytucji kulturalnych na wypadek zagrożeń, szczególnie w zakresie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych,
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia stworzonej bazy,
- tworzenie i rozwój sieci punktów informacji kulturalnej (w tym także przygotowanie i dystrybucja nieodpłatnych publikacji służących informacji kulturalnej), systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo,

- tworzenie i rozwój systemów e-informacji kulturalnej,
- organizacja wydarzeń kulturalnych, mających wpływ na wzrost znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy oraz tożsamości regionalnej (tylko jako element projektu infrastrukturalnego, w uzasadnionych przypadkach, gdy jest to konieczne dla pomyślnej realizacji projektu o charakterze inwestycyjnym),
- kampanie promocyjne w kraju i zagranicą, których celem jest promowanie kultury regionu, w tym udział w wystawach i imprezach kulturalnych,
- przygotowanie programów tworzenia, rozwoju lub promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych, w tym przede wszystkim wykonanie analiz potencjału i popytu.

W ramach Działania można się ubiegać o dofinansowanie w wysokości do 85% kosztów kwalifikowanych projektu.

O dotację mogą ubiegać się: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, posiadające osobowość prawną, organy administracji rządowej, instytucje kultury, wyższe szkoły artystyczne, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy.

Priorytet 6 „Odnowa Obszarów Miejskich”

Działanie 6.1 „Rewitalizacja obszarów problemowych”.

Dofinansowanie można otrzymać na następujące zadania:

- odbudowa, renowacja lub modernizacja budynków lub obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, osiedlach mieszkaniowych, obszarach przemysłowych i powojkowych), lub ich adaptacja do nowych funkcji, przyczyniające się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz neutralizacji niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych i ekologicznych,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane dopuszczalne w przypadku zabytków nieruchomych (odpowiednio – obiektów historycznych) w celu przystosowania w/w obiektów do nowych funkcji lub utrzymania funkcji dotychczasowych,
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów, w tym budowa lub przebudowa małej architektury oraz tworzenie lub modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych,
- przygotowanie terenów na obszarach objętych rewitalizacją pod realizację nowych inwestycji gospodarczych (w tym uzbrojenie terenu pod przyszłe inwestycje, wyburzanie obiektów, adaptacja obiektów do potrzeb działalności gospodarczej oraz modernizacja istniejącej infrastruktury sieciowej),
- wymiana, budowa, przebudowa lub modernizacja instalacji komunalnej (w tym przede wszystkim wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, ciepłowniczej i gazowej) w rewitalizowanych obiektach,
- budowa systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego,

- budowa systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach.

Maksymalny poziom dofinansowania środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wynosi 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

O dotację mogą ubiegać się: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS, przedsiębiorcy.

Szczegółowe informacje, w tym harmonogram konkursów:

www.rpo.lodzkie.pl

Kontakt: Urząd Marszałkowski w Łodzi, 90-056 Łódź, ul. Roosevelta 15
Departament Polityki Regionalnej, Wydział ds. Informacji i Promocji
tel. 42/663 31 07, 42/663 34 05

e-mail: punktinformacyjny@lodzkie.pl

Ponadto RPO WŁ na lata 2007-2013 w ramach **III Osi priorytetowej: Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość (Działanie III.2. Podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw)** dla Mikroprzedsiębiorstw, małych, średnich i dużych przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego, ich związków i stowarzyszeń, a także instytucji otoczenia biznesu przewiduje dofinansowanie zadań dotyczących marketingu oraz promocji produktów i „marek” regionalnych i lokalnych, w tym obejmujących m.in.:

- marketing produktów i „marek” regionalnych i lokalnych, projekty mające za zadanie wsparcie promocji i produktów regionalnych i lokalnych,
- opracowanie strategii, programów lub planów promocji produktów i „marek” związanych z województwem łódzkim,
- projekty związane z marketingiem regionalnym (poprzez organizacje wydarzeń regionalnych i ponadregionalnych),
- projekty mające za zadanie wsparcie promocji produktów regionalnych i lokalnych.

Szczegółowe informacje, w tym harmonogram konkursów:

www.cop.lodzkie.pl

Kontakt: Punkt Informacyjny, ul. Roosevelta 15, 90-056 Łódź

tel. 42/230 15 55, 42/230 15 56

e-mail: info@cop.lodzkie.pl

Europejska Współpraca Terytorialna

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej realizują działania Polityki Spójności UE oparte na trzech nowych celach powiązanych z priorytetami Strategii Lizbońskiej:

Cel 1 – konwergencja

Cel 2 – regionalna konkurencyjność i zatrudnienie

Cel 3 – europejska współpraca terytorialna

W ramach Celu 3 w latach 2007–2013 realizowane są następujące Programy Współpracy Terytorialnej:

- programy współpracy transgranicznej,
- programy współpracy transnarodowej,

- programy współpracy międzyregionalnej.

W ramach w/w Programów wyróżnia się m.in. Program Europa Środkowa, Program Region Morza Bałtyckiego, Program współpracy międzyregionalnej (INTERREG IV C).

Przykładowe typy projektów realizowanych w ramach EWT, to:

- rozwój bazy i oferty turystycznej,
- przedsięwzięcia o charakterze kulturalnym,
- organizacja wspólnych spotkań konferencji, warsztatów służących wymianie doświadczeń oraz nawiązywaniu i rozszerzeniu kontaktów gospodarczych i naukowych,
- transgraniczne działania infrastrukturalne,
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, podejmowania działalności gospodarczej o charakterze transgranicznym,
- ochrona miejsc i zabytków o szczególnym znaczeniu kulturowym dla regionu,
- transgraniczne projekty naukowe i inne działania w zakresie transportu, planowania przestrzennego na poziomie lokalnym i regionalnym, rozwoju/modernizacji miast.

Projekty powinny sprzyjać budowie wzajemnych powiązań „ponad granicami” pomiędzy samorządami lokalnymi, instytucjami edukacyjnymi, organizacjami pozarządowymi czy też instytucjami kulturalnymi.

Szczegółowe informacje: www.ewt.gov.pl,

[www.lodzkie.pl/Unia Europejska](http://www.lodzkie.pl/Unia_Europejska).

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Program umożliwia pełne wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich poprzez realizację tzw. „projektów miękkich” (nieinwestycyjnych), aktywne włączenie się instytucji i organizacji sektora kultury w rozwój zasobów ludzkich m.in. poprzez:

- upowszechnienie i modernizację systemu edukacji (w tym szkół i uczelni artystycznych),
- upowszechnianie modelu kształcenia przez całe życie,
- udział w procesie integracji społecznej i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu (domy kultury, biblioteki, organizacje związków wyznaniowych, działające w obszarze pomocy społecznej).

Program umożliwia realizację działań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w ramach wielu priorytetów, m.in.:

• priorytety centralne:

Priorytet 4 „Szkolnictwo wyższe i nauka”

Działanie 4.1 „Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy”, Poddziałanie 4.1.1 „Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni”

Pomocy finansowej udziela się podmiotom w zakresie: otwierania nowych, atrakcyjnych kierunków studiów, organizacji praktyk studenckich, wsparcia stypendialnego, pomocy studentom niepełnosprawnym w dostępie do oferty wyższych uczelni.

• **priorytety regionalne:**

Priorytet 7 „Promocja integracji społecznej”

Działanie 7.2 „Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej”, Poddziałanie 7.2.1 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – projekty konkursowe”

Pomocy finansowej udziela się na projekty: zakładające utworzenie centrów integracji społecznej w gminnych bibliotekach i domach kultury w celu poprawy dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zajęcia o charakterze kulturalnym (np. warsztaty muzyczne), mające na celu przywrócenie osób zagrożonych wykluczeniem do życia społecznego, pozaszkolne formy integracji społecznej młodzieży (np. warsztaty teatralne w domach kultury).

Działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”

Pomocy finansowej udziela się na projekty: realizujące pozaszkolne formy integracji społecznej młodzieży, kulturalne inicjatywy lokalne na terenach wiejskich (np. z zakresu kultywowania tradycji).

Priorytet 9 „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”

Działanie 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”

Działanie przyczynia się do pobudzenia aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz samoorganizacji i tworzenia lokalnych inicjatyw ukierunkowanych na rozwój edukacji i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich.

Pomocy finansowej udziela się na projekty: tworzenia i wsparcia działalności inicjatyw ukierunkowanych na pobudzenie świadomości środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich i podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług edukacyjnych na tych obszarach.

W ramach powyższych Działań można się ubiegać o dofinansowanie w wysokości do 85% kosztów kwalifikowalnych.

W ramach PO KL przewiduje się możliwość realizacji projektów w dwóch głównych trybach: systemowym i konkursowym. W trybie systemowym projekty są realizowane przez beneficjentów imiennie wskazanych w Programie lub dodatkowych dokumentach stanowiących jego uszczegółowienie. Natomiast w trybie konkursowym projekty będą mogły realizować wszystkie podmioty m.in.: instytucje rynku pracy, instytucje szkoleniowe, jednostki administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje systemu oświaty i szkolnictwa wyższego, inne pozostałe podmioty.

Szczegółowe informacje: www.efs.gov.pl, www.pokl.lodzkie.pl

Kontakt: Punkt Informacyjny PO Kapitał Ludzki, ul. Roosevelta 15,

90-051 Łódź, tel. 42/ 663 33 92

e-mail: informacje_pokl@lodzkie.pl

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 jest instrumentem realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Podstawowym celem Programu jest realizacja koncepcji wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich. Zakłada ona

wzmocnienie ekonomiczne gospodarstw rolnych i wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, z jednoczesnym zapewnieniem instrumentów na rzecz różnicowania działalności gospodarczej w kierunku pozyskania i stworzenia alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców wsi. W odróżnieniu do programów finansowanych z funduszy strukturalnych (EFRR, EFS) źródłem finansowania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

O środki na projekty z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego można starać się w ramach: Priorytetu 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej” (Działanie 3.4. „Odnowa i rozwój wsi”) oraz Priorytetu 4 „Leader” (Działanie 4.1. „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”, Działanie 4.2. „Wdrażanie projektów współpracy”).

Priorytet 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej”

Działanie 3.4. „Odnowa i rozwój wsi”

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów:
  - pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe,
  - służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- kształtowania obszaru przestrzeni publicznej;

- budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych;
- zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne;
- odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci;
- kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Pomoc finansowa ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych projektu. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi 500 000 zł w okresie realizacji Programu. Wielkość pomocy przyznanej na realizację jednego projektu nie może być niższa niż 25 000 zł. Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 75% kosztów kwalifikowalnych projektu.

O dofinansowanie ubiegać się może: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, działająca na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, organizacja pozarządowa o statusie organizacji pożytku publicznego w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, której cele statutowe są zbieżne z celami działania "Odnowa i rozwój wsi" objętego PROW 2007-2013.

Priorytet 4 „Leader”

Działanie 4.1. „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”

Działanie ma na celu umożliwienie mieszkańcom obszaru objętego lokalną strategią rozwoju (LSR) realizacji projektów w ramach tej strategii. Realizacja strategii powinna przyczynić się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich m.in. poprzez wzrost aktywności lokalnych społeczności oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy. W ramach realizacji LSR, zatwierdzonych przez samorząd województwa, LGD wybiera projekty do realizacji w ramach środków przyznanych na realizację strategii. Pracownicy LGD pomagają wnioskodawcom w przygotowaniu projektów. Wnioski te mogą dotyczyć projektów kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3:

Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- Odnowa i rozwój wsi,
- oraz innych projektów zwanych dalej „małymi projektami”, które nie kwalifikują się do wsparcia w ramach działań osi 3, ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD.

Przewiduje się udzielenie pomocy:

1. Dla działań mieszczących się w ramach działań osi 3 – tak jak określono dla działań osi 3.
2. Dla małych projektów, działania mogą dotyczyć, m.in.:

- organizacji szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla ludności z obszaru objętego LSR;
- promocji i rozwoju lokalnej aktywności, w tym promocji lokalnej twórczości kulturalnej i artystycznej, z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego;
- rozwoju agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich, w tym: utworzenia lub zmodernizowania elektronicznej bazy informacji turystycznej oraz stron WWW, przygotowania i wydania folderów i innych publikacji informacyjnych, oznaczenia obiektów ważnych lub charakterystycznych dla obszaru objętego lokalną strategią rozwoju;
- inicjowania powstawania, rozwoju, przetwarzania, wprowadzenia na rynek oraz podnoszenia jakości produktów i usług bazujących na lokalnych zasobach, w tym naturalnych surowcach i produktach rolnych i leśnych oraz tradycyjnych sektorach gospodarki;
- organizacji imprez kulturalnych na obszarze objętym działalnością LGD;
- zakupu i nasadzenia tradycyjnej roślinności oraz starych odmian roślin (nasion, sadzonek, kłączy, bulw, etc.) w celu wykorzystania lub odnowienia cennego dziedzictwa przyrodniczego lub kulturowego ze szczególnym wskazaniem na obszary chronione w tym obszary objęte siecią Natura 2000,
- renowacji, zabezpieczenia i oznakowania przydrożnych kapliczek, pomników przyrody, odkrywek geologicznych i innych miejsc i budowli charakterystycznych dla danej miejscowości i istotnych

dla realizacji LSR wraz z uporządkowaniem terenu wokół tych miejsc;

- odnawiania elewacji i dachów prywatnych budynków, ogrodzeń, oraz innych obiektów charakterystycznych dla budownictwa danego regionu;
- zakupu strojów, eksponatów i innego wyposażenia dla zespołów artystycznych, zespołów folklorystycznych oraz innych grup i zespołów kultywujących miejscowe tradycje i zwyczaje;
- inwestycji służących utrzymaniu i kultywowaniu tradycyjnych zawodów i rzemiosła oraz inwestycji służących wspieraniu twórczości lokalnej lub ludowej
- zakupu wyposażenia świetlic wiejskich i ich remont.

W przypadku projektów kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3. beneficjentem może być każdy, kto został wskazany dla działań osi 3.

W przypadku małych projektów – osoby fizyczne zameldowane na obszarze działania LGD lub posiadające siedzibę na obszarze działania LGD, jeśli prowadzą działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów, posiadające siedzibę na obszarze działania LGD lub działające na obszarze LGD.

Poziom dofinansowania – do 80% kosztów kwalifikowalnych projektu. W przypadku małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowalnych i nie więcej niż 25 000 zł. Poziom dofinansowania dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w okresie programowania kwoty 100 000 zł.

Działanie 4.2. „Wdrażanie projektów współpracy”

Mając na uwadze fakt, iż Leader jest podejściem przekrojowym i partnerskim, projekty realizowane w ramach Działania 4.2 umożliwiają osiągnięcie celów Priorytetu 3. W ramach Działania pomoc jest przyznawana Lokalnym Grupom Działania na realizację projektów współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej zawartych w opracowanej i realizowanej przez nie Lokalnych Strategiach Rozwoju oraz nieuwzględnionych w nich, lecz zgodnych z celami w nich zawartymi. Na projekt współpracy składa się zarówno przygotowanie projektu, w tym opracowanie koncepcji projektu, jak i sama realizacja projektu.

Poziom dofinansowania – do 80% kosztów kwalifikowalnych projektu. W przypadku małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowalnych i nie więcej niż 25 000 zł. Maksymalny poziom dofinansowania dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w okresie programowania kwoty 100 000 zł.

Szczegółowe informacje: www.prow.lodzkie.pl, www.minrol.gov.pl

Kontakt: Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich, al. Piłsudskiego 12, 90-051 Łódź, tel. 42/663 36 30, fax. 42/663 36 32 e-mail: prow@lodzkie.pl.

Programy wspólnotowe

Projekty z zakresu ochrony zabytków można podzielić na dotyczące obiektów nieruchomych i ruchomych. W przypadku projektów inwestycyjnych dziedzictwa nieruchomego wyróżniamy projekty dotyczące między innymi: ochrony dziedzictwa kulturowego (renowacji, konserwacji, restauracji i adaptacji na cele kulturalne obiektów historycznych, bądź wpisanych do rejestru zabytków), budowy, przebudowy i rozbudowy

obiektów infrastruktury kultury, rewitalizacji historycznych obszarów miejskich, w tym obszarów przemysłowych, powojkowych, obszarów starówek.

Do projektów dziedzictwa ruchomego zaliczamy natomiast np.: zakup wyposażenia dla obiektów kultury, konserwację zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów, digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów bibliotecznych i archiwalnych w celu powszechnego ich udostępniania, zabezpieczanie przed nielegalnym wywozem, kradzieżą lub zniszczeniem zabytków ruchomych.

Ponadto dofinansowanie można również uzyskać na projekty nieinwestycyjne tzw. „miękkie”, związane są m.in. z organizacją wydarzeń kulturalnych, takich jak np.: wystawy, festiwale, przedstawienia, koncerty, wymiana artystyczna, badania, szkolenia i warsztaty. Koszty realizacji projektów „miękkich” są zazwyczaj dużo niższe niż koszty projektów inwestycyjnych. Dofinansowanie tych zadań możliwe jest poprzez m.in.:

- PO Kapitał Ludzki (omówiony powyżej), www.pokl.lodzkie.pl
- Program Kultura 2007-2013, www.program-kultura.eu
Program Kultura (2007-2013) jest obecnie flagowym programem Unii Europejskiej skierowanym bezpośrednio do instytucji kulturalnych w Europie. Ogólnym celem Programu jest wzmocnienie przestrzeni kulturowej wspólnej dla Europejczyków, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym oraz rozwój współpracy pomiędzy twórcami, uczestnikami życia kulturalnego oraz instytucjami kulturalnymi krajów uczestniczących w programie;
- Program Europa dla Obywateli, www.europadlaobywateli.pl

Europa dla Obywateli to program Unii Europejskiej wspierający aktywne obywatelstwo europejskie. Program ten, zaplanowany na lata 2007-2013, dąży do zaangażowania obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w proces integracji europejskiej. Program realizuje cele, jak.: aktywne zaangażowanie obywateli w życie publiczne i w proces integracji europejskiej, rozwijanie ich poczucia przynależności do Europy, rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, pogłębienie tolerancji i wzajemnego zrozumienia pomiędzy obywatelami Europy;

- Program Media 2007, www.mediadeskpoland.eu
Głównym celem Programu jest ochrona oraz podkreślanie i uwydatnianie europejskiej różnorodności kulturowej oraz europejskiego dziedzictwa kinematograficznego i audiowizualnego, zagwarantowanie ich dostępności dla Europejczyków oraz promowanie dialogu międzykulturowego;
- Program Młodzież w działaniu 2007-2013, www.mlodziej.org.pl
Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie: poznania realiów społecznych i kultury innych państw i narodów poprzez wymianę młodzieży, organizowania wspólnych warsztatów i wydarzeń artystycznych: muzycznych, teatralnych, tanecznych, plastycznych, organizowania wspólnych przedsięwzięć mających na celu ochronę miejsc o znaczeniu historyczno-kulturowym (np. starych cmentarzy), które wpływają na zwiększenie uczestnictwa młodzieży w życiu ich społeczności.
- 7. Program Ramowy, www.kpk.gov.pl

Program wspiera zadania we wszystkich dziedzinach nauki (np. badania archeologiczne, badania w dziedzinie nowoczesnych technik konserwacji zabytków). W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie działań, zmierzających do, m.in.: poprawy integracji społecznej poprzez ułatwienie dla osób niepełnosprawnych korzystania z dóbr kultury, poprawy jakości usług w dziedzinie kultury, np. digitalizacja zbiorów bibliotecznych i muzealnych, wykorzystanie nowoczesnych technologii medialnych, ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego poprzez opracowanie strategii konserwacji zabytków i promowanie integracji obiektów kultury z nowoczesnym otoczeniem miejskim, szkolenia początkujących naukowców (np. archeologów, chemików – w zakresie technik konserwatorskich). Informacje dotyczące dofinansowania projektów badawczych dostępne są również na stronach internetowych: Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego www.nauka.gov.pl oraz Narodowego Centrum Badań i Rozwoju www.ncbir.pl.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy

W dniu 10 czerwca 2011 r. podpisano Memorandum of Understanding dotyczące Norweskiego Mechanizmu Finansowego, natomiast 17 czerwca 2011 r. Memorandum of Understanding dotyczące Mechanizmu Finansowego EOG. Zawarcie dwustronnych umów międzynarodowych było konsekwencją podpisanych 28 lipca 2010 r. porozumień pomiędzy Unią Europejską a państwami-darczyńcami w sprawie uruchomienia nowej

perspektywy finansowej Mechanizmów na lata 2009-2014. Państwami-beneficjentami jest dwanaście nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz Portugalia, Grecja i Hiszpania. Łączna kwota wsparcia wynosi 1,788 mld euro, z czego dla Polski przeznaczono 32%. W sumie, alokacja dla Polski wynosi 578 mln euro, w tym koszty zarządzania darczyńców i strony polskiej.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych – podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji 2004-2009 – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem.

Okres przyznawania dofinansowania upłynie 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce.

Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury

i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego. W poprzednim okresie programowania 2004-2009 Fundusz Wymiany Kulturalnej (FWK) został wyodrębniony jako oddzielny komponent z Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego i miał na celu wzmocnienie współpracy w obszarze kultury pomiędzy Polską a Państwami-Darczyńcami – Islandią, Liechtensteinem i Norwegią. Fundusz Wymiany Kulturalnej realizowany był w latach 2008-2012, przy czym pierwszy nabór wniosków odbył się w 2008 roku, a ostatni w 2010 roku.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu);
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu);

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych;
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań:

- organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych;
- wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych;
- wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych;
- współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury);
- dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym;
- współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Pierwsze nabory wniosków - w ramach danych obszarów tematycznych – planowane są w pierwszej połowie 2012 roku.

Szczegółowe informacje: www.eog.gov.pl

Ewentualne pytania dotyczące Mechanizmów Finansowych:

e-mail: eog@mrr.gov.pl lub telefonicznie: 22/461 31 09 lub 22/461 32 83.

Kontakt: Krajowy Punkt Kontaktowy, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Departament Programów Pomocowych i Pomocy Technicznej

ul. Wspólna 2/4, 00-926 Warszawa tel. 22/461 39 18, fax. 22/461 33 21.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach.

Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń

ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w Listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na:

- edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju,
- przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków,
- dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Łodzi ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe.

Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu.**

Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Szczegółowe informacje oraz terminy przyjmowania wniosków dostępne są na stronach internetowych Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej: www.nfosigw.gov.pl, www.wfosigw.lodz.pl.

Kontakt: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ul. Konstruktorska 3a, 02-673 Warszawa, tel. centrala: 22/ 45 90 000, 22/ 45 90 001, informacja: 22/ 45 90 100, 22/ 45 90 370, fax: 22/ 45 90 101, e-mail: fundusz@nfosigw.gov.pl.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi, ul. Łąkowa 11, 90-562 Łódź, tel. 42/663 41 00, 42/663 41 01, fax. 42/639 51 21, e-mail: fundusz@wfosigw.lodz.pl

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Szczegółowe informacje: www.ncn.gov.pl

Kontakt: Narodowe Centrum Nauki, ul. Królewska 57, 30-081 Kraków

tel. 12/341 90 00, fax. 12/341 90 99

e-mail: biuro@ncn.gov.pl

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa.

Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypomnienie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła

się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

W 2011 r. Europejskie Dni Dziedzictwa w Polsce odbyły się w terminie 10–11 i 17–18 września. Narodowy Instytut Dziedzictwa – ogólnopolski koordynator EDD – już po raz piąty zaproponował wspólny dla całej Polski temat obchodów: *Kamienie milowe*. We wrześniu 2012 roku Polska już po raz 20. weźmie udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa. *Tajemnice codzienności* to hasło EDD 2012 w Polsce. Temat ten ma ocalić od zapomnienia piękno i urok codziennych zdarzeń - zwykłego domowego życia, spotkań, języka, muzyki, obyczajów, obrzędów, pracy, świąt, zabaw i zabawek, kulturę stołu, wytwarzania i rękodziela. *Tajemnice codzienności* mają przywołać spojrzenie na dziedzictwo niematerialne, pokazać kreatywność ludzi, wspólnotę kulturową i historyczną, która jest podstawą dla każdego człowieka do określenia własnej tożsamości. Gospodarzem uroczystości otwarcia Europejskich Dni Dziedzictwa w 2012 roku ma być Muzeum w Łowiczu skansen w Maurzycach.

Szczegółowe informacje: www.edd.com.pl

Instytucja koordynująca obchody EDD

Narodowy Instytut Dziedzictwa, ul. Szwoleżerów 9, 00-464 Warszawa
tel. 22/628 48 41, 22/622 60 92, 22/629 37 91, fax. 22/622 65 95

e-mail: sekretariat2@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Łodzi, ul. Piotrkowska 272b, 90-361 Łódź

tel. 42/682 62 44, fax. 42/682 62 44, e-mail: ot.lodz@nid.pl

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**.

Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Z województwa łódzkiego laureatami konkursu w poprzednich latach zostali:

- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Łodzi – za przeprowadzenie w latach 2008–2009 remontu zabytkowego mostu spawanego na rzece Słudwi w Maurzycach (w kategorii zabytki dziedzictwa przemysłowego),
- Zakład Produkcyjno–Usługowo–Handlowy „Inter-Mar” Stanisław Marzec – za przeprowadzenie w latach 2008–2009, prac budowlanych i konserwatorskich zabytkowego budynku przędzalni

w zespole dawnych zakładów Adolfa Daubego w Łodzi (w kategorii zabytki dziedzictwa przemysłowego).

Szczegółowe informacje dotyczące konkursu, jak i innych projektów realizowanych w obszarze ochrony zabytków dostępne są na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa: www.nid.pl

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Możliwość pozyskania środków stwarza również inicjatywa wpisywania obiektu przez nowojorską **World Monuments Fund** na listę 100 najbardziej zagrożonych zabytków świata. Jest to forma poszukiwania sponsorów na renowację obiektów. W 2006 roku Kaplica Scheiblera w Łodzi trafiła na listę stu najbardziej zagrożonych zabytków świata. Lista szczególnych miejsc które należy ocalić, jest ogłaszana co roku przez nowojorską World Monuments Fund. Spośród setek nadsyłanych zgłoszeń te najważniejsze wybierają historycy, architekci, eksperci ze światowych organizacji, m.in. UNESCO.

Szczegółowe informacje: www.wmf.org

W przypadku **nieruchomości zabytkowych**, ich właściciele mogą korzystać z różnych źródeł finansowania. Przede wszystkim środki własne generowane przez nieruchomość lub działalność gospodarczą prowadzoną na nieruchomości oraz nadwyżki finansowe osiągnęte z działalności gospodarczej niezwiązanej z finansowaną nieruchomością. Następnie obce źródła finansowania takie jak dotacje, fundusze krajowe, środki Unii Europejskiej, fundusze zagraniczne, programy pomocowe, mecenat i sponsoring oraz kredyty. Ulgi podatkowe i zwolnienia z opłat związanych

z nieruchomością zabytkową można również uznać za dodatkową formę finansowania tego typu nieruchomości.

Kredyty hipoteczne udzielane są przede wszystkim przez banki na zakup, budowę, nadbudowę, przebudowę, rozbudowę, modernizację, adaptację bądź remont nieruchomości mieszkalnych, użytkowych i komercyjnych. Kredytobiorcami mogą być zarówno klienci indywidualni, posiadający zdolność kredytową, jak i przedsiębiorcy, inwestorzy instytucjonalni, wspólnoty mieszkaniowe, jednostki budżetowe, jednostki samorządowe oraz inne podmioty. Podstawowym zabezpieczeniem tego rodzaju kredytów jest hipoteka ustanowiona na kredytowanej bądź innej nieruchomości.

Banki coraz częściej finansują inwestycje związane z zakupem, odnowieniem i adaptacją nieruchomości zabytkowych ze względu na deficyt terenów inwestycyjnych szczególnie w centrum dużych miast. Zarówno deweloperzy mieszkaniowi jak i podmioty gospodarcze inwestujące w nieruchomości komercyjne adaptują nieruchomości o charakterze zabytkowym na swoje potrzeby, wykorzystując środki z kredytów.

Banki proponują również pomoc finansową na rewitalizację starych i zabytkowych obszarów miejskich (zabytków nieruchomych, obszarów przemysłowych, osiedli mieszkaniowych itp.) jednostkom samorządu terytorialnego. Długoterminowe finansowanie kredytem realizacji programów rewitalizacyjnych może pozwolić samorządom na odzyskanie cennych terenów oraz zapewnienie rozwoju określonego obszaru dawnych dzielnic miejskich, terenów poprzemysłowych czy powojaskowych.

Dofinansowanie zadań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oferują także:

- **fundusze fundacji krajowych**, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);
- **fundusze europejskie**, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);
- **fundusze międzynarodowe**, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpn.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);
- **fundusze organizacji międzynarodowych**, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

Informacje na temat ww. funduszy dostępne są również na stronach internetowych: www.platformakultury.pl, www.nck.pl.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 - 2015

ZAŁĄCZNIK NR 1. Zadania wynikające z założonych celów w powiatach

Czas mija - pomniki pozostają

Biuro
Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego
w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72

Czerwiec 2012 r.

SPIS TREŚCI	
POWIAT BĘLCHATOWSKI	1
POWIAT BRZEZIŃSKI	5
POWIAT KUTNOWSKI	9
POWIAT ŁASKI	14
POWIAT ŁĘCZYCKI	17
POWIAT ŁOWICKI	22
POWIAT ŁÓDZKI WSCHODNI	27
POWIAT ŁÓDZKI GRODZKI	30
POWIAT OPCZYŃSKI	36
POWIAT PABIANICKI	40
POWIAT PAJĘCZAŃSKI	44
POWIAT PIOTRKOWSKI	48
POWIAT PIOTRKOWSKI GRODZKI	53
POWIAT PODDĘBICKI	56
POWIAT RADOMSZCZAŃSKI	60

POWIAT RAWSKI	65
POWIAT SIERADZKI	69
POWIAT SKIERNIEWICKI GRODZKI	75
POWIAT SKIERNIEWICKI	78
POWIAT TOMASZOWSKI	82
POWIAT WIELUŃSKI	87
POWIAT WIERUSZOWSKI	93
POWIAT ZDUŃSKOWOLSKI	97
POWIAT ZGIERSKI	101

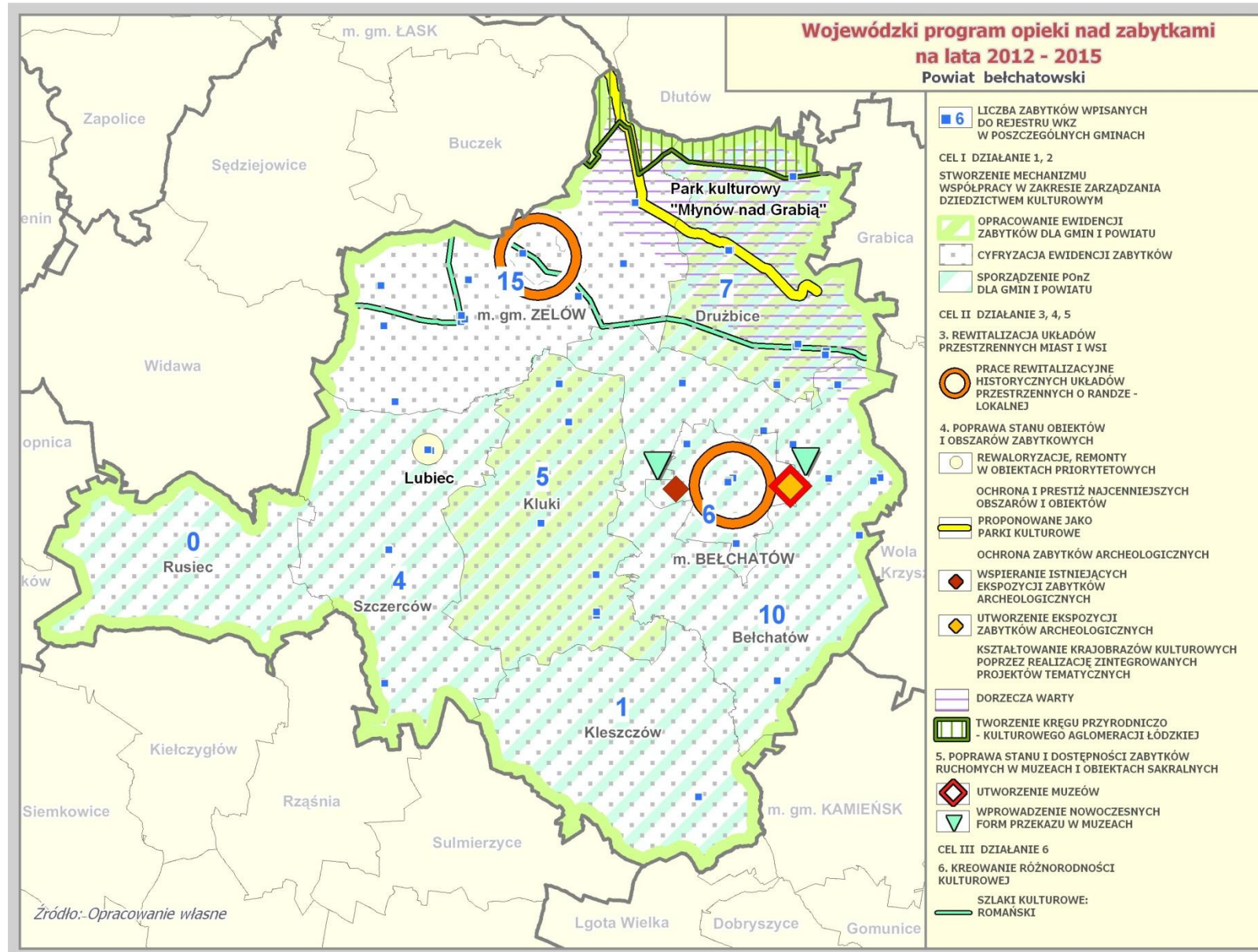
POWIAT BEŁCHATOWSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: BEŁCHATÓW; MIASTA GMINY : ZELÓW; GMINY: BEŁCHATÓW, DRUŻBICE, KLESZCZÓW, KLUKI, RUSIEC, SZCZERCÓW			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Bełchatów – 6, m. gm. Zelów – 15, gm. Bełchatów – 10, gm. Drużbice – 7, gm. Kleszczów – 1, gm. Kluki – 5, gm. Rusiec – 0, gm. Szczerców – 4.			48	48
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. bełchatowskiego, gm. Drużbice, gm. Kluki.	6	9	
		Sporządzenie POnZ: pow. bełchatowskiego, m. Bełchatów, gm. Bełchatów, gm. Drużbice, gm. Kleszczów, gm. Kluki, gm. Rusiec, gm. Szczerców.	1	9	

	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. bełchatowskiego, m. Bełchatów, m. gm. Żelów, gm. Bełchatów, gm. Drużbice, gm. Kleszczów, gm. Kluki, gm. Rusiec, gm. Szczerców.	0	9
	II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:	
		lokalnej m. Bełchatów - kontynuacja, Żelów.	1	2
4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: rewaloryzacja zespołu dworsko-parkowego w Lubcu (gm. Szczerców).	0	1
		Wspieranie istniejących ekspozycji zabytków archeologicznych: muzeum na terenie kopalni Bełchatów.	1	1
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: w ramach „Gigantów Mocy” w Bełchatowie.	1	2
		Utworzenie parków kulturowych: „Młynów nad Grabią” (m. gm. Żelów, gm. Drużbice).	0	1
5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeum: „Giganty Mocy” w Bełchatowie.	2	3
	Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	1	1	

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalne w Belchatowie, Muzeum – Ośrodek Dokumentacji Dziejów Braci Czeskich w Zelowie.	0	2
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum – Ośrodek Dokumentacji Dziejów Braci Czeskich w Zelowie.	1	2
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	2	2
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół filialny pw. św. Teodora Męczennika w Kociszewie, kościół parafialny pw. św. Nawiedzenia NMP w Wygielzowie, kościół parafialny pw. św. Ignacego Loyoli w Suchcicach, kościół parafialny pw. św. Barbary w Szczercowie.	3	7
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Drużbice, m. gm. Zelów).	0	1

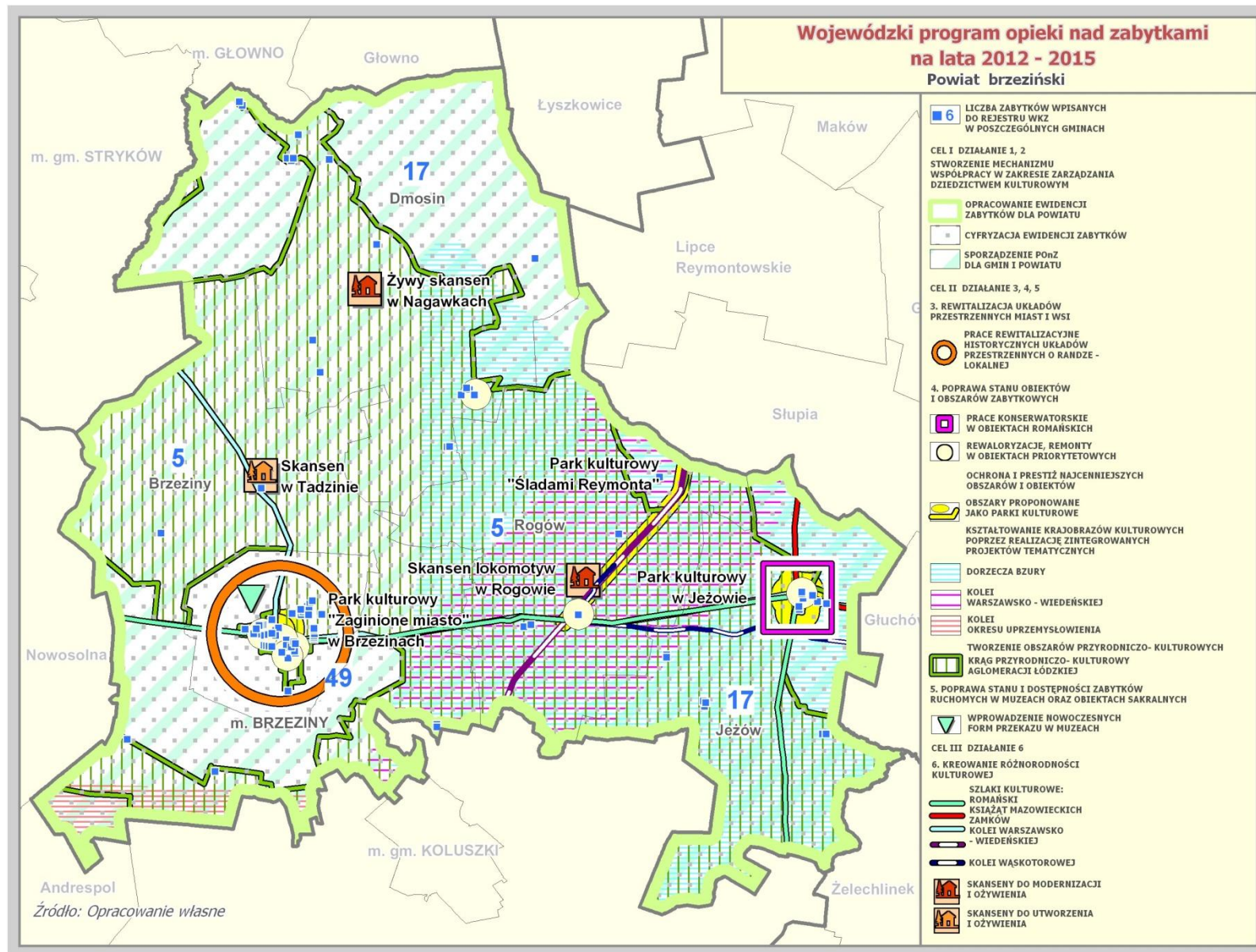

POWIAT BRZEZIŃSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: BRZEZINY; GMINY: BRZEZINY, DMOŚCIN, JEŻÓW, ROGÓW			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Brzeziny – 49, gm. Brzeziny – 5, gm. Dmosin – 17, gm. Jeżów – 17, gm. Rogów – 5.			93	93
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA		Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. Brzezińskiego.		5	6
		Sporządzenie PONZ: pow. brzezińskiego, gm. Brzeziny gm. Dmosin, gm. Jeżów, gm. Rogów.		1	6
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. brzezińskiego, m. Brzeziny, gm. Brzeziny, gm. Dmosin, gm. Jeżów, gm. Rogów.		0	6
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		lokalnej m. Brzeziny – kontynuacja.		1	1

	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża w Brzezinach, kościół filialny pw. św. Anny w Brzezinach, zespół klasztorny ss. Bernardynek z kościołem pw. św. Ducha w Brzezinach, zespół klasztorny o.o. Reformatów z kościołem pw. św. Franciszka w Brzezinach, kościół pw. św. Józefa w Jeżowie, kościół pw. Wszystkich Świętych w Kołacinku (gm. Dmosin), Kolej Wąskotorowa Rogów-Rawa-Biała (gm. Jeżów, gm. Rogów).	0	7
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (gm. Brzeziny, gm. Dmosin, gm. Jeżów, gm. Rogów), Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej (gm. Rogów).	0	3
		Utworzenie parków kulturowych: Archeologiczny „Zaginione miasto” w Brzezinach, Układ urbanistyczny w Jeżowie, „Śladami Reymonta” (gm. Rogów).	0	3
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	3	3
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum Regionalne w Brzezinach, Muzeum Lasu i Drewna w Rogowie.	0	2
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalne w Brzezinach, Muzeum Parafialne w Jeżowie Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	1	3
		Stworzenie strony internetowej	3	3

		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Regionalne w Brzezinach.	1	2
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów: Muzeum Parafialne w Jeżowie Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	2	3
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach	4	4
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów: Ekspozycja Etnograficzna w Tadzinie.	2	3
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu Kolei Wąskotorowej Rogów-Rawa-Biała w Rogowie, realizacja Skansenu Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach, tworzenie Skansenu Etnograficznego w Tadzinie.	0	3
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Jeżów, m. i gm. Brzeziny, gm. Rogów), Szlak Zamków (gm. Jeżów, m. i gm. Brzeziny, gm. Rogów), Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej (gm. Rogów), Szlak Kolei Wąskotorowej Rogów-Rawa-Biała (gm. Jeżów, gm. Rogów).	0	4
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Skansen Zabytkowych Lokomotyw w Rogowie, Skansen Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach, Skansen Etnograficzny w Tadzinie.	0	3

POWIAT KUTNOWSKI				
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: KUTNO; MIASTA GMINY: KROŚNIEWICE, ŻYCHLIN; GMINY: DĄBROWICE, BEDLNO, KRZYŻANÓW, KUTNO, ŁANIĘTA, NOWE OSTROWY, OPORÓW, STRZELCE		
			WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Kutno – 30, m. gm. Krośniewice – 25, m. gm. Żychlin – 16, gm. Dąbrowice – 3, gm. Bedlno – 14, gm. Krzyżanów – 16, gm. Kutno – 13, gm. Łanięta – 11, gm. Nowe Ostrowy – 11, gm. Oporów – 13, gm. Strzelce – 7.		159	161
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) obiekty (2) przy zamku (muzeum) w Oporowie (Wojewódzki Konserwator Zabytków), kamienica w Żychlinie (Program Opieki nad Zabytkami).		3	
	Skreślenie z rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) wiatrak w Miłonicach (gm. Krośniewice) (Wojewódzki Konserwator Zabytków).		1	

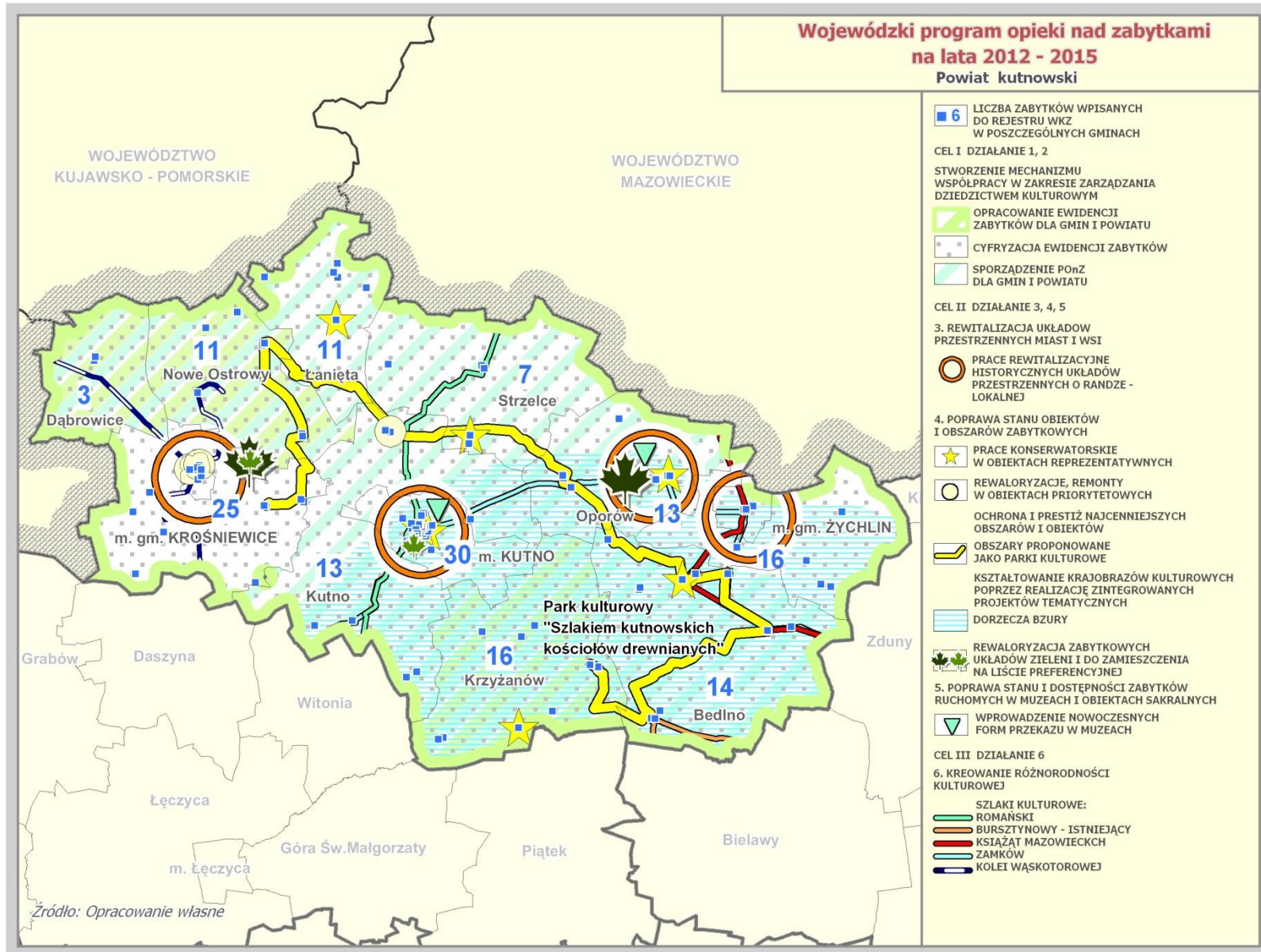
WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. kutnowskiego, gm. Dąbrowice, gm. Krzyżanów, gm. Nowe Ostrowy.	8	12
		Sporządzenie POnZ: pow. kutnowskiego, m. Kutno, gm. Dąbrowice, gm. Bedlno, gm. Krzyżanów, gm. Kutno, gm. Łanięta gm. Nowe Ostrowy, gm. Oporów, gm. Strzelce.	2	12
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. kutnowskiego, m. Kutno, m. gm. Krośniewice, m. gm. Żychlin, gm. Dąbrowice, gm. Bedlno, gm. Krzyżanów, gm. Kutno, gm. Łanięta, gm. Nowe Ostrowy, gm. Oporów, gm. Strzelce.	0	12
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		lokalnej m. Kutno – kontynuacja, Krośniewice – kontynuacja, Oporów – kontynuacja,	4	4

		Żychlin – kontynuacja.		
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	<p>Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: ratusz w Kutnie, zespół zamkowo-parkowy w Oporowie, zespół pałacowo-parkowy w Suchodębie (gm. Łanięta), zespół pałacowo-parkowy w Sójkach (gm. Strzelce), zespół pałacowo-parkowy w Bedlnie, zespół dworsko-parkowy w Siemienicach (gm. Krzyżanów).</p>	0	6
		<p>Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół pałacowo-parkowy w Krośniewicach, Krośniewicka Kolejka Wąskotorowa (m. gm. Krośniewice, gm. Nowe Ostrowy), kościół pw. Narodzenia NMP i św. Wojciecha w Głogowcu (gm. Kutno).</p>	0	3
		<p>Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (m. Kutno, m. gm. Żychlin, gm. Bedlno, gm. Krzyżanów, gm. Kutno, gm. Oporów).</p>	0	2
		<p>Wykonanie prac rewaloryzacyjnych w założeniach zieleni zamieszczonych m.in. na liście NFOŚiGW: park pałacowy w Krośniewicach, park zamkowy w Oporowie.</p>	0	2
		<p>Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: park pałacowy w Kutnie, park pałacowy w Krośniewicach.</p>	0	2
		<p>Utworzenie parków kulturowych: „Szlakiem kutnowskich kościołów drewnianych” (m. gm. Krośniewice, gm. Bedlno, gm. Krzyżanów, gm. Nowe Ostrowy).</p>	0	1

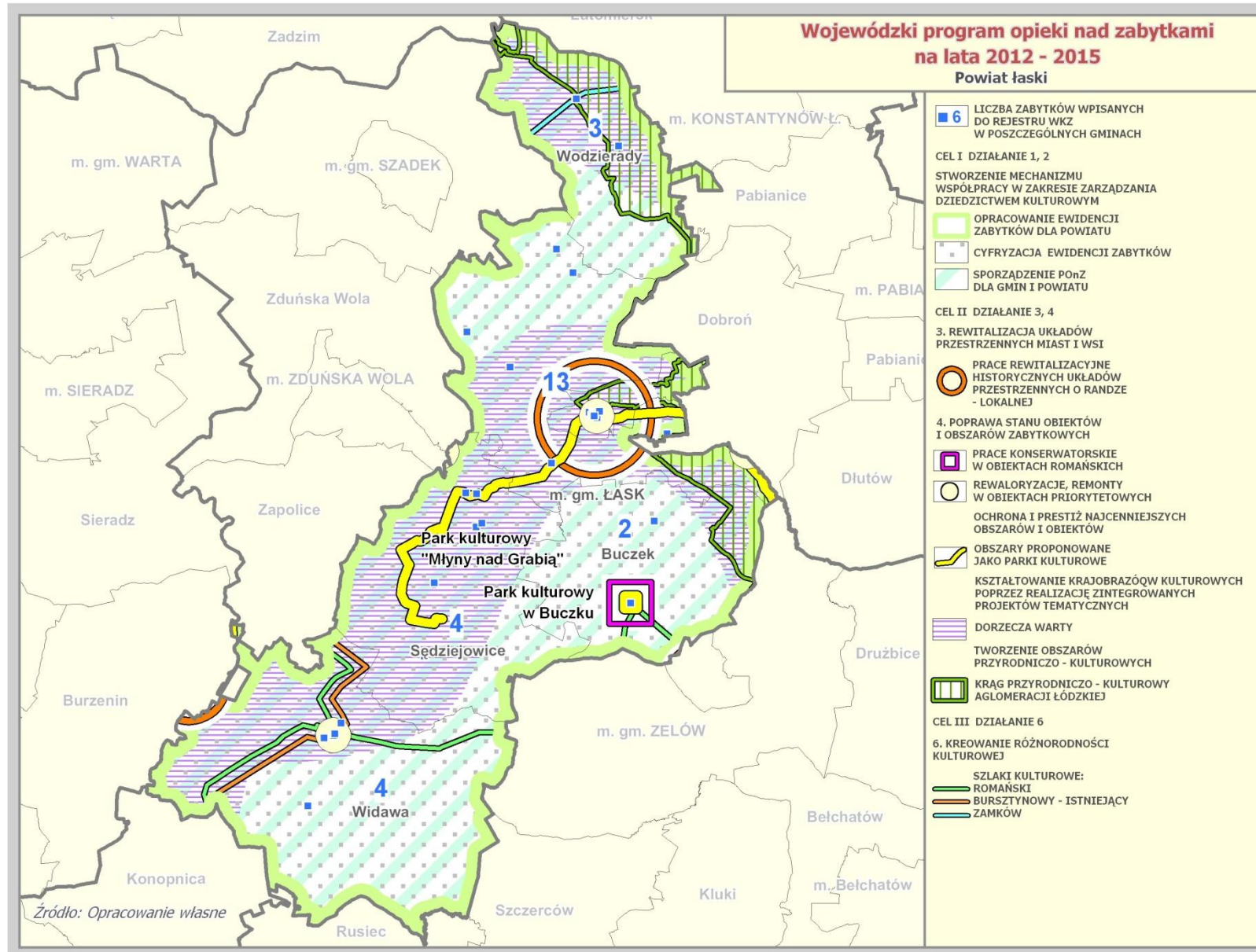
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	4	4
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum - Zamek w Oporowie.	3	4
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum - Zamek w Oporowie.	3	4
		Stworzenie strony internetowej	4	4
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	3	3
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	4	4
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. św. Floriana w Nowych, kościół parafialny pw. św. Tomasza Apostoła w Grochowie, kościół parafialny pw. św. Niepokalanego poczęcia NMP w Imielnie, kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Łękach kościelnych, kościół parafialny pw. św. Zwiastowania NMP w Pleckiej Dąbrowie.	4	9
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (m. i gm. Kutno, gm. Strzelce), Szlak Księżąt Mazowieckich (m. gm. Żychlin, gm. Bedlno), Szlak Zamków (m. i gm. Kutno, gm. Oporów, m. gm. Żychlin, gm. Bedlno), Szlak Krośniewickiej Kolejki Wąskotorowej (gm. Dąbrowice, m. gm. Krośniewice, gm. Nowe Ostrowy).	1	5

POWIAT ŁASKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: ŁASK; GMINY: BUCZEK, SĘDZIEJOWICE, WIDAWA, WODZIERADY			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Łask – 13, gm. Buczek – 2, gm. Sędziejowice – 4, gm. Widawa – 4, gm. Wodzierady – 3.			26	28
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) dworzec kolejowy w Łasku, kościół w Borszewicach (gm. Łask). (Wojewódzki Konserwator Zabytków)			2	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. łaskiego.	5	6	
		Sporządzenie POnZ: m. gm. Łask, gm. Buczek, gm. Sędziejowice, gm. Widawa, gm. Wodzierady.	1	6	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. łaskiego, m. gm. Łask, gm. Buczek, gm. Sędziejowice, gm. Widawa, gm. Wodzierady.	0	6	

II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		lokalnej m. Łask.	0	1
		Opracowanie studiów historycznych: Łask, Łask-Kolumna.	0	2
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny pobernardyński w Widawie, kolegiata p.w. Nawiedzenia NP Marii i św. Michała Archanioła w Łasku.	0	2
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (m. gm. Łask, gm. Buczek, gm. Sędziejowice, gm. Widawa, gm. Wodzierady).	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: „Młynów nad Grabią” (m. gm. Łask, gm. Sędziejowice), Zespół kościoła w Buczku.	0	2
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	2	2
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Parafialne w Kolegiacie Łaskiej. Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	0	2
		Stworzenie strony internetowej	2	2
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów: Muzeum Parafialne w Kolegiacie Łaskiej. Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	1	2
Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół cmentarny pw. św. Nawiedzenia NMP w Łasku.		0	1	
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Buczek, gm. Widawa), Szlak Zamków (gm. Wodzierady).	1	3

POWIAT ŁĘCZYCKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: ŁĘCZYCA; GMINY: DASZYNA, GÓRA ŚW. MAŁGORZATY, GRABÓW, ŁĘCZYCA, PIĄTEK, ŚWINICE WARCKIE, WITONIA			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Łęczyca – 44, gm. Daszyna – 9, gm. Góra Św. Małgorzaty – 7, gm. Grabów – 13, gm. Łęczyca – 15, gm. Piątek – 17, gm. Świnice Warckie – 7, gm. Witonia – 2.			114	114
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. łęczyckiego, m. Łęczyca, gm. Świnice Warckie.	6	9	
		Sporządzenie POnZ: pow. łęczyckiego, m. Łęczyca, gm. Daszyna, gm. Góra Św. Małgorzaty, gm. Grabów, gm. Łęczyca, gm. Świnice Warckie, gm. Witonia.	1	9	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. łęczyckiego, m. Łęczyca,	0	9	

II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	kulturowego w regionie łódzkim	gm. Daszyna, gm. Góra Św. Małgorzaty, gm. Grabów , gm. Łęczyca, gm. Piątek, gm. Świnice Warckie, gm. Witonia.			
	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		krajowej m. Łęczyca – kontynuacja.		1	1
		lokalnej Piątek – kontynuacja, Grabów.		1	2
		Opracowanie studiów historycznych: m. Łęczyca.		0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego		0	1
		Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: zespół klasztorny o.o. Bernardynów w Łęczycy, ratusz w Łęczycy, archikatedra w Tumie (gm. Góra św. Małgorzaty), wiatrak koźlak w Kwiatkówku (gm. Góra św. Małgorzaty) (d. Zawada, gm. Łęczyca).		0	4
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół zamkowy w Łęczycy, kościół p.w. św. Andrzeja w Łęczycy, ruiny zamku w Besiekierach (gm. Grabów), Krośniewicka Kolejka Wąskotorowa (m. Łęczyca, gm. Daszyna, gm. Łęczyca).		0	4
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (m. Łęczyca, gm. Daszyna, gm. Góra Św. Małgorzaty, gm. Łęczyca, gm. Piątek,		0	4

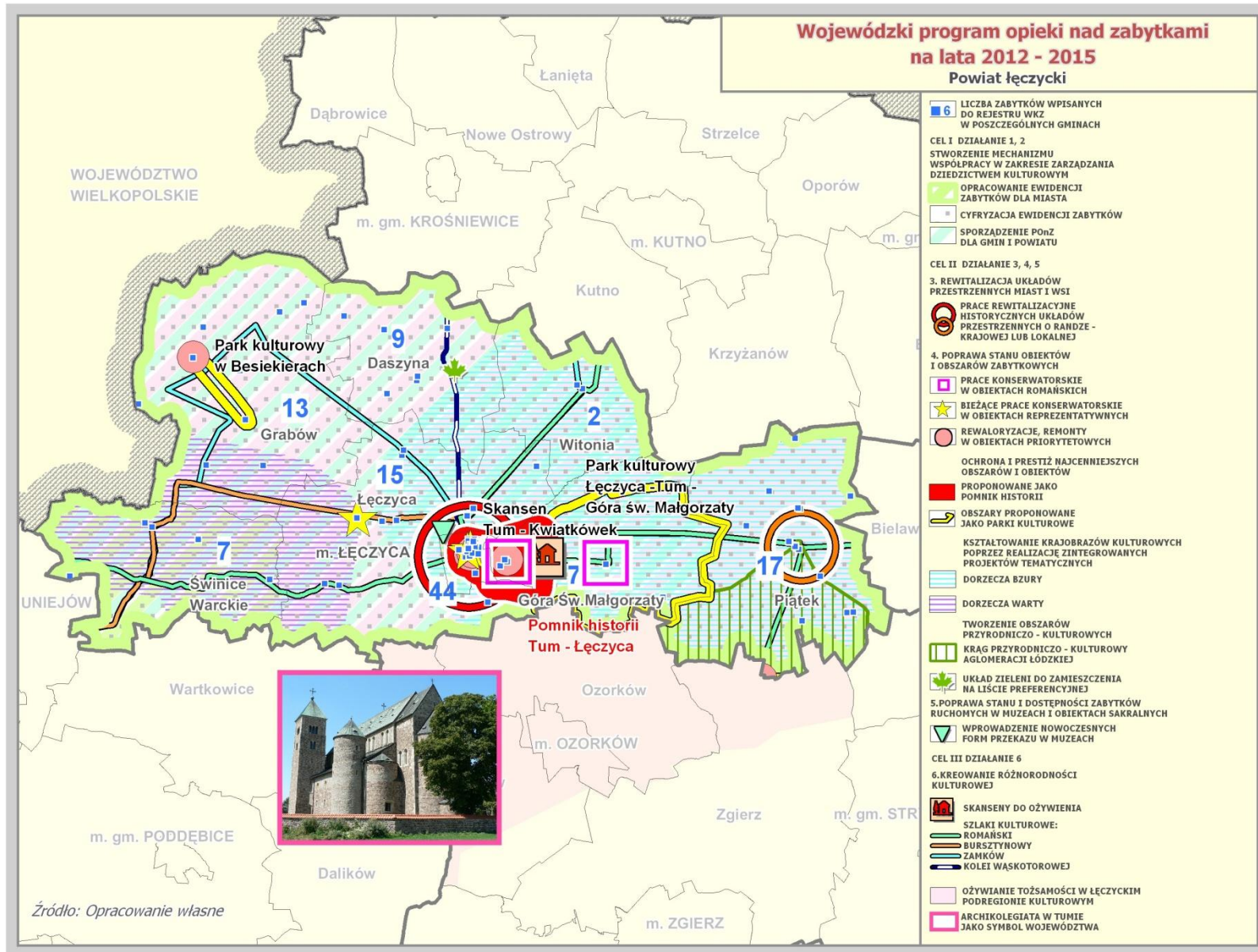

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		gm. Witonia), Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (gm. Grabów, gm. Łęczycza, gm. Świnice Warckie).		
		Kontynuacja procedury utworzenia pomników historii: Zespół przestrzenny Tum-Łęczycza (m. Łęczycza, gm. Góra św. Małgorzaty).	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: Łęczycza - Tum - Góra Św. Małgorzaty (m. Łęczycza, gm. Góra Św. Małgorzaty), w Besiekierach (gm. Grabów).	0	2
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: ekspozycja w Tumie (gm. Góra św. Małgorzaty).	0	1
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum w Łęczycy, Muzeum Pożarnictwa w Chorkach (gm. Grabów), Dom rodzinny św. Faustyny w Głogowcu (gm. Świnice Warckie).	0	3
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Pożarnictwa w Chorkach (gm. Grabów).	2	3
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1

		<p>Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Leźnicy Małej (gm. Parzęczew), kościół cmentarny pw. św. Rocha w Topoli Królewskiej (gm. Łęczyca), kościół parafialny pw. św. Wniebowzięcia Matki Boskiej w Sławoszewie (gm. Daszyna), kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Tumie (gm. Góra Św. Małgorzaty), kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Piątku, kościół parafialny pw. św. Rozalii w Pieczewie (gm. Grabów).</p>	6	12
<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie skansenów: Tum – Kwiatkówek (gm. Góra Św. Małgorzaty).</p>	0	1
		<p>Prace konserwatorskie w skansenach: realizacja projektu Tum – Kwiatkówek (gm. Góra Św. Małgorzaty).</p>	0	1
		<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Świnice Warckie, m. i gm. Łęczyca, gm. Góra Św. Małgorzaty, gm. Piątek, gm. Witonia), Szlak Zamków (gm. Witonia, gm. Łęczyca, gm. Grabów, gm. Świnice Warckie), Szlak Krośniewickiej Kolei Wąskotorowej (gm. Daszyna, m. i gm. Łęczyca).</p>	1	4
		<p>Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Łęczycki.</p>	-	+
		<p>Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Tum – Kwiatkówek (gm. Góra Św. Małgorzaty).</p>	0	1
		<p>Kreowanie symboli województwa: Archikolegiata w Tumie jako Perła Architektury Romańskiej.</p>	1	1

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

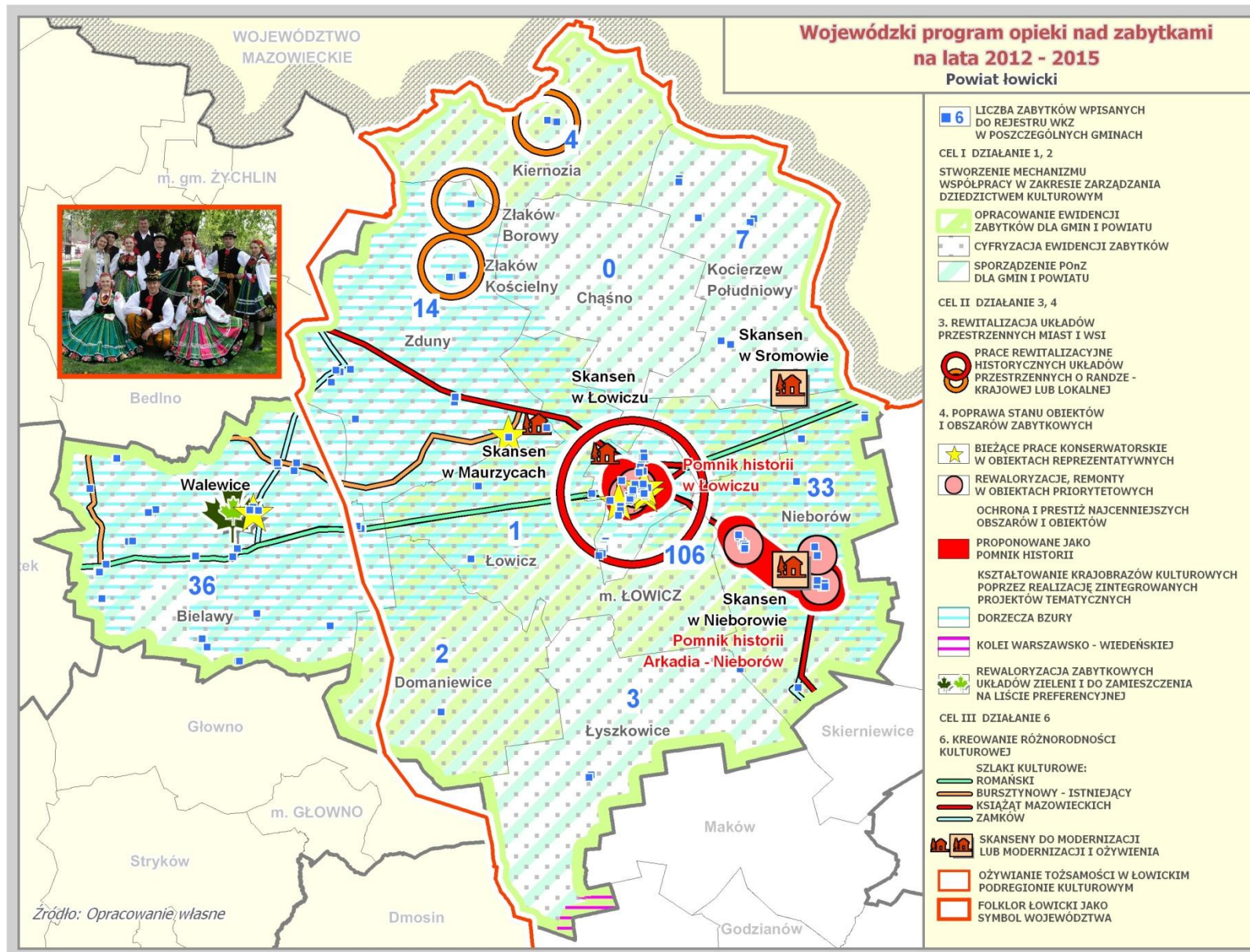
POWIAT ŁOWICKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: ŁOWICZ; GMINY: BIELAWY, CHĄŚNO, DOMANIEWICE, KIERNOZIA, KOCIERZEW POŁUDNIOWY, ŁOWICZ, NIEBORÓW, ŁYSZKOWICE, ZDUNY			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Łowicz – 106, gm. Bielawy – 36, gm. Chąšno – 0, gm. Domaniewice – 2, gm. Kiernozia – 4, gm. Kocierzew Południowy – 7, gm. Łowicz – 1, gm. Nieborów – 33, gm. Łyszkowice – 3, gm. Zduny – 14.			206	204
	Skreślenie z rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) stajnia w Łowiczu ul. Blich, kamienica w Łowiczu ul. Zduńska 16. (Wojewódzki Konserwator Zabytków)			2	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA		Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. łowickiego, gm. Domaniewice, gm. Kiernozia, gm. Łowicz, gm. Nieborów.		6	11
		Sporządzenie POnZ: pow. łowickiego, m. Łowicz,		0	11

		gm. Bielawy, gm. Chąšno, gm. Domaniewice, gm. Kiernozia, gm. Kocierzew Południowy, gm. Łowicz, gm. Nieborów, gm. Łyszkowice, gm. Zduny .		
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. łowickiego, m. Łowicz, gm. Bielawy, gm. Chąšno, gm. Domaniewice, gm. Kiernozia, gm. Kocierzew Południowy, gm. Łowicz, gm. Nieborów, gm. Łyszkowice, gm. Zduny.	0	11
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		krajowej m. Łowicz – kontynuacja.	1	1
		lokalnej Złaków Borowy, Złaków Kościelny, Kiernozia.	0	3
		Opracowanie studiów historycznych: m. Łowicz.	0	1
		Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego	0	1
	Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: most spawany w Maurzycach (gm. Zduny), ratusz (m. Łowicz), kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty (m. Łowicz), kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty (m. Łowicz).	0	4	

	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny pobernardyński, ob. Kolegium Nauczycielskie, kościół o.o. pijarów pw. NP. Marii i św. Wojciecha w Łowiczu, park romantyczny H. Radziwiłłowej w Arkadii (gm. Nieborów), kościół p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Nieborowie, zespół pałacowo-parkowy Radziwiłłów w Nieborowie.	0	5
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (m. Łowicz, gm. Bielawy, gm. Domaniewice, gm. Łowicz, gm. Nieborów, gm. Zduny).	0	6
		Wykonanie prac rewaloryzacyjnych w założeniach zieleni zamieszczonych m.in. na liście NFOŚiGW: park pałacowy w Walewicach (gm. Bielawy).	0	1
		Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: park pałacowy w Walewicach (gm. Bielawy).	0	1
		Kontynuacja procedury utworzenia pomników historii: Zespół przestrzenny Arkadia-Nieborów (gm. Nieborów), Zespół bazyliki katedralnej w Łowiczu.	0	2
		5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	2
	Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	2	2	
	Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum w Nieborowie i Arkadii, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie.	1	2	
	Stworzenie strony internetowej	2	2	
	Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	2	2	
	Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	2	2	

		<p>Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół cmentarny pw. św. Przemienienia Pańskiego w Sobocie, kaplica pw. św. Rocha w Boczkach, kościół parafialny pw. św. Narodzenia NMP w Waliszewie, kościół parafialny pw. św. Marcina Bpa w Oszkowicach.</p>	2	6
<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie skansenów</p>	4	4
		<p>Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja etnograficznej ekspozycji plenerowej przy Muzeum w Łowiczu, modernizacja Muzeum Ludowego Rodziny Brzozowskich w Sromowie, Izba Ludowa „Oberża pod złotym prosiakiem” w Nieborowie.</p>	1	4
		<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Bielawy, m. i gm. Łowicz, gm. Nieborów), Szlak Zamków (gm. Zduny, gm. Bielawy, m. i gm. Łowicz, gm. Nieborów), Szlak Książąt Mazowieckich (gm. Zduny, m. i gm. Łowicz, gm. Nieborów).</p>	1	4
		<p>Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Łowicki (m. Łowicz, gm. Chaśno, gm. Domaniewice, gm. Kiernozia gm. Kocierzew Południowy, gm. Łowicz, gm. Łyszkowice, gm. Nieborów, gm. Zduny).</p>	-	+
		<p>Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Muzeum Ludowe Rodziny Brzozowskich w Sromowie.</p>	2	3
		<p>Kreowanie symboli województwa: Folklor Łowicki.</p>	1	1

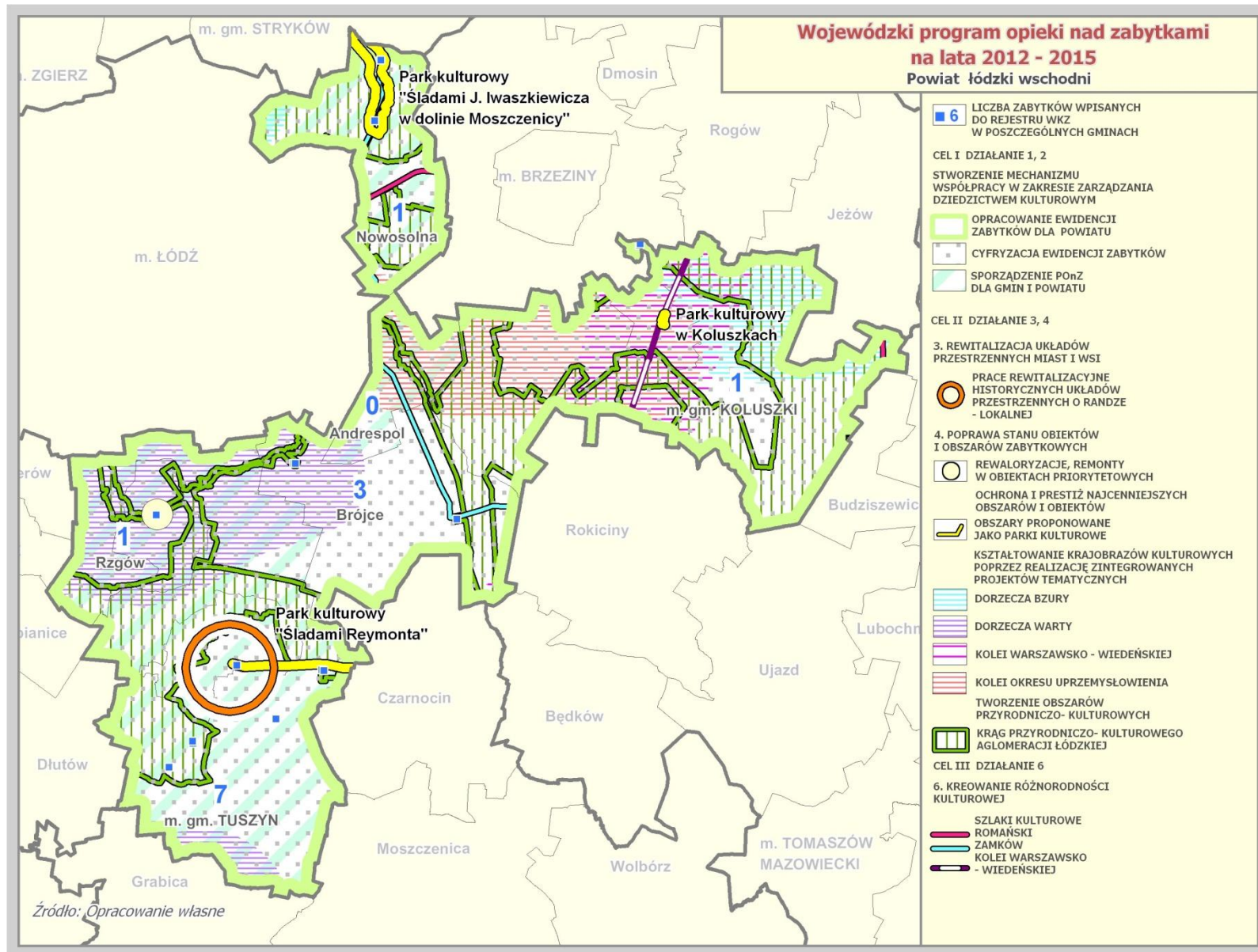

POWIAT ŁÓDZKI WSCHODNI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: KOLUSZKI, RZGÓW, TUSZYN; GMINY: ANDRESPOL, BRÓJCE, NOWOSOLNA			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Koluszki – 1, m. gm. Rzgów – 1, m. gm. Tuszyn – 7, gm. Andrespol – 0, gm. Brójce – 3, gm. Nowosolna – 1.			13	13
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. łódzkiego wschodniego.	6	7	
		Sporządzenie POnZ: pow. łódzkiego wschodniego, gm. Andrespol, m. gm. Rzgów, m. gm. Tuszyn, gm. Nowosolna.	2	7	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. łódzkiego wschodniego, m. gm. Koluszki, m. gm. Rzgów, m. gm. Tuszyn, gm. Andrespol, gm. Brójce, gm. Nowosolna.	0	7	
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			

KULTUROWEGO		lokalnej Tuszyn – kontynuacja.	1	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa w Rzgowie.	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: „Śladami Jarosława Iwaskiewicza w dolinie Moszczenicy” (gm. Nowosolna), „Śladami Reymonta” (m. gm. Tuszyn), „Osiedle pracowników kolei” w Koluszkach.	0	3
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum im. Leokadii Marciniak w Gałkowie Dużym.	0	1
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum im. Leokadii Marciniak w Gałkowie Dużym.	0	1
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach	1	1
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Koluszki), Szlak Zamków (gm. Andrespol, gm. Brójce), Szlak Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej (m. gm. Koluszki).	0	3

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

POWIAT ŁÓDZKI GRODZKI				
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: ŁÓDŹ		
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Łódź – 293.		293	296
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) zespół architektoniczno-urbanistyczny ulicy Piotrkowskiej, Fabryka Nici „Ariadna” (d. J. Kunitzera) przy ul. Niciarnianej, Fabryka Zygmunta Jarocińskiego przy ul. Targowej 28/30. (Wojewódzki Konserwator Zabytków)		3	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Aktualizacja GEZ:	1	1
		Sporządzenie POnZ:	1	1
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: m. Łódź.	0	1
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		europejskiej / krajowej m. Łódź – kontynuacja / Nowosolna.	1	2

		lokalnej Mileszki	0	1
		Opracowanie studiów historycznych: m. Łódź.	0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: kapliczka św. Antoniego, kapliczka św. Rocha, zespół budownictwa przemysłowego I.K. Poznańskiego, budynek dawnego Towarzystwa Kredytowego Miejskiego, pałac F.W. Schweikerta, zespół pofabryczny „Księży Młyn”, dawna Fabryka Wyrobów Bawełnianych Towarzystwa Akcyjnego L. Geyera.	0	7
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny o.o. Franciszkanów, cmentarz żydowski, zespół cmentarzy przy ul. Ogrodowej, kościół parafialny p.w. św. Józefa Oblubieńca, cerkiew prawosławna p.w. św. Aleksandra Newskiego, kościół parafialny p.w. Najświętszego Imienia Jezus, kościół katedralny p.w. św. Stanisława Kostki, kościół ewangelicko-augsburski p.w. św. Mateusza, kościół p.w. św. Doroty i Walentego, ratusz, zespół szpitala pediatrycznego im. J. Korczaka, zespół architektoniczno-urbanistyczny ulicy Piotrkowskiej, zespół architektoniczno-urbanistyczny budownictwa przemysłowego K.W. Scheiblera i L. Grohmana, pałac I.K. Poznańskiego przy ul. Ogrodowej 15, pałac Poznańskich przy ul. Gdańskiej 32, pałac Poznańskich przy ul. Więckowskiego 36, Willa pod Jabłoniami Leopolda Kindermana przy ul. Wólczańskiej 31/33, pałac K.W. Scheiblera przy Placu Zwycięstwa 1,	0	22

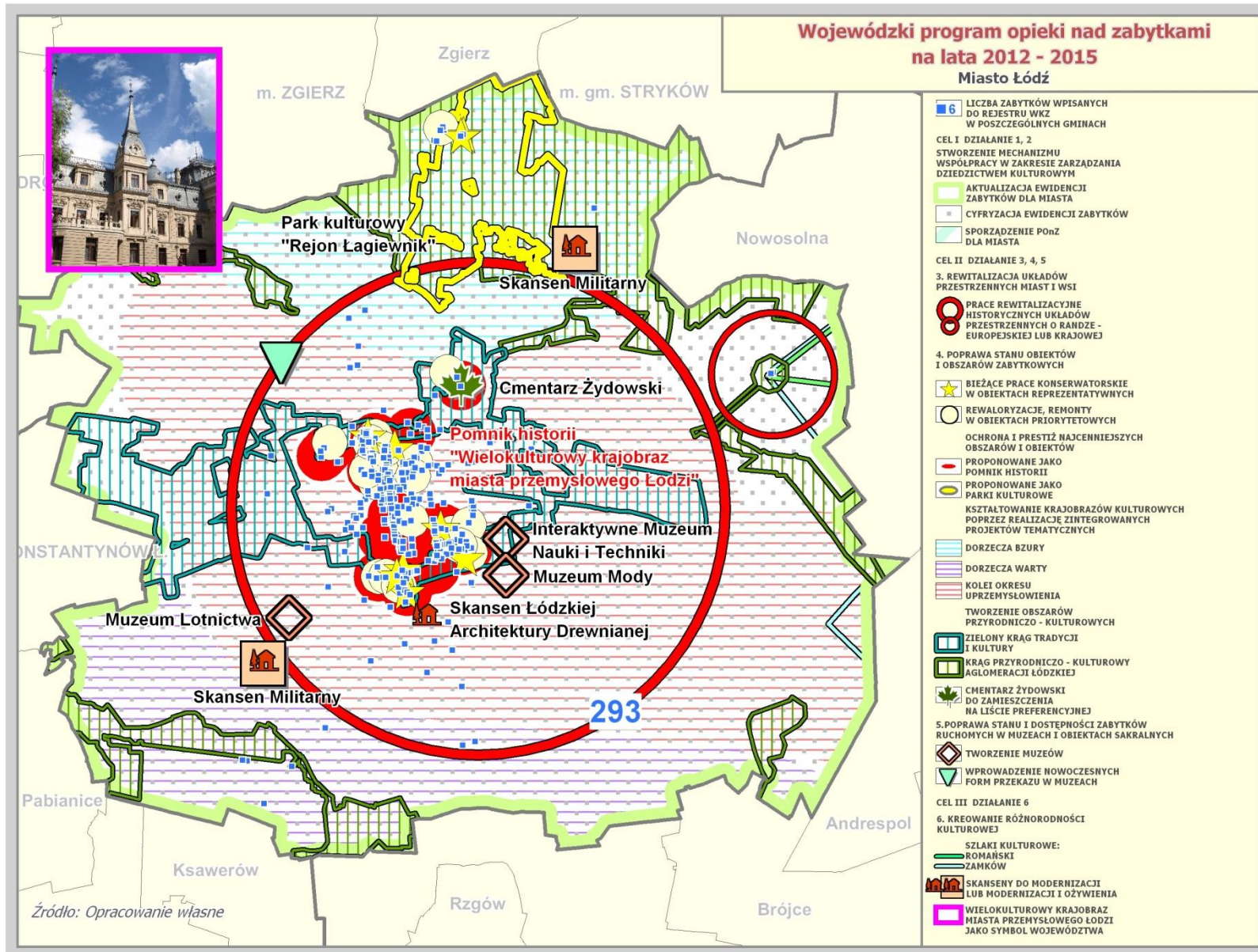
		pałac E. Herbsta przy ul. Przędzalnianej 72, willa J. Richtera przy ul. Skorupki 10/12, willa R. Richtera przy ul. Skorupki 6/8, park „Źródlika”.			
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Kolei Okresu Uprzemysłowienia (m. Łódź).	0	10	
		Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: Cmentarz żydowski przy ul. Brackiej.	0	1	
		Kontynuacja procedury utworzenia pomników historii: „Wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego Łodzi”.	0	1	
		Utworzenie parków kulturowych: „Rejon Łagiewnik” w Łodzi.	0	1	
		Wspieranie istniejących ekspozycji zabytków archeologicznych: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne.	1	1	
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych:	0	1	
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów: Muzeum Mody w Łodzi, Interaktywne Muzeum Nauki i Techniki w Łodzi (EC-1 Zachód), Muzeum Lotnictwa w Łodzi – Lublinku.	27	30
			Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	10	15
			Digitalizacja zasobów muzealnych: Willa Edwarda Herbsta. Oddział Muzeum Sztuki,	15	27

		„Centrum Nauki” Eksperymentarium, Muzeum Historii Farmacji, Muzeum Kinematografii, Muzeum Książki Artystycznej, Muzeum Bajki SE – MA – FOR, Muzeum Sportu i Turystyki. Oddział Muzeum Historii Miasta Łodzi, Muzeum Konstrukcji w Procesie, Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, Muzeum Papieru i Druku, Muzeum Uniwersytetu Medycznego, Muzeum Solidarności.		
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Historii Farmacji, Muzeum Konstrukcji w Procesie, Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej.	24	27
		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Komunikacji Miejskiej MPK Łódź.	21	22
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów: Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	25	26
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i drewnianych obiektach sakralnych: pałac Maksymiliana Goldfedera, ul. Piotrkowska 77, pałac Edwarda Kerna, ul. Piotrkowska 179.	28	30
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	3	3
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu Militarnego w Łodzi, modernizacja Skansenu Militarnego w Łodzi – Lublinku.	1	3
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański, Szlak Zamków.	0	2

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Skansen Militarny w Łodzi, Skansen Militarny w Łodzi – Lublinku.	1	3
		Kreowanie symboli województwa: „Wielokulturowy Krajobraz Miasta Przemysłowego Łodzi”	1	1

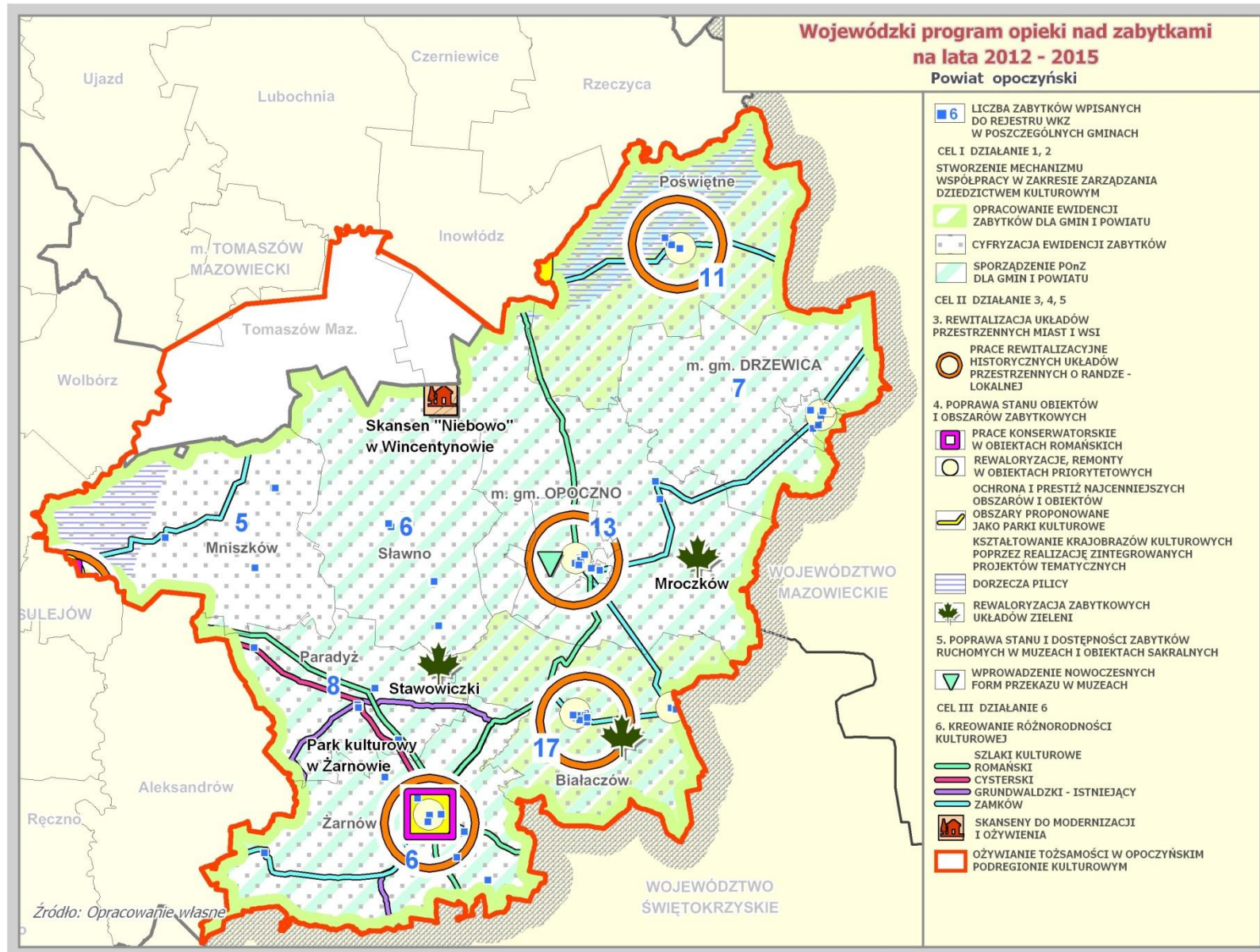

POWIAT OPOCZYŃSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: DRZEWICA, OPOCZNO; GMINY: BIAŁACZÓW, MNISZKÓW, PARADYŻ, POŚWIĘTNE, SŁAWNO, ŻARNÓW			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Drzewica – 7, m. gm. Opoczno – 13, gm. Białaczów – 17, gm. Mniszków – 5, gm. Paradyż – 8, gm. Poświętne – 11, gm. Sławno – 6, gm. Żarnów – 6.			73	73
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. opoczyńskiego, gm. Białaczów, gm. Poświętne.	6	9	
		Sporządzenie POnZ: m. gm. Drzewica, m. gm. Opoczno, gm. Białaczów, gm. Paradyż, gm. Poświętne, gm. Sławno, gm. Żarnów.	2	9	
	2. Cyfryzacja zasobów	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. opoczyńskiego, m. gm. Drzewica, m. gm. Opoczno, gm. Białaczów,	0	9	

II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	gm. Mniszków, gm. Paradyż, gm. Poświętne, gm. Sławno, gm. Żarnów.			
	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze: lokalnej Białaczów - kontynuacja, Opoczno - kontynuacja, Drzewica, Poświętne, Żarnów	2	5	
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego		0	1
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zamek w Opocznie, zamek w Drzewicy, zespół klasztorny o.o. filipinów w Studziannej-Poświętnem (gm. Poświętne), kościół parafialny p.w. św. Doroty w Petrykozach (gm. Białaczów), kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Żarnowie, zespół pałacowo-parkowy, pałac St. Małachowskiego w Białaczowie.	0	6	
		Wykonanie prac rewaloryzacyjnych w założeniach zieleni zamieszczonych m.in. na liście NFOŚiGW: park pałacowy w Białaczowie, park dworski w Mroczkowie Gościnnym (gm. Opoczno), park dworski w Stawowiczkach (gm. Paradyż).	0	3	
		Utworzenie parków kulturowych: Zespół kościoła w Żarnowie.	0	1	
		Utworzenie muzeów	3	3	
	Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	1	1		

	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalne w Opocznie, Muzeum im. Bpa Jana Stanisława Zbąskiego w Studzianej-Poświętnem, Prywatne Muzeum Wojska Polskiego w Studzianej-Poświętnem.	0	3
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum im. Bpa Jana Stanisława Zbąskiego w Poświętnem Prywatne Muzeum Wojska Polskiego w Poświętnem.	1	3
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół cmentarny pw. św. Marii Magdaleny w Opocznie.	3	4
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	1	1
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu „Niebowo” w Wincentowie.	0	1
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Paradyż, gm. Mniszków, gm. Żarnów, gm. Białaczów, m. gm. Opoczno, gm. Poświętne), Szlak Cysterski (gm. Paradyż, gm. Żarnów), Szlak Zamków (gm. Żarnów, gm. Białaczów, m. gm. Opoczno, m. gm. Drzewica, gm. Poświętne).	1	4
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Opoczyński.	-	+
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Skansen „Niebowo” w Wincentowie.	0	1

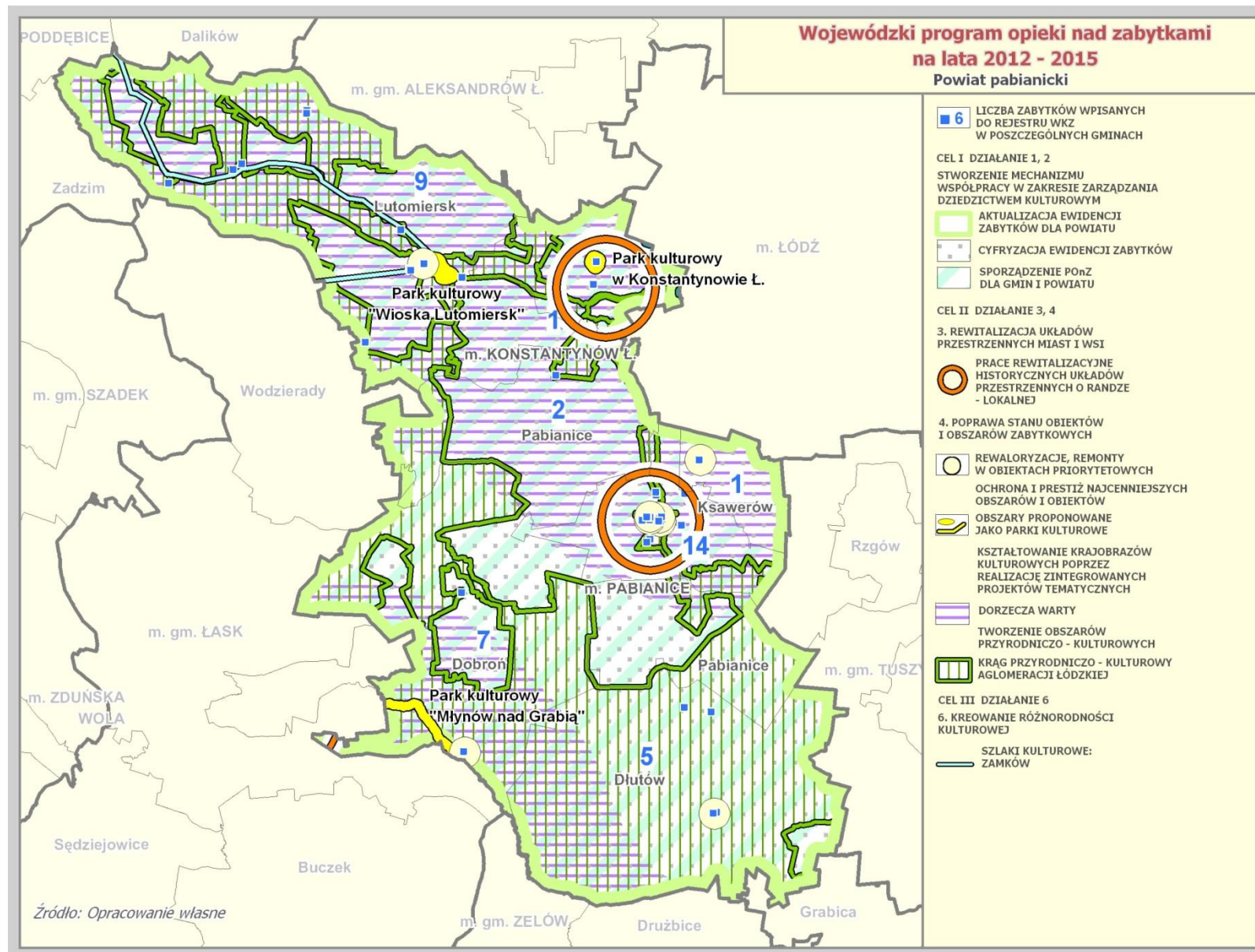
POWIAT PABIANICKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: KONSTANTYNÓW ŁÓDZKI, PABIANICE; GMINY: DŁUTÓW, DOBRÓŃ, KSAWERÓW, LUTOMIERSK, PABIANICE			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Konstantynów Łódzki – 1, m. Pabianice – 14, gm. Dłutów – 5, gm. Dobroń – 7, gm. Ksawerów – 1, gm. Lutomiersk – 9, gm. Pabianice – 2.			39	39
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		Opracowanie GEZ: pow. pabianickiego,	7	8	
	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Sporządzenie POnZ: pow. pabianickiego, m. Konstantynów Łódzki, m. Pabianice, gm. Dłutów, gm. Dobroń, gm. Lutomiersk, gm. Pabianice.	1	8	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. pabianickiego, m. Konstantynów Łódzki, m. Pabianice, gm. Dłutów,	0	8	

II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		gm. Dobroń, gm. Ksawerów, gm. Lutomiersk, gm. Pabianice.			
	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		lokalnej m. Konstantynów Łódzki - kontynuacja, m. Pabianice – kontynuacja.		2	2
		Opracowanie studiów historycznych: m. Pabianice.		0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: kościół ewangelicko-augsburski w Pabianicach, kościół parafialny p.w. św. Mateusza i Anny w Pabianicach, pałac Enderów w Pabianicach, zamek Kapituły Krakowskiej w Pabianicach, zespół klasztorny poreformacki w Lutomiersku, pałac O. Kindlera w Ksawerowie, młyn w Ldzaniu (gm. Dobroń), park w Dłutowie.		0	8
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką: (m. Konstantynów Łódzki, m. Pabianice, gm. Dłutów, gm. Dobroń, gm. Ksawerów, gm. Lutomiersk, gm. Pabianice).		0	1
		Utworzenie parków kulturowych: Archeologiczny „Wioska Lutomiersk”, Archeologiczny w Konstantynowie Łódzkim, „Młynów nad Grabią” (gm. Dobroń).		0	3
Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: Wioska archeologiczna w Lutomiersku.		0	1		

	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	1	1
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych	1	1
		Stworzenie strony internetowej	1	1
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: w ramach rewaloryzacji kościoła parafialnego pw. św. Narodzenia NMP w Mikołajewicach.	2	3
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Zamków (gm. Lutomiersk).	0	1

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

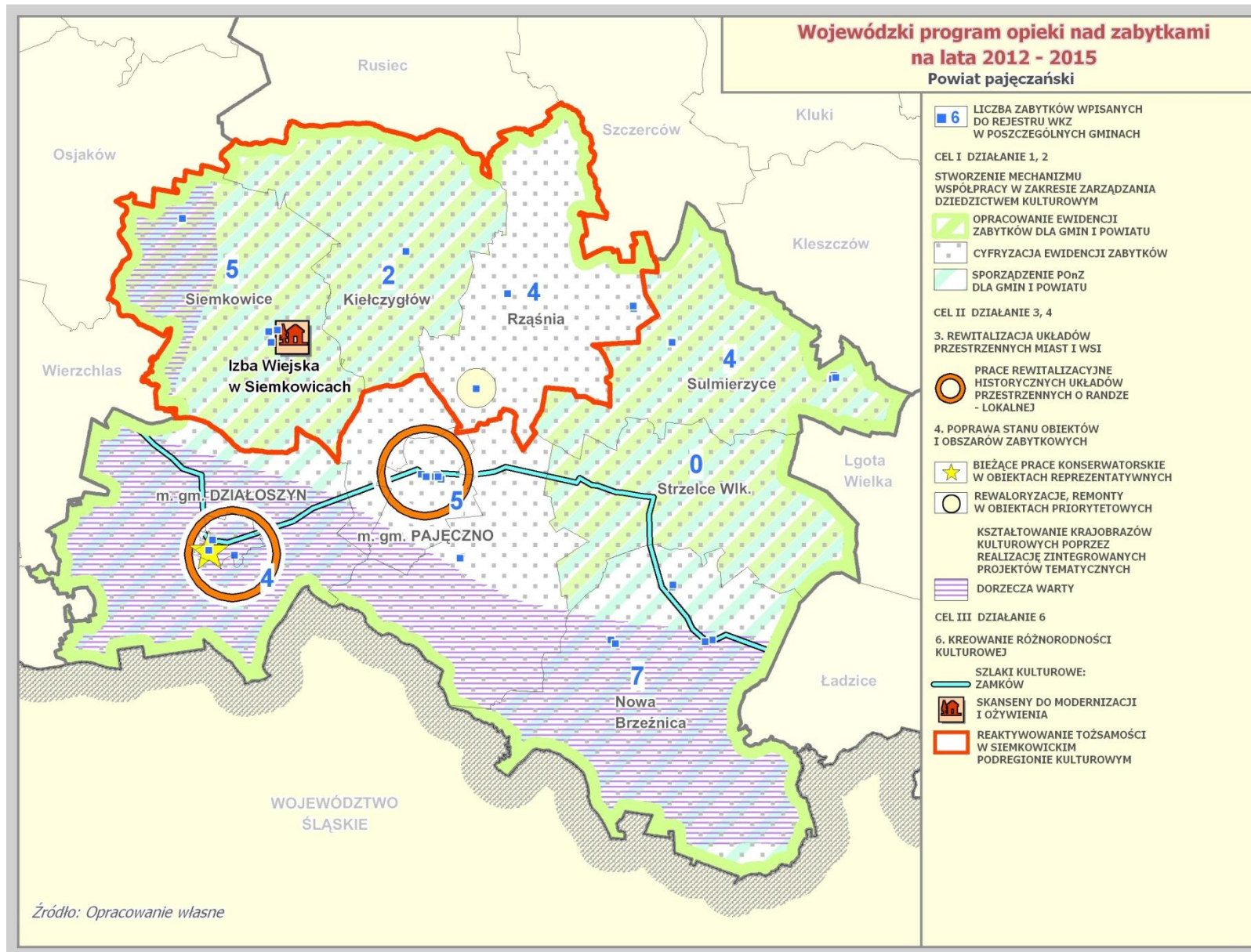

POWIAT PAJĘCZAŃSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: DZIAŁOSZYN, PAJĘCZNO; GMINY: KIELCZYGLÓW, NOWA BRZEŹNICA, RZAŚNIA, SIEMKOWICE, STRZELCE WIELKIE, SULMIERZYCE			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Działoszyn – 4, m. gm. Pajęczno – 5, gm. Kielczyglów – 2, gm. Nowa Brzeźnica - 7, gm. Rzaśnia – 4, gm. Siemkowice – 5, gm. Strzelce Wielkie – 0, gm. Sulmierzyce – 4.			31	31
	CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. pajęczańskiego, gm. Kielczyglów, gm. Siemkowice, gm. Strzelce Wielkie, gm. Sulmierzyce.		4	9
		Sporządzenie POnZ: pow. pajęczańskiego, m. gm. Działoszyn, gm. Kielczyglów, gm. Nowa Brzeźnica, gm. Siemkowice, gm. Strzelce Wielkie, gm. Sulmierzyce.		2	9

	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: m. gm. Działoszyn, m. gm. Pajęczno, gm. Kielczyglów, gm. Nowa Brzeźnica, gm. Rząśnia, gm. Siemkowice, gm. Strzelce Wielkie, gm. Sulmierzyce.	0	9
	II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze: lokalnej Działoszyn - kontynuacja, Pajęczno.	1
4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych		Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: zespół pałacowo-parkowy w Działoszynie.	0	1
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: kościół w Białej (gm. Rząśnia).	0	1
5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych	0	1
		Stworzenie strony internetowej	1	1
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach	2	2

<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie skansenów</p>	<p>1</p>	<p>1</p>
		<p>Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Izby Wiejskiej w Siemkowicach.</p>	<p>0</p>	<p>1</p>
		<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Zamków (m. gm. Działoszyn, m. gm. Pajęczno, gm. Strzelce Wielkie, gm. Nowa Brzeźnica).</p>	<p>0</p>	<p>1</p>
		<p>Reaktywowanie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Siemkowicki (gm. Kielczygłów, gm. Rząśnia, gm. Siemkowice).</p>	<p>-</p>	<p>+</p>
		<p>Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Izba Wiejska w Siemkowicach.</p>	<p>0</p>	<p>1</p>

POWIAT PIOTRKOWSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: SULEJÓW, WOLBÓRZ; GMINY: ALEKSANDRÓW, GORZKOWICE, GRABICA, CZARNOCIN, ŁĘKI SZLACHECKIE, MOSZCZENICA, RĘCZNO, ROZPRZA, WOLA KRZYSZTOPORSKA			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Sulejów – 25, m. gm. Wolbórz – 9, gm. Aleksandrów – 9, gm. Gorzkowice – 9, gm. Grabica – 8, gm. Czarnocin – 5, gm. Łęki Szlacheckie – 5, gm. Moszczenica – 9, gm. Ręczno – 11, gm. Rozprza – 5, gm. Wola Krzysztoporska – 10.			105	105
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. piotrkowskiego, gm. Grabica, gm. Łęki Szlacheckie, gm. Wola Krzysztoporska.	8	12	
		Sporządzenie POnZ: pow. piotrkowskiego, m. gm. Wolbórz, gm. Gorzkowice, gm. Grabica, gm. Czarnocin , gm. Łęki Szlacheckie, gm. Ręczno, gm. Rozprza,	3	12	

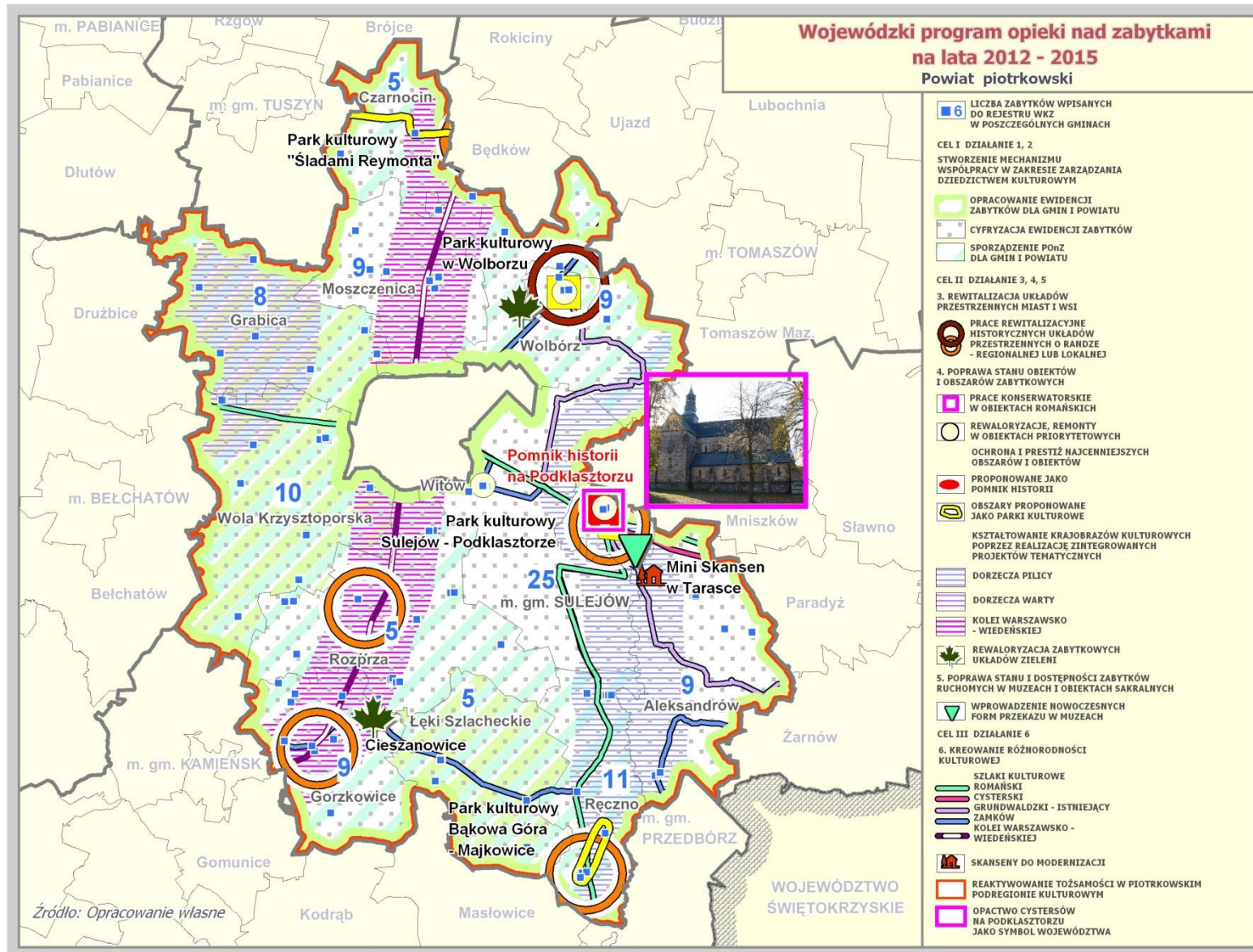
		gm. Wola Krzysztoporska.		
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. piotrkowskiego, m. gm. Sulejów, m. gm. Wolbórz, gm. Aleksandrów, gm. Gorzkowice, gm. Grabica, gm. Czarnocin, gm. Łęki Szlacheckie, gm. Moszczenica, gm. Ręczno, gm. Rozprza, gm. Wola Krzysztoporska.	0	12
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		regionalnej Wolbórz – kontynuacja.	1	1
		lokalnej Rozprza - kontynuacja, Sulejów – kontynuacja, Bąkowa Góra, Majkowice, Gorzkowice.	2	5
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny o.o. norbertanów w Witowie (m. gm. Sulejów), zespół klasztorny o.o. cystersów w Sulejowie, zespół pałacowo-parkowy w Wolborzu	0	3
Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką: (gm. Grabica, gm. Wola Krzysztoporska), Dorzecza Pilicy: (m. gm. Sulejów, m. gm. Wolbórz, gm. Aleksandrów, gm. Ręczno), Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej: (gm. Czarnocin,		0	3	

		gm. Gorzkowice, gm. Moszczenica, gm. Rozprza, gm. Wola Krzysztoporska).			
		Wykonanie prac rewaloryzacyjnych w założeniach zieleni zamieszczonych m.in. na liście NFOŚiGW: park dworski w Cieszanowicach (gm. Gorzkowice), park pałacowy w Wolborzu.	0	2	
		Kontynuacja procedury utworzenia pomników historii: „Zespół opactwa cystersów” w Sulejowie Podklasztorzu.	0	1	
		Utworzenie parków kulturowych: „Śladami Reymonta” (gm. Czarnocin), Zespół pałacowy w Wolborzu, Sulejów-Podklasztorze (m. gm. Sulejów), Bąkowa Góra – Majkowice (gm. Ręczno).	0	4	
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów	2	2
			Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim, Muzeum Regionalno – Sakralne przy klasztorze oo. cystersów w Sulejowie.	0	2
			Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalno – Sakralne przy klasztorze oo. cystersów w Sulejowie, Muzeum Parafialne w Witowie. Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	0	2
			Stworzenie strony internetowej	2	2
			Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Regionalno – Sakralne przy klasztorze oo. cystersów w Sulejowie.	0	1
			Udział w Programie Europejska Noc Muzeów: Muzeum Parafialne w Witowie. Oddział Muzeum Archidiecezji Łódzkiej.	1	2

		<p>Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: klasztor i kościół oo. cystersów w Sulejowie, kościół cmentarna pw. św. Marcina w Witowie.</p>	2	4
<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie skansenów</p>	1	1
		<p>Prace konserwatorskie w skansenach: Mini Skansen w Tarasce.</p>	0	1
		<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Ręczno, m. gm. Sulejów, gm. Aleksandrów, gm. Wola Krzysztoporska), Szlak Cysterski (gm. Ręczno, m. gm. Sulejów, gm. Aleksandrów), Szlak Zamków (gm. Gorzkowice, gm. Łęki Szlacheckie, gm. Aleksandrów, m. gm. Sulejów, m. gm. Wolbórz), Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej (gm. Czarnocin, gm. Moszczenica, gm. Rozprza, gm. Gorzkowice).</p>	1	5
		<p>Reaktywowanie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Piotrkowski.</p>	-	+
		<p>Kreowanie symboli województwa: Opactwo cystersów Sulejów-Podklasztorze.</p>	1	1

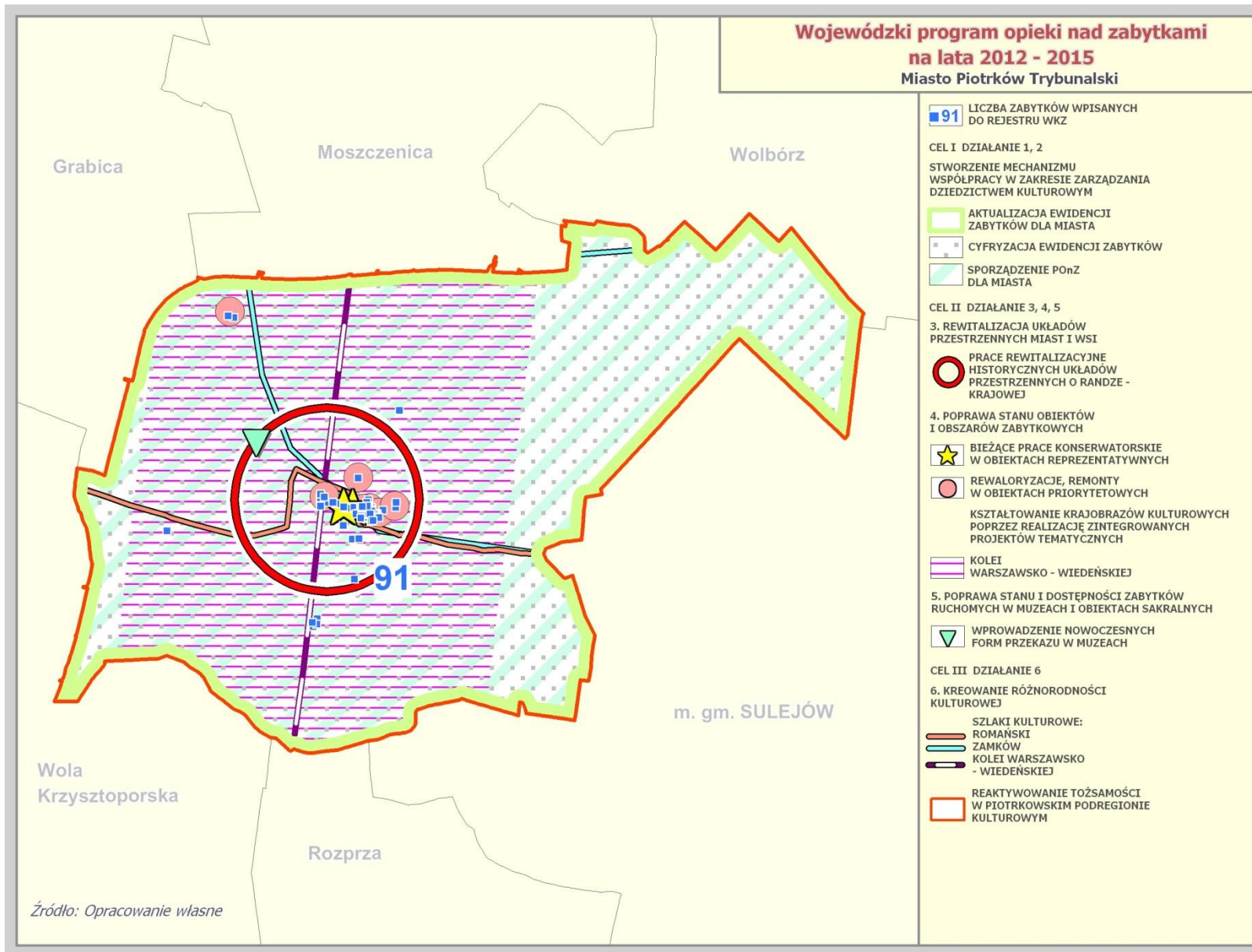
WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

POWIAT PIOTRKOWSKI GRODZKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		GMINA MIEJSKA: PIOTRKÓW TRYBUNALSKI			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Piotrków Trybunalski - 91			91	91
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ:	1	1	
		Sporządzenie POnZ: m. Piotrków Trybunalski.	0	1	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: m. Piotrków Trybunalski.	0	1	
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		krajowej Piotrków Trybunalski - kontynuacja	1	1	
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: Sąd Okręgowy, cerkiew prawosławna.	0	2	
Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zamek, zespół klasztorny o.o. jezuitów,		0	7		

		zespół klasztorny o.o. Bernardynów, zespół klasztorny Panien Dominikanek, kościół parafialny p.w. św. Jakuba, zespół cmentarzy, dworzec PKP.			
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (m. Piotrków Trybunalski).	0	2	
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów	2	2
			Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Szkolne I LO w Piotrkowie Trybunalskim	1	2
			Stworzenie strony internetowej	2	2
			Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej	2	2
			Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1
	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: cerkiew prawosławna w Piotrkowie Trybunalskim, klasztor i kościół oo. bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim, klasztor i kościół ss. dominikanek w Piotrkowie Trybunalskim, klasztor i kościół oo. jezuitów w Piotrkowie Trybunalskim.	1	5		
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański, Szlak Zamków, Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej	0	3	
		Reaktywowanie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Piotrkowski	--	+	

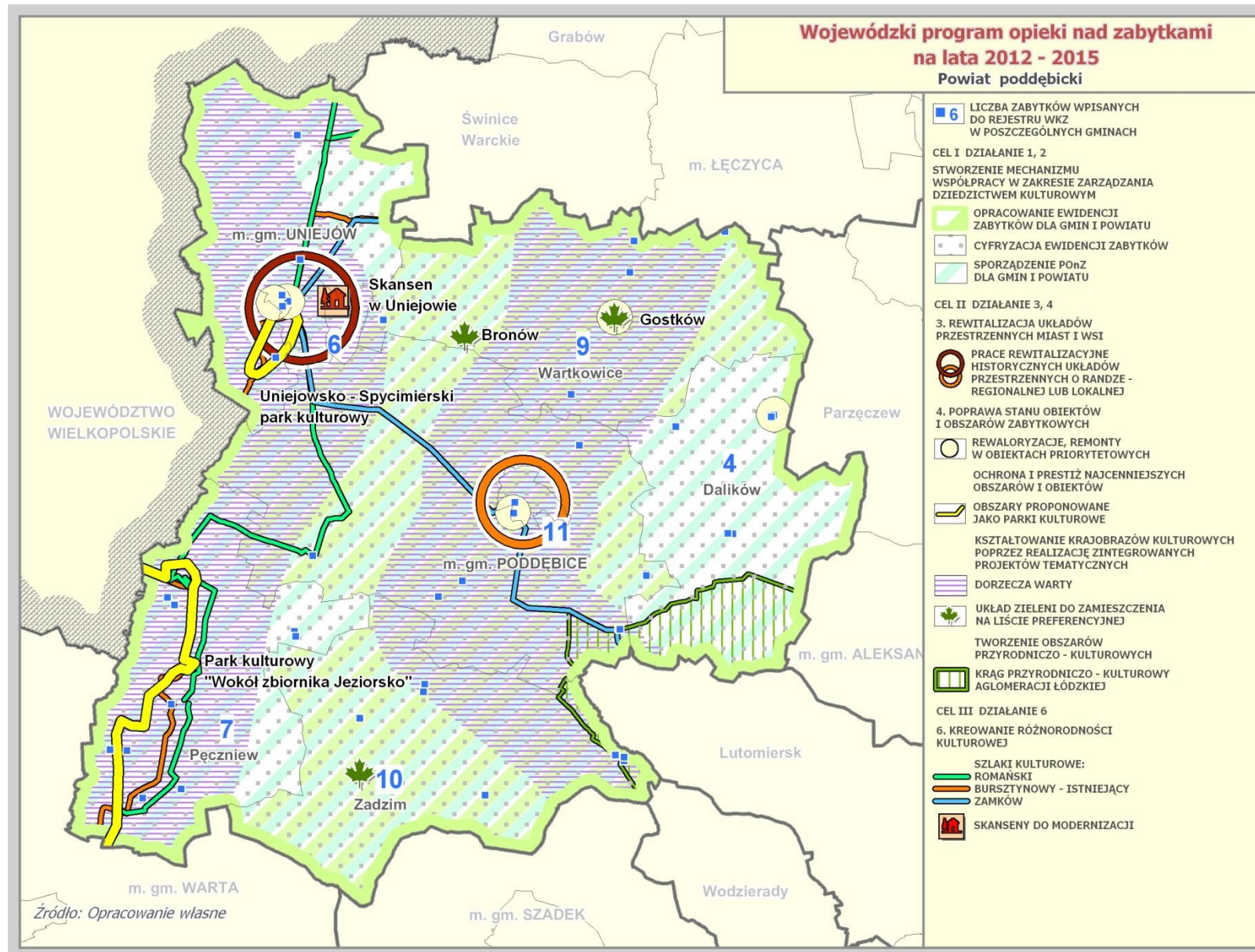

POWIAT PODDĘBICKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: PODDĘBICE, UNIEJÓW; GMINY: DALIKÓW, PĘCZNIEW, WARTKOWICE, ZADZIM			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Poddębice – 11, m. gm. Uniejów – 6, gm. Dalików - 4, gm. Pęczniew – 7, gm. Wartkowice – 9, gm. Zadzim – 10.			47	47
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. poddębickiego, m. gm. Poddębice, gm. Wartkowice, gm. Zadzim.	3	7	
		Sporządzenie POnZ: pow. poddębickiego, m. gm. Poddębice, m. gm. Uniejów, gm. Dalików, gm. Pęczniew, gm. Wartkowice, gm. Zadzim.	0	7	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. poddębickiego, m. gm. Poddębice, m. gm. Uniejów, gm. Dalików, gm. Pęczniew,	0	7	

II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		gm. Wartkowie, gm. Zadzim.			
	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		regionalnej Uniejów - kontynuacja	1	1	
		lokalnej Poddębice – kontynuacja, Spycimierz.	1	2	
		Opracowanie studiów historycznych: Poddębice		0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zamek w Uniejowie, kościół kolegiacki p.w. Wniebowzięcia NP Marii w Uniejowie, kościół parafialny p.w. Ścięcia Jana Chrzciciela w Budzynku (gm. Dalików), zespół pałacowo-parkowy w Budzynku (gm. Wartkowie), zespół pałacowo-parkowy w Poddębicach.		0	5
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (m. gm. Poddębice, m. gm. Uniejów, gm. Pęczniew, gm. Wartkowie, gm. Zadzim).		0	2
		Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: park pałacowy w Gostkowie (gm. Wartkowie), park dworski w Bronowie (gm. Wartkowie), park dworski w Zadzimiu.		0	3
		Utworzenie parków kulturowych: Uniejowsko - Spycimierski (m. gm. Uniejów), Archeologiczny „Wokół zbiornika Jeziorsko” (gm. Pęczniew).		0	2
		Wspieranie istniejących ekspozycji zabytków archeologicznych: Izba Regionalna Ziemi Uniejowskiej w Uniejowie.		1	1

		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: ekspozycja w ramach parku kulturowego „Wokół zbiornika Jeziorsko” (gm. Pęczniew), ekspozycja w Pelczyskach (gm. Wartkowice).	1	3
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Oświatowe im. Marii Konopnickiej w Bronowie.	0	1
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Oświatowe im. Marii Konopnickiej w Bronowie.	0	1
	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Budzynku, kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kałowie, kościół parafialny pw. śś. Piotra i Pawła w Turze, kościół parafialny pw. św. Stanisława w Brodni, kościół parafialny pw. św. Katarzyny w Pęczniewie, kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Wierzchach.	0	6	
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	1	1
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu Giniącego Rzemiosła w Uniejowie.	0	1
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (m. gm. Uniejów, gm. Poddębice, gm. Pęczniew), Szlak Zamków (m. gm. Uniejów, m. gm. Poddębice).	1	3
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Skansen Giniącego Rzemiosła w Uniejowie.	0	1

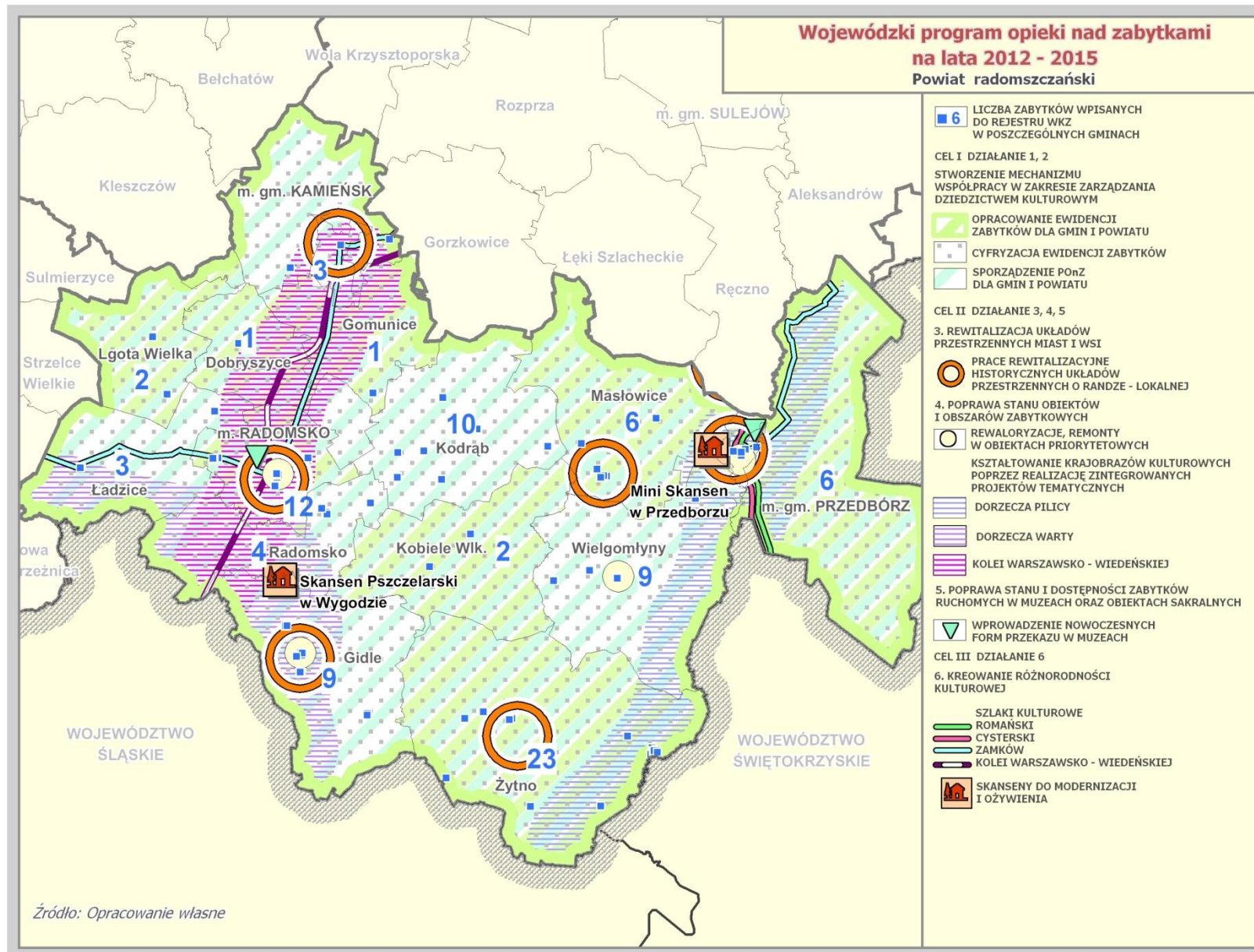
POWIAT RADOMSzcZAŃSKI						
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: RADOMSKO; MIASTA GMINY: KAMIEŃSK, PRZEDBÓRZ; GMINY: DOBRYSZYCE, GIDLE, GOMUNICE, KOBIELE WIELKIE, KODRĄB, LGOTA WIELKA, ŁADZICE, MASŁOWICE, RADOMSKO, WIELGOMŁYNY, ŻYTNO				
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)		
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW		Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Radomsko – 12, m. gm. Kamieńsk – 3, m. gm. Przedbórz – 6, gm. Dobryszyce – 1, gm. Gidle – 9, gm. Gomunice – 1, gm. Kobile Wielkie – 2, gm. Kodrąb – 10, gm. Lgota Wielka – 2, gm. Ładzice – 3, gm. Masłowice – 6, gm. Radomsko – 4, gm. Wielgomłyny – 9, gm. Żytno – 23.			89	89
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA		Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. radomszczańskiego, m. gm. Przedbórz, gm. Dobryszyce, gm. Gomunice, gm. Kobile Wielkie, gm. Lgota Wielka, gm. Masłowice, gm. Żytno.		8	15	

		<p>Sporządzenie POnZ: pow. radomszczańskiego, m. Radomsko, m. gm. Kamieńsk, m. gm. Przedbórz, gm. Dobryczyce, gm. Gidle, gm. Gomunice, gm. Kobiele Wielkie,, gm. Kodrąb, gm. Lgota Wielka, gm. Ładzice, gm. Masłowice, gm. Radomsko, gm. Wielgomłyny, gm. Żytno.</p>	0	15
	<p>2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim</p>	<p>Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. radomszczańskiego, m. Radomsko, m. gm. Kamieńsk, m. gm. Przedbórz, gm. Dobryczyce, gm. Gidle, gm. Gomunice, gm. Kobiele Wielkie gm. Kodrąb, gm. Lgota Wielka, gm. Ładzice, gm. Masłowice, gm. Radomsko, gm. Wielgomłyny gm. Żytno.</p>	0	15
<p>II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO</p>	<p>3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi</p>	<p>Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:</p>		
		<p>lokalnej m. Radomsko - kontynuacja, Gidle - kontynuacja,</p>	3	6

		Przedbórz - kontynuacja, Chelmo (gm. Masłowice), Kamieńsk, Żytno.		
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny o.o. franciszkanów w Radomsku, zespół klasztorny o.o. dominikanów w Gidlach, zespół klasztorny o.o. paulinów w Wielgomłynach, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Przedborzu.	0	4
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (gm. Gidle, gm. Ładzice, gm. Radomsko), Dorzecza Pilicy (m. gm. Przedbórz, gm. Masłowice, gm. Wielgomłyny, gm. Żytno) Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (m. Radomsko, m. gm. Kamieńsk, gm. Dobryczyce, gm. Gomunice, gm. Radomsko).	0	2
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	2	2
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum Regionalne im. S. Sankowskiego w Radomiu, Muzeum Ludowe Ziemi Przedborskiej w Przedborzu.	0	2
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalne im. S. Sankowskiego w Radomiu, Muzeum Ludowe Ziemi Przedborskiej w Przedborzu.	0	2
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Ludowe Ziemi Przedborskiej w Przedborzu.	1	2
		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Ludowe Ziemi Przedborskiej w Przedborzu.	1	2
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	2	2

		<p>Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Rzejowicach, kościół parafialny pw. św. Urszuli w Krępie, kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Niedospielinie, kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Radomsku.</p>	7	11
<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie skansenów</p>	2	2
		<p>Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Mini Skansenu przy Muzeum Ludowym Ziemi Przedborskiej, modernizacja Skansenu Pszczelarskiego w Wygodzie.</p>	0	2
		<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (m. gm. Przedbórz), Szlak Cysterski (m. gm. Przedbórz), Szlak Zamków ((m. gm. Przedbórz, m. gm. Kamieńsk, gm. Gomunice, gm. Dobryzyce, m. Radomsko, gm. Ładzice), Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej (m. gm. Kamieńsk, gm. Gomunice, gm. Dobryzyce, m. i gm. Radomsko).</p>	0	4
		<p>Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Mini Skansen przy Muzeum Ludowym Ziemi Przedborskiej, Skansen Pszczelarski w Wygodzie.</p>	0	2

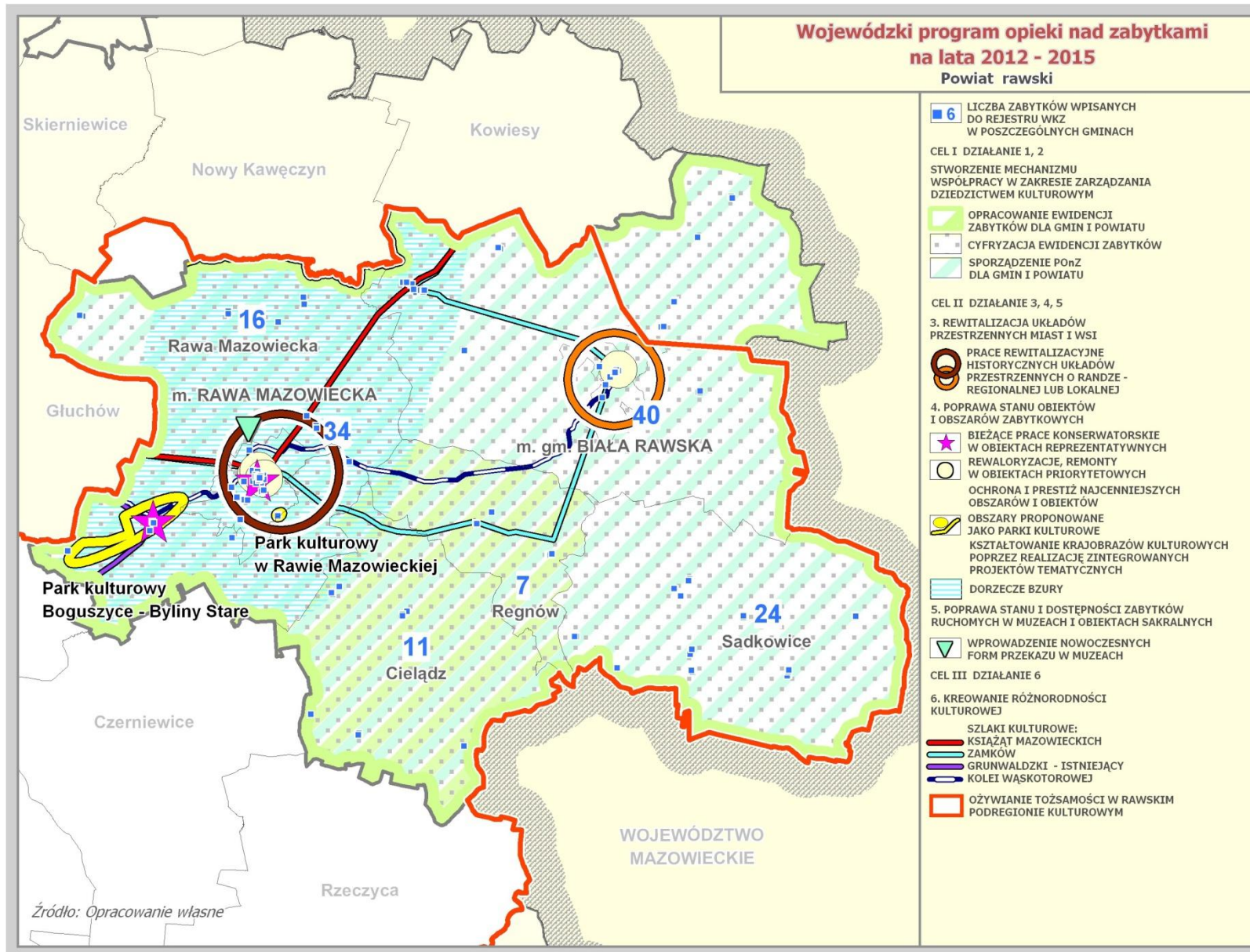

POWIAT RAWSKI						
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: RAWA MAZOWIECKA; MIASTA GMINY: BIAŁA RAWSKA; GMINY: CIELĄDZ, RAWA MAZOWIECKA, REGNÓW, SADKOWICE				
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)		
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW		Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Rawa Mazowiecka – 34, m. gm. Biała Rawska – 40, gm. Cielądz – 11, gm. Rawa Mazowiecka – 16, gm. Regnów – 7, gm. Sadkowiec – 24.			132	132
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy		
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. rawskiego, gm. Cielądz, gm. Regnów.	4	7		
		Sporządzenie PONZ: pow. rawskiego, m. Rawa Mazowiecka, m. gm. Biała Rawska, gm. Cielądz, gm. Rawa Mazowiecka, gm. Regnów, gm. Sadkowiec.	0	7		
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. rawskiego, m. Rawa Mazowiecka, m. gm. Biała Rawska, gm. Cielądz, gm. Rawa Mazowiecka, gm. Regnów,	0	7		

		gm. Sadkowiec.			
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		regionalnej m. Rawa Mazowiecka – kontynuacja.	1	1	
		lokalnej Biała Rawska – kontynuacja.	1	1	
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego		0	1
		Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: ratusz (gm. Rawa Mazowiecka), kościół pw. św. Stanisława bpa (gm. Rawa Mazowiecka).		0	2
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zamek Książąt Mazowieckich w Rawie Mazowieckiej, zespół klasztorny o.o. Jezuitów w Rawie Mazowieckiej, willa w Rawie Mazowieckiej, zamek w Białej Rawskiej, Kolej Wąskotorowa Rogów-Rawa-Biała” (m. Rawa Mazowiecka, m. gm. Biała Rawska, gm. Regnów).		0	5
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (m. Rawa Mazowiecka, m. gm. Biała Rawska, gm. Cielądz, gm. Rawa Mazowiecka, gm. Regnów).		0	3
		Utworzenie parków kulturowych: Boguszyce - Byliny Stare (gm. Rawa Mazowiecka), Archeologiczny w Rawie Mazowieckiej.		0	2
		Utworzenie muzeów		2	2
	Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej.		0	1	

	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej, Baszta Zamku Książąt Mazowieckich. Oddział Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej.	0	2
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej, Baszta Zamku Książąt Mazowieckich. Oddział Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej.	0	2
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	2	2
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	2	2
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. św. Stanisława Bpa w Lewinie.	2	3
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Zamków (m. i gm. Rawa Mazowiecka, gm. Cielądz, gm. Regnów, m. gm. Biała Rawska), Szlak Książąt Mazowieckich (m. i gm. Rawa Mazowiecka, gm. Biała Rawska), Szlak Kolei Wąskotorowej Rogów-Rawa-Biała (m. i gm. Rawa Mazowiecka, gm. Regnów, m. gm. Biała Rawska).	1	4
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Rawski.	--	+

POWIAT SIERADZKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: SIERADZ; MIASTA GMINY: BŁASZKI, WARTA, ZŁOCZEW; GMINY: BRĄSZEWICE, BRZEŹNIO, BURZENIN, GOSZCZANÓW, KLONOWA, SIERADZ, WRÓBLEW			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Sieradz – 24, m. gm. Błaszki - 26, m. gm. Warta – 27,, m. gm. Złoczew – 10, gm. Brąszewice – 2, gm. Brzeźnio – 22, gm. Burzenin – 6, gm. Goszczanów – 5, gm. Klonowa – 1, gm. Sieradz – 15, gm. Wróblew – 17.			155	157
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) kaplica cmentarna w Chrzanowicach (gm. Błaszki), park w Złoczewie. (Wojewódzki Konserwator Zabytków)			2	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA		Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. sieradzkiego, gm. Brąszewice, gm. Goszczanów, gm. Sieradz.		8	12
		Sporządzenie POnZ: pow. sieradzkiego, m. Sieradz,		1	12

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		m. gm. Błaszki , m. gm. Warta, gm. Brąszewice, gm. Brzeźnio, gm. Burzenin, gm. Goszczanów, gm. Klonowa, gm. Sieradz, gm. Wróblew.		
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. sieradzkiego, m. Sieradz – 24, m. gm. Błaszki - 26, m. gm. Warta – 27, m. gm. Złoczew – 10, gm. Brąszewice – 2 gm. Brzeźnio – 22, gm. Burzenin – 6, gm. Goszczanów – 5, gm. Klonowa – 1 gm. Sieradz – 15 gm. Wróblew – 17.	0	12
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		krajowej m. Sieradz – kontynuacja.	1	1
		lokalnej Błaszki, Burzenin, Warta, Złoczew.	0	4
		Opracowanie studiów historycznych: m. Sieradz, Burzenin, Warta, Złoczew.	0	4

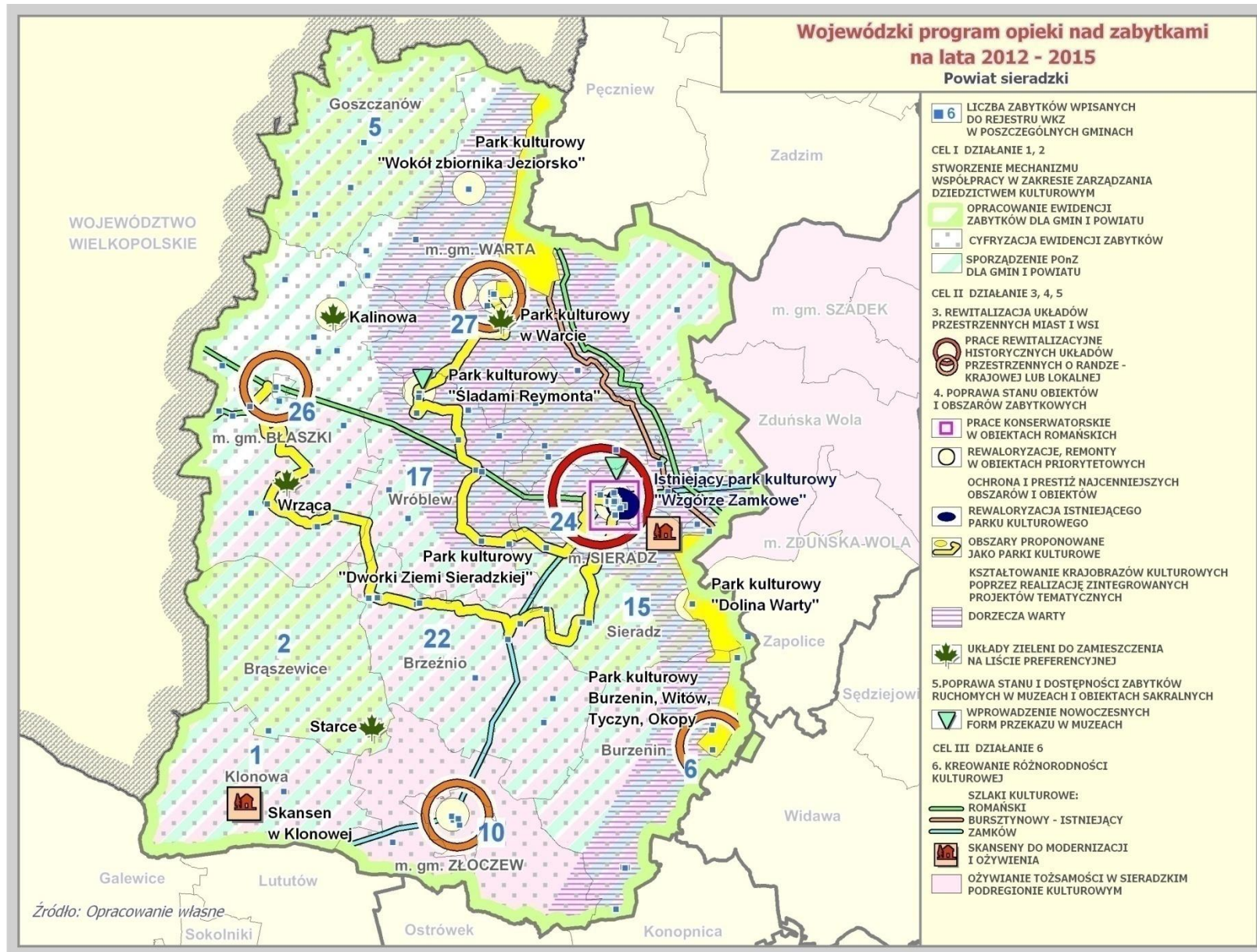

	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego	0	1
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny poddominikański w Sieradzu, kościół p.w. Wszystkich Świętych w Sieradzu, kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Chojnem (gm. Sieradz), zespół klasztorny pobernardyński w Złoczewie, zespół klasztorny o.o. bernardynów w Warcie, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Warcie, zespół dworsko-parkowy w Ustkowie (gm. Warta), zespół dworsko-parkowy w Kalinowej (gm. Błaszki), zespół dworsko-parkowy w Tubądzinie (gm. Wróblew).	0	9
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (m. Sieradz, m. gm. Warta, gm. Burzenin, gm. Sieradz, gm. Wróblew).	0	2
		Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: park pałacowy w Małkowie (gm. Warta), park dworski w Kalinowej (gm. Błaszki), park dworski we Wrzącej (gm. Błaszki), park dworski w Starcach (gm. Brąszewice.)	0	4
		Utworzenie parków kulturowych: Archeologiczny „Wokół zbiornika Jeziorsko” (m. gm. Warta), „Śladami Reymonta” (m. gm. Warta, gm. Wróblew), Układ urbanistyczny wraz z kościołem w Warcie, „Dworków Ziemi Sieradzkiej” (m. Sieradz, m. gm. Błaszki, m. gm. Warta, gm. Brzeźnio, gm. Sieradz, gm. Wróblew), „Dolina Warty” (gm. Sieradz, gm. Burzenin), Archeologiczny Burzenin – Witów – Tyczyn - Okopy (gm. Burzenin, gm. Sieradz).	0	6

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		Prace konserwatorskie w parkach kulturowych: „Wzgórze Zamkowe” w Sieradzu.	1	1
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: ekspozycja w ramach parku kulturowego „Wokół zbiornika Jeziorsko” (gm. Warta).	0	1
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	3	3
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum Okręgowe w Sieradzu, Muzeum Walewskich w Tubądzinie. Oddział Muzeum Okręgowego w Sieradzu, Muzeum Miasta i Rzeki Warty.	0	3
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Walewskich w Tubądzinie. Oddział Muzeum Okręgowego w Sieradzu, Muzeum Miasta i Rzeki Warty.	1	3
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Miasta i Rzeki Warty	2	3
		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Miasta i Rzeki Warty.	2	3
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	3	3

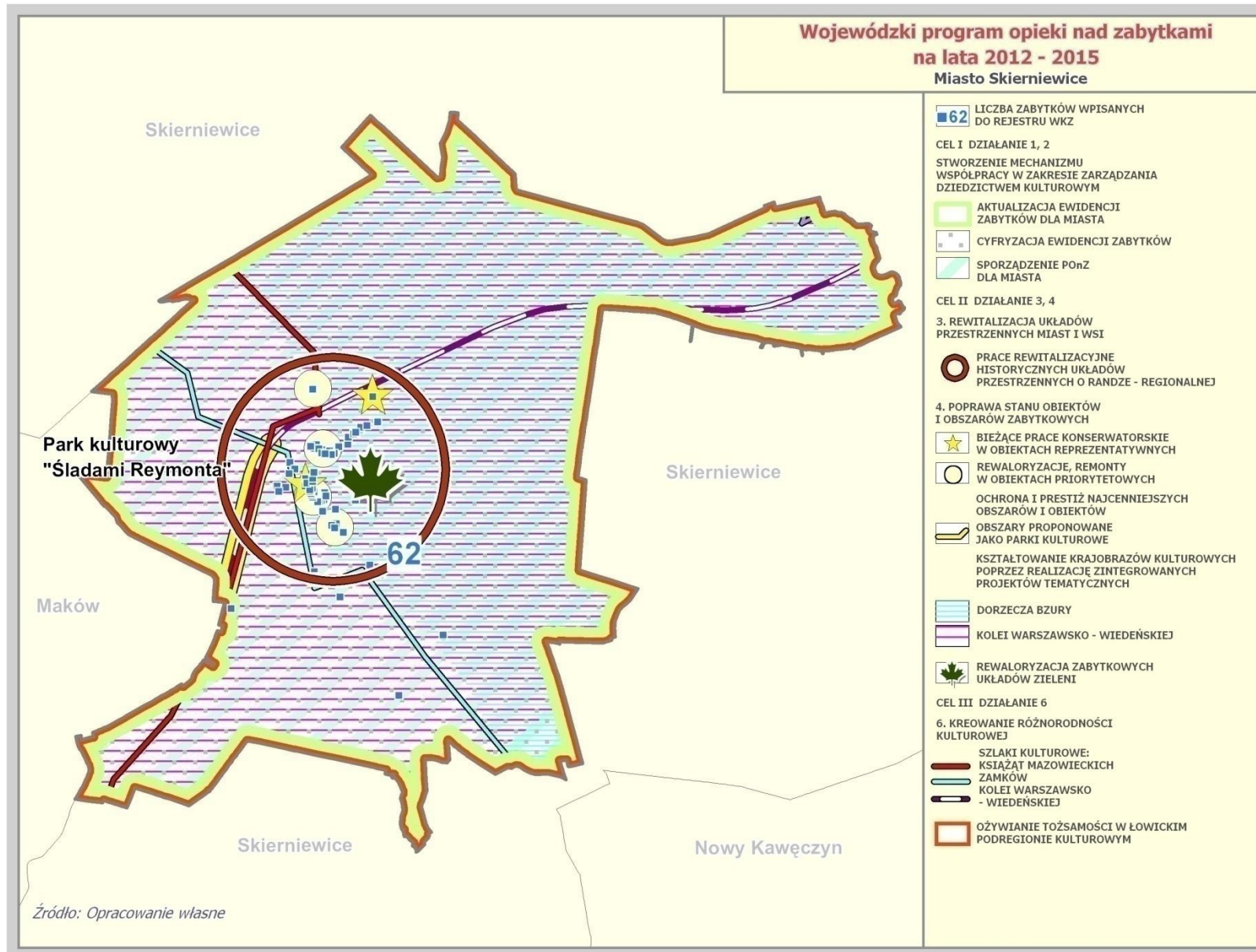
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: Muzeum Okręgowe w Sieradzu, kościół klasztorny pw. Wniebowzięcia MP w Warci, kościół parafialny pw. św. Walentego w Kłocku, kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola w Dąbrowie Wielkiej, kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Górze, kościół parafialny pw. św. Marcina w Kamionaczu, kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Rossoszycy, kościół parafialny pw. śś. Piotra i Pawła we Wróblewie, kaplica w Dzierlinie, kaplica pw. NMP w Brończynie, kościół filialny pw. św. Trójcy w Kamiennej pw. św., kościół parafialny pw. św. Jana Nepomucena w Kliczkowie Małym.	3	15
		Utworzenie skansenów	2	2
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja „Sieradzkiego Parku Etnograficznego” w Sieradzu, modernizacja Skansenu w Klonowej.	0	2
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Warta, m. i gm. Sieradz, gm. Wróblew, m. gm. Błaszki), Szlak Zamków (m. i gm. Sieradz, gm. Brzeźno, m. gm. Złoczew).	1	3
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Sieradzki (m. Sieradz, m. gm. Błaszki, m. gm. Warta, m. gm. Złoczew, gm. Brąszewice, gm. Brzeźnio, gm. Burzenin, gm. Klonowa, gm. Sieradz, gm. Wróblew).	-	+
Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: „Sieradzki Parku Etnograficzny” w Sieradzu, Skansen w Klonowej.	0	2		

POWIAT SKIERNIEWICKI GRODZKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		GMINA MIEJSKA: SKIERNIEWICE			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Skierniewice – 62.			62	62
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ:	1	1	
		Sporządzenie POnZ: m. Skierniewice.	0	1	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: m. Skierniewice.	0	1	
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		regionalnej Skierniewice – kontynuacja.	1	1	
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: dworzec PKP, kościół p.w. św. Jakuba.	0	2	

		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: ratusz, cmentarz św. Rocha, zespół pałacowo-parkowy, Parowozownia Skierniewice.	0	4
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (m. Skierniewice), Dorzecza Bzury z Rawką (m. Skierniewice).	0	4
		Wykonanie prac rewaloryzacyjnych w założeniach zieleni zamieszczonych m.in. na liście NFOŚiGW: park pałacowy przy Pałacu Prymasowskim w Skierniewicach.	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: „Śladami Reymonta” (m. Skierniewice).		
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	1	1
		Digitalizacja zasobów muzealnych	1	1
		Stworzenie strony internetowej	1	1
		Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1
	III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Ksiąząt Mazowieckich, Szlak Zamków, Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej.	0
Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Łowicki.			-	+

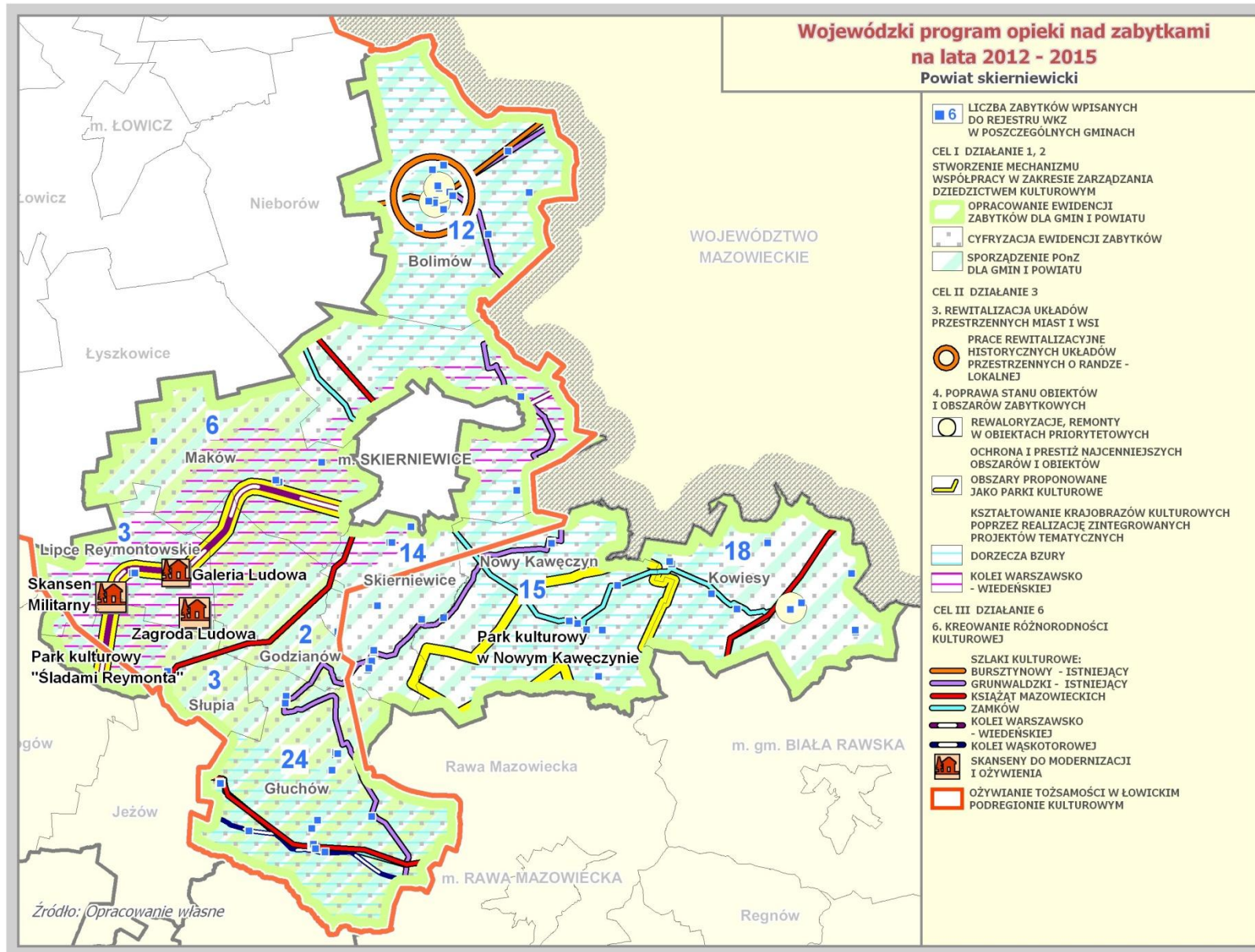
POWIAT SKIERNIEWICKI						
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		GMINY: BOLIMÓW, GŁUCHÓW, GODZIANÓW, KOWIESY, LIPCE REYMONTOWSKIE, MAKÓW, NOWY KAWĘCZYN, SKIERNIEWICE, SŁUPIA				
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)		
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: gm. Bolimów – 12, gm. Głuchów – 24, gm. Godzianów – 2, gm. Kowiesy – 18, gm. Lipce Reymontowskie – 3, gm. Maków – 6, gm. Nowy Kawęczyn – 15, gm. Skierniewice – 14, gm. Słupia – 3.			97	97	
	CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. skierniewickiego, gm. Głuchów, gm. Godzianów, gm. Maków, gm. Słupia.			5	10
		Sporządzenie POnZ: pow. skierniewickiego, gm. Bolimów, gm. Głuchów, gm. Godzianów, gm. Kowiesy, gm. Lipce Reymontowskie, gm. Maków, gm. Nowy Kawęczyn, gm. Skierniewice, gm. Słupia.			0	10

	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. skierniewickiego, gm. Bolimów, gm. Głuchów, gm. Godzianów, gm. Kowiesy, gm. Lipce Reymontowskie, gm. Maków, gm. Nowy Kawęczyn, gm. Skierniewice, gm. Słupia.	0	10
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze: lokalnej Bolimów – kontynuacja.	1	1
		Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: dworzec PKP (m. Skierniewice), kościół p.w. św. Jakuba Apostoła (m. Skierniewice), kościół p.w. św. Doroty w Chojnacie(gm. Kowiesy).	0	3
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: ratusz w Skierniewicach, cmentarz rzymsko-katolicki św. Rocha w Skierniewicach, parowozownia w Skierniewicach, pałac prymasowski w Skierniewicach, kościół p.w. św. Trójcy w Bolimowie, kościół p.w. św. Anny w Bolimowie, Kolej Wąskotorowa Rogów-Rawa-Biała (gm. Głuchów).	0	7
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (gm. Bolimów, gm. Kowiesy, gm. Nowy Kawęczyn, gm. Skierniewice), Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (gm. Godzianów, gm. Lipce Reymontowskie, gm. Maków, gm. Skierniewice, gm. Słupia).	0	2
		Utworzenie parków kulturowych: Archeologiczny w Nowym Kawęczynie,	0	2

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		„Śladami Reymonta” (gm. Lipce Reymontowskie, gm. Słupia).		
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: ekspozycja w Lipcach Reymontowskich.	0	1
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kaplica cmentarna w Białyninie, kaplica cmentarna w Lipcach Reymontowskich, kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego i św. Mikołaja w Słupi.	2	5
	III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	3
Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Zagrody Ludowej w Lipcach Reymontowskich, modernizacja Skansenu Militarne -Muzeum Czynu Wojskowego w Lipcach Reymontowskich, modernizacja Galerii Ludowej w Lipcach Reymontowskich.			0	3
Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Książąt Mazowieckich (gm. Skierniewice, gm. Godzianów, gm. Słupia), Szlak Zamków (gm. Skierniewice, gm. Nowy Kawęczyn, gm. Kowiesy, gm. Głuchów), Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej (gm. Skierniewice, gm. Maków, gm. Godzianów, gm. Lipce Reymontowskie, gm. Słupia), Szlak Kolei Wąskotorowej Rogów-Rawa-Biała (gm. Głuchów).			2	6
Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Łowicki (gm. Bolimów, gm. Głuchów, gm. Godzianów, gm. Lipce Reymontowskie, gm. Maków, gm. Skierniewice, gm. Słupia).			-	+
Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Zagroda Ludowa w Lipcach Reymontowskich, Skansen Militarny -Muzeum Czynu Wojskowego w Lipcach Reymontowskich, Galeria Ludowa w Lipcach Reymontowskich.			0	3

POWIAT TOMASZOWSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: TOMASZÓW MAZOWIECKI; GMINY: BĘDKÓW, BUDZISZEWICE, CZERNIEWICE, INOWŁÓDZ, LUBOCHNIA, ROKICINY, RZECZYCA, TOMASZÓW MAZOWIECKI, UJAZD, ŻELECHLINEK			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Tomaszów Mazowiecki – 24, gm. Będków – 6, gm. Budziszewice – 4, gm. Czerniewice – 12, gm. Inowłódz – 7, gm. Lubochnia – 4, gm. Rokiciny – 5, gm. Rzczyca – 7, gm. Tomaszów Mazowiecki – 10, gm. Ujazd – 8, gm. Żelechlinek – 1.			88	89
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) otoczenie kościoła św. Idziego w Inowłodzu (Wojewódzki Konserwator Zabytków).			1	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. tomaszowskiego, gm. Budziszewice, gm. Inowłódz, gm. Rzczyca, gm. Tomaszów Mazowiecki, gm. Ujazd.	6	12	

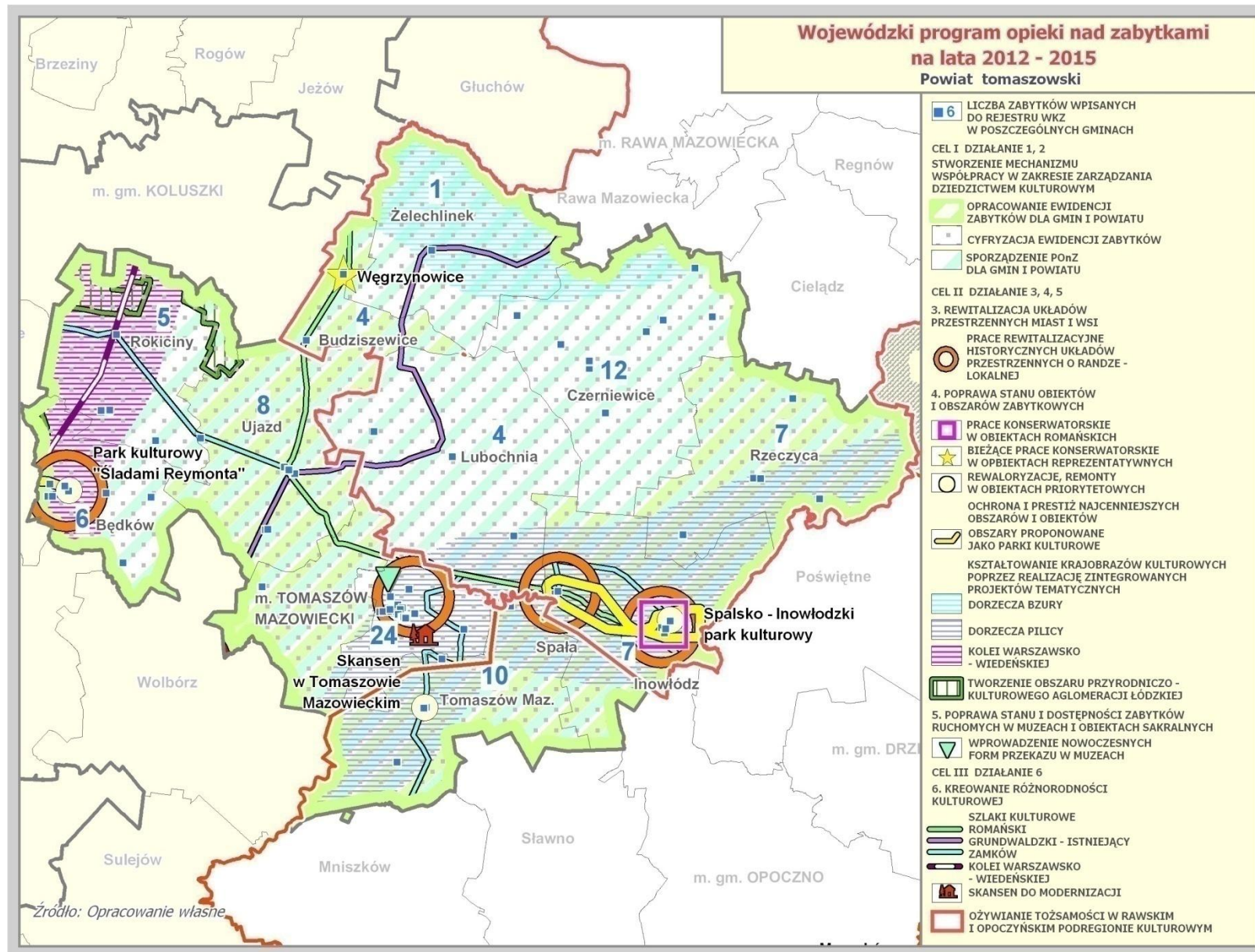

		<p>Sporządzenie POnZ: pow. tomaszowskiego, gm. Będków, gm. Budziszewice, gm. Czerniewice, gm. Inowłódz, gm. Lubochnia, gm. Rokiciny, gm. Rzezzyca, gm. Tomaszów Mazowiecki, gm. Ujazd, gm. Żelechlinek.</p>	1	12
	<p>2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim</p>	<p>Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. tomaszowskiego, m. Tomaszów Mazowiecki, gm. Będków, gm. Budziszewice, gm. Czerniewice, gm. Inowłódz, gm. Lubochnia, gm. Rokicin, gm. Rzezzyca, gm. Tomaszów Mazowiecki, gm. Ujazd, gm. Żelechlinek.</p>	0	12
<p>II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO</p>		<p>Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:</p>		
	<p>3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi lokalnej</p>	<p>m. Tomaszów Mazowiecki - kontynuacja, Będków - kontynuacja, Inowłódz - kontynuacja, Spała.</p>	3	4
	<p>4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych</p>	<p>Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: dwór drewniany, barokowy w Węgrzynowicach (gm. Budziszewice).</p>	0	1

		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół klasztorny o.o. Franciszkanów w Smardzewicach (gm. Tomaszów Mazowiecki), kościół parafialny p.w. św. Idziego w Inowłodzu, kościół filialny p.w. Narodzenia NMP w Będkowie.	0	3	
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (gm. Czerniewice, gm. Żelechlinek) Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (gm. Będków, gm. Rokiciny), Dorzecza Pilicy (m. Tomaszów Mazowiecki, gm. Inowłódz, gm. Lubochnia, gm. Rzeczyca, gm. Tomaszów Mazowiecki).	0	3	
		Utworzenie parków kulturowych: „Śladami Reymonta” (gm. Będków), Spalsko-Inowłodzki (gm. Inowłódz).	0	2	
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów	2	2
			Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim.	0	1
			Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, Dom Pamięci Walki i Męczeństwa Leśników i Drzewiarzy Polskich im. Adama Loreta w Spale.	0	2
			Stworzenie strony internetowej	2	2
			Rozszerzenie działalności kulturalno - edukacyjnej	1	1
			Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	1	1

		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. św. Małgorzaty w Czerniewicach, kaplica pw. MB Królowej Korony Polskiej w Spale, kościół filialny pw. św. Zygmunta w Rososze, kościół parafialny pw. św. Marcina Bpa w Tomaszowie Mazowieckim – Białobrzegach, kościół filialny pw. św. Wacława w Treście Twardej.	2	7
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	1	1
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu Rzeki Pilicy w Tomaszowie.	0	1
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Budziszewice, gm. Ujazd, m i gm. Tomaszów Mazowiecki, gm. Lubochnia, gm. Inowłódz), Szlak Zamków (m. i gm. Tomaszów Mazowiecki, gm. Lubochnia, gm. Inowłódz, gm. Ujazd, gm. Rokiciny), Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej (gm. Będków, gm. Rokiciny).	1	4
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Rawski (gm. Budziszewice, gm. Czerniewice, gm. Inowłódz, gm. Lubochnia, gm. Rzeczyca, gm. Żelechlinek), Podregion Opoczyński (gm. Tomaszów Mazowiecki).	-	+
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów	1	1

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

POWIAT WIELUŃSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: WIELUŃ; GMINY: BIAŁA, CZARNOŻYŁY, KONOPNICA, MOKRSKO, OSJAKÓW, OSTRÓWEK, PĄTNÓW, SKOMLIN, WIERZCHLAS			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Wieluń – 24, gm. Biała – 5, gm. Czarnożyły – 4, gm. Konopnica – 7, gm. Mokrsko – 12, gm. Osjaków – 1, gm. Ostrówek – 2, gm. Pątnów – 4, gm. Skomlin – 2, gm. Wierzchlas – 5.			66	67
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) kamienica w Ożarowie (gm. Mokrsko). (Wojewódzki Konserwator Zabytków)			1	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. wieluńskiego, gm. Czarnożyły, gm. Ostrówek, gm. Skomlin.	7	11	
		Sporządzenie POnZ: pow. wieluńskiego, m. gm. Wieluń, gm. Biała, gm. Czarnożyły,	0	11	

		gm. Konopnica, gm. Mokrsko, gm. Osjaków, gm. Ostrówek, gm. Pątnów, gm. Skomlin, gm. Wierzchlas.		
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. wieluńskiego, m. gm. Wieluń, gm. Biała, gm. Czarnożyły, gm. Konopnica, gm. Mokrsko, gm. Osjaków, gm. Ostrówek, gm. Pątnów, gm. Skomlin, gm. Wierzchlas.	0	11
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:		
		krajowej Wieluń – kontynuacja.	1	1
		lokalnej Osjaków.	0	1
		Opracowanie studiów historycznych: Wieluń.	0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Opracowanie katalogów budownictwa regionalnego	0	1
Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: kościół pw. św. Wojciecha (gm. Wieluń), kościół parafialny typu wieluńskiego w Kadłubie (gm. Wieluń), kościół parafialny typu wieluńskiego w Łaszewie (gm. Wierzchlas),		0	5	

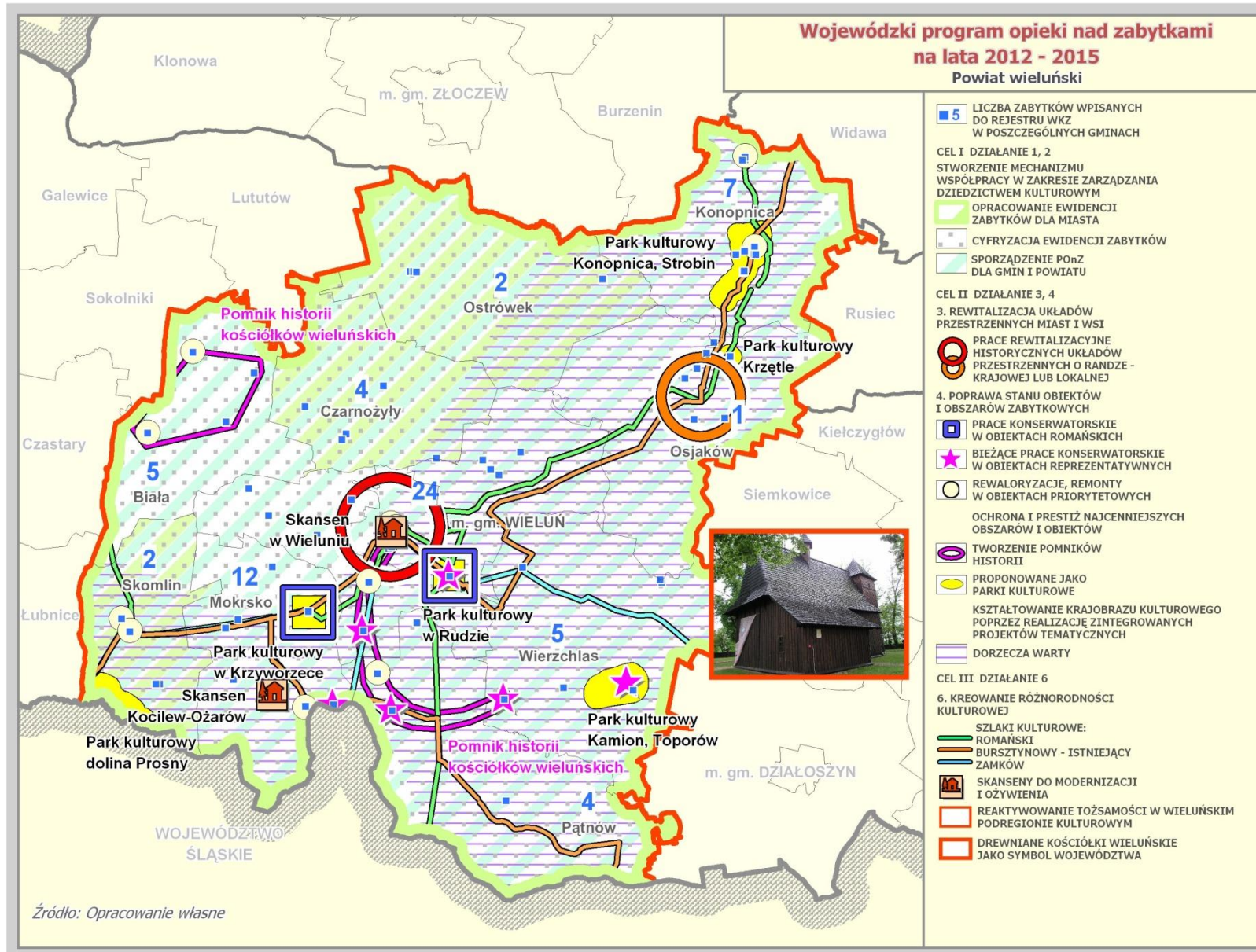
		kapliczka drewniana w Kamionie (gm. Wierzchlas), wiatrak drewniany w Kocilewie (gm. Wierzchlas).		
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: mury miejskie obronne z systemem baszt i bram, piwnice zamkowe w Wieluniu, zespół klasztorny poreformacki w Wieluniu, kościół z grupy kościołów wieluńskich w Gaszynie (gm. Wieluń), kościół z grupy kościołów wieluńskich w Naramicach (gm. Biała), kościół z grupy kościołów wieluńskich w Łyskorni (gm. Biała), kościół parafialny w Skomlinie, spichlerz w Skomlinie, kościół z grupy kościołów wieluńskich w Popowicach (gm. Pątnów), kościół z grupy kościołów wieluńskich w Grębieniu (gm. Pątnów), zespół dworsko-parkowy w Ożarowie (gm. Mokrsko) zespół dworsko-parkowo-folwarczny w Rychłolicach (gm. Konopnica), zespół klasztorny popauliński w Konopnicy.	0	12
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Warty z Grabią i Widawką (m. gm. Wieluń, gm. Czarnożyły, gm. Konopnica, gm. Mokrsko, gm. Osjaków, gm. Ostrówek, gm. Pątnów, gm. Skomlin, gm. Wierzchlas).	0	2
		Kontynuacja procedury utworzenia pomników historii: Zespół drewnianych kościołów wieluńskich (m. gm. Wieluń, gm. Biała, gm. Pątnów, gm. Wierzchlas).	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: Archeologiczny Konopnica - Strobin (gm. Konopnica), Archeologiczny w miejscowości Krzętle (gm. Osjaków), Zespół kościoła w Krzyworzece (gm. Mokrsko),	0	6

		Zespół kościoła w Rudzie (m. gm. Wieluń), Kamion - Toporów (gm. Wierzchlas), „Dolina Proсны” (gm. Skomlin).			
		Utworzenie ekspozycji zabytków archeologicznych: ekspozycja w Masłowicach (m. gm. Wieluń).	0	1	
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych		Utworzenie muzeów	2	2
			Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach	1	1
			Digitalizacja zasobów muzealnych	2	2
			Stworzenie strony internetowej	2	2
			Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie Oddział Muzeum Ziemi Wieluńskiej.	1	2
			Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	2	2
	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. św. Piotra w okowach w Białej, kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Naramicach, kościół filialny pw. św. Zygmunta Króla w Wiktorowie, kościół filialny pw. Wszystkich św. W Popowicach, kościół parafialny pw. Najświętszego Imienia Maryi w Gaszynie, kaplica pw. Wniebowzięcia NMP w Kamionie, kaplica filialny pw. Zwiastowania NMP w Rychłocicach, kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Łaszewie.	9	17		
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	2	2	
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu w Kocilewie - Ożarowie,	0	2	

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

		modernizacja Skansenu Uli w Wieluniu.		
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Konopnica, gm. Osjaków, m. i gm. Wieluń, gm. Pątnów, gm. Mokrsko, gm. Skomlin, gm. Biała), Szlak Zamków (gm. Wierzchlas, m. i gm. Wieluń, gm. Pątnów).	1	3
		Reaktywowanie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Wieluński.	-	+
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach - ożywianie skansenów: Skansen w Kocilewie - Ożarowie, Skansen Uli w Wieluniu.	0	2
		Kreowanie symboli województwa: Drewniane kościoły wieluńskie.	1	1

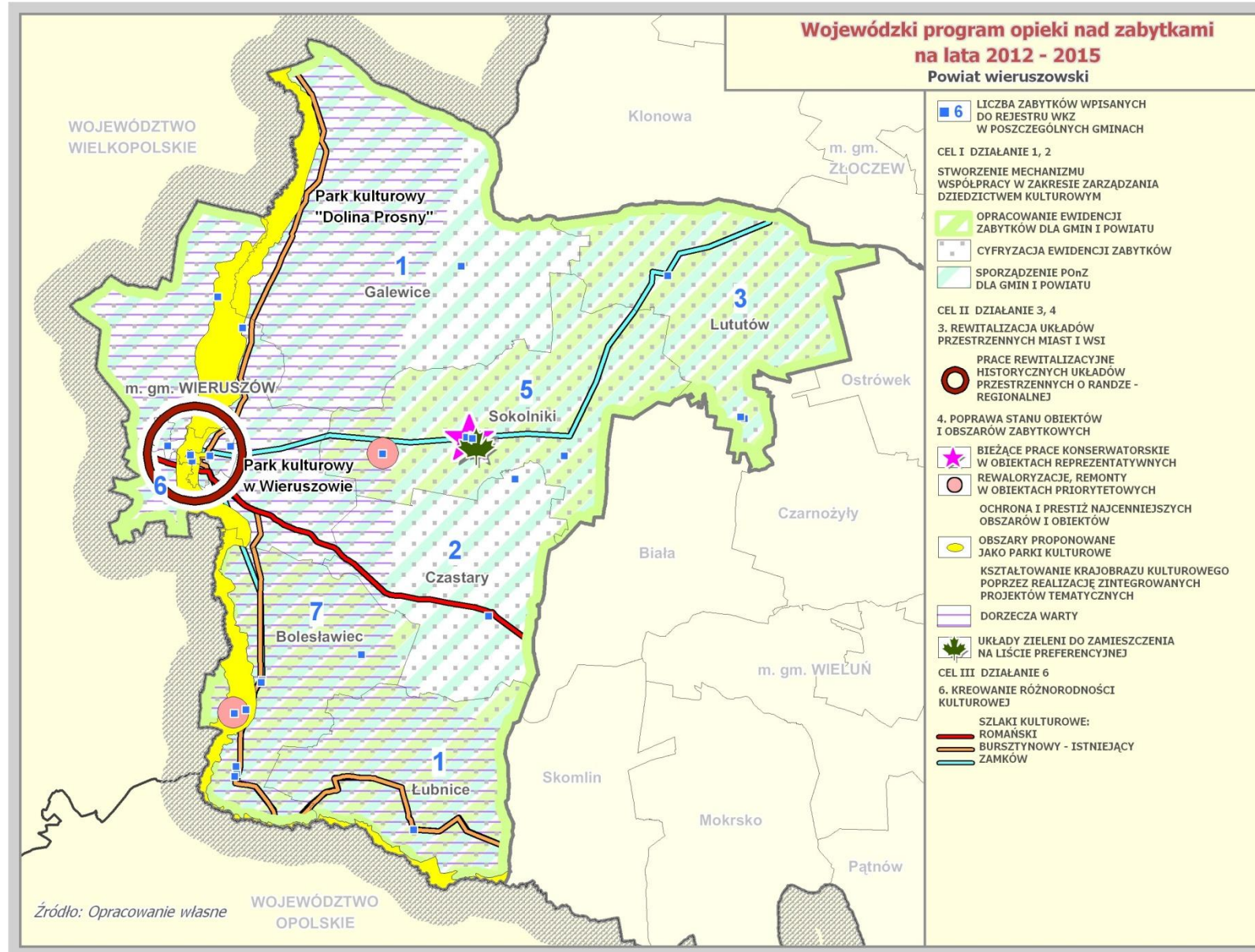

POWIAT WIERUSZOWSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA GMINY: WIERUSZÓW; GMINY: BOLESŁAWIEC, CZASTARY, GALEWICE, LUTUTÓW, ŁUBNICE, SOKOLNIKI			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. gm. Wieruszów – 6, gm. Bolesławiec – 7, gm. Czastary – 2, gm. Galewice – 1, gm. Lututów – 3, gm. Łubnice – 1, gm. Sokolniki – 5.			25	25
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA		Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. wieruszowskiego, gm. Lututów, gm. Łubnice, gm. Sokolniki.		4	8
		Sporządzenie POnZ: pow. wieruszowskiego, m. gm. Wieruszów, gm. Bolesławiec, gm. Czastary, gm. Galewice, gm. Lututów , gm. Łubnice, gm. Sokolniki.		0	8

	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. wierszowskiego, m. gm. Wieruszów, gm. Bolesławiec, gm. Czastary, gm. Galewice, gm. Lututów , gm. Łubnice, gm. Sokolniki.	0	8
	II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:	
regionalnej Wieruszów – kontynuacja.			1	1
lokalnej Łubnice, Bolesławiec			0	2
Opracowanie studiów historycznych: Wieruszów.			0	1
4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: ruiny zamku w Bolesławcu, kościół parafialny p.w. św. Anny w Ochędzynie Starym (gm. Sokolniki), zespół pałacowy w Sokolnikach.	0	3
		Zamieszczenie m.in. na liście NFOŚiGW założeń zieleni wskazanych do rewaloryzacji: park pałacowy w Sokolnikach.	0	1
		Utworzenie parków kulturowych: „Dolina Proсны” (m. gm. Wieruszów, gm. Bolesławiec, gm. Galewice, gm. Łubnice), Archeologiczny w Wieruszowie.	0	2

	<p>5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych</p>	<p>Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół cmentarny pw. św. Małgorzaty w Chotyńnię-Piaskach, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja w Żdżarach, kościół parafialny pw. św. Anny w Ochędzynie Starym, kościół parafialny pw. św. Trójcy w Węglewicach, kościół parafialny pw. św. Wojciecha Bpa i M w Cieszęcinie.</p>	<p>2</p>	<p>7</p>
<p>III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU</p>	<p>6. Kreowanie różnorodności kulturowej</p>	<p>Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (m. gm. Wieruszów, gm. Czastary), Szlak Zamków (m. gm. Wieruszów, gm. Sokolniki, gm. Lututów, gm. Bolesławiec, gm. Łubnice).</p>	<p>1</p>	<p>3</p>

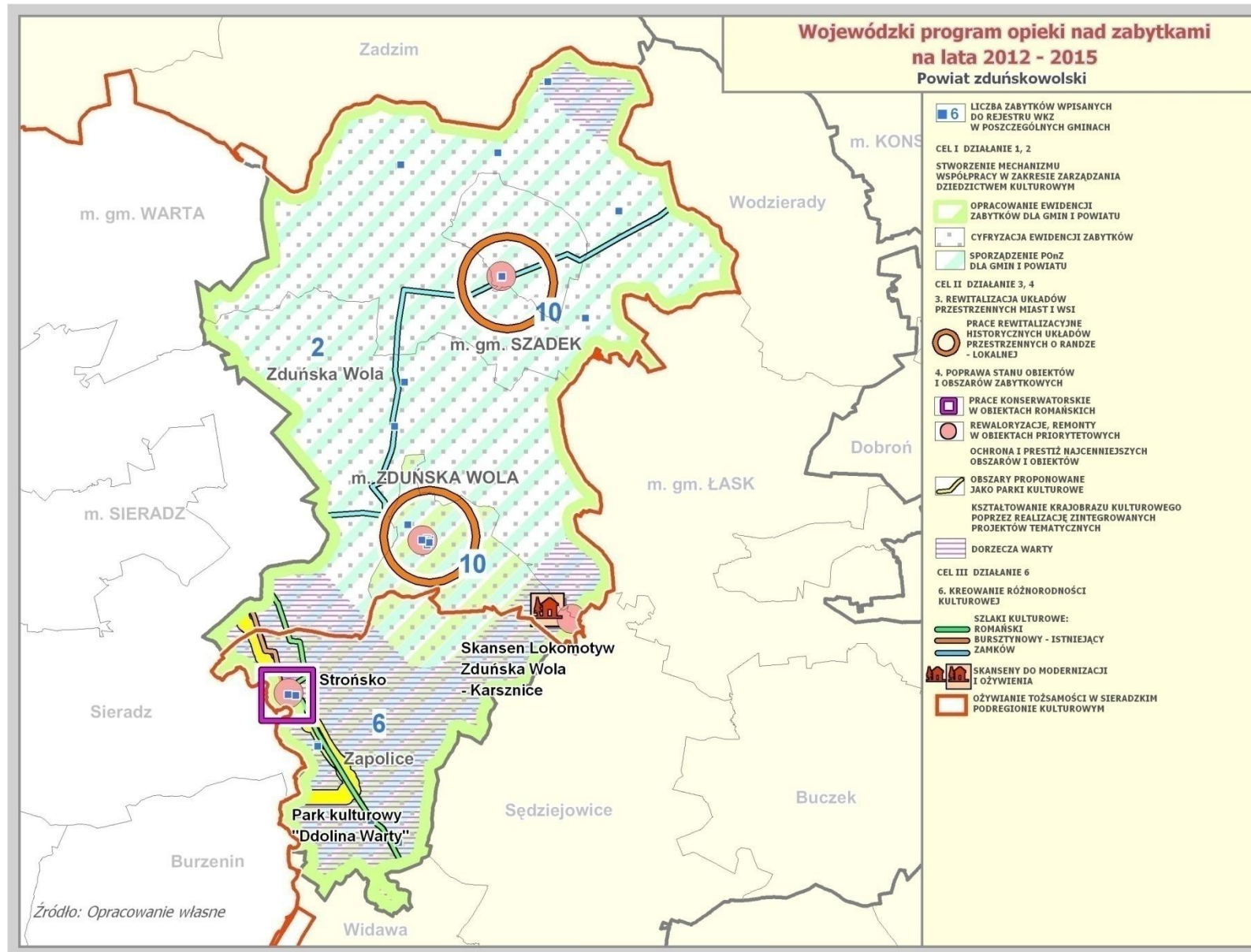

POWIAT ZDUŃSKOWOLSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: ZDUŃSKA WOLA; MIASTA GMINY: SZADEK; GMINY: ZAPOLICE, ZDUŃSKA WOLA			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Zduńska Wola – 10, m. gm. Szadek – 10, gm. Zapolice – 6, gm. Zduńska Wola – 2.			28	28
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ: pow. zduńskowolskiego, m. Zduńska Wola, gm. Zapolice.	2	5	
		Sporządzenie PONZ: pow. zduńskowolskiego, m. Zduńska Wola, m. gm. Szadek, gm. Zapolice, gm. Zduńska Wola.	0	5	
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. zduńskowolskiego, m. Zduńska Wola, m. gm. Szadek, gm. Zapolice, gm. Zduńska Wola.	0	5	
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze:			
		lokalnej m. Zduńska Wola - kontynuacja,	1	2	

		Szadek.		
		Opracowanie studiów historycznych: m. Zduńska Wola.	0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: cmentarz żydowski w Zduńskiej Woli, Skansen Lokomotyw i Taboru Kolejowego w Zduńskiej Woli – Karsznicach, kościół parafialny św. Urszuli w Strońsku (gm. Zapolice), kościół parafialny NMP i św. Jakuba w Szadku.	0	4
		Utworzenie parków kulturowych: „Dolina Warty” (gm. Zapolice, gm. Zduńska Wola).	0	1
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	3	3
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola, Muzeum – Dom Urodzenie Św. M. Kolbe, Muzeum Zgromadzenia Księży Orionistów w Polsce.	0	3
		Stworzenie strony internetowej	3	3
		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola.	0	1
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów	3	3
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach	1	1

III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie skansenów	1	1
		Prace konserwatorskie w skansenach: modernizacja Skansenu Lokomotyw i Taboru Kolejowego w Zduńskiej Woli - Karsznicach.	0	1
		Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Zduńska Wola, gm. Zapolice), Szlak Zamków (m. gm. Szadek, gm. Zduńska Wola).	1	3
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Sieradzki (m. Zduńska Wola, m. gm. Szadek, gm. Zduńska Wola).	-	+
		Organizacja imprez i warsztatów w skansenach – ożywianie skansenów: Skansen Lokomotyw i Taboru Kolejowego w Zduńskiej Woli - Karsznicach.	0	1

POWIAT ZGIERSKI					
GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD POWIATU		MIASTA: GŁOWNO, OZORKÓW, ZGIERZ; MIASTA GMINY: ALEKSANDRÓW ŁÓDZKI, STRYKÓW; GMINY: GŁOWNO, OZORKÓW, PARZĘCZEW, ZGIERZ			
				WSKAŹNIKI LICZBOWE (poziom agregacji powiat)	
ZASOBY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	Liczba zabytków wpisanych do rejestru WKZ: m. Głowno – 0, m. Ozorków – 32, m. Zgierz – 31, m. gm. Aleksandrów Łódzki – 13, m. gm. Stryków – 7, gm. Głowno – 6, gm. Ozorków – 5, gm. Parzęczew – 3, gm. Zgierz – 9.			106	107
	Wpis do rejestru WKZ: (wniosek zgłoszony przez) Łaźnia miejska przy ulicy Łęczyckiej 24 (m. Zgierz). (Wojewódzki Konserwator Zabytków)			1	
CEL OPERACYJNY	DZIAŁANIE	ZADANIA	Wskaźnik obecny	Wskaźnik docelowy	
I. REGIONALNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	1. Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym	Opracowanie GEZ:	10	10	
		Sporządzenie POnZ: pow. zgierskiego, m. Ozorków m. Zgierz m. gm. Aleksandrów Łódzki, m. Głowno, gm. Głowno, gm. Ozorków, gm. Parzęczew.	2	10	

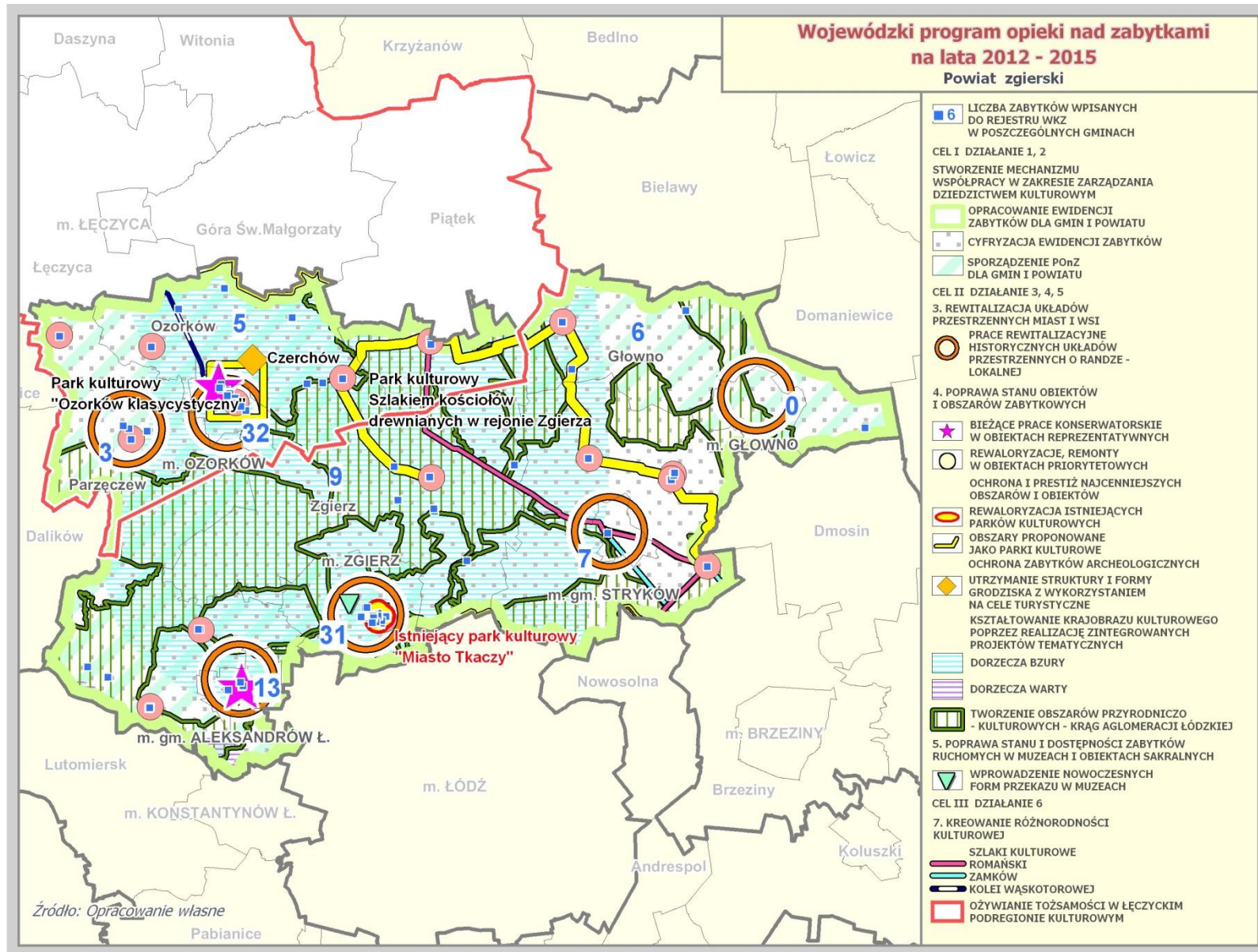
	2. Cyfryzacja zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim	Cyfryzacja gminnych ewidencji zabytków: pow. zgierskiego, m. Głowno, m. Ozorków m. Zgierz, m. gm. Aleksandrów Łódzki, m. gm. Stryków, gm. Głowno, gm. Ozorków, gm. Parzęczew, gm. Zgierz.	0	10
II. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	3. Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi	Prace rewitalizacyjne historycznych układów przestrzennych o randze lokalnej: m. Głowno – kontynuacja, m. Ozorków – kontynuacja, m. Zgierz – kontynuacja, Aleksandrów Łódzki – kontynuacja, Parzęczew, Stryków.	4	6
		Opracowanie studiów historycznych: m. Zgierz.	0	1
	4. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	Prace bieżące w obiektach reprezentatywnych: pałac H. W. Schlossera w Ozorkowie, ratusz w Aleksandrowie Łódzkim.	0	2
		Rewaloryzacje, remonty w obiektach priorytetowych: zespół urbanistyczno-architektoniczny ulicy Długiej w Zgierzu, kościół pw. Wszystkich Świętych w Giecznie (gm. Zgierz), kościół pw. św. św. Piotra i Pawła w Białej (gm. Zgierz), kościół ewangelicki pw. Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa w Ozorkowie, kościół parafialny pw. Bożego Ciała w Modlnej (gm. Ozorków), wiatrak drewniany w Solcy Wielkiej (gm. Ozorków),	0	11

		Krośniewicka Kolejka Wąskotorowa (m. Ozorków, gm. Ozorków), kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła w Leźnicy Wielkiej (gm. Parzęczew), kościół cmentarny p.w. św. Rocha w Parzęczewie, dwór w Nakielnicy (gm. Aleksandrów Łódzki), zespół dworsko-parkowy w miejscowości Zgniłe Błoto (gm. Aleksandrów Łódzki).		
		Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego: Dorzecza Bzury z Rawką (m. Ozorków, m. Zgierz, m. gm. Aleksandrów Łódzki, m. gm. Stryków, gm. Głowno, gm. Ozorków, gm. Parzęczew, gm. Zgierz).	1	1
		Utworzenie parków kulturowych: Szlakiem kościołów drewnianych w rejonie Zgierza (m. gm. Stryków, gm. Głowno, gm. Ozorków, gm. Zgierz), „Ozorków klasycystyczny” (m. Ozorków).	0	2
		Prace konserwatorskie w parkach kulturowych: „Miasto Tkaczy” w Zgierzu.	1	1
		Utrzymanie ekspozycji zabytków archeologicznych: Utrzymanie struktury i niezmienionej formy grodziska w Czerchowie (gm. Ozorków) z docelowym zagospodarowaniem na cele turystyczne.	1	1
	5. Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych	Utworzenie muzeów	2	2
		Wprowadzenie nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w muzeach: Muzeum Miasta Zgierza, Muzeum Regionalne w Głownie.	0	2
		Digitalizacja zasobów muzealnych: Muzeum Regionalne w Głownie.	1	2
		Stworzenie strony internetowej: Muzeum Regionalne w Głownie.	1	2

		Rozszerzenie działalności kulturalno – edukacyjnej: Muzeum Regionalne w Głownie.	1	2
		Udział w Programie Europejska Noc Muzeów: Muzeum Regionalne w Głownie.	1	2
		Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w muzeach i zabytkach: kościół parafialny pw. śś. Wojciecha i St. w Mąkolicach, kościół parafialny pw. św. Stanisława Bpa w Modlnej, kościół parafialny pw. św. Jakuba Arp. w Leźnicy Wielkiej, kościół cmentarny pw. św. Rocha w Parzęczewie, kościół parafialny pw. św. Szczepana w Koźlu, kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Giecznie.	3	9
III. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	6. Kreowanie różnorodności kulturowej	Utworzenie szlaków kulturowych: Szlak Romański (gm. Zgierz, m. gm. Stryków), Szlak Zamków (m. gm. Stryków), Szlak Krośniewickiej Kolei Wąskotorowej (m. gm. Ozorków).	0	3
		Ożywianie tożsamości w podregionach kulturowych: Podregion Łęczycki (m. Ozorków, gm. Parzęczew, gm. Ozorków, gm. Zgierz-częściowo).	-	+

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 – 2015

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012 - 2015

ZAŁĄCZNIK NR 2. Symbole województwa i przykłady dobrych praktyk w zakresie dziedzictwa kulturowego

Biuro
Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego
w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72

Czas mija - pomniki pozostają

Czerwiec 2012 r.

Załącznik 2. Symbole województwa i przykłady dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Symbole województwa

Folklor Łowicki

Procesja podczas święta Bożego Ciała w Łowiczu

Podregion łowicki, którego trzon stanowi dawne Księstwo Łowickie, wyróżnia się bardzo charakterystycznymi cechami, identyfikowalnymi w skali kraju. Mieszkańcy tego obszaru wykazują silne poczucie własnych

wartości i więzi społecznych, co bezpośrednio wpływa na kształtowanie poczucia tożsamości lokalnej i kultywowanie tradycji.

Folklor łowicki wyróżnia się spośród innych rejonów etnograficznych bogatą kolorystyką chałup, strojów i wycinanek, utrzymywaną tradycją obrzędów ludowych i stroju oraz wyrobami rękodzieła artystycznego wykonywanego przez twórców ludowych o niepowtarzalnej kolorystyce i stylistyce wykonania, przy czym na szczególną uwagę zasługują rzeźby ludowe przedstawiające postacie ubrane w tradycyjne łowickie stroje ludowe. W regionie łowickim występuje największa ilość twórców ludowych, a ich twórczość związana jest głównie z hafciarstwem i wycinankarstwem. Nadal utrzymywane są obrzędy zwłaszcza związane ze świętami katolickimi, zaś łowicki stój ludowy obok krakowskiego jest uznawany za najpiękniejszy w Polsce.

Mimo tych charakterystycznych cech województwo łódzkie pod względem tożsamości kulturowej nie jest rozpoznawalne na terenie kraju (co zaobserwowano podczas spotkań konferencyjnych i konkursowych). Mocny, krajowy ośrodek kulturowy - łowicki podregion etnograficzny - bardziej kojarzony jest z przynależnością do historycznego Mazowsza. Wprawdzie produkty regionalne z Łowicza znane są w całym kraju, jednak nie są utożsamiane z regionem łódzkim.

Kultywowanie łowickiego folkloru wpisuje się w cel operacyjny IV, Świadome kształtowanie tożsamości regionalnej, Dział 7 – wzmocnienie różnorodności kulturowej.

Archikolegiata w Tumie

Archikolegiata w Tumie, widok od strony grodziska

Archikolegiata w Tumie, to jeden z najcenniejszych zabytków romańskich w Polsce, położony na Szlaku Romańskim. Według części badaczy na miejscu obecnej świątyni znajdowało się pierwotnie opactwo benedyktyńców – eremitów, którego pozostałością mają być relikty zabudowań odkrytych pod posadzką kościoła.

Powstanie kolegiaty jest związane ze znajdującym się w dolinie Bzury warownym grodem, w którym mieścił się ważny ośrodek plemienny i siedziba książąt. Stanowiące pozostałość po grodzie grodzisko zwane

obecnie „Szwedzką Górą można uznać za jedno z najstarszych na terenie województwa łódzkiego. Dzięki swemu dogodnemu położeniu pośród podmokłych łąk doliny Bzury, przystosowane było do pełnienia funkcji obronnej. Gród otaczały fosy, nad którymi przebiegał most oraz potrójne wały. Gród znajdował się w miejscu przeprawy przez dolinę rzeczną, na ważnym szlaku handlowym. Obecnie z grodziska zachowały się pozostałości umocnień ziemnych w tym wał ziemny otoczony mniejszymi wałami i dwoma fosami.

Okolo 1000 roku z inicjatywy Bolesława Chrobrego zostało założone przypuszczalnie przez św. Wojciecha opactwo benedyktyńców. Zachowana do dziś archikolegiata pw. Najświętszej Marii Panny i św. Aleksego powstała w latach 1141-1161, prawdopodobnie z inicjatywy księżnej Salomei, na fundamentach klasztoru benedyktyńców i mimo przebudów oraz zniszczeń jakim wielokrotnie uległa, jest jednym z najlepiej zachowanych zabytków romańskich wzniesionych w drugiej ćwierci XII w. w Polsce. Została zbudowana z granitowych bloków kamiennych. Masywność bryły potwierdza romański charakter budowli. Z zachowanego wyposażenia romańskiego należy wymienić portal główny przedstawiający Najświętszą Marię Pannę z aniołami (z I poł. XII w.) i część wystroju malarskiego (w tym znane przedstawienie Chrystusa Pantokratora w apsydzie zachodniej kościoła).

W poł. XX w. została przeprowadzona rekonstrukcja obiektu. Obecnie trwają prace nad udostępnieniem historycznego obszaru na cele turystyczno - kulturowe. Wpisuje się to w cel operacyjny II, Ochrona obiektów i obszarów zabytkowych i Działanie 3 – Poprawa stanu oraz podniesienie rangi obiektów i obszarów.

Sulejów Podklasztorze

Kościół w zespole klasztornym oo. Cystersów w Sulejowie-Podklasztorzu

Klasztor Cystersów w Sulejowie–Podklasztorzu pochodzi z przełomu XII i XIII. Jest to jedyny obiekt pocysterski na terenie województwa łódzkiego, leżący na przebiegu Szlaku Romańskiego i Cysterskiego. Klasztor w Sulejowie jest unikatowy w skali krajowej. Cechą wyróżniającą dawne opactwo spośród innych obiektów cysterskich w Polsce jest zachowany system umocnień, które powstawały od XIV do XVI w. Początki zakonu Cystersów w Sulejowie sięgają XII w., kiedy to w 1177 r. książę Kazimierz Sprawiedliwy sprowadził do Polski z francuskiego Morimond Cystersów i nadał im wieś Sulejów oraz otaczające włości. Teren, na którym

ulożono Cystersów leżał w dolinie Pilicy na szlaku handlowym. Było to czwarte po Jędrzejowie, Koprzywnicy i Wąchocku miejsce w Polsce, w którym osiedlili się Cystersi. W XIII w. opactwo było jednym z najzamożniejszych w kraju. Zakonnicy pomnażali swój majątek dzięki uprawnieniom gospodarczym m. in. pobieraniu dziesięciny, cła, organizacji targów, kontroli handlu, łowieniu zwierząt.

Klasztor do czasów współczesnych nie przetrwał w całości. Zachowało się jego wschodnie skrzydło, w tym zakrystia i kapitułarz, ruiny późnoromańskiego, południowego i zachodniego skrzydła oraz część dziś najbardziej imponująca wyglądem, ale i najnowsza, do której należą mury obronne z basztami i bramami, arsenał, budynki mieszkalne i gospodarcze. W obrębie murów znajduje się późnoromański kościół pw. św. Tomasza pochodzący z pocz. XIII wieku oraz budynki klasztorne z najcenniejszym kapitułarzem, w którym obecnie znajduje się muzeum prezentujące historię opactwa. Obronność obiektu podkreśla system murów, który zachował się w bardzo dobrym stanie, wraz z basztami i bramami: Basztą Mauretańską, Wieżą Rycerską, Wieżą Attykową, Bramą Krakowską, Bramą Muzyczną, Wieżą Opacką.

Obiekt jest obecnie w części użytkowany przez oo Cystersów, a w części został zaadaptowany na hotel oferujący m. in. powrót do przeszłości poprzez organizowanie walk rycerskich.

Realizowana na terenie obiektu działalność prowadzi do poprawy stanu oraz podniesienia rangi obiektu co jest zgodne z Działaniem 3 – Poprawa stanu oraz podniesienie rangi obiektów zabytkowych, w ramach II celu operacyjnego – Ochrona obiektów i obszarów zabytkowych.

Zabudowa industrialna w Łodzi

„Beczki Grohmana” w Łodzi

Łódź wśród miast przemysłowych stanowi swoisty ewenement. Posiada mozaikę fabryk, willi fabrykanckich, kamienic, co razem tworzy jednolitą tkankę urbanistyczną decydującą o charakterze i urodzie miasta. Zachowały się tu skarby architektury unikatowe w skali Europy. Walory miasta tkwią zarazem w układzie przestrzennym XIX-wiecznej Łodzi przemysłowej, obiektach kultury materialnej powstałych na przełomie XIX i XX w oraz w określonych tradycjach związanych z wielokulturowością miasta.

Do głównych elementów kształtujących miasto należą 3 zespoły urbanistyczno-architektoniczne:

- ulicy Piotrkowskiej – dawny trakt zabudowany w latach 20 tych XIX w parterowymi domami tkaczy, który stopniowo przekształcał się w zabudowywany monumentalnymi kamienicami, pałacami i fabrykami,
- budownictwa przemysłowego Karola Scheiblera i Ludwika Grohmana, największy zespół fabryczny na terenie miasta, a zarazem największy kombinat przemysłowy na kontynencie europejskim obejmujący obiekty przemysłowe, budynki gospodarcze, zespoły domów robotniczych, remizę zakładowej straży pożarnej, szpital fabryczny, szkołę, konsum oraz pałace,
- budownictwa przemysłowego Izraela Poznańskiego posiadający cechy charakterystyczne dla „miasta w mieście”. Na szczególną uwagę zasługuje eklektyczny pałac, będący wizerunkiem potęgi gospodarczej rodziny Poznańskich, stanowiący do dzisiaj o kulturowej tożsamości miasta, zwłaszcza, że jest to największy fabrykancki pałac Europy,
- Zespołom industrialnym towarzyszą cenne, pojedyncze obiekty zabytkowe takie jak pałace i wille fabrykanckie, obiekty sakralne i sepulkralne oraz użyteczności publicznej.

Podobnie jak w całej Europie, dzisiejsze wykorzystanie budynków pofabrycznych związane jest ze zmianą ich funkcji. Najczęściej przeznacza się te obiekty na pomieszczenia biurowe, lofty, hotele i obiekty handlowe. Takie działania wpisują się w Działanie 3. Poprawa stanu oraz podniesienie rangi obiektów i obszarów zabytkowych w ramach II Celu operacyjnego – Ochrona obiektów i obszarów zabytkowych.

Zespół kościołów wieluńskich

Kościół pw. św. Trójcy w Grębieniu

Zespół późnogotyckich, szesnastowiecznych kościołów drewnianych odmiany wielkopolskiej z terenu Ziemi Wieluńskiej jest jednym z najcenniejszych zabytków architektury drewnianej w województwie łódzkim. Zespół tworzą kościoły znajdujące się w miejscowościach: Gaszyn, Grębień, Kadłub, Łaszew, Łyskornia, Naramice, Ochędzyn Stary, Popowice, Wiktorów i Wieluń.

Kościóły te charakteryzują się jednolitym stylem architektonicznym. Są to kościoły jednonawowe o konstrukcji zrębowej, oszalowane,

wzniesione na planie dwóch prostokątów – szerszego nawy, węższego prezbiterium, pokryte gontem, zamknięte prosto lub wielobocznie, orientowane. Obie części budynków przykryte są wspólnym, jednokalenicowym dachem z charakterystycznym nadwieszonym okapem wokół prezbiterium z ozdobnymi kroksztynami. W kościołach występuje więźba dachowa typu storczykowego. Przy nawie od zachodu występują wieże konstrukcji słupowej, na rzucie kwadratu, kryte osobnymi dachami. Wnętrza kościołów przekryte są stropami płaskimi, wyjątek stanowi kościół w Łyskorni, gdzie występują pozorne sklepienia kolebkowe na łuku odcinkowym

Najczystszą formą kościoła wieluńskiego jest kościół w Grębieniu zbudowany prawdopodobnie ok. 1500 r. Jest on najstarszym zachowanym w całości drewnianym zabytkiem sakralnym w regionie łódzkim. Pozostałe kościoły są w mniejszym lub większym stopniu przekształconą lub nawet zrekonstruowaną formą kościoła wieluńskiego. Od typowej formy kościoła wieluńskiego odbiega kościół w Naramicach.

Kościóły te posiadają bogato zdobione wnętrza. W Łaszewie zachowała się XVI-wieczna renesansowa polichromia na stropie, zaś w Grębieniu unikalna późnogotycka polichromia ścian pochodząca jeszcze z czasów budowy oraz późnogotycko-renesansowa polichromia stropów z lat 1520-1531.

Ochrona tych cennych obiektów wpisuje się w II Cel operacyjny Ochrona obiektów i obszarów zabytkowych, Działanie 3. Poprawa stanu oraz podniesienie rangi obiektów i obszarów zabytkowych oraz IV Cel operacyjny Działanie 7 – wzmocnienie różnorodności kulturowej.

2. Przykłady dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Ożywianie skansenów w Łowiczu i Maurzycach

Wystawy twórczości ludowej w skansenie w Łowiczu

W skansenach w Łowiczu i Maurzycach podejmowane są inicjatywy organizowania cyklicznych spotkań warsztatowych z twórcami ludowymi np. w skansenie w Łowiczu można uczestniczyć w warsztatach nauki hafciarstwa. Ożywienie skansenów bardzo podnosi ich atrakcyjność. Są one postrzegane jako otwarta przestrzeń, przyjazna odwiedzającym. Uczestnictwo w warsztatach i możliwość nabycia produktów regionalnych

przyciąga znaczne grono odwiedzających skanseny turystów i powoduje utożsamianie społeczności z kulturą regionu. Ponadto interesującą inicjatywą zrealizowaną w Łowiczu są, utworzone na terenie miasta galerie ludowe, galeria łowicka oraz jarmarki rękodzieła ludowego.

Działania te są finansowane m.in. ze środków Urzędu Miasta, Przedsiębiorców, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz RPO WŁ na lata 2007-2013.

Łódzki Skansen Architektury Drewnianej w połączeniu ze zrewaloryzowanym Centralnym Muzeum Włókiennictwa

Brukowane wejście ze Skansenu do Muzeum Włókiennictwa w Łodzi

Założenie skansenu zostało zaprojektowane w taki sposób żeby nawiązywało do historii łódzkiego przemysłu, obrazowało warunki mieszkalne i drogę do pracy robotników pracujących w fabryce. Wprowadzane warsztaty szklarskie, garbarskie i tkackie ożywiają miejsce, czyniąc go atrakcją turystyczną .

Centralne Muzeum Włókiennictwa mieści się w zabytkowym gmachu Białej Fabryki Geyera. Posiada ono największą w Polsce kolekcję tkaniny artystycznej. Mieszczą się tu również stałe wystawy związane z historią włókiennictwa.

Willa letnia w łódzkim skansenie

W trakcie tworzenia znajduje się Żywy Skansen – Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach realizowany przez gminę Dmosin. Przenoszone są tu zagrożone zniszczeniem drewniane obiekty. Skansen będzie służył jako miejsce wypoczynku w atmosferze dawnego folkloru ludowego

Skansen ten jest w trakcie realizacji. Do użytku oddano już dworek oraz stajnię w części hotelowej. W całości będzie czynny wiosną 2012 r.

Żywy Skansen - Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach

Skansen w Nagawkach

Obiekty skansenu przystosowywane są do całorocznego użytkowania. Poza obiektami hotelowymi i gastronomicznymi powstanie tu m. in. centrum edukacyjno – szkoleniowe oraz będą prowadzone warsztaty dawnych umiejętności i ginącego rzemiosła. W drewnianym dworku przeniesionym w miejscowości Grodzisk została urządzona salę taneczna dla folklorystycznego zespołu „Mrożanie, natomiast w Domu Tkacza powstanie karczma, w której serwowane będą łowickie tradycyjne potrawy regionalne. W chacie z Brzezin wystrój będą stanowiły lokalne wyroby ludowe m. in. serwety i haftowane obrusy.

Trakt wielu kultur w Piotrkowie Trybunalskim

Dobrym przykładem kompleksowej rewitalizacji historycznych struktur miejskich jest projekt pn. „Szlak Wielu Kultur” realizowany na terenie Piotrkowa Trybunalskiego.

Piotrków Trybunalski był od wieków miastem wielokulturowym. By wykorzystać tę wyjątkową wielokulturowość, stworzony został projekt „Trakt Wielu Kultur”, który jest jednym z pakietu zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych, zapisanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, który w sposób kompleksowy rozwiązuje problemy społeczno-gospodarcze zabytkowego obszaru Piotrkowa Trybunalskiego. Trasa „Traktu.....” prowadzi od dworca kolejowego po synagogę obejmując takie obiekty jak dworzec kolei warszawsko-wiedeńskiej, wieżę ciśnień, cerkiew prawosławną, budynek sądu, klasztor oo Bernardynów, klasztor ss Dominikanek, mury obronne, stare miasto w obrębie murów z rynkiem

i zabudową miejską i sakralną różnych wyznań, zamek i synagogi: Wielką i Małą.

Część założonych w projekcie zadań już została zrealizowana. Przeprowadzono remont elewacji Wieży Ciśnień, modernizację Wielkiej Synagogi, rozbudowę i modernizację ulic: Słowackiego, Dąbrowskiego, Pijarskiej, Łaziennej, Mokrej, Konarskiego, Krakowskie Przedmieście i Placu Czarnieckiego. Kolejnym etapem rewitalizacji jest przebudowa ulicy Jerozolimskiej.

Rewitalizacja Rynku Starego miasta w ramach projektu Trakt wielu kultur w Piotrkowie Trybunalskim

Kompleksowa rewaloryzacja dawnych koszar carskich na potrzeby Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach

Rewaloryzacja koszar w Skierniewicach

Projektem wartym przedstawienia jest rewaloryzacja dawnych koszar carskich na potrzeby Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach. Zdegradowany kompleks powojenny zyskuje nową funkcję i zostaje ożywiony poprzez realizację złożonych działań prowadzących do utworzenia dużego kompleksu uczelni wyższej zawodowej. Powstaje zatem nowoczesna uczelnia w zabytkowej przestrzeni. Prace rewaloryzacyjne prowadzone są z zachowaniem wszelkich wymogów z zakresu konserwacji zabytków i wymaganej wysokiej technologii modernizacji.

Renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej w Łowiczu – najcenniejszego skarbu Ziemi Łowickiej wraz z utworzeniem kompleksu rekreacyjno – wypoczynkowego w parku Błonie

Rewaloryzacja kolegiaty w Łowiczu

Realizacja projektu znacząco wpływa na przywrócenie ładu architektonicznego i poprawę estetyki centrum Łowicza poprzez ujednoczenie kolorystyczne całości zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej. Nastąpiło również przystosowanie zabytkowych obiektów

dla potrzeb kulturalnych i turystycznych poprzez ekspozycję zabytków kolegiaty oraz adaptację pomieszczeń m.in. na cele konferencyjne.

W ramach realizacji projektu również park Błonie uzyskał nowy układ przestrzenny, dostosowany funkcjonalnie dla potrzeb mieszkańców i potencjalnych turystów. W ramach przeprowadzanej rewitalizacji wybudowano również obwodnicę wyprowadzającą ruch samochodowy poza obręb historycznego układu przestrzennego.

